

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
HADİS BİLİM DALI

AMMÂR B. YÂSİR'İN
AZGIN BİR TOPLULUK TARAFINDAN
ÖLDÜRÜLECEĞİNE DAİR RİVAYETİN HADİS
TEKNİĞİ AÇISINDAN TAHLİLİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Ekrem YÜCEL

HAZIRLAYAN
Cemal URAL

ELAZIĞ-2017

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
HADİS BİLİM DALI

AMMÂR B. YÂSİR'İN
AZGIN BİR TOPLULUK TARAFINDAN ÖLDÜRÜLECEĞİNE DAİR
RİVAYETİN HADİS TEKNİĞİ AÇISINDAN TAHLİLİ

DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Ekrem YÜCEL

HAZIRLAYAN
Cemal URAL

Jürimiz, 14/07/2017 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonunda bu yüksek lisans tezini oy birliği/oy çokluğu ile başarılı bulmuştur.

Jüri Üyeleri:

1. Doç. Dr. Recep TUZCU
2. Yrd. Doç. Dr. Musa ERKAYA
3. Yrd. Doç. Dr. Ekrem YÜCEL

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun ..... tarih ve .....sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü
Prof. Dr. Ömer Osman UMAR

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

**Ammâr b. Yâsir'in Azgın Bir Topluluk Tarafından Öldürüleceğine Dair Rivayetin
Hadis Tekniği Açısından Tahlili**

Cemal URAL

Fırat Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

Hadis Bilim Dalı

ELAZIĞ-2017, Sayfa: XI+174

Hz. Peygamber (sav.)'e nispet edilen hadisler içerisinde fiten ve melâhim türü haberlerin önemli sayılabilecek bir yekûn tuttuğu malumdur. Rasulullah (sav.) çeşitli vesilelerle ashabını bu fitnelerden sakındırmış ve onlara bazı tavsiyelerde bulunmuştur. Bu haberlerden biri de Hz. Peygamber (sav.)'in Ammâr b. Yâsir'e hitaben söylediği “*seni azgın bir topluluk öldürecek*” hadisidir. *Sahîhayn* başta olmak üzere pek çok hadis kitabında yer alan bu rivayet, Mekke döneminde Ammâr b. Yâsir'e işkence yapıldığı zaman, Mescid-i Nebevî'nin inşası ve Hendek Savaşında hendek kazımı esnası gibi farklı bağlamlarda zikredilmektedir.

Bahsi geçen rivayetin Mekke döneminde söylendiğini ifade eden rivayet muhadramdan olan Amr b. Meymûn kanalıyla gelip sahabi ravisi zikredilmediği için *zayıftır*. Söz konusu rivayetin Hendek Savaşında hendek kazımı esnasında söylendiğini ifade eden rivayetlerde kerpiç taşımamasından bahsedilmesi hendek kazımı ile Mescid-i Nebevî'nin inşası olaylarının karıştırılmış olma ihtimalini güçlendirmektedir. Bu rivayetin Mescid-i Nebevî'nin inşası esnasında söylendiğini ifade eden rivayetler ise daha tutarlı görünmektedir.

Hicri ilk üç asırda tasnif edilen hadis kitapları içerisinde söz konusu rivayetin altmış beş tariki tespit edilmiştir. Bu tariklerin kırk yedisinin isnâdı *sahîh*, on yedisinin

ise *zayıftır*. Ayrıca bu rivayetler Ammâr b. Yâsir başta olmak üzere on üç farklı sahâbi tarafından nakledilmiştir.

Sonuç olarak söz konusu rivayet isnâd açısından *sahîhtir*. Bir rivayetin *mütevâtir* sayılabilmesi için her tabakada on iki ve aşağısı ravi sayısını kabul edenlere göre rivayetin *mütevâtir* olduğu söylenebilir. *Tevâtürdeki* ravi sayısını on ikiden fazla olarak belirleyenlere göre de rivayetin *meşhûr* olduğunu söyleyebiliriz.

Anahtar Kelimeler: Ammâr b. Yâsir, Azgın Topluluk, Sıffin Savaşı, Mescid-i Nebevî

ABSTRACT

Master's Thesis

**The Transmission's Being Analyzed In View Of The Hadith Technic That Ammar
b. Yasir Would Be Killed By A Rebellious Community**

Cemal URAL

Firat University

The Institute of Social Sciences

The Department of Basic Islamic Sciences

Hadith Field

Elazığ-2017, Page: XI+174

It is well - known that the accounts of Trials and Fierce Battles (Al-Fitan Wa Al-Malahim) kind add up to an amount which can be considered important among the hadiths of the Prophet (peace and blessings be upon him). The Prophet Muhammad (peace and blessings be upon him) had warned his companions on various occasions to beware of those trials and gave them some advice. One of those accounts is the hadith the Prophet (peace be upon him) said to Ammar ibn Yâsir: “a rebellious group will kill you”. This transmission which takes part in The Two Sahihs has been mentioned in the different contexts like construction of Masjid an-Nabawi and ditching during Ditch War.

The transmission that express this narrative was said in period of Makkah was transported by Amr b. Meymun who was severed (muhadram) is weak hadith because it isn't mentioned narrator of companion. Transmissions that express this narrative were said in period of ditching in the Battle of the Ditch strengthen the possibility of interference with ditching and events of building of Masjid an Nabawi. Transmissions that express this narrative were said in periof of building of Masjid an Nabawi seem more consistent.

It has been identified 65 chains of transmission of this narrative in hadith books that classified in the first three centuries of Islamic calendar. They are sound 47 of these

chains of transmission and are weak 17 of these chains of transmission in term of isnad. These narratives also were transported by thirteen different companion mainly Ammâr b. Yâsir.

As a result this transmission is sound in term of isnad. It can be said that this narrative is recurrent hadith according to whom accepted twelve and below number of the narrator on each class in recurrent hadith. We can say that this rumor is well-known hadith according to whom accepted over twelve the number of narrator on each class in recurrent hadith.

Keywords: Ammar b. Yasir, the rebellious group, the battle of Siffin, Masjid an-Nabawi

İÇİNDEKİLER

ÖZET	II
ABSTRACT.....	IV
İÇİNDEKİLER	VI
ÖNSÖZ	X
KISALTMALAR	XI
GİRİŞ	1
I. Araştırmanın Konusu.....	1
II. Araştırmanın Amacı ve Önemi	1
III. Araştırmanın Yöntemi	1
IV. Araştırmanın Kaynakları	2
V. Kavramsal Çerçeve	3
V.I. “Fie” Kelimesinin Anlamı	3
V.II. “Bâğiye” Kelimesinin Anlamı	5
VI. Ammâr b. Yâsir’in Hayatı ve Yaşadığı Dönem	8
BİRİNCİ BÖLÜM	
1. RİVÂYETİN SENED TENKİDİ.....	13
1.1. Rivayetın Sened Açısından Tahlili	13
1.1.1. Birinci Grup Rivayetler	13
1.1.1.1. Birinci Rivayet.....	13
1.1.1.2. İkinci Rivayet.....	18
1.1.1.3. Üçüncü Rivâyet.....	20
1.1.1.4. Dördüncü Rivayet.....	22
1.1.1.5. Beşinci Rivayet.....	24
1.1.1.6. Altıncı Rivayet.....	27
1.1.1.7. Yedinci Rivayet	29
1.1.1.8. Sekizinci Rivayet	32
1.1.1.9. Dokuzuncu Rivayet.....	33
1.1.1.10. Onuncu Rivayet	34
1.1.1.11. On Birinci Rivayet	35
1.1.1.12. On İkinci Rivayet.....	38
1.1.1.13. On Üçüncü Rivayet.....	38

1.1.1.14. On Dördüncü Rivayet	40
1.1.1.15. On Beşinci Rivayet	42
1.1.1.16. On Altıncı Rivayet	43
1.1.1.17. On Yedinci Rivayet	44
1.1.1.18. On Sekizinci Rivayet	48
1.1.1.19. On Dokuzuncu Rivayet.....	51
1.1.1.20. Yirminci Rivayet.....	55
1.1.1.21. Yirmi Birinci Rivayet	58
1.1.1.22. Yirmi İkinci Rivayet	59
1.1.1.23. Yirmi Üçüncü Rivayet	60
1.1.1.24. Yirmi Dördüncü Rivayet	60
1.1.1.25. Yirmi Beşinci Rivayet	62
1.1.1.26. Yirmi Altıncı Rivayet	64
1.1.1.27. Yirmi Yedinci Rivayet.....	67
1.1.1.28. Yirmi Sekizinci Rivayet.....	68
1.1.1.29. Yirmi Dokuzuncu Rivayet	69
1.1.2. İkinci Grup Rivayetler	70
1.1.2.1. Birinci Rivayet.....	70
1.1.2.2. İkinci Rivayet.....	73
1.1.3. Üçüncü Grup Rivayetler	75
1.1.3.1. Birinci Rivayet.....	75
1.1.3.2. İkinci Rivayet.....	77
1.1.3.3. Üçüncü Rivayet.....	78
1.1.3.4. Dördüncü Rivayet:	79
1.1.3.5. Beşinci Rivayet	80
1.1.3.6. Altıncı Rivayet.....	82
1.1.3.7. Yedinci Rivayet	84
1.1.3.8. Sekizinci Rivayet	86
1.1.3.9. Dokuzuncu Rivayet.....	86
1.1.4. Dördüncü Grup Rivayetler.....	88
1.1.4.1. Birinci Rivayet	88
1.1.4.2. İkinci Rivayet.....	90
1.1.4.3. Üçüncü Rivayet.....	90

VIII

1.1.4.4. Dördüncü Rivayet.....	91
1.1.4.5. Beşinci Rivayet.....	92
1.1.4.6. Altıncı Rivayet.....	93
1.1.4.7. Yedinci Rivayet	95
1.1.4.8. Sekizinci Rivayet	98
1.1.4.9. Dokuzuncu Rivayet.....	100
1.1.4.10. Onuncu Rivayet	101
1.1.4.11. On Birinci Rivayet.....	102
1.1.5. Beşinci Grup Rivayetler.....	104
1.1.5.1. Birinci Rivâyet.....	104
1.1.5.2. İkinci Rivayet.....	106
1.1.5.3. Üçüncü Rivayet.....	109
1.1.5.4. Dördüncü Rivayet.....	111
1.1.5.5. Beşinci Rivayet.....	112
1.1.5.6. Altıncı Rivayet.....	113
1.1.5.7. Yedinci Rivayet	115
1.1.5.8. Sekizinci Rivayet	117
1.1.5.9. Dokuzuncu Rivâyet.....	119
1.1.5.10. Onuncu Rivayet	120
1.1.5.11. On Birinci Rivayet	120
1.1.5.12. On İkinci Rivayet.....	122
1.1.5.13. On Üçüncü Rivâyet.....	124
1.1.6. Altıncı Grup Rivayetler	126
1.1.6.1. Birinci Rivayet:.....	126
1.2. İsnad Şemaları.....	128
1.2.1. Sahabi Ravilere Göre	128
1.2.1.1. Ümmü Seleme Rivâyetleri.....	130
1.2.1.2. Abdullah b. Amr Rivâyetleri	131
1.2.1.3. Ebû Saîd el-Hudrî Rivâyetleri.....	132
1.2.1.4. Ebû Katâde Rivâyetleri.....	133
1.2.1.5. Amr b. el-Âs Rivâyetleri.....	134
1.2.1.6. Amr b. Hazm Rivâyetleri.....	135
1.2.1.7. Ammâr b. Yâsir Rivâyetleri.....	136

1.2.1.8. Ebû Hüreyre Rivâyetleri	137
1.2.1.9. Huzeyme b. Sâbit Rivâyetleri	138
1.2.1.10. Ebû Râfi' Rivâyeti	139
1.2.1.11. Hüzeyfe ve Ebû Mesûd Rivâyeti	140
1.2.1.12. Muâviye Rivâyeti.....	141
1.2.1.13. Abdullah b. Ebi'l-Hüzeyl Rivâyetleri	142
1.3. Genel Değerlendirme	143

İKİNCİ BÖLÜM

2. RİVÂYETİN METİN TENKİDİ.....	145
2.1. Hz. Peygamber (sav.)'in Gaybden Haber Vermesinin İmkânı	145
2.2. Rivayetin Metin Açısından Tahlili	150
2.2.1. Rivayetin Kur'an'a Arzı	150
2.2.2. Rivayetin Tarihi Verilere Arzı	152
2.3. Metin İnşası.....	156
SONUÇ	161
KAYNAKÇA.....	163
EKLER	173
Ek 1: Orijinallik Raporu	173
ÖZGEÇMİŞ	174

ÖNSÖZ

Allah (cc.) gönderdiği peygamberleri (as.) vahiy ile şereflendirmiştir. Bununla birlikte onlara sadece vahiy göndermekle kalmayıp elçilerinden dilediğine gaybı bildirdiğine dair haberler de vermiştir. Böylece peygamberlerin gelecekle ilgili verdikleri bilgilerin Allah (cc.)'ın bildirmesiyle mümkün olabileceği anlaşılmaktadır.

Peygamberler silsilesinin son halkası olan Hz. Muhammed (sav.) de çeşitli münasebetlerle ashabına gelecekte vuku bulacak bazı gaybi haberler vermiştir. Bu cümleden olarak Hz. Peygamber (sav.)'in Ammâr b. Yâsir'e hitaben söylediği “seni azgın bir topluluk öldürecek” hadisi zikredilebilir. Bu hadis başta *Sahîhayn* olmak üzere pek çok muteber hadis kitaplarında rivayet edilmiştir.

Bazı hadisçilere göre bu hadis *mütevâtir* olarak addedilmiştir. Ayrıca söz konusu rivayet, Hz. Peygamber (sav.)'in peygamberliğinin alametlerinden sayılmıştır. Zira haberin mahiyetinin gerçekleşmiş olması ve Ammâr b. Yâsir'in 37/657 yılında, Hz. Ali ile Muâviye b. Ebî Süfyân arasında meydana gelen Sıffin Savaşında şehit edilmesi tarihi bir vakiadır. Ancak hadisin zikredildiği bağlamların birbirinden farklı olması, onun anlaşılması ve yorumlanmasında bazı ihtilafları da beraberinde getirmiştir. Bu çalışmada söz konusu hadisin sıhhat değerlendirmesi yapılacak ve rivayetin zikredildiği bağlamlara değinilecektir.

Söz konusu rivayeti ele alan çalışmamız giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında araştırmanın amacı, yöntemi ve kaynaklarından bahsedilmiş, hadiste geçen “fie” ve “bâğiye” kelimelerinin hangi anlamlara geldiğine değinilmiştir.

Birinci bölümde rivayetin hicri ilk üç asırda telif edilen hadis kitaplarındaki tarikleri, metinler dikkate alınarak guruplandırılmıştır. Bu tarikler altı gruba ayrılmış ve isnâd tahlilleri yapılmıştır. İsnad şemaları eklenerek rivayetin dağılımı gösterilmiştir.

İkinci bölümde araştırma konusunu oluşturan rivayet gaybi bir haber olduğu için Hz. Peygamber (sav.)'in gaybden haber vermesinin imkânına değinilmiş, ardından metin tahliline geçilmiştir. Metin tahlilinde rivayet Kur'an-ı Kerim ve tarihi verilere arz edilmiş ve metin inşası yapılmıştır.

Çalışma sonuç ve kaynakça ile tamamlanmıştır.

Bu çalışmamızda bizden yardımlarını ve desteklerini esirgemeyen danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Ekrem YÜCEL'e ve saygıdeğer hocam Yrd. Doç. Dr. Musa ERKAYA'ya teşekkürü bir borç bilirim.

KISALTMALAR

as.	: aleyhimu's-selâm
b.	: bin, ibn (oğlu)
bnt.	: bint (kızı)
bkz.	: bakınız
bsk.	: baskı
C.	: cilt
CÜSBE	: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
çev.	: çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
dđr.	: diđerleri
h. no.	: hadis numarası
H.	: hicri
MÜİFV	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakóltesi Vakfı
ö.	: ölümü
s.	: sayfa
sav.	: sallallahu aleyhi ve sellem
ss.	: sayfa sırası
SÜSBE	: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
thk.	: tahkik eden
trc.	: tercüme eden
ts.	: tarihsiz
tsh.	: tashih eden
yy.	: yayın yeri yok

GİRİŞ

I. Araştırmanın Konusu

Araştırma, Rasulullah (sav.)'ın Ammâr b. Yâsir hakkında buyurduğu “seni azgın bir topluluk öldürecek” rivayetinin sıhhatini konu edinmektedir. Bu rivayetin hangi kaynaklarda geçtiği ve bunların hadis ilmi açısından taşıdıkları değer ve bu rivayetin zikredildiği bağlamlar ele alınacaktır.

II. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Tezin öncelikli amacı ilgili rivayetin hadis kaynaklarında hangi lafızlarla nakledildiğini tespit etmek ve hadisin sıhhat durumunu belirlemektir. Hadisin hangi bağlamda zikredildiğinin tespit edilmesi de tezin amaçları arasındadır. Bundan hareketle Hz. Peygamber (sav.)'in geleceğe dair gaybi haberler verme meselesine de değinilecektir. Ayrıca Hz. Peygamber (sav.)'in bu hadisi hangi amaçla söylediği, hadiste geçen azgın topluluğun kimler olduğu ve bu rivayetin haber verdiği Ammâr b. Yâsir'in öldürülmesinin meydana getirdiği siyasal ve sosyal sonuçlar da ele alınacaktır.

Söz konusu rivayetin gelecekle ilgili olması araştırmanın önemini arttırmaktadır. Gelecekte vuku bulacağı söylenen rivayetler, tarihin her döneminde insanların ilgisini çekmiştir. Bir de bu rivayetin verdiği haber gerçekleşmiş ise rivayetin önemi daha da artacaktır. Müslümanlar arasında meydana gelen ilk fitnelerden biri olan Sıffin Savaşında öldürülen Ammâr b. Yâsir ile ilgili Hz. Peygamber (sav.)'in söylediği “seni azgın bir topluluk öldürecek” hadisi de söylendiği zaman bakımından gelecekle ilgili bir rivayettir. Bu açıdan bakıldığı zaman şu sorular gündeme gelmektedir: Hz. Peygamber (sav.) gelecekte vuku bulacak bu bilgiyi neye dayanarak vermiştir? Rasulullah (sav.) gaybı bilebilir mi? Bu rivayette zikredilen azgın topluluk kimlerdir? Bu hadis ne zaman ve nerede söylenmiştir?

Araştırmanın bu sorulara cevap vermesi, alana sağlayacağı katkılar arasında zikredilebilir. Tarihi bir vakıa olan bu rivayet üzerinden Hz. Peygamber (sav.)'in gaybi haberler vermesine değinilmesi de tezin önemini arttıracaktır.

III. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada Ammâr b. Yâsir'in azgın bir topluluk tarafından öldürüleceğini haber veren rivayetin hicri ilk üç asırda tasnif edilmiş hadis kitaplarında geçen tarihleri

tespit edilecektir. Tespit edilen bu tariklerin klasik hadis usulüne göre sıhhat değerlendirilmesi yapılacaktır. İsnad şemaları ile rivayetin dağılımı gösterilecektir. Daha sonra rivayetin metin tenkidine geçilecektir. Metin tenkidi kısmında rivayetin Kur'an-ı Kerim ve tarihi verilere arzı gerçekleştirilecektir. Ardından rivayetin metin inşası yapılacak, bütün tariklerde yer alan ortak nokta ya da asgari müşterek belirlenecektir. Ayrıca rivayetin zikredildiği bağlam ve rivayete yönelik eleştiriler ele alınacaktır.

IV. Araştırmanın Kaynakları

İlgili rivayetin tariklerinin tespitinde hicri ilk üç asırda telif edilmiş hadis kitapları esas alınmıştır. Ma'mer b. Râşid'in (ö. 153/770) *el-Câmi*'i, Ebû Dâvûd et-Tayâlisî (ö. 204/819), İbnü'l-Ca'd (ö. 230/844), İshak b. Râhûye (ö. 238/853), Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855), Ebû Ya'lâ el-Mevsilî (ö. 307/919) ve Bezzâr'ın (ö. 292/905) *Müsnedleri*, Buhârî (ö. 256/870) ve Müslim'in (ö. 261/875) *el-Câmiu's-Sahîh*'leri, Tirmizî'nin (ö. 279/892) *es-Sünen*'i, Nesâî'nin (ö. 303/915) *es-Sünenü'l-Kübrâ*'sı, İbn Ebî Şeybe'nin (ö. 235/849) *el-Musannef*'i ve Hanbel b. İshâk'ın (ö. 273/886) *Cüzü* kullanılan kaynaklar arasında yer almaktadır. Araştırmanın ilk üç asırla sınırlandırılmasının en önemli sebebi muteber hadis kaynaklarının bu dönemde telif edilmiş olmasıdır. Ayrıca hadis literatürünün genişliği göz önünde bulundurulduğunda böyle bir sınırlamanın gerekli olduğu anlaşılacaktır. Zira hadis kitaplarının tamamının incelenmesi bir yüksek lisans çalışmasının sınırlarını aşacak niteliktedir.

Raviler hakkındaki bilgiler ve cerh ta'dil değerlendirmeleri için İbn Sa'd'ın (ö. 230/845) *et-Tabakâtu'l-Kübrâ*'sı, Ali b. el-Medîni'nin (ö. 230/845) *el-İlel*'i, Yahya b. Maîn'in (ö. 233/848) *et-Târîh*'i, Ahmed b. Hanbel'in (ö. 241/855) *Kitâbü'l-İlel ve Ma'rifeti'r-Ricâl*'i, Buhârî'nin (ö. 256/870) *et-Târîhu'l-Kebîr*, *et-Târîhu'l-Evsat* ve *Kitâbu'd-Du'afâi's-Sağîr*'i, İclî'nin (ö. 261/875) *Ma'rifetü's-Sikât*'ı, Ebû Dâvûd es-Sicistânî'nin (ö. 275/889) *Suâlât*'ı, İbn Ebî Hâtim'in (ö. 327/938) *Kitâbü'l-Cerh ve't-Ta'dîl* ve *Kitâbu'l-Merâsil*'i, Nesâî'nin (ö. 303/915) *Kitâbu'd-Du'afâ ve'l-Metrûkîn*'i, Ukaylî'nin (ö. 322/934) *Kitâbu'd-Du'afâi'l-Kebîr*'i, Hatîb el-Bağdâdî'nin (ö. 463/1071) *Tarihu Bağdâd*'ı, Mizzî'nin (ö. 742/1341) *Tehzîbu'l-Kemâl*'i, Zehebî'nin (ö. 748/1347) *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, *Tezkiratu'l-Huffâz* ve *el-Muğnî fi'd-Du'afâ*'sı, İbn Hacer'in (ö. 852/1448) *Tehzîbu't-Tehzîb* ve *Takrîbu't-Tehzîb*'i kullanılmıştır.

Mahmut Demir'in “*Tarihsel Bağlamından Koparılmış Bir Hadis ‘O’nu azgın bir topluluk öldürecek’ Rivayeti Üzerine Bir İnceleme*” adlı makalesi ve Mehmet Said

Hatipoğlu'nun *Hz. Peygamber ve Kur'an Dışı Vahiy* adlı kitabı da istifade edilen kaynaklardandır.

V. Kavramsal Çerçeve

V.I. "Fie" Kelimesinin Anlamı

Araştırma konusunu oluşturan hadisin doğru anlaşılması için rivayetlerde geçen bazı kelimelerin anlamlarının tespiti büyük önem arz etmektedir. Bunlardan biri de "فئة/fie" kelimesidir. Arapçada topluluk, grup anlamlarına gelen "فئة/fie" kelimesinin aslı "فيء/fiun" dur. Sonundaki "ta" harfi, ortasından düşmüş olan "ya" harfinin yerine gelmiştir. Çoğulu "فئون/fiûn" ve "فئات/fiât" şeklinde gelmektedir¹.

Râğıb el-İsfehânî "fie" kelimesini birbirlerini destekleyen ve yardımlaşan cemaat şeklinde tanımlamıştır².

Cürçânî ise "fie" kelimesini ordunun arkasında bekleyen ve hezimet anında kendilerine sığınılan topluluk şeklinde tarif etmiştir³.

"Fie" kelimesi ve türevleri Kur'an'da on bir defa geçmektedir. Bu yerler şunlardır:

قَالَ الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلَاقُوا اللَّهِ كَمْ مِنْ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللَّهِ وَاللَّهُ مَعَ

الصَّابِرِينَ Allah (cc.)'a kavuşacaklarını kesin olarak bilenler (irmağı geçenler) ise şu cevabı verdiler: "Allah (cc.)'ın izniyle büyük bir topluluğa galip gelen nice küçük topluluklar vardır. Allah (cc.) sabredenlerle beraberdir"⁴.

قَدْ كَانَ لَكُمْ آيَةٌ فِي فِئَتَيْنِ الْتَقَتَا فِئَةٌ تُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَأُخْرَى كَافِرَةٌ يَرَوْنَهُمْ مِثْلَهُمْ رَأْيَ

الْعَيْنِ وَاللَّهُ يُؤَيِّدُ بِنَصَرِهِ مَنْ يَشَاءُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لَأُولِي الْأَبْصَارِ Şüphesiz, karşı karşıya gelen iki toplulukta sizin için bir ibret vardır: Bir topluluk Allah (cc.) yolunda çarpışıyordu. Öteki ise kâfirdi. (Onları) göz bakışıyla kendilerinin iki katı

¹ Cevherî, İsmail b. Hammâd (ö. 400/1009), *es-Sihâh Tacu'l-Luğa ve Sihâhu'l-Arabiyye*, (I-VI, II. bsk.) thk. Ahmed Abdu'l-Ğafûr Attâr, Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, Beyrut, 1399/1979, I/63; İbn Manzûr, Ebu'l-Fadl Cemalüddîn Muhammed b. Mekram b. Manzûr el-İfrîkî el-Mısırî (ö. 711/1311), *Lisânu'l-Arab*, (I-XV) Dâru Sader, Beyrut, ts. , I/127.

² Râğıb el-İsfehânî, Ebu'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed (ö. 502/1109), *el-Müfredât fi Ğaribi'l-Kur'an*, Dâru'l-Ma'rife, (thk. Muhammed Seyyid Keylânî), Beyrut, ts. , s. 389.

³ Cürçânî, Ali b. Muhammed es-Seyyid eş-Şerîf el-Cürçânî (ö. 816/1413), *Mu'cemu't-Ta'rîfât*, thk. Muhammed Sıddîk el-Minşâvî, Daru'l-Fadîle, Kahire, ts. , s. 138.

⁴ Bakara, 2/249.

görüyorlardı. Allah (cc.) da dilediğini yardımıyla destekliyordu. Basireti olanlar için bunda elbette ibret vardır⁵.

وَمَنْ يُؤَلِّهِمْ يَوْمَئِذٍ دُبُرَهُ إِلَّا مُتَحَرِّفًا لِقِتَالٍ أَوْ مُتَحَيِّزًا إِلَىٰ فِتْنَةٍ فَعَدَّ بَاءً بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ وَمَأْوِيَهُ جَهَنَّمَ وَيُنْسِ الْمَصِيرُ Savaş taktiği olarak düşmanı vurmak için çekilme, ya da diğer bir birliğe katılmak durumu hariç- böyle bir günde her kim onlara arkasını dönerse mutlaka o, Allah (cc.)'ın gazabına uğramış olur. Onun varacağı yer de cehennemdir. Ne kötü varılacak yerdir orası⁶.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمْ فِتْنَةً فَاتَّبِعُوا وَادْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ Ey iman edenler! (Savaş için) bir toplulukla karşılaştığınız zaman sebat edin ve Allah (cc.)'ı çok anın ki kurtuluşa eresiniz⁷.

وَلَمْ تَكُنْ لَهُ فِتْنَةٌ يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَمَا كَانَ مُنتَصِرًا Onun, Allah (cc.)'tan başka kendisine yardım edebilecek kimseleri yoktu. Kendi kendini kurtaracak güçte de değildi⁸.

فَخَسَفْنَا بِهِ وَبِدَارِهِ الْأَرْضَ فَمَا كَانَ لَهُ مِنْ فِتْنَةٍ يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُنتَصِرِينَ Sonunda onu da, sarayını da yerin dibine batırdık. Allah (cc.)'a karşı ona yardım edebilecek adamları da yoktu. Kendisini savunup kurtarabileceklerden de değildi⁹!

وَأُذِ زَيْنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ وَقَالَ لَا غَالِبَ لَكُمْ الْيَوْمَ مِنَ النَّاسِ وَإِنِّي جَارٌّ لَكُمْ فَلَمَّا تَرَأَتِ الْفِتْنَانَ نَكَصَ عَلَىٰ عَقْبَيْهِ وَقَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِنْكُمْ إِنِّي أَرَىٰ مَا لَا تَرَوْنَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ وَاللَّهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ Hani şeytan onlara yaptıklarını süslemiş ve, “Bu gün artık insanlardan size galip gelecek (kimse) yok, mutlaka ben de size yardımcıyım” demişti. Fakat iki taraf (savaş alanında) yüz yüze gelince (şeytan), gerisin geriye dönüp, “Ben sizden uzağım. Çünkü ben sizin görmediğiniz şeyler (melekler) görüyorum. Ben Allah (cc.)'tan korkarım. Allah (cc.), cezası çetin olandır” demişti¹⁰.

إِنْ تَسْتَفْتِحُوا فَقَدْ جَاءَكُمْ الْفَتْحُ وَإِنْ تَنْتَهُوا فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَإِنْ تَعُودُوا نَعُدَّ وَلَنْ تُغْنِيَ عَنْكُمْ إِنِ تَسْتَفْتِحُوا فَقَدْ جَاءَكُمْ الْفَتْحُ وَإِنْ تَنْتَهُوا فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَإِنْ تَعُودُوا نَعُدَّ وَلَنْ تُغْنِيَ عَنْكُمْ إِنِ تَسْتَفْتِحُوا (Ey inkarcılar!) Eğer fetih istiyorsanız işte size fetih geldi. Eğer (peygambere karşı gelmekten) vazgeçerseniz bu sizin için

⁵ Âl-i İmrân, 3/13.

⁶ Enfâl, 8/16.

⁷ Enfâl, 8/45.

⁸ Kehf, 18/43.

⁹ Kasas, 28/81.

¹⁰ Enfâl, 8/48.

daha hayırlı olur. Eğer dönerseniz biz de döneriz. Çok olsa bile topluluğunuz size hiç fayda vermez. Çünkü Allah (cc.) müminlerle beraberdir¹¹.

فَمَا لَكُمْ فِي الْمُنَافِقِينَ فِتْنَةٍ وَاللَّهُ أَرْكَسَهُمْ بِمَا كَسَبُوا أَتُرِيدُونَ أَنْ تَهْتَدُوا مَنْ أَضَلَّ اللَّهُ وَمَنْ يُضِلِّ اللَّهُ فَمَا لَهُ سَبِيلًا Size ne oluyor da münafıklar hakkında iki gruba ayrıldınız? Allah (cc.) onları yaptıkları işlerden dolayı baş aşağı ederek eski konumlarına (küfre) döndürmüştür. Allah (cc.)'ın saptırdığını yola getirmek mi istiyorsunuz? Allah (cc.) kimi saptırırsa, sen onun için asla bir çıkış yolu bulamazsın¹².

Yukarıdaki kullanımlar göz önünde bulundurulduğunda “fie” kelimesinin topluluk, grup, taraftar, birlik gibi anlamlara geldiği söylenebilir.

V.II. “Bâğiye” Kelimesinin Anlamı

B+ğ+y kökünden ismi fâil olan “bâğiye” kelimesi Arapça’da haddi aşan, zulmeden, başkasına karşı haksızlık yapan, aşırıya kaçan anlamlarına gelmektedir. Gökyüzü için kullanıldığında çok yağmurlu olmak, yara için kullanıldığında ise kötüye doğru gitmek anlamına gelmektedir¹³. Bir topluluk için kullanıldığında ise adil imama (devlet başkanına) başkaldıranlar manasında kullanılmaktadır¹⁴.

Râğıb el-İsfehânî “bağy”ı ister geçsin ister geçmesin, orta yolu geçme talebi şeklinde tanımlamış ve “bağy”ın biri iyi diğeri kötü iki şekli olduğunu söylemiştir. İyi olan şekli, adalet sınırının geçilip ihsan, farz hududunun aşılıp, nafîle boyutuna geçilmesidir. Kötü olan kısmı ise hak sınırının ihlal edilip, batıla ve şüpheli şeylere ulaşılmasıdır¹⁵.

İslam hukukunda ise “bâğî” kelimesi meşru devlet başkanına başkaldıranlar için kullanılan bir ıstılahtır¹⁶.

“Bağy” kelimesi ve türevleri Kur’an’da on sekiz defa geçmektedir. Bu yerler şunlardır:

¹¹ Enfâl, 8/19.

¹² Nisâ, 4/88.

¹³ Cevherî, *Sihâh*, VI/2281.

¹⁴ Firûzâbâdî, Mecdudîn Muhammed b. Ya’kûb (ö. 817/1415), *el-Kâmûsu’l-Muhît*, Müessesetu’r-Risâle, yy, ts., s. 1263.

¹⁵ Râğıb el-İsfehânî, *Müfredât*, s. 55.

¹⁶ Tehânevî, Muhammed Ali (ö. 1158/1745’ten sonra), *Keşşâfu Istilâhâtı’l-Funûn ve’l-Ulûm*, Mektebetu Lübnan Naşirûn, (I-II, thk. Ali Dahrûc), Beyrut, 1996, I/307; “Bağy” kelimesi hakkında detaylı bilgi için bkz. Ali Şafak, “Bağy”, *DİA*, IV/451-452.

إِنَّ قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسَى فَبَغَى عَلَيْهِمْ Şüphesiz Kârûn, Mûsâ'nın kavmindendi. Onlara karşı azgınlık etti¹⁷.

إِذْ دَخَلُوا عَلَى دَاوُدَ فَفَزِعَ مِنْهُمْ قَالُوا لَا تَخَفْ خَصْمَانِ بَغَى بَعْضُنَا عَلَى بَعْضٍ Hani Dâvûd'un yanına girmişlerdi de Dâvûd onlardan korkmuştu. Onlar, "Korkma! Biz, iki davacı grubuz. Birimiz diğerine haksızlık etmiştir" dediler¹⁸.

وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا فَإِنْ بَغَتَا إْحْدِيهُمَا عَلَى الْأُخْرَى فَقَاتِلُوا Eğer inananlardan iki grup birbirleriyle savaşırlarsa aralarını düzeltin. Eğer biri ötekine karşı haddi aşarsa, Allah (cc.)'ın buyruğuna dönünceye kadar haddi aşan tarafa karşı savaşın¹⁹.

وَلَوْ بَسَطَ اللَّهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهِ لَبَغَوْا فِي الْأَرْضِ Allah, kullarına (tümüne birden) rızkı bol bol verseydi, yeryüzünde mutlaka azgınlık ederlerdi²⁰.

ذَلِكَ وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا عُوقِبَ بِهِ ثُمَّ بُغِيَ عَلَيْهِ لَيَنْصُرْنَاهُ اللَّهُ Bu böyle. Bir de kim kendisine verilen eziyetin dengiyle karşılık verir de sonra yine kendisine zulmedilirse, elbette Allah ona yardım eder²¹.

قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّي الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَّنَ وَالْإِثْمَ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ De ki: "Rabbim ancak, açık ve gizli çirkin işleri, günahı, haksız saldırıyı haram kılmıştır"²².

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَائِ ذِي الْقُرْبَى وَيَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ Şüphesiz Allah (cc.), adaleti, iyilik yapmayı, yakınlarla yardım etmeyi emreder; hayasızlığı, fenalık ve azgınlığı da yasaklar²³.

بِرِئَاسَتِهِمْ أَنْ يَكْفُرُوا بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ بَغْيًا أَنْ يُنَزِّلَ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ عَلَى مَنْ بِئْسَمَا اسْتَرَوْا بِهِ أَنْفُسَهُمْ Bir haksızlığa uğradıklarında, üstün gelmek için aralarında yardımlaşsınlar²⁴.

بِئْسَمَا اسْتَرَوْا بِهِ أَنْفُسَهُمْ أَنْ يَكْفُرُوا بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ بَغْيًا أَنْ يُنَزِّلَ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ عَلَى مَنْ Karşılığında nefislerini sattıkları şeyi kıskançlıkları sebebiyle Allah (cc.)'ın, kullarından dilediğine lütfuyla indirdiği vahyi inkâr etmeleri ne kötüdür²⁵!

¹⁷ Kasas, 28/76.

¹⁸ Sâd, 38/22.

¹⁹ Hucurât, 49/9.

²⁰ Şûrâ, 42/27.

²¹ Hac, 22/60.

²² Arâf, 7/33.

²³ Nahl, 16/90.

²⁴ Şûrâ, 42/39.

²⁵ Bakara, 2/90.

Kendilerine **وَمَا اخْتَلَفَ فِيهِ إِلَّا الَّذِينَ أُوتُوهُ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَاتُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ** apaçık âyetler geldikten sonra o konuda ancak; kitap verilenler, aralarındaki kıskançlık yüzünden anlaşmazlığa düştüler²⁶.

Kitap verilmiş olanlar, kendilerine ilim geldikten sonra sırf, aralarındaki ihtiras ve aşırılık yüzünden ayrılığa düştüler²⁷.

وَجَاوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَائِيلَ الْبَحْرَ فَأَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ وَجُنُودُهُ بَغْيًا وَعَدْوًا İsrailoğullarını denizden geçirdik. Firavun da, askerleriyle birlikte zulmetmek ve saldırmak üzere, derhal onları takibe koyuldu²⁸.

Onlar, kendilerine bilgi geldikten sonra, aralarındaki kıskançlık yüzünden ayrılığa düştüler²⁹.

فَمَا اخْتَلَفُوا إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ Ama onlar ancak kendilerine bilgi geldikten sonra, aralarındaki hasetten dolayı ayrılığa düştüler³⁰.

Meryem, **قَالَتْ أَنَّى يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ وَلَمْ أَكْ بَغِيًّا** “Bana hiçbir insan dokunmadığı ve iffetsiz bir kadın olmadığım hâlde, benim nasıl çocuğum olabilir?” dedi³¹.

“**يَا أُخْتُ هَارُونَ مَا كَانَ أَبُوكِ امْرَأَ سَوْءٍ وَمَا كَانَتْ أُمُّكَ بَغِيًّا**” Ey Hârûn’un kız kardeşi! Senin baban kötü bir kimse değildi. Annen de iffetsiz değildi³².

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا بَغْيُكُمْ عَلَى أَنْفُسِكُمْ Ey İnsanlar! Sizin taşkınlığınız, sırf kendi aleyhinizedir³³.

إِنَّهَا لَصَادِقُونَ İşte böyle, azınlıkları sebebiyle onları cezalandırdık³⁴.

Ayetlerdeki kullanımlar dikkate alındığında “bağy” kökünden türetilen kelimelerin tamamının menfi anlamda haddi aşmak için kullanıldığı görülmektedir.

²⁶ Bakara, 2/213.

²⁷ Âl-i İmrân, 3/19.

²⁸ Yûnus, 10/90.

²⁹ Şûrâ, 42/14.

³⁰ Câsiye, 45/17.

³¹ Meryem, 19/20.

³² Meryem, 19/28.

³³ Yûnus, 10/23.

³⁴ En’âm, 6/146.

VI. Ammâr b. Yâsir'in Hayatı ve Yaşadığı Dönem³⁵

Tam adı Ammâr b. Yâsir b. Âmir b. Mâlik b. Kinâne b. Kays b. el-Husayn b. el-Vezîm b. Sa'lebe b. Avf b. Hârise b. Âmir el-Ekber b. Yâm b. Ans'dır. Ans, Zeyd b. Mâlik b. Üded b. Zeyd b. Yeşcüb b. Arîb b. Zeyd b. Kehlân b. Sebe b. Yeşcüb b. Ya'rub b. Kahtân'dır. Mâlik b. Üdedoğulları Mezhic kabilesindedir³⁶.

Ammâr'ın babası Yâsir b. Âmir kardeşleri Hâris ve Mâlik ile birlikte başka bir kardeşlerini aramak için Yemen'den Mekke'ye gelmişler. Hâris ve Mâlik Yemen'e dönmüş, Yâsir Mekke'de kalıp Ebû Huzeyfe b. el-Muğîre ile karşılıklı destek anlaşması yapmıştır. Ebû Huzeyfe Yâsir'i, Sümeyye bnt. Hayyât isimli cariyesiyle evlendirmiştir. Bu evlilikten Ammâr doğunca Ebû Huzeyfe onu azad etmiştir³⁷. Yâsir ve Ammâr, Ebû Huzeyfe ölünceye kadar onun yanında kalmışlar. Allah (cc.) İslam dinini gönderince Yâsir, Sümeyye, Ammâr ve kardeşi Abdullah b. Yâsir Müslüman olmuşlar. Yâsir'in Hurs adında, Ammâr ve Abdullah'tan büyük bir oğlu daha varmış. Cahiliyye döneminde Benu'd-Deyl kabilesi tarafından öldürülmüş³⁸.

Sümeyye, Yâsir'den sonra Hâris b. Kelede es-Sekafi'nin Rum asıllı kölesi Ezrak ile evlenmiştir. Ezrak Tâif günü aralarında Ebû Bekre'nin de bulunduğu Tâiflilerin köleleriyle, Hz. Peygamber (sav.)'in huzuruna çıkanlardandır. Hz. Peygamber (sav.) onları azat etmişti. Sümeyye'nin Ezrak'tan, Seleme b. el-Ezrak isminde bir oğlu oldu. Bu Ammâr'ın anne bir kardeşidir³⁹.

Ammâr'ın künyesi Ebu'l-Yakzân'dır⁴⁰. İlk Müslümanlar arasında yer alan Ammâr Müslüman olma hikâyesini şöyle aktarmaktadır: Erkam'ın kapısının önünde Süheyb b. Sinân ile karşılaştım. Rasulullah (sav.) içerideydi. Süheyb'e ne arıyorsun dedim. O, bana sen ne arıyorsun diye karşılık verince ben, "Muhammed (sav.)'in yanına gidip sözlerini dinlemek istiyorum" dedim. Süheyb ben de bunu istiyorum deyince beraber Rasulullah (sav.)'in huzuruna vardık, bizi İslam'a davet etti. Biz de Müslüman

³⁵ Ammâr b. Yâsir'in hayatı hakkında detaylı bilgi için bkz. İsmail Metin, **Ammâr b. Yâsir ve Ailesi**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman Ünal Kılıç, CÜSBE, Sivas, 2006; Mehmet Nadir Özdemir, "İslam Tarihinde İlk İhtilafların Odağında Bir İsim: Ammâr b. Yâsir", **Toplum Bilimleri Dergisi**, C.7, S. 14, Ankara, 2013, ss. 311-334; Mustafa Fayda, "Ammâr b. Yâsir", **DİA**, III/75-76.

³⁶ İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Hâşimî el-Basrî (ö. 230/845), **et-Tabakâtu'l-Kübrâ**, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, (I-VIII, thk. Muhammed Abdülkadir Atâ, I. Bsk.), Beyrut, 1410/1990, III/186.

³⁷ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, III/186; İbn Abdilberr, Ebû Ömer Yusuf b. Abdullah b. Muhammed (ö. 463/1071), **el-İstî'âb fi Ma'rifeti'l-Ashâb**, Dâru'l-Cil, (I-IV, thk. Ali Muhammed el-Becâvî, I. Bsk.) Beyrut, 1412/1992, III/1136.

³⁸ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, III/186-187.

³⁹ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, III/187.

⁴⁰ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, III/187; İbn Abdilberr, **el-İstî'âb**, III/1135.

olduk sonra akşama kadar orada bekledik ve gizlenerek oradan çıktık. Ammâr ile Süheyb Müslüman olduklarında Müslümanların sayısı otuz küsürdü⁴¹.

Müslüman olduktan sonra Ammâr b. Yâsir'e Kureyşliler tarafından işkence edilmiş ve dininden dönmesi için kızgın kumlarda eziyet edilmiştir⁴². İçlerinde Ammâr'ın da bulunduğu bir grup ne dediklerini bilemeyecek duruma gelinceye kadar işkence görmüş ve haklarında şu ayet nazil olmuştur: *“Zulme uğradıktan sonra Allah (cc.) yolunda hicret edenlere gelince, elbette onları dünyada güzel bir şekilde yerleştiririz. Ahiret mükafatı ise daha büyüktür. Keşke bilselerdi”*⁴³. Müşriklerin Ammâr'ı ateşle dağladığı bir sırada Hz. Peygamber (sav.) oradan geçmiş ve elleriyle Ammâr'ın başını okşayarak şöyle buyurmuştur: “Ey ateş İbrahim (as.)'e olduğun gibi Ammâr'a da serin ve selamet ol. Seni azgın bir topluluk öldürecek”. Başka bir seferde ise Rasulullah (sav.), Ammâr ailesinin yanından geçerken, onların varacakları yerin Cennet olacağını müjdelemiştir⁴⁴.

Bu işkenceler neticesinde Ammâr, Hz. Peygamber (sav.) hakkında kötü sözler söylemiş ve müşriklerin ilahlarını övmüştür. Rasulullah (sav.)'in huzuruna gelince ona: “geride ne bıraktın diye sormuş”, o da “kötülük bıraktım, vallahi sizin hakkında kötü söz söyleyip onların ilahlarını övmedikçe beni rahat bırakmadılar” demiştir. Hz. Peygamber (sav.) “kalbinin durumu nasıldı” diye sorunca, o “iman ile mutmain olmuştu” cevabını vermiştir. Hz. Peygamber (sav.) “eğer bunu tekrar yaparlarsa sen de aynısını tekrar söyle” buyurmuştur. Bunun üzerine şu ayetler nazil olmuştur: **“Kalbi imanla dolu olduğu halde zorlanan kimse hariç, inandıktan sonra Allah (cc.)'ı inkâr eden ve böylece göğsünü küfre açanlara Allah (cc.)'tan gazap iner ve onlar için büyük bir azap vardır”**⁴⁵ ⁴⁶.

Ammâr b. Yâsir, Habeşistan'a yapılan ikinci hicrette bulunmuş, Medine'ye hicret ettiğinde ise Mübeşşir b. Abdilmünzir'e misafir olmuştur. Rasulullah (sav.) onu Huzeyfe b. el-Yemân ile kardeş ilan etmiş ve Bedir, Uhud, Hendek başta olmak üzere Rasulullah (sav.) ile birlikte bütün savaşlara katılmıştır⁴⁷.

⁴¹ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, III/187; İbnü'l-Esîr, İzzuddîn Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Cezerî (ö. 630/1233), **Üsdü'l-Ğâbe fi Ma'rifeti's-Sahâbe**, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, (I-VIII, thk. Ali Muhammed Mu'avvid, Adil Ahmed Abdülmevcüd, I. Bsk.), Beyrut, 1996/1417, IV/123.

⁴² İbn Sa'd, **et-Tabakât**, III/187.

⁴³ Nahl, 16/41.

⁴⁴ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, III/188.

⁴⁵ Nahl, 16/106.

⁴⁶ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, III/189.

⁴⁷ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, III/189-190.

Mescid-i Nebevî'nin inşasında olağanüstü gayretler sarf etmiş, kendisine ağır yük yüklenmesini Hz. Peygamber (sav.)'e şikayet ederek ve “bunlar beni öldürdüler, taşıyamadıklarını bana yüklüyorlar” demiştir. Hz. Peygamber (sav.) saçındaki toprağı elleriyle temizleyerek şöyle buyurmuştur: “Sümeyye'nin oğlu yazık sana, seni öldürecek olanlar bunlar değil, seni azgın bir topluluk öldürecek”⁴⁸.

Sakîfe'de⁴⁹ Hz. Ebubekir'e biat etmeyenler arasında zikredilen Ammâr b. Yâsir⁵⁰, daha sonra Mescid-i Nebevî'de yapılan umumi biata katılmış ve halifeye biat etmiştir⁵¹. Sakîfe'de yapılan biata sahabenin tamamı katılmadığı için Ammâr b. Yâsir'in de o esnada biat etmemiş olması şaşılacak bir olay değildir.

Yemâme Savaşı'na da katılan Ammâr b. Yâsir, dağılan Müslümanları toplamak için yüksek bir yere çıkarak “ey Müslümanlar Cennet'ten mi kaçırıyorsunuz! Ben Ammâr b. Yâsir'im bana doğru gelin” diyerek onları bir araya getirmeye çalışmıştır. Bu savaşta kulağı kesilmiş ama bu, onu savaşmaktan geri bırakmamıştır⁵².

Hz. Ömer, hilafeti döneminde onu Kufe'ye vali tayin etmiş ve Kufelilere yazdığı bir mektupta onu şöyle övmüştür: Ben size Ammâr'ı emir, Abdullah b. Mesûd'u da muallim ve vezir olarak gönderdim. Her ikisi de Rasulullah (sav.)'in ashabının önde gelenlerindedir. Onlara itaat edin ve onlara uyun⁵³.

Ammâr b. Yâsir hakkında idareden anlamadığı yönünde şikayetler gelmeye başlayınca, Hz. Ömer, onu Kûfe valiliğinden azletmiş ve onun yerine Ebû Musa el-Eş'arî'yi atamıştır⁵⁴.

Hz. Ömer'in vefatından sonra halife seçimi için toplanan şûrâda, Hz. Ali'nin seçilmesi gerektiğini savunmuş ve söz alarak Abdurrahman b. Avf'a şunları söylemiştir: Eğer Müslümanların ihtilafa düşmemelerini istiyorsan Ali'ye biat et. Bunun üzerine Mikdâd b. el-Esved “Ammâr doğru söyledi. Eğer Ali'ye biat edersen, işittik ve itaat

⁴⁸ İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdûlmelik el-Hımyeri (ö. 218/833), **es-Sîretu'n-Nebeviyye**, Dâru'l-Ma'rife, (I-IV, thk. Mustafa es-Sekâ ve dğr. , VII. Bsk.), Beyrut, 1430/2009, I/448-449.

⁴⁹ Hazrec kabilesinin kollarından Sâideoğulları'na ait Bi'ribudâa yakınlarındaki gölgelik, Hz. Ebubekir'in halife seçildiği yer. Mustafa Sabri Küçükaşçı, **DİA**, “Sakîfetu Benî Sâide”, XXXVI/11-12, Ankara, 2009.

⁵⁰ Ya'kûbî, Ahmed b. Ebî Ya'kûb b. Ca'fer b. Vehb b. Vâdih el-Abbâsî (ö. 292/905'ten sonra), **Târîhu'l-Ya'kûbî**, Şeriketu'l-A'lemî li'l-Matbûât,(I-II, thk. Abdülemîr Muhennâ, I. Bsk.), Beyrut, 1431/2010, II/9.

⁵¹ Ya'kûbî, **Târîh**, II/11.

⁵² İbn Abdilberr, **el-İstî'âb**, III/1136-1137.

⁵³ İbn Abdilberr, **el-İstî'âb**, III/1140; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-Ğâbe**, IV/126.

⁵⁴ Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr (ö. 310/923), **Târîhu'r-Rusul ve'l-Mulûk**, Dâru'l-Me'ârif, (I-XI, thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, II. Bsk.) Kahire, 1387/1967, IV/163.

ettik deriz”⁵⁵ diyerek Ammâr’ı destekledi. Ardından Ammâr sözlerine şöyle devam etti: Ey insanlar! Allah (cc.) bize peygamberini göndermekle ikramda bulundu. Dini ile bizi aziz kıldı. Bu hilafeti Peygamberinizin (sav.) ehl-i beytinden başka kime vereceksiniz⁵⁶? Eğer hilafeti ehl-i beytin dışında bir oraya bir buraya verirseniz, kanımca Allah (cc.)’ın bunu sizden alıp başka birine vermesinin bir garantisi kalmaz⁵⁷. Ammâr b. Yâsir’in bu sözleri onun Hz. Osman’ın yerine, Hz. Ali’nin halife seçilmesini istediğinin bir göstergesidir.

Hz. Osman’ın hilafetinin son dönemlerinde, ortaya çıkan karışıklığı araştırmak ve durumu rapor etmek için, halife tarafından kargaşanın en çok olduğu yerlerden biri olan Mısır’a gönderilmiştir⁵⁸. Bu görev Ammâr b. Yâsir’in, Hz. Osman nezdinde değerli ve güvenilir biri olduğunu ortaya koymaktadır. Aksi takdirde bu kritik görevi ona vermezdi.

Hz. Ali taraftarı olarak Cemel Savaşı’na katılmış, savaş esnasında Zübeyr b. Avvâm ile karşı karşıya gelmiş, Ammâr mızrakla hafifçe Zübeyr’i itmiş, Zübeyr ise Ammâr’dan sakınarak “beni öldürecek misin ey Ebe’l-Yakzân” (Ammâr b. Yâsir’in künyesi) demiştir. Ammâr ise “hayır ey Ebû Abdullah” şeklinde karşılık vermiştir. Zübeyr’in Ammâr’dan sakınmasının sebebi Hz. Peygamber (sav.)’in, Ammâr’a “seni azgın bir topluluk öldürecek” buyurmasıdır. Aksi takdirde Zübeyr, Ammâr’dan daha güçlüydü⁵⁹.

Siffin Savaşında da Hz. Ali’nin tarafında savaşmış ve onun bayraktarlığını yapmıştır. Amr b. el-As’a bakarak Hz. Peygamber (sav.) ile birlikte bu bayrakla üç defa savaştığını bu sefer dördüncü olduğunu söylemiş⁶⁰ ve şunları eklemiştir: Cennet kılıçların ardındadır. Bugün sevdiklerimize, Muhammed (sav.) ve arkadaşlarına kavuşacağız. Allah (cc.)’a yemin ederim ki bunlar (karşıdaki grup) bizi Hecer hurmalıklarına kadar geri püskürtse de bizim hak üzere olduğumuzu, onların ise batıl üzere olduklarını biliriz⁶¹.

⁵⁵ Taberî, **Târîh**, IV/232-233.

⁵⁶ Taberî, **Târîh**, IV/233.

⁵⁷ Mes’ûdî, Ebu’l-Hasan Ali b. el-Hüseyn b. Ali (ö. 345/956), **Murûcu’z-Zehab ve Me’âdini’l-Cevher**, el-Mektebetu’l-‘Asriyye, (I-IV, I. Bsk.), Beyrut, 1425/2005, II/269.

⁵⁸ Taberî, **Târîh**, IV/341.

⁵⁹ İbn Kesîr, Ebu’l-Fidâ İsmail b. Ömer b. Kesîr el-Kuraşî ed-Dimeşkî (ö. 774/1373), **el-Bidâye ve’n-Nihâye**, Dâru Hecer, (I-XXI, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî, I. Bsk.), Gize, 1417/1997, X/455-456.

⁶⁰ İbn Sa’d, **et-Tabakât**, III/194.

⁶¹ İbn Abdilberr, **el-İstî‘âb**, III/1138-1139.

Daha sonra oradakilere “bana bir içim süt getirin, çünkü Hz. Peygamber (sav.) bana senin son içeceğin bir içim süttür buyurdu” dedi. Kendisine süt getirildi, sütü içti ve ölene kadar savaştı⁶². Onu öldürenler İbn Cez’ es-Sekseki ve Ebu’l-Ğâdiye el-Fezârî’dir⁶³. Bunların isimlerinin Ebu’l-Âdiye el-Âmilî ve İbn Cevn es-Seksekî olduğu da nakledilmiştir⁶⁴. Ayrıca onu öldürenlerin Ukbe b. Âmir el-Cühenî, Amr b. el-Hâris el-Havlânî ve Şerîk b. Seleme el-Murâdî’den oluşan bir grup⁶⁵ veya Huveyy es-Seksekî ve Ebû Ğadiye el-Müzenî oldukları da gelen rivayetler arasındadır⁶⁶.

Hz. Ali onu elbiseleriyle, yıkamadan Sıffin’de defnetti ve cenaze namazını kıldırdı. Öldüğü zaman Ammâr b. Yâsir’in yaşı doksan küsürdü⁶⁷.

Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde Ammâr b. Yâsir tarafından rivayet edilen on altı rivayet zikredilmektedir⁶⁸.

⁶² İbn Sa’d, **et-Tabakât**, III/195.

⁶³ İbn Abdilberr, **el-İstî’âb**, III/1139.

⁶⁴ Mes’ûdî, **Murûcu’z-Zeheb**, II/297.

⁶⁵ İbn Sa’d, **et-Tabakât**, III/196; Taberî, **Târîh**, XI/510.

⁶⁶ İbn Sa’d, **et-Tabakât**, III/198; Taberî, **Târîh**, XI/510.

⁶⁷ İbn Abdilberr, **el-İstî’âb**, III/1140-1141.

⁶⁸ Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855), **Müsned**, Müessesetu’r-Risâle, (I-XLV+V, thk. Şu’ayb el-Arnâvût ve dğr. , I. Bsk.), Beyrut, 1416/1995, XXXI/177-189, h. no: 18879-18894.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. RİVÂYETİN SENED TENKİDİ

1.1. Rivayetin Sened Açısından Tahlili

Bu bölümde araştırmaya konu olan rivayetleri gruplara ayıracağız. Bu gruplandırmayı yaparken hadisin metnini esas alacağız. En dar anlamlı metinden en geniş anlamlı olana doğru bir sınıflandırma yapacağız. İlgili rivayetleri altı grupta inceleyeceğiz.

1.1.1. Birinci Grup Rivayetler

Bu grupta “seni azgın bir topluluk öldürecek”, “onu azgın bir topluluk öldürecek”, “Ammâr’ı azgın bir topluluk öldürecek” şeklinde gelen ve bu hadisin ne zaman ve nerede söylendiğine dair herhangi bir açıklama içermeyen rivayetleri ele alacağız.

1.1.1.1. Birinci Rivayet

حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ ، قَالَ : حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ، قَالَ : أَخْبَرَنِي أَيُّوبُ ، وَخَالِدُ الْحَدَّاءُ ، عَنِ الْحَسَنِ ، قَالَ : أَخْبَرْتَنَا أُمُّنَا ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ ، زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ فِي عَمَّارٍ : تَفْتُلُكَ الْفَيْئَةُ الْبَاغِيَّةُ.

Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, ← Şu’be ← Eyyûb ve Hâlid el-Hazzâ ← Hasan ← annesi ← Hz. Peygamber (sav.)’in hanımı Ümmü Seleme isnâdıyla, Hz. Peygamber (sav.)’in Ammâr hakkında şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: “Seni azgın bir topluluk öldürecek”⁶⁹.

Hadisin senedindeki raviler:

Ümmü Seleme (62): Sahabidir, asıl adı Hind bnt. Ebî Ümeyye’dir, Hz. Peygamber (sav.)’in hanımıdır⁷⁰.

⁶⁹ Ebû Dâvûd et-Tayâlisî Süleyman b. Dâvûd b. el-Cârûd (ö. 204/819), **Müsned**, Dâru Hecer,(I-IV, thk. Muhammed Abdülmuhsin et-Türkî, I. Bsk.) Gize, 1420/1999, III/174, h. no: 1703.

⁷⁰ Ebû Nu’aym, Ahmed b. Abdullah b. Ahmed b. İshak b. Mihrân el-İsfehânî (ö. 430/1038), **Ma’rifetu’s-Sahâbe**, Dâru’l-Vatan, (I-VI, thk. Âdil b. Yusuf el-‘Azâzî, I. Bsk.) Riyad, 1419/1998, VI/3218, no: 3750; İbn Abdilberr, **el-İstî’âb**, IV/1920, no: 4111; İbnü’l-Esîr, **Üsdü’l-Gâbe**, VII/278, no: 7343; İbn Hacer, Ahmed b. Ali Ebu’l-Fadl el-Askalânî (ö. 852/1448), **el-İsâbe fî Temyîzi’s-Sahâbe**, Daru’l-Kutubi’l-İlmiyye, (I-VIII, thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd, I. Bsk.), Beyrut, 1415/1995, VIII/342, no: 11849.

Hasan el-Basrî'nin annesi⁷¹ **Hayra**: Hz. Peygamber (sav.)'in hanımı Ümmü Seleme'nin cariyesidir. **Ümmü Seleme** ve Hz. Âişe'den rivayette bulunmuş, kendisinden de iki oğlu **Hasan el-Basrî** ve **Saîd** hadis nakletmişlerdir⁷². İbn Sa'd, onun kadınlara vaaz ettiğini söylemiştir⁷³. İbn Hibbân, *Sikât*'ında zikredip, Ümmü Seleme'den, "Ammâr'ı azgın bir topluluk öldürecek" hadisini rivayet ettiğini ifade etmiştir⁷⁴. İbn Hacer, *makbûldür*, ikinci tabakadandır⁷⁵ değerlendirmesini yapmıştır.

Yapılan değerlendirmelerden bu ravinin *sika* olduğu anlaşılmaktadır.

Hasan el-Basrî (21-110): Tam adı Hasan b. Ebi'l-Hasan (Yesâr)⁷⁶, künyesi Ebû Saîd, nisbesi el-Basrî'dir. Hz. Ömer'in hilafetinin sondan ikinci senesinde (H. 21) dünyaya gelmiş, H. 110 yılında vefat etmiştir⁷⁷. Annesi, Ümmü Seleme'nin cariyesidir⁷⁸. **Annesi Hayra**⁷⁹, Enes b. Mâlik, Abdullah b. Abbâs, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Amr ve birçok sahabiden hadis rivayet etmiş⁸⁰, ondan da **Eyyûb es-Sahtiyânî**, **Hâlid b. Mihrân el-Hazzâ**, **İbn Avn (Abdullah)**, Humeyd et-Tavîl ve Hayseme b. Ebî Hayseme hadis nakletmiştir⁸¹.

İbn Sa'd (ö. 230/845), onun hakkında "*sika, me'mûn, muttasıl senedle ve semâi* bulunanlardan rivayet ettiği hadisler güzel bir hüccettir. *Mürsel* olarak rivayet ettiği hadisler ise hüccet değildir"⁸² değerlendirmesinde bulunmuştur. İclî (ö. 261/875), *Sikât*'ında zikredip onun *tabiî, sika, salih biri ve sünnete bağlı olduğunu* söylemiştir⁸³. İbn Hibbân (ö. 354/965), *Sikât*'ında zikretmiş ve *tedlîs* yaptığını ilave etmiştir⁸⁴. Zehebî (ö. 748/1347), hakkında "*müdellictir*, 'an (عن) lafzı ile görüşmediği kişilerden rivayet ettiği sözleri delil olarak kabul edilmez. Bazen de *mülâkî* olduğu kişilerden *tedlîs* yapar ve kendisi ile onlar arasındaki raviyi zikretmez. Ancak *hâfız, allâme, ilim denizi, fakîh, şâni yüce, benzeri olmayan, güzel vaaz ve nasihatte bulunan ve hayır işlerinde zirve*

⁷¹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VIII/348, no: 4566.

⁷² Mizzî, Cemalüddîn Ebu'l-Haccâc Yûsuf (ö. 742/1341), *Tehzîbu'l-Kemâl fî Esmâi'r-Ricâl*, Muessetü'r-Risâle, (I-XXXV, thk, Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf, VI. Bsk.), Beyrut, 1415/1994, XXXV/166-167, no: 7832; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, XII/416, 2784.

⁷³ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VIII/348, no: 4566.

⁷⁴ İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, IV/216.

⁷⁵ İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 746, no: 8578.

⁷⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII/114, no: 3055.

⁷⁷ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, II/289, no: 2503.

⁷⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII/114, no: 3055.

⁷⁹ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, VI/99, no: 1216.

⁸⁰ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, VI/97-98, no: 1216.

⁸¹ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, VI/99-101, no: 1216.

⁸² İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII/115, no: 3055.

⁸³ İclî, *Ma'rifetü's-Sikât*, I/293, no: 291.

⁸⁴ İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, IV/122-123.

biridir⁸⁵ demiştir. İbn Hacer (ö. 852/1448), *sika, fakih, fâzıl*, meşhur, olduğunu çok *irsâl ve tedlîs* yaptığını söylemiştir⁸⁶. Ravinin *tedlîs* yapmakla meşhur olduğu⁸⁷ ve *irsâl* yaptığı ilgili eserlerde belirtilmiştir⁸⁸.

Yukarıdaki bilgiler ışığında ravinin *tedlîs* yapmakla beraber *sika* olduğunu söylemek mümkündür. İlgili rivayette ravi, annesinden nakilde bulunduğu için *tedlîs* yapmasını gerektirecek bir durum yoktur. Ayrıca ravi ‘*an*’ lafzını değil ‘‘ahberanâ’’ siğasını kullanmıştır.

Hâlid el-Hazzâ (141,142): Adı Hâlid b. Mihrân el-Hazzâ, künyesi Ebû Mubârek⁸⁹, Ebu’l-Menâzil, nisbesi el-Basrî’dir⁹⁰. Enes b. Mâlik’i görmüş⁹¹, H. 141⁹² veya 142 yılında vefat etmiştir⁹³. **Hasan el-Basrî, Saîd b. Ebi’l-Hasan el-Basrî, İbn Abbâs’ın azatlı kölesi İkrime**, Atâ b. Ebî Rabâh ve Muhammed b. Sîrîn’den hadis nakletmiştir⁹⁴. Kendisinden de **Şu’be b. el-Haccâc, Abdülaziz b. el-Muhtâr, Abdülvehhâb es-Sekafî, Mahbûb (Muhammed) b. el-Hasan**, İsmail b. Uleyye, Abdullah b. el-Mübârek, Süfyân es-Sevrî ve Süleyman el-Ameş nakilde bulunmuştur⁹⁵.

İbn Sa’d, onun hakkında *sika, kesîru’l-hadîs*⁹⁶ değerlendirmesinde bulunmuş, Yahya b. Maîn (ö. 233/848)⁹⁷ ve Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855), onun *sika* olduğunu söylemişlerdir⁹⁸. Ebû Hâtim er-Râzî (ö. 277/890), ravi hakkında ‘‘hadisi yazılır ancak onunla ihticâc edilmez’’⁹⁹ demiş, Ukaylî (ö. 322/934), ise onu *Duafâ*’sında

⁸⁵ Zehebî, Ebû Abdullah Şemsü’d-dîn Muhammed b. Ahmed b. Osman (ö. 748/1347), **Tezkiratu’l-Huffâz**, Daru’l-Kutubi’l-İlmiyye, (I-IV), Beyrut, ts., I/71-72, no: 66.

⁸⁶ İbn Hacer, **Takrîbu’t-Tehzîb**, s. 160, no: 1227.

⁸⁷ İbn Hacer, **Tabakâtü’l-Müdeîsin**, s. 29, no: 40; Ebû Zûr’a el-İrâkî, Ahmed b. Abdurrahim b. el-Hüseyn (ö. 826/1423), **Kitâbu’l-Müdeîsin**, Dâru’l-Vefâ, (I. Bsk.), Mansure, 1415/1995, s. 41, no: 9; Sibtu İbnü’l-Acemî, Ebu’l-Vefâ Burhaneddîn İbrâhîm b. Muhammed b. Halîl et-Trâblusî el-Halebî (ö. 841/1438), **et-Tebyîn li Esmâi’l-Müdeîsin**, Daru’l-Kutubi’l-İlmiyye, (thk. Yahya Şefik, I. Bsk.), Beyrut, 1406/1986, s. 20, no: 12.

⁸⁸ İbn Ebî Hâtim, Ebû Muhammed Abdurrahman b. Ebî Hâtim Muhammed b. İdrîs b. Münzir et-Temimî el-Hanzalî er-Râzî (ö. 327/938), **Kitâbu’l-Merâsîl**, Müessesetu’r-Risâle, (II. Bsk.), Beyrut, 1418/1998, s. 31, no: 54; ‘Alâî, **Câmi’u’t-Tahsîl**, s. 105, no: 9.

⁸⁹ İbn Sa’d, **et-Tabakât**, VII/192, no: 3226.

⁹⁰ Buhârî, **et-Târîhu’l-Kebîr**, III/173, no: 592.

⁹¹ Mizzî, **Tehzîbu’l-Kemâl**, VIII/177, no: 1655.

⁹² İbn Sa’d, **et-Tabakât**, VII/192, no: 3226.

⁹³ Buhârî, **et-Târîhu’l-Kebîr**, III/173, no: 592.

⁹⁴ Mizzî, **Tehzîbu’l-Kemâl**, VIII/178-179, no: 1655.

⁹⁵ Mizzî, **Tehzîbu’l-Kemâl**, VIII/179-180, no: 1655.

⁹⁶ İbn Sa’d, **et-Tabakât**, VII/192, no: 3226.

⁹⁷ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve’t-Ta’dîl**, III/353, no: 1593.

⁹⁸ Ebû Dâvûd es-Sicistânî, Süleyman b. el-Eş’as (ö. 275/889), **Suâlât Ebî Dâvûd li’l-İmâm Ahmed b. Hanbel fi Cerhi’r-Ruvât ve Ta’dîlihîm**, Mektebetu’l-Ulûm ve’l-Hikem, (thk. Ziyâd Mahmud Mansûr, I. Bsk.), Medine, 1414/1994, s. 327, no: 462.

⁹⁹ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve’t-Ta’dîl**, III/353, no: 1593.

zikretmiştir¹⁰⁰. İclî¹⁰¹ ve İbn Hibbân, onu *Sikât*'larında zikretmiş¹⁰², Zehebî, *hâfiz, sika, imâm*¹⁰³, güvenilirlikte zirve, Ebû Hatim'in onun hakkında "hadisiyle ihticâc edilmez" sözünü anlamak güç¹⁰⁴ diyerek onu *tevsîk* etmiştir. 'Alâî (ö. 761/1359), onu *mürsil* ravileri ele aldığı *Camîu't-Tahsîl* adlı eserinde zikretmiş ve Ahmed b. Hanbel'in onun, Şa'bî, Ebû Osman (en-Nehdî) ve Ebu'l-Âliye'den işitmediği halde rivayette bulunduğu yöndeki sözlerini nakletmiştir¹⁰⁵. İbn Hacer, onu *sika* ancak *irsâl* yapar, Şam'dan döndükten sonra hafızası bozulmuş¹⁰⁶ şeklinde tavsîf etmiştir.

Yapılan değerlendirmelerden ravinin *sika* olduğu ancak bazen *irsâl* yaptığı anlaşılmaktadır.

Eyyûb es-Sahtiyânî (66-131): Adı Eyyûb b. Ebî Temîme (Keysân), künyesi Ebû Bekr, nisbesi es-Sahtiyânî¹⁰⁷, el-Basrî'dir¹⁰⁸. H. 66 veya 68 senesinde doğmuş¹⁰⁹, Enes b. Mâlik'i görmüş, H. 131 yılında¹¹⁰, 63 yaşında, Basra'da veba hastalığından vefat etmiştir¹¹¹. **Hasan el-Basrî**, Saîd b. Cübeyr, Atâ b. Ebî Rabâh, İbn Abbâs'ın azatlı kölesi İkrime, Amr b. Dînâr, Katâde b. Diâme, Mücâhid b. Cebr, Muhammed b. Sîrîn, Muhammed b. Müslim b. Şihâb ez-Zührî ve Nâfi'den rivayette bulunmuştur¹¹². Ondan da **Şu'be b. el-Haccâc**, İsmail b. Uleyye, Saîd b. Ebî Arube, Süfyân b. Uyeyne, Mâlik b. Enes ve Ma'mer b. Râşid rivayette bulunmuştur¹¹³.

İbn Sa'd, onun hadiste *sika, sebt, adil*, ilmi çok ve *hüccet*¹¹⁴ olduğunu söylerken, Buhârî (ö. 256/870), Şu'be'den naklen hakkında Müslümanların efendisi¹¹⁵ değerlendirmesinde bulunmuştur. İbn Ebî Hâtim (ö. 327/938), Şube'nin, onun hakkında

¹⁰⁰ Ukaylî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Amr b. Musa b. Hammâd (ö. 322/934), **Kitâbu'd-Du'afâi'l-Kebîr**, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, (I-IV, thk. Abdu'l-Mu'fi Emin Kal'acî, I. Bsk.), Beyrut, 1404/1983, II/4, no: 402.

¹⁰¹ İclî, **Ma'rifetü's-Sikât**, I/333, no: 400.

¹⁰² İbn Hibbân, **Kitâbu's-Sikât**, VI/253.

¹⁰³ Zehebî, **el-Kâşif**, I/369, no: 1356.

¹⁰⁴ Zehebî, Şemsü'd-Dîn Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Osman, **el-Muğnî fi'd-Du'afâ**, İdâre İhyâi't-Turâsi'l-İslâmî, (I-II), Katar, ts. , II/302, no: 1884.

¹⁰⁵ 'Alâî, Salâhuddîn Ebî Sa'id b. Halîl b. Keykeldî (ö. 761/1359), **Câmi'u't-Tahsîl fî Ahkâmi'l-Merâsîl**, Âlemu'l-Kutub, (thk. Hamdî Abdülmecid es-Selefi, I. Bsk.), Beyrut, 1407/1986, s. 171, no: 169.

¹⁰⁶ İbn Hacer, **Takrîbu't-Tehzîb**, s. 191, no: 1680.

¹⁰⁷ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VII/183. No: 3193;

¹⁰⁸ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, I/409, no: 1307; Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, III/457, no: 607.

¹⁰⁹ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, III/463, no: 607.

¹¹⁰ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, I/409, no: 1307.

¹¹¹ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VII/187, no: 3193.

¹¹² Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, III/458, no: 607.

¹¹³ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, III/459-460, no: 607.

¹¹⁴ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VII/183, no: 3193.

¹¹⁵ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, I/409, no: 1307.

“onun benzerini görmedim, fakihlerin önderiydi”¹¹⁶ dediğini aktarmıştır. İbn Hibbân, *Sikât*’ında zikredip, Hasan el-Basrî’nin onun hakkında Basra gençlerinin efendisi, fıkıh, ilim, fazilet ve takvada önder olduğunu söylediğini nakletmiştir¹¹⁷. Bâcî (ö. 474/1081), Abdurrahman b. Mehdî’den naklen onun Basralıların hücceti olduğunu söylemiş¹¹⁸, Zehebî ise onu, *imam* olarak tavsîf etmiştir¹¹⁹. İbn Hacer’in değerlendirmesi ise, *sika, sebt, hüccet*, fakihlerin büyüklerindedir¹²⁰ şeklinde olmuştur.

Hakkında Enes b. Mâlik’i görüp ondan hadis işitmediği halde ‘*an’ane* ile birkaç rivayette bulunduğu¹²¹ bilgisi dışında bir eleştiriye rastlanmamıştır. Bu bilgilerden yola çıkarak ravinin *sika* olduğunu söylemek mümkündür.

Şu’be b. el-Haccâc, (82-160): Tam adı Şu’be b. el-Haccâc b. el-Verd olan ravinin künyesi Ebû Bistâm, nisbesi el-Atekî el-Ezdî’dir¹²². Aslen Vâsıtlı olup Basra’da ikamet etmiştir¹²³. H. 82¹²⁴ veya 83 yılında doğmuş, H. 160 senesinde Basra’da vefat etmiştir¹²⁵. **Eyyûb b. Ebî Temîme es-Sahtiyânî¹²⁶, Hâlid el-Hazzâ, Ebû Mesleme Saîd b. Yezîd¹²⁷, Amr b. Dînâr ve Avvâm b. Havşeb**’den hadis almıştır¹²⁸. Kendisinden de **Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, Muhammed b. Ca’fer Ğunder¹²⁹, Haccâc b. Muhammed el-A’ver, Hâlid b. el-Hâris¹³⁰, Abdüssamed b. Abdülvâris ve Nadr b. Şümeyl¹³¹**, hadis rivayet etmiştir.

¹¹⁶ İbn Ebî Hâtîm, Ebû Muhammed Abdurrahman b. Ebî Hâtîm Muhammed b. İdrîs b. Münzir et-Temimî el-Hanzalî er-Râzî, **Kitabü'l-Cerh ve't-Ta'dîl**, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, (I-IX, I. Bsk.) Beyrut, 1372/1953, I/133, no: 4.

¹¹⁷ İbn Hibbân, **Kitâbu's-Sikât**, VI/53.

¹¹⁸ Bâcî, Ebû'l-Velîd Süleyman b. Halef b. Sa'd b. Eyyûb (ö. 474/1081), **et-Ta'dîl ve't-Tecrîh li men Harrace lehü'l-Buhârî fi'l-Câmi's-Sahîh**, (I-III, thk. Ahmed Lebzâz), yy. , ts. , I/364-365, no: 93.

¹¹⁹ Zehebî, **el-Kâşif**, I/260-261, no: 511.

¹²⁰ İbn Hacer, **Takrîbu't-Tehzîb**, s. 117, no: 605.

¹²¹ İbn Hacer, Ahmed b. Ali Ebu'l-Fadl el-Askalânî, **Tabakâtü'l-Müdelisîn ve Ta'rîf Ehli't-Takdîs bi Merâtibi'l-Mevsûfîn bi't-Tedlîs**, Mektebetü'l-Menâr, (thk. Asım b. Abdullah el-Karîvitî, I. Bsk.), Zerka, ts. , s. 19, no: 5.

¹²² Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XII/479-480, no: 2739.

¹²³ Hatîb el-Bağdâdî, Ebû Bekir Ahmed b. Ali b. Sâbit (ö. 463/1071), **Târîhu Bağdâd (Târîhu Medîneti's-Selâm) ve Ahbâru Muhaddisiha ve Zikru Kuttânihâ el-Ulemâ min Ğayri Ehlihâ ve Vâridihâ**, Daru'l-Ğarbi'l-İslâmî, (I-XVII, thk. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf, I. bsk.), Beyrut, 1422/2001, X/353, no: 4783.

¹²⁴ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XII/495, no: 2739.

¹²⁵ Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, X/367, no: 4783.

¹²⁶ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XII/481-482, no: 2739.

¹²⁷ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XII/481-482, no: 2739.

¹²⁸ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XII/483-484, no: 2739.

¹²⁹ Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, X/353, no: 4783; Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XII/488-489, no: 2739.

¹³⁰ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XII/487, no: 2739.

¹³¹ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XII/488-489, no: 2739.

İbn Sa'd onun hakkında, *sika*, *me'mûn*, *sebt*, *sâhibu hadîs*, *hüccet* değerlendirmesinde bulunmuş¹³², Buhârî ise onu *emirü'l-mü'minîn fi'l-hadîs* olarak tavsîf etmiştir¹³³. İclî'nin *Sikat*'ında zikredip, hakkında “*sika* ve takva sahibi, ancak bazı ravi isimlerinde hata yapmış” dediği raviyi¹³⁴, İbn Hibbân da *Sikat*'ında zikretmiş ve onun *hıfz*, *itkân*, *vera'* ve fazilette zamanının büyüklerinden olduğunu söylemiştir¹³⁵. Zehebî'nin *sebt*, *hüccet*, ravi isimlerinde az hata yapardı¹³⁶ şeklinde *tevsik* ettiği raviyi İbn Hacer, “*sika*, *hâfız*, *mutkin*, *âbid*, Irak'ta râvîlerin durumu hakkında konuşan ilk kişi”¹³⁷ olarak nitelemiştir.

Yukarıdaki malumatlar ravinin *sika* olduğunu göstermektedir.

Verilen bilgiler ışığında ravilerin tamamının *sika* olduğu ve aralarında *muasarât* ve hoca talebe ilişkisinin de gerçekleştiği görülmektedir. Dolayısıyla hadisin senedi *muttasıl* ve *sahîhtir*. Ebû Dâvûd et-Tayâlisî'nin *Müsned*'ini tahkik eden Muhammed b. Abdulmuhsin et-Türkî de bu hadisin sıhhatine hükmetmiştir¹³⁸.

1.1.1.2. İkinci Rivayet

حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ ، قَالَ : حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ أَبِي هِشَامٍ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ فِي عَمَّارٍ : تَقْتُلُكَ الْفِتْنَةُ الْبَاغِيَّةُ .

Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, ← Şu'be ← Amr b. Dînâr ← Ebû Hişâm ← Ebû Saîd senediyle Hz. Peygamber (sav.)'in, Ammâr hakkında şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: “Seni azgın bir topluluk öldürecek”¹³⁹.

Hadisin senedindeki raviler:

Ebû Saîd el-Hudrî (74): Sahabidir¹⁴⁰.

¹³² İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VII/207, no: 3283.

¹³³ Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail b. İbrâhim (ö. 256/870), **et-Târîhu'l-Kebîr**, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, (I-XII), Beyrut, 1379/1960, IV/244-245, no: 2678.

¹³⁴ İclî, Ebi'l-Hasan Ahmed b. Abdullah b. Salih (ö. 261/875), **Ma'rifetü's-Sikât min Ricâli Ehli'l-İlm ve'l-Hadîs ve mine'd-Du'afâ ve Zikru Mezâhibihim ve Ahbârihim**, Matbaatu'l-Medenî, (I-II, thk. Abdü'l-'Alîm Abdü'l-'Azîm el Büstevî), Kahire. ts. , I/456, no: 728.

¹³⁵ İbn Hibbân, Muhammed b. Hibbân b. Ahmed Ebî Hâtîm et-Temîmî el-Büstî (ö. 354/965), **Kitâbu's-Sikât**, Matbaâtu Meclisi Dâireti'l-Me'ârifî'l-Osmaniyye, (I-X, I. Bsk.), Haydarabad, 1393/1973, VI/446.

¹³⁶ Zehebî, Şemsü'd-Dîn Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Osman, **el-Kâşif fi Ma'rifeti men lehû Rivaye fi'l-Kütubi's-Sitte**, Daru'l-Kible, (I-II, I. Bsk.),Cidde, 1413/1992, I/485, no: 2278.

¹³⁷ İbn Hacer, Ahmed b. Ali Ebu'l-Fadl el-Askalânî, **Takrîbu't-Tehzîb**, Dâru'r-Raşîd, (thk. Muhammed 'Avvâme, III. Bsk), Haleb, 1411/1991, s. 266, no: 2790.

¹³⁸ Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, **Müsned**, III/174, h. no: 1703, (2 nolu dipnot).

¹³⁹ Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, **Müsned**, III/655, h. no: 2316.

¹⁴⁰ İbn Abdilberr, **el-İstî'âb**, II/602, no: 954; İbn Hacer, **el-İsâbe**, III/65, no: 3204.

Ebû Hişâm künyeli ravi hakkında **Ebû Saîd el-Hudrî**'den rivayette bulunduğu, ondan da **Amr b. Dînâr**'ın rivayet ettiği¹⁴¹ dışında bir bilgiye rastlanmamıştır. Hakkında yeterli malumat bulunmayan ravinin *mechûl* olduğu anlaşılmaktadır.

Amr b. Dînâr (46-126) ismiyle tanınan ravinin künyesi Ebû Muhammed, lakabı el-Esram, nisbesi el-Mekkî, el-Cumehî'dir¹⁴². H. 46 senesinde doğmuş¹⁴³, H. 126 yılında vefat etmiştir¹⁴⁴. Abdullah b. Zübeyr, Abdullah b. Abbâs, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Amr, Sâlim b. Abdullah b. Ömer, Saîd b. el-Müseyyeb ve Tâvûs b. Keysân'dan hadis rivayet etmiştir¹⁴⁵. Ondan da **Şu'be b. el-Haccâc, Verkâ b. Ömer el-Yeşkurî, Eyyûb es-Sahtiyâni, Hammâd b. Zeyd, Süfyân b. Uyeyne ve Mâlik b. Enes** rivayette bulunmuştur¹⁴⁶.

İbn Sa'd, onu *sika, sebt, kesiru'l-hadîs*¹⁴⁷ olarak nitelemiş, İclî, *Sikât*'nda zikredip *tabîi* ve *sika* olduğunu söylemiştir¹⁴⁸. İbn Ebî Hâtim, Şu'be'nin Amr b. Dînâr hakkında "sağlamlıkta onun benzerini görmedim" dediğini nakletmiş¹⁴⁹, İbn Hibbân, onu *Sikât*'nda zikretmiştir¹⁵⁰. Zehebî, hakkında "büyük imam, hâfiz, zirve şahsiyetlerden, devrinin Harem şeyhi¹⁵¹, Hicâz'ın âlimi, hüccet, Şîi olduğu yönündeki iddialar asılsızdır"¹⁵² demiş, İbn Hacer, *sika, sebt* dördüncü tabakadandır¹⁵³, *tedlîs* yapardı¹⁵⁴ değerlendirmesinde bulunmuştur. Ravinin *irsâl* yaptığı da söylenmiştir¹⁵⁵.

Verilen bilgiler ışığında ravinin *müdelîs* olmakla *sika* olduğu anlaşılmaktadır.

Şube b. el-Haccâc (82-160)¹⁵⁶.

Ebû Hişâm dışındaki raviler *sika* olmakla beraber aralarında *muasarât* ve hoca talebe münasebeti de vardır. Ancak Ebû Hişâm'ın *meçhûl* olmasından dolayı bu isnâdla gelen rivayet *zayıftır*.

¹⁴¹ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, IX/80, no: 775. İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, IX/455, no: 2323.

¹⁴² Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXII/5-6, no: 4360.

¹⁴³ İbn Hibbân, **Kitâbu's-Sikât**, V/167.

¹⁴⁴ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VI/30, no: 1574.

¹⁴⁵ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXII/6, no: 4360.

¹⁴⁶ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXII/8, no: 4360.

¹⁴⁷ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VI/30, no: 1574.

¹⁴⁸ İclî, **Ma'rîfetü's-Sikât**, II/175, no: 1377.

¹⁴⁹ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, I/147, no: 54.

¹⁵⁰ İbn Hibbân, **Kitâbu's-Sikât**, V/167.

¹⁵¹ Zehebî, Ebû Abdullah Şemsü'd-dîn Muhammed b. Ahmed b. Osman, **Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ**, Müessesetu'r-Risâle, (I-XXV, thk. Şuayb el-Arnâvût, II. Bsk.), Beyrut, 1404/1984, VII/300, no: 144.

¹⁵² Zehebî, Ebû Abdullah Şemsü'd-dîn Muhammed b. Ahmed b. Osman, **Mizânu'l-İ'tidâl fî Nakdi'r-Ricâl**, Daru'l-Ma'rife, (I-V, thk. Ali Muhammed el-Becâvî), Beyrut, ts. , V/260, no: 6367.

¹⁵³ İbn Hacer, **Takrîbu't-Tehzîb**, s. 421, no: 5024.

¹⁵⁴ İbn Hacer, **Tabakâtü'l-Müdelîsîn**, s. 22, no: 20.

¹⁵⁵ 'Alâî, **Câmi'u't-Tahsîl**, s. 243, no: 563.

¹⁵⁶ 1. grup rivayetlerin, birinci rivayetinde tanıtılmış olup *sika* bir ravidir.

1.1.1.3. Üçüncü Rivâyet

حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، نَا أَبُو دَاوُدَ الطَّيَالِسِيُّ، عَنْ شُعْبَةَ قَالَ: أَنَا أَيُّوبُ، وَخَالِدٌ، عَنِ الْحَسَنِ قَالَ: حَدَّثَنَا أُمْنَا، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِعِمَّارٍ: تَفُتُّكَ الْفِئَةُ الْبَاغِيَةُ.

İbnü'l-Ca'd, ← Ebû Musa Harun b. Abdullah ← Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, ← Şu'be ← Eyyûb, Hâlid el-Hazzâ ← Hasan ← annesi ← Hz. Peygamber (sav.)'in hanımı Ümmü Seleme isnâdıyla, Hz. Peygamber (sav.)'in Ammâr'a şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: “Seni azgın bir topluluk öldürecek”¹⁵⁷.

Hadisin senedindeki raviler:

Ümmü Seleme (62): Sahabidir.

Hasan el-Basrî'nin annesi Hayra.

Hasan el-Basrî (21-110).

Hâlid el-Hazzâ (141,142).

Eyyûb es-Sahtiyânî (66-131).

Şu'be b. el-Haccâc, (82-160)¹⁵⁸.

Ebû Dâvûd et-Tayâlisî (204): Tam adı Süleyman b. Dâvûd¹⁵⁹ b. el-Cârûd¹⁶⁰, künyesi Ebû Dâvûd, nisbesi et-Tayâlisî el-Basrî'dir. İran asıllıdır¹⁶¹. H. 203¹⁶² veya 204 yılında Basra'da 71 veya 72 yaşında vefat etmiştir¹⁶³. **Şu'be b. el-Haccâc, Vüheyb b. Hâlid, Hammâd b. Zeyd, Hammâd b. Seleme ve Süfyân es-Sevrî'den** hadis almıştır¹⁶⁴. Ondan da **Harun b. Abdullah el-Hammâl, Ahmed b. Hanbel, Ahmed b. İbrahim, Ali b. Müslim, Amr b. Ali, Ali b. el-Medîni ve Nu'aym b. Hammâd el-Mervezî** hadis nakletmiştir¹⁶⁵.

İbn Sa'd, onun hakkında “*kesîru'l-hadis, sika, bazen hata yapar*” demiştir¹⁶⁶. Yahya b. Maîn'e, Şu'be'den hadis rivayet etme konusunda sana Ebû Dâvûd mu yoksa Haramî (İbn Umâre) mi daha sevimli diye sorulmuş, o da “Ebû Dâvûd *sadûktur*, Ebû

¹⁵⁷ İbnü'l-Ca'd, Ali b. el-Ca'd b. Ubeyd el-Cevherî el-Bağdâdî (ö. 230/844), **Müsned**, Mektebetu'l-Felâh, (thk. Abdülmehdi Abdülkadir, I. Bsk.), Beyrut, 1405/1985, s. 558, h. no: 1212.

¹⁵⁸ Bu raviler I. grup rivayetlerin, birinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹⁵⁹ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VII/218, no: 3347.

¹⁶⁰ Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, X/32, no: 4570.

¹⁶¹ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, IV/10, no: 1788.

¹⁶² İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VII/218, no: 3347; Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, IV/10, no: 1788.

¹⁶³ Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, X/37-38, no: 4570.

¹⁶⁴ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XI/402-403, no: 2507.

¹⁶⁵ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XI/403-404, no: 2507.

¹⁶⁶ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VII/218, no: 3347.

Dâvûd bana daha sevimlidir” cevabını vermiştir¹⁶⁷. İclî, *Sikât*’ında zikredip *sika* ve güçlü bir hafızası olduğunu ifade etmiştir¹⁶⁸. İbn Ebî Hâtim, *muhaddis, sadûk* hatası çoktur¹⁶⁹ değerlendirmesini yapmış, İbn Hibbân, *Sikât*’ında zikretmiştir¹⁷⁰. Hatîb el-Bağdâdî (ö. 463/1071) ise, onu *hâfiz, müksir, sika, sebt*¹⁷¹ olarak tavsîf etmiştir. Zehebî, onun büyük *hâfiz* ve zirve şahsiyetlerden olduğunu söylemiş¹⁷² ve İbrahim b. Saîd el-Cevherî’nin, onun bin hadiste hata yaptığı yönündeki sözlerinin mubâlağa olduğunu bu sayının yedide biri kadar hata yapsaydı âlimlerin onu *zayıf* sayacaklarını ifade etmiştir¹⁷³. İbn Hacer, “*sika, hâfiz*, bazı hadislerde hata yapmıştır”¹⁷⁴ diyerek onu tevsik etmiştir. Ravinin iki hadiste *tedlis* yaptığı söylenmiş ancak Zehebî bunun abartılacak bir şey olmadığını ifade etmiştir¹⁷⁵.

Yapılan değerlendirmelerden anlaşılacağı üzere ravinin bazı hadislerde hata yapmakla beraber *sika* olduğu anlaşılmaktadır.

Ebû Musa Harun b. Abdullah (171-243): Tam adı Harun b. Abdullah b. Mervân, künyesi Ebû Musa el-Bezzâz lakabı el-Hammâl¹⁷⁶, nisbesi el-Bağdâdî’dir¹⁷⁷. H. 171 veya 172 senesinde doğmuş¹⁷⁸, H. 243 yılında vefat etmiştir¹⁷⁹. **Ebû Dâvûd et-Tayâlisî**, Süfyân b. Uyeyne, Abdullah b. ez-Zübeyr el-Humeydî ve Ravh b. Ubâde’den hadis rivayet etmiştir¹⁸⁰. Ondan da Buhârî dışındaki Kütüb-i Sitte müellifleri, Bakî b. Mahled el-Endelüsî, oğlu Musa b. Harun el-Hâfiz, Ebû Hâtim er-Râzî ve Ebû Zür’a er-Râzî rivayette bulunmuştur¹⁸¹.

Nesâî (ö. 303/915)¹⁸², Zehebî¹⁸³ ve İbn Hacer¹⁸⁴ onu *sika* olarak değerlendirmiştir. İbn Ebî Hâtim, *sadûk*¹⁸⁵ olduğunu söylemiştir. İbn Hibbân,

¹⁶⁷ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve’t-Ta’dîl*, IV/113, no: 491.

¹⁶⁸ İclî, *Ma’rifetü’s-Sikât*, I/427, no: 665.

¹⁶⁹ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve’t-Ta’dîl*, IV/113, no: 491.

¹⁷⁰ İbn Hibbân, *Kitâbu’s-Sikât*, VIII/275.

¹⁷¹ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, X/32, no: 4570.

¹⁷² Zehebî, *Tezkiratu’l-Huffâz*, I/351-352, no: 340.

¹⁷³ Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ*, IX/382, no: 123.

¹⁷⁴ İbn Hacer, *Takrîbu’t-Tehzîb*, s. 250, no: 2550.

¹⁷⁵ Sıbtu İbnü’l-Acemî, *et-Tebyîn li Esmâi’l-Müdelisîn*, s. 30, no: 29; İbn Hacer, *Tabakâtü’l-Müdelisîn*, s. 33, no: 35.

¹⁷⁶ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XVI/31, no: 7305.

¹⁷⁷ Mizzî, *Tehzîbu’l-Kemâl*, XXX/96, no: 6520.

¹⁷⁸ Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ*, XII/115, no: 38.

¹⁷⁹ Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail b. İbrâhim, *et-Târîhü’l-Evsat*, (yanlışlıkla et-Târîhu’s-Sağîr ismiyle basılmış), Dâru’l-Ma’rife, (I-II, thk. Mahmûd İbrahim Zâyd, I. Bsk.), Beyrut, 1406/1986, II/348; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XVI/32, no: 7305.

¹⁸⁰ Mizzî, *Tehzîbu’l-Kemâl*, XXX/97, no: 6520.

¹⁸¹ Mizzî, *Tehzîbu’l-Kemâl*, XXX/98, no: 6520.

¹⁸² Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XVI/32, no: 7305.

¹⁸³ Zehebî, *el-Kâşif*, II/330, no: 5913.

Sikât'ında zikretmiş¹⁸⁶, Hatîb el-Bağdâdî, *sika*, *hâfiz*, *ârif*¹⁸⁷ değerlendirmesinde bulunmuştur.

Bu değerlendirmelere dayanarak ravinin *sika* olduğu söylenebilir.

İsnaddaki ravilerin tamamı *sikadır*. Ayrıca aralarında *muasarâtın* yanında hoca talebe ilişkisi de vardır. Dolayısıyla bu rivayetin senedi *muttasıl* ve *sahîhtir*.

1.1.1.4. Dördüncü Rivayet

حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، وَأَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، وَعَلِيُّ بْنُ مُسْلِمٍ قَالُوا: نَا أَبُو دَاوُدَ، نَا شُعْبَةَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا هِشَامٍ، يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي سَعِيدِ الْخُدْرِيِّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: تَقْتُلُ عَمَّارًا الْفِتْنَةَ الْبَاغِيَّةَ.

İbnü'l-Ca'd, ← Harun b. Abdullah, Ahmed b. İbrahim, Ali b. Müslim ← Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, ← Şu'be ← Amr b. Dînâr ← Ebû Hişâm ← Ebû Saîd el-Hudrî isnâdıyla Hz. Peygamber (sav.)'in “Ammâr'ı azgın bir topluluk öldürecek” buyurduğunu rivayet etmiştir¹⁸⁸.

Hadisin senedindeki raviler:

Ebû Saîd el-Hudrî (74): Sahabidir.

Ebû Hişâm¹⁸⁹.

Amr b. Dînâr (46-126)¹⁹⁰.

Şube b. el-Haccâc (82-160)¹⁹¹.

Ebû Dâvûd et-Tayâlisî (204)¹⁹².

Ali b. Müslim (160-253): Tam adı Ali b. Müslim b. Saîd, künyesi Ebu'l-Hasan, nisbesi et-Tûsî'dir. Sonradan Bağdat'a yerleşmiştir¹⁹³. H. 160 yılında doğmuş, H. 253 senesinde Bağdat'ta vefat etmiştir¹⁹⁴. **Ebû Dâvûd et-Tayâlisî**, Abdullah b. el-Mubârek, Süfyân b. Uyeyne ve İsmail b. Uleyye'den hadis rivayet etmiş¹⁹⁵; ondan da Buhârî

¹⁸⁴ İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 569, no: 7235.

¹⁸⁵ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, IX/92, no: 382.

¹⁸⁶ İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, IX/239.

¹⁸⁷ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XVI/31, no: 7305.

¹⁸⁸ İbnü'l-Ca'd, *Müsned*, s. 694, h. no: 1684.

¹⁸⁹ 1. grup rivayetlerin ikinci rivayetinde tanıtılmış olup meçhûl bir ravidir.

¹⁹⁰ 1. grup rivayetlerin ikinci rivayetinde tanıtılmış olup sika bir ravidir.

¹⁹¹ 1. grup rivayetlerin, birinci rivayetinde tanıtılmış olup sika bir ravidir.

¹⁹² 1. grup rivayetlerin üçüncü rivayetinde tanıtılmış olup sika bir ravidir.

¹⁹³ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIII/595, no: 6501; Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXI/132, no: 4136.

¹⁹⁴ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIII/596-597, no: 6501; Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXI/134, no: 4136.

¹⁹⁵ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIII/595, no: 6501; Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXI/132-133, no: 4136.

(*Sahîh*'inde), Muhammed b. İshak es-Sağânî, Abdullah b. Ahmed b. Hanbel¹⁹⁶, Ebû Dâvûd ve Nesâî rivayette bulunmuştur¹⁹⁷.

Nesâî, onun hakkında *lâ be'se bih*¹⁹⁸ değerlendirmesinde bulunmuş¹⁹⁹, İbn Hibbân *Sikât*'ında zikretmiştir²⁰⁰. Zehebî onu *imâm, muhaddis, sika, Irak'ın müsnidi*²⁰¹, *sadûk*²⁰² olarak tavsîf etmiş, İbn Hacer, *sika*²⁰³ olduğunu söylemiştir.

Yapılan değerlendirmelerden ravinin *sika* olduğu söylenebilir.

Ahmed b. İbrahim (168-246): Tam adı Ahmed b. İbrahim b. Kesîr b. Zeyd b. Eflah b. Mansûr b. Muzâhim, künyesi Ebû Abdullah, nisbesi ed-Devrakî²⁰⁴, el-Bağdâdî²⁰⁵, en-Nükrî, el-Abdî'dir²⁰⁶. H. 168 yılında doğmuş²⁰⁷, H. 246 senesinde vefat etmiştir²⁰⁸. **Ebû Dâvûd et-Tayâlisî**, İsmail b. Uleyye, Yezîd b. Zürey' ve Abdurrahman b. Mehdi'den hadis işitmiş, ondan da Müslim, Abdullah b. Ahmed b. Hanbel²⁰⁹, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbn Mâce hadis nakletmiştir²¹⁰.

Yahya b. Maîn, “ondan hadis aldınız mı” sorusuna “bir hadis bile almadım, o deli mertebesindedir” şeklinde cevap vermiş²¹¹, İbn Ebî Hâtim, *sadûk*²¹² olduğunu söylemiştir. İbn Hibbân, *Sikât*'ında zikretmiş²¹³, Hatîb el-Bağdâdî, *sika*²¹⁴ olduğu yönündeki değerlendirmeyi nakletmiştir. Zehebî, onu, *hâfiz, tasnîfât sahibi*²¹⁵; İbn Hacer, *sika, hâfiz*²¹⁶ olarak tavsîf etmiştir.

¹⁹⁶ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIII/595, no: 6501.

¹⁹⁷ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXI/133, no: 4136.

¹⁹⁸ Ta'dîlin, Zehebî ve Irâkî'ye göre üçüncü, Sehâvi'ye göre beşinci mertebesinde bulunan bir ravi hakkında kullanılan bir sîga. Böyle bir ravinin rivayet ettiği hadis, i'tibâr için alınır; Yahya b. Maîn ve Ebû Zûr'a ed-Dîmeşkî bu sîgayı sika manasında kullanırlar. Abdullah Aydınlı, **Hadis İstılahları Sözlüğü**, MÜİFV Yayınları (VII. Bsk.), İstanbul, 2013, s. 159.

¹⁹⁹ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIII/596, no: 6501.

²⁰⁰ İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, VIII/473.

²⁰¹ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, XI/525, no: 148.

²⁰² Zehebî, *el-Kâşif*, II/47, no: 3966.

²⁰³ İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 405, no: 4799.

²⁰⁴ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, V/9, no: 1835.

²⁰⁵ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, II/6, no:1509.

²⁰⁶ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, I/249, no: 3.

²⁰⁷ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, V/10, no: 1835.

²⁰⁸ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, II/6, no:1509; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, V/11, no: 1835.

²⁰⁹ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, V/10, no: 1835.

²¹⁰ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, I/251, no: 3.

²¹¹ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, V/10, no: 1835.

²¹² İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, II/39, no: 3.

²¹³ İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, VIII/21.

²¹⁴ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, V/11, no: 1835.

²¹⁵ Zehebî, *el-Kâşif*, I/189, no: 2.

²¹⁶ İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 77, no: 3.

Cerh-ta'dîl âlimlerinin çoğunluğunun *tevsiğine* dayanarak ravinin *sika* olduğunu söyleyebilir; Yahya b. Maîn'in sözlerini ise onun *müteşeddîd* olmasına²¹⁷ bağlayabiliriz.

Harun b. Abdullah (171-243)²¹⁸.

Ebû Hişâm dışındaki raviler *sika* olmakla beraber aralarında *muasarât* ve hoca talebe ilişkisi de vardır. Ancak ravilerden Ebû Hişâm'ın *meçhûl* olmasından dolayı bu rivayetin isnâdı *zayıftır*.

1.1.1.5. Beşinci Rivayet

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، نَا أَبِي، نَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، نَا شُعْبَةَ، عَن عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَن رَجُلٍ، مِنْ أَهْلِ مِصْرَ أَنَّ عَمْرَو بْنَ الْعَاصِ، أَهْدَى إِلَى نَاسٍ هَدَايَا فَفَضَلَ عَمَّارًا، فَقِيلَ لَهُ: فَقَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: تَقْتُلُهُ الْفِتْنَةُ الْبَاغِيَةُ.

İbnü'l-Ca'd, ← Abdullah b. Ahmed ← babası ← Muhammed b. Ca'fer ← Şu'be ← Amr b. Dînâr ← Mısırlı bir adamdan, Amr b. el-Âs'ın insanlara bazı hediyeler verdiğini ve Ammâr'ı onlardan üstün tuttuğunu, kendisine (bunun sebebi) sorulunca da Hz. Peygamber (sav.)'in "Ammâr'ı azgın bir topluluk öldürecek" buyurduğunu işittiğini rivayet etmiştir²¹⁹.

Hadisin senedindeki raviler:

Amr b. el-Âs (43): Sahabidir²²⁰.

Mısırlı adam: Mübhem ravidir.

Amr b. Dînâr (46-126)²²¹.

Şube b. el-Haccâc (82-160)²²².

Muhammed b. Ca'fer (193,194): Adı Muhammed b. Ca'fer, künyesi Ebû Abdullah, nisbesi el-Basrî, lakâbı Ğunder'dir²²³. H. 193 veya 194 yılında, Basra'da, Muhammed b. Harun'un hilafeti döneminde, vefat etmiştir²²⁴. **Şu'be b. el-Haccâc**, Saîd b. Ebî Arube, Süfyân es-Sevrî, Süfyân b. Uyeyne, Abdülmelik b. Cüreyc, Ma'mer b.

²¹⁷ Leknevî, Ebu'l-Hasenât Muhammed Abdülhayy el-Hindî (1848-1886), **er-Raf' ve't-Tekmîl fi'l-Cerh ve't-Ta'dîl**, Mektebetu İbn Teymiyye, (thk. Abdülfettâh Ebû Ğudde), yy. , ts. s. 262, (ikaz: 19).

²¹⁸ 1. grup rivayetlerin üçüncü rivayetinde tanıtılmış olup sika bir ravidir.

²¹⁹ İbnü'l-Ca'd, **Müsned**, s. 694, h. no: 1685.

²²⁰ Ebû Nu'aym, **Ma'rifetu's-Sahâbe**, IV/1987, no: 2041.

²²¹ 1. grup rivayetlerin ikinci rivayetinde tanıtılmış olup sika bir ravidir.

²²² 1. grup rivayetlerin, birinci rivayetinde tanıtılmış olup sika bir ravidir.

²²³ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VII/216, no: 3339; Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXV/5, no: 5120; İbn Hacer, **Tehzîbu't-Tehzîb**, IX/96, no: 129.

²²⁴ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VII/2216, no: 3339; Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXV/9, no: 5120; İbn Hacer, **Tehzîbu't-Tehzîb**, IX/98, no: 129.

Râşid ve Hişam b. Hassân'dan²²⁵ hadis almıştır. Kendisinden de **Ahmed b. Hanbel, Ahmed b. Abdullah b. el-Hakem, Abdullah b. Muhammed b. Abdurrahman b. el-Misver, Muhammed b. Beşşâr, Muhammed b. Amr b. Cebele, Muhammed b. el-Müsennâ, Muhammed b. el-Velîd, İshak b. Râhûve, Yahya b. Maîn, Ali b. el-Medîni, Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ve Osman b. Ebî Şeybe rivayette bulunmuştur²²⁶.**

Abdullah b. Mübarek onun hakkında “insanlar Şu’be’nin hadisinde ihtilafa düştüklerinde Ğunder’in kitabı aralarında hakemdir” demiştir²²⁷. İbn Sa’d, Ğunder hakkında *sika* inşaallâh²²⁸ değerlendirmesinde bulunmuştur. Yahya b. Maîn onu, “*sika*²²⁹, bazı insanlar ona hata yaptırmaya çalıştı, fakat yaptıramadılar, onun kitabı, insanlar arasındaki en *sahîh* kitaplardandı”²³⁰ sözüyle *tevsik* etmiş, İclî, *Sikat*’ında zikredip *sika* ve Şu’be’nin hadisi hususunda insanların en güvenilirlerinden olduğunu söylemiştir²³¹. İbn Ebî Hâtim onu, *sadûk, müeddî*, Şu’be’den aldığı hadislerde *sika*²³² olarak tavsîf etmiş, İbn Hibbân, *Sikât*’ında zikredip, kendisinde *gaflet* olmakla beraber insanların en iyilerinden ve kitabının en *sahîh* kitaplardan olduğunu ilave etmiştir²³³. Zehebî, *hâfiz, mutkin, muccevvid* olmakla beraber onda *gaflet* olduğunu ifade etmiştir²³⁴. İbn Hacer, *sika, sahîhu’l-kitâb*, ancak onda *gaflet* vardır²³⁵ demiştir.

Yapılan değerlendirmelerden hareketle ravide *gaflet* olmakla birlikte, *tevsik* edenlerin çokluğu sebebiyle *sika* olduğunu söyleyebiliriz.

Ahmed b. Hanbel (164-241): (Abdullah b. Ahmed’in babası) Tam adı, Ahmed b. Muhammed b. Hanbel²³⁶ b. Hilâl, künyesi Ebû Abdullah, nisbesi eş-Şeybânî’dir²³⁷. H. 164 yılında doğmuş²³⁸, Bağdat’ta ikamet etmiş²³⁹ ve H. 241 senesinde vefat etmiştir²⁴⁰. **Muhammed b. Ca’fer Ğunder, Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, Abdürrezzak b. Hemmâm²⁴¹ Halef b. el-Velîd, el-Fadl b. Dükeyn, Ebû Muâviye**

²²⁵ Mizzî, *Tehzîbu’l-Kemâl*, XXV/5-6, no: 5120; İbn Hacer, *Tehzîbu’t-Tehzîb*, IX/96, no: 129.

²²⁶ Mizzî, *Tehzîbu’l-Kemâl*, XXV/6, no: 5120.

²²⁷ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve’t-Ta’dîl*, VII/221, no: 1223.

²²⁸ İbn Sa’d, *et-Tabakât*, VII/216, no: 3339.

²²⁹ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve’t-Ta’dîl*, VII/221, no: 1223.

²³⁰ Zehebî, *el-Kâşif*, II/162, no: 4771.

²³¹ İclî, *Ma’rifetü’s-Sikât*, II/235, no: 1572.

²³² İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve’t-Ta’dîl*, VII/221-222, no: 1223.

²³³ İbn Hibbân, *Kitâbu’s-Sikât*, IX/50.

²³⁴ Zehebî, *Tezkiratu’l-Huffâz*, I/300-301, no: 281.

²³⁵ İbn Hacer, *Takrîbu’t-Tehzîb*, s. 472, no: 5787.

²³⁶ İbn Sa’d, *et-Tabakât*, VII/253, no: 3573.

²³⁷ Buhârî, *et-Târîhu’l-Kebîr*, II/5, no: 1505.

²³⁸ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, VI/95, no: 2586.

²³⁹ Buhârî, *et-Târîhu’l-Kebîr*, II/5, no: 1505.

²⁴⁰ Buhârî, *et-Târîhu’l-Kebîr*, II/5, no: 1505.

²⁴¹ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, VI/91, no: 2586.

Muhammed b. Hâzim, Mahbûb (Muhammed) b. el-Hasan, İbn Ebî Adî (Muhammed), Muâz b. Muâz, Yezîd b. Harun ve Yunus b. Muhammed'den hadis rivayet etmiştir²⁴². Ondan da oğulları **Abdullah** ile Salih, Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd es-Sicistânî, Ebû Zür'a er-Râzî ve Ebû Hatim er-Râzî rivayette bulunmuştur²⁴³.

İbn Sa'd onun *sika, sebt, sadûk, kesîru'l-hadis*²⁴⁴ olduğunu söylemiş, Yahya b. Maîn Ahmed b. Hanbel'den daha iyisini görmedim²⁴⁵ diyerek onu övmüştür. İclî *Sikât*'ında zikredip, onu, *sika, sebt, hadiste fakîh, sâhibu's-sünnet*²⁴⁶ olarak tavsîf etmiş, İbn Ebî Hâtim, *imâm, hüccet*²⁴⁷ değerlendirmesinde bulunmuştur. İbn Hibbân, *Sikât*'ında zikredip, *hâfız, mutkin, vera' sahibi, fakih*²⁴⁸ yorumunu yapmış, Hatîb el-Bağdâdî, *muhaddislerin imâmi*²⁴⁹, Zehebî, *şeyhu'l-İslâm, hâfız, hüccet*²⁵⁰ İbn Hacer, *imamlardan, sika, hâfız, fakîh, hüccet*²⁵¹ değerlendirmesinde bulunmuştur.

Yapılan değerlendirmelerden ravinin ittifakla *sika* olduğu anlaşılmaktadır.

Abdullah b. Ahmed (213-290): Tam adı Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Hanbel b. Hilâl b. Esed, künyesi Ebû Abdurrahman, nisbesi eş-Şeybânî²⁵², el-Bağdâdî'dir²⁵³. H. 213 yılında doğmuş, H. 290 senesinde vefat etmiştir²⁵⁴. **Babası (Ahmed b. Hanbel)**, Yahya b. Maîn, Ebû Şeybe'nin iki oğlu: Ebû Bekr ile Osman ve Züheyr b. Harb'den hadis rivayet etmiş²⁵⁵; ondan da, Nesâî, Hüseyin b. İsmail el-Mehâmilî, Abdullah b. İshak el-Medâinî ve Ebu'l-Kasım el-Beğavî rivayette bulunmuştur²⁵⁶.

Ahmed b. Hanbel onun hakkında "kendisine hadis ilminden pay verilmiş ve büyük bir ilmi kavramıştır"²⁵⁷ değerlendirmesinde bulunmuş, İbn Ebî Hâtim, onun *sadûk, sika*²⁵⁸ olduğunu söylemiştir. Hatîb el-Bağdâdî onu, *sika, sebt, fehim*²⁵⁹ olarak

²⁴² Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, I/438-440, no: 96.

²⁴³ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, VI/91, no: 2586.

²⁴⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII/253, no: 3573.

²⁴⁵ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, VI/93, no: 2586.

²⁴⁶ İclî, *Ma'rifetü's-Sikât*, I/194, no: 10.

²⁴⁷ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, II/70, no: 126.

²⁴⁸ İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, VIII/18.

²⁴⁹ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, VI/90, no: 2586.

²⁵⁰ Zehebî, *Tezkiratu'l-Huffâz*, II/431, no: 438.

²⁵¹ İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 84, no: 96.

²⁵² Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XI/12, no: 4904.

²⁵³ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XIV/285-286, no: 3157.

²⁵⁴ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XI/14, no: 4904.

²⁵⁵ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XI/12, no: 4904.

²⁵⁶ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XIV/288, no: 3157.

²⁵⁷ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XI/13-14, no: 4904.

²⁵⁸ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, V/7, no: 32.

²⁵⁹ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XI/13, no: 4904.

tavsîf etmiş, Zehebî onu, *imâm, hâfız, hüccet, Irak'ın muhaddisi*²⁶⁰ olarak nitelemiştir. İbn Hacer'in değerlendirmesi ise *sika*²⁶¹ şeklinde olmuştur.

Muhaddislerin değerlendirmelerine dayanarak ravinin *sika* olduğunu söylemek mümkündür.

İsnadda Mısırlı bir adam olarak geçen ravinin *mübhem* olmasından dolayı bu rivayet *zayıftır*.

1.1.1.6. Altıncı Rivayet

حَدَّثَنَا ابْنُ عَلِيَّةَ ، عَنِ ابْنِ عَوْنٍ ، عَنِ الْحَسَنِ ، عَنِ أُمِّهِ ، عَنِ أُمِّ سَلَمَةَ ، قَالَتْ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : يَقْتُلُ عَمَّارًا الْفِتْنَةُ الْبَاغِيَّةُ.

İbn Ebî Şeybe, ← İbn Uleyye ← İbn Avn ← Hasan ← annesi ← Hz. Peygamber (sav.)'in hanımı Ümmü Seleme isnâdıyla, Hz. Peygamber (sav.)'in “Ammâr'ı azgın bir topluluk öldürecek” buyurduğunu rivayet etmiştir²⁶².

Hadisin senedindeki raviler:

Ümmü Seleme (62): Sahabidir.

Hasan el-Basrî'nin annesi Hayra.

Hasan el-Basrî (21-110)²⁶³.

İbn Avn (64-151): Tam adı Abdullah b. Avn b. Ertabân, künyesi Ebû Avn, nisbesi el-Müzenî²⁶⁴, el-Basrî'dir²⁶⁵. H. 64 senesinde doğmuş²⁶⁶, H. 151 yılında²⁶⁷, 87 yaşında vefat etmiştir²⁶⁸. **Hasan el-Basrî**, İbrahim en-Neha'î, Sâlim b. Abdullah b. Ömer, Saîd b. Cübeyr, Âmir eş-Şa'bî, Atâ b. Ebî Rabâh ve İkrime'den hadis rivayet etmiş²⁶⁹; ondan da **İsmail b. Uleyye, Ezher b. Sa'd es-Semmân, Hâlid b. el-Hâris, Muhammed b. Ebî Adî, Muâz b. Muâz, ve Yezîd b. Zürey'** rivayette bulunmuştur²⁷⁰.

²⁶⁰ Zehebî, *Tezkiratu'l-Huffâz*, II/665, no: 685.

²⁶¹ İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 295, no: 3205.

²⁶² İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed (ö. 235/849), *el-Musannef*, Dâru'l-Kıble, (I-XXVI, thk. Muhammed Avvâme, I. Bsk.), Cidde, 1427/2006, XXI/411, h. No: 39006.

²⁶³ Bu raviler I. grup rivayetlerin, birinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

²⁶⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII/193, no: 3232.

²⁶⁵ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, V/163, no: 512.

²⁶⁶ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XV/400, no: 3469.

²⁶⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII/199, no: 3232; Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, V/163, no: 512.

²⁶⁸ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, V/163, no: 512.

²⁶⁹ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XV/395, no: 3469.

²⁷⁰ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XV/396-397, no: 3469.

Abdullah b. el-Mübâbek, onun hakkında “İbn Avn’dan daha iyisini görmedim”²⁷¹, İbn Sa’d, *sika, kesiru’l-hadîs, vera’ sahibi*²⁷², demiştir. İclî *Sikât*’ında zikredip *sika* ve *sâlih* olduğunu ifade etmiş²⁷³, İbn Ebî Hâtim, İbn Avn’ın Enes b. Mâlik’i gördüğünü ancak ondan *semâ’i* olmadığını²⁷⁴ ifade etmiştir. İbn Hibbân *Sikât*’ında zikredip, ibadet, fazilet, vera’, sünnete bağlılık ve bid’atçilere karşı olma hususlarında zamanının önde gelenlerinden olduğunu söylemiş²⁷⁵, Zehebî, onu *imâm*, Basralıların *şeyhi, hâfiz*²⁷⁶, İbn Hacer ise *sika, sebt, fâzilet sahibi*²⁷⁷ olarak tavsîf etmiştir. Ravinin, kendisine ulaşmadığı halde Muâz b. el-Hâris el-Kârî’den hadis rivayet ettiği de söylenmiştir²⁷⁸.

Cerh- ta’dîl âlimlerinin çoğunluğuna göre ravinin *sika* olduğu söylenebilir.

İbn Uleyye (110-193): Tam adı İsmail b. İbrahim b. Miksem, künyesi Ebû Bişr, nisbesi el-Esedî el-Kûfi’dir. İbn Uleyye olarak bilinir²⁷⁹. H. 110 yılında doğmuş H. 193 senesinde Bağdat’ta vefat etmiştir²⁸⁰. **Abdullah b. Avn**, Eyyûb es-Sahtiyânî, Süleyman et-Teymî, Humeyd et-Tavîl²⁸¹, Saîd b. Ebî Arûbe, Süfyan es-Sevrî, Şu’be b. el-Haccâc, Mâlik b. Enes, Ma’mer b. Râşid ve Yunus b. Ubeyd’den hadis nakletmiş²⁸², ondan da, **Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe, Hüseyin b. el-Hureys, Ebû Hayseme Züheyr b. Harb**, İshak b. Râhûye²⁸³, Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Maîn, Ali b. el-Medînî, Şu’be ve Hammâd b. Zeyd²⁸⁴ rivayette bulunmuştur.

Şu’be onu *seyyidü’l-muhaddisîn* olarak tavsîf etmiş²⁸⁵, Yahya b. Maîn, onun *sika*²⁸⁶, *me’mûn, sadûk, vera’* ve *takva sahibi*²⁸⁷ olduğunu söylemiştir. Ahmed b. Hanbel onun hakkında *ileyhi’l-müntehâ fi’t-tesebbut (hadîsiyle ihticâc olunur)* demiştir²⁸⁸.

²⁷¹ Buhârî, **et-Târîhu’l-Kebîr**, V/163, no: 512.

²⁷² İbn Sa’d, **et-Tabakât**, VII/193, no: 3232.

²⁷³ İclî, **Ma’rifetü’s-Sikât**, II/49, no: 943.

²⁷⁴ İbn Ebî Hâtim, **Kitâbu’l-Merâsîl**, s. 113, no: 185.

²⁷⁵ İbn Hibbân, **Kitâbu’s-Sikât**, VII/3.

²⁷⁶ Zehebî, **Tezkiratu’l-Huffâz**, I/156, no: 152.

²⁷⁷ İbn Hacer, **Takrîbu’t-Tehzîb**, s. 317, no: 3519.

²⁷⁸ Ebû Zür’a el-İrâkî, Ahmed b. Abdurrahim b. el-Hüseyin (ö. 826/1423), **Tuhfetu’t-Tahsîl fî Zikri Ruvâti’l-Merâsîl**, Mektebetu’r-Ruşd, (I. Bsk.), Riyad, 1419/1999, s. 184.

²⁷⁹ İbn Sa’d, **et-Tabakât**, VII/235-236, no: 3467; Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, VII/196, no: 3230; Mizzî, **Tehzîbu’l-Kemâl**, III/23, no: 417.

²⁸⁰ İbn Sa’d, **et-Tabakât**, VII/235-236, no: 3467; Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, VII/211, no: 3230; Mizzî, **Tehzîbu’l-Kemâl**, III/32, no: 417.

²⁸¹ Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, VII/197, no: 3230.

²⁸² Mizzî, **Tehzîbu’l-Kemâl**, III/24-25, no: 417.

²⁸³ Mizzî, **Tehzîbu’l-Kemâl**, III/26, no: 417.

²⁸⁴ Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, VII/197, no: 3230; Mizzî, **Tehzîbu’l-Kemâl**, III/25-27, no: 417; İbn Hacer, **Tehzîbu’t-Tehzîb**, I/275, no: 513.

²⁸⁵ Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, VII/205, no: 3230.

²⁸⁶ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve’t-Ta’dîl**, II/154, no: 513.

²⁸⁷ Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, VII/204, no: 3230.

²⁸⁸ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve’t-Ta’dîl**, II/154, no: 513.

Ayrıca Mâlik'i göremedim Allah (cc.) onun yerini Süfyân b. Uyeyne ile Hammâd b. Zeyd'i göremedim Allah (cc.) onun yerini de İsmail b. Uleyye ile doldurdu²⁸⁹ değerlendirmesinde bulunmuş, İbn Ebî Hâtim, onun hakkında *sika*, *mütesebbit fi'r-ricâl*²⁹⁰ tabirinin kullanmış, İbn Hibbân, *Sikât*'ında zikretmiştir²⁹¹. Zehebî onu, *hâfiz*, *sebt*, *allâme* ifadeleri ile tevsik etmiş ve şu olayı aktarmıştır: “Bakara ve Âli İmrân (sureleri) onları okuyanları savunur” hadisini naklederken, ona bunların dili var mı diye sorulunca, evet diye cevap vermiş; bunun üzerine bazıları onun Kur'ân'ın mahlûk olduğunu söylediğini iddia etmiştir. İfadesinde hata ettiğini anlayınca tövbe edip bu görüşünden vazgeçmiştir²⁹². İbn Hacer ise, *sika*, *hâfiz*²⁹³ olduğunu belirtmiştir.

Verilen bilgiler ışığında ravinin *sika* olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Seneddeki raviler *sika* olmakla beraber aralarında *muasarât* ve hoca talebe ilişkisi de vardır. Bu bilgilerden hadisin senedinin *muttasıl* ve *sahîh* olduğu anlaşılmaktadır.

1.1.1.7. Yedinci Rivayet

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ، قَالَ: حَدَّثَنَا وَرْقَاءُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ زِيَادِ مَوْلَى عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: تَقْتُلُ عَمَارًا الْفِئَةُ الْبَاغِيَّةُ.

İbn Ebî Şeybe, ← Yahya b. Âdem ← Verkâ ← Amr b. Dînâr ← Amr b. el-Âs'ın kölesi Ziyâd ← Amr b. el-Âs isnâdıyla Hz. Peygamber (sav.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: “Ammâr'ı azgın bir topluluk öldürecek”²⁹⁴.

Hadisin senedindeki raviler:

Amr b. el-Âs (43): Sahabidir.

Amr b. el-Âs'ın kölesi Ziyâd, adı Ziyâd, nisbesi es-Sehmî'dir. Amr b. Dînâr, “Ammâr'ı azgın bir topluluk öldürecek” hadisini Ziyâd'dan nakletmiştir. Muhtemelen o, bu Ziyâd'dır. Allahu a'lem²⁹⁵. İbn Hibbân *Sikât*'ında zikredip, Amr b. el-Âs'tan hadis rivayet ettiğini ondan da Amr b. Dînâr'ın rivayette bulunduğunu eklemiştir²⁹⁶. Zehebî

²⁸⁹ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, VII/204, no: 3230.

²⁹⁰ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, II/155, no: 513.

²⁹¹ İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, VI/44.

²⁹² Zehebî, *Tezkiratu'l-Huffâz*, I/322-323, no: 303.

²⁹³ İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 105, no: 416.

²⁹⁴ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, XXI/421, h. no: 39031.

²⁹⁵ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, IX/526-527, no: 2075.

²⁹⁶ İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, IV/260.

ravinin adının Ziyâd b. el-Hâris olduğunu söylemiş ve Hâkim (en-Neysâbü'rî)'in “ondan rivayette Amr b. Dînâr *teferrüd* etmiştir” sözünü nakletmiştir²⁹⁷. İbn Hacer *meçhûl* olduğunu ifade etmiştir²⁹⁸.

İbn Hibbân'ın raviyi *Sikât*'ında zikretmesinden hareketle ravinin *sika* olduğu söylenebilir.

Amr b. Dînâr (46-126)²⁹⁹.

Verkâ (160): Tam adı Verkâ b. Ömer³⁰⁰ b. Küleyb³⁰¹, künyesi Ebû Bişr, nisbesi el-Yeşkurî, el-Havârizmî'dir³⁰². H. 160 yıllarında vefât etmiştir³⁰³. **Amr b. Dînâr**, Mansûr b. el-Mu'temir, Ebu'z-Zinâd, Süleyman el-A'meş ve Şu'be b. el-Haccâc'dan hadis almış³⁰⁴; ondan da **Yahya b. Âdem**, Abdullah b. el-Mübârek Vekî' b. el-Cerrâh ve Ebû Dâvûd et-Tayâlisî rivayette bulunmuştur³⁰⁵.

Şu'be onun hakkında, Ebû Dâvûd'a “ondan hadis almaya özen göster çünkü onun gibisini göremezsin”³⁰⁶, Yahya el-Kattân (ö. 198/813) *lâ yusâvî şey'en* demiş³⁰⁷, Yahya b. Maîn *sika*³⁰⁸ olduğunu söylemiştir. Ahmed b. Hanbel onu *sika, sâhibu sünne*, olarak değerlendirmiş, *Mürçî* midir sorusuna “bilmiyorum” şeklinde cevap vermiştir³⁰⁹. Ukaylî *Du'afâ*'sında ona yer vermiş ve Mansûr'dan aldığı hadislerde eleştirildiğini ifade etmiştir³¹⁰. İbn Hibbân ise *Sikât*'ında zikretmiştir³¹¹. Hem İbn Adî (ö. 365/967)³¹² hem de İbnü'l-Cevzî'nin (ö. 597/1201)³¹³ *Du'afâ*'larına aldıkları Verkâ hakkında İbn Adî ayrıca onun Mansûr ve Ebu'z-Zinâd'dan aldıkları dışındaki hadislerin *lâ be'se bih* olduğunu vurgulamıştır³¹⁴. Zehebî *imâm, hüccet, şeyhu's-sünne*³¹⁵, *hâfiz, sadûk*,

²⁹⁷ Zehebî, *Mîzânu'l-İ'tidâl*, II/88, no: 2931.

²⁹⁸ İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 221, no: 2106.

²⁹⁹ 1. grup rivayetlerin ikinci rivayetinde tanıtılmış olup *sika* bir ravidir.

³⁰⁰ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VIII/188, no: 2648.

³⁰¹ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XV/673, no: 7288.

³⁰² Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VIII/188, no: 2648; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XV/673, no: 7288.

³⁰³ Zehebî, *Tezkiratu'l-Huffâz*, I/231, no: 215.

³⁰⁴ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXX/433, no: 6684.

³⁰⁵ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXX/434, no: 6684.

³⁰⁶ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, I/154, no: 79.

³⁰⁷ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XV/674, no: 7288.

³⁰⁸ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XV/676, no: 7288.

³⁰⁹ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XV/674, no: 7288.

³¹⁰ Ukaylî, *ed -Du'afâu'l-Kebîr*, IV/327, no: 1932.

³¹¹ İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, VII/565-566.

³¹² İbn Adî, Ebû Ahmed Abdullah (ö. 365/976), *el-Kâmil fî Du'afâi'r-Ricâl*, Daru'l-Fikr, (I-VIII, III. Bsk.), Beyrut, 1409/1988, VII/92, no: 2014.

³¹³ İbnü'l-Cevzî, Cemalü'd-Dîn Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali b. Muhammed (ö. 597/1201), *Kitâbu'd-Du'afâ ve'l-Metrûkîn*, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, (I-III, thk. Ebu'l-Fidâ Abdullah el-Kâdî, I. Bsk.), Beyrut, 1406/1987, III/182, no: 3635.

³¹⁴ İbn Adî, *el-Kâmil fî Du'afâi'r-Ricâl*, VII/92, no: 2014.

*sâlih*³¹⁶ olduğunu ve Yahya el-Kattân'ın onu *zayıf* saydığını söylemiştir³¹⁷. İbn Hacer de *sadûk*, Mansûr'dan aldığı hadislerde *zayıflık* var³¹⁸ tespitini yapmıştır.

Ravi genellikle Mansûr b. el-Mu'temir'den aldığı hadislerde *zayıf* sayılmıştır. Yukarıdaki hadisi Mansûr b. el-Mu'temir'den almadığı için *zayıf* sayılmasına neden olan sebep ortadan kalkmış olmaktadır.

Yahya b. Âdem (203): Tam adı Yahya b. Âdem b. Süleymân, künyesi Ebû Zekeriyâ³¹⁹, nisbesi el-Kûfî³²⁰, el-Kuraşî, el-Ümevî'dir³²¹. H. 203 senesinde vefat etmiştir³²². **Verkâ b. Ömer el-Yeşkurî**, İbrahim b. Sa'd ez-Zührî, Süfyân es-Sevrî, Süfyân b. Uyeyne ve Abdullah b. el-Mübârek'ten hadis rivayet etmiştir³²³. Ondan da **Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe**, Ahmed b. Hanbel, İshak b. Râhûye, Ali b. el-Medînî ve Yahya b. Maîn rivayette bulunmuştur³²⁴.

İbn Sa'd³²⁵ ve Yahya b. Maîn³²⁶ onu *sika* olarak nitelemiş, İclî *Sikât*'ında zikredip *sika*, *âlim*, akıllı ve *sebt* olduğunu eklemiştir³²⁷. İbn Ebî Hâtim *fakîh*, *sika*³²⁸ değerlendirmesinde bulunmuş, İbn Hibbân *Sikât*'ında zikredip *mutkin* ve *fakîh* olduğunu ifade etmiştir³²⁹. Zehebî onun zirve şahsiyetlerden olduğunu söylemiş³³⁰, İbn Hacer onun hakkında *sika*, *hâfiz*, *fâzıl*, *dokuzuncu tabakanın büyüklerindendir*³³¹ demiştir. Ravinin ismi *merâsîl* kitaplarında zikredilmiş ve babasından *semâ*'ı olmadığı ifade edilmiştir³³².

Yapılan değerlendirmeler sonucunda ravinin *sika* olduğu ortaya çıkmaktadır.

³¹⁵ Zehebî, *Tezkiratu'l-Huffâz*, I/230, no: 215.

³¹⁶ Zehebî, *el-Kâşif*, II/348, no: 6046.

³¹⁷ Zehebî, Ebû Abdullah Şemsü'd-dîn Muhammed b. Ahmed b. Osman, *Zikru Esmâi men Tukullime fih ve hüve Muvessek*, Mektebetu'l-Menâr, (thk. Muhammed Şekûr b. Mahmud, I. Bsk.), Zerkâ, 1406/1986, s. 190-191, no: 360; Zehebî, Ebû Abdullah Şemsü'd-dîn Muhammed b. Ahmed b. Osman, *Dîvânü'd-Du'afâ ve'l-Metrûkîn ve Halkın mine'l-Mechûlîn ve Sikâtin fihim Lîn*, Matbaatu'n-Nehda'l-Hadîse, (thk. Hammâd b. Muhammed el-Ensârî, II. Bsk.), Mekke, 1387/1967, s. 424, no: 4529.

³¹⁸ İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 580, no: 7403.

³¹⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VI/370, no: 2753.

³²⁰ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VIII/262, no: 2927.

³²¹ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXXI/188, no: 6778.

³²² İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VI/370, no: 2753; Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VIII/262, no: 2927.

³²³ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXXI/189-190, no: 6778.

³²⁴ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXXI/190-191, no: 6778.

³²⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VI/370, no: 2753.

³²⁶ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, IX/129, no: 545.

³²⁷ İclî, *Ma'rîfetü's-Sikât*, II/347, no: 1960.

³²⁸ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, IX/128, no: 545.

³²⁹ İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, IX/252.

³³⁰ Zehebî, *el-Kâşif*, II/360, no: 6123.

³³¹ İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 327, no: 7496.

³³² İbn Ebî Hâtim, *Kitâbu'l-Merâsîl*, s. 247, no: 455; 'Alâî, *Câmi'u't-Tahsîl*, s. 296, no: 765; Ebû Zür'a el-İrâkî, *Tuhfetu't-Tahsîl*, s. 341.

Yukarıda verilen bilgilerden yola çıkarak hadisin senedinin *muttasıl* ve *sahîh* olduğunu söylememiz gerekmektedir.

1.1.1.8. Sekizinci Rivayet

حدثنا محمد بن جعفر حدثنا شعبة عن خالد عن عكرمة عن أبي سعيد الخدري أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لعمار: تقتلك الفئة الباغية.

Ahmed b. Hanbel, ← Muhammed b. Ca'fer ← Şu'be ← Hâlid ← İkrime ← Ebû Saîd el-Hudrî senediyle Hz. Peygamber (sav.)'in Ammâr'a “seni azgın bir topluluk öldürecek” buyurduğunu rivayet etmiştir³³³.

Hadisin senedindeki raviler:

Ebû Saîd el-Hudrî (74): Sahabidir.

İkrime (104): İbn Abbâs'ın kölesidir, künyesi Ebû Abdullah³³⁴, nisbesi el-Hâşimî'dir. H. 104³³⁵, 105, 106 veya 107 yılında, 80 yaşında vefat etmiştir³³⁶. **Ebû Saîd (el-Hudrî)**, İbn Abbâs ve Hz. Âişe'den hadis işitmiş³³⁷; kendisinden de **Hâlid el-Hazzâ**, Süleyman el-A'meş ve Âmir eş-Şa'bî hadis nakletmiştir³³⁸.

Buhârî, onun hakkında “ashâbımızdan İkrime ile *ihdicâc* etmeyen yoktur”³³⁹ demiş, İclî *Sikât*'ında zikredip *Şîr* olduğu yönündeki iddialardan berî olduğunu söylemiştir³⁴⁰. İbn Ebî Hâtim *sika*³⁴¹, Sa'd b. Ebî Vakkâs, Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ali'den rivayetleri *mürsel*dir³⁴² değerlendirmesinde bulunmuş, İbn Hibbân *Sikât*'ında zikredip hakkındaki ithamların asılsız olduğunu eklemiştir³⁴³. İbnü'l-Cevzî; İbn Ömer, Saîd b. el-Müseyyeb, Mücâhid, İbn Sîrîn, Yahya b. Saîd ve Mâlik b. Enes'in onu *tekzîb* ettiklerini, Buhârî ve Müslim'in *Sahîhayn*'da ondan hadis naklettiklerini ifade etmiştir³⁴⁴. Zehebî *sebt* ancak İbâdî'dir³⁴⁵ yorumunu yapmış, İbn Hacer *sika*, *sebt* olduğunu, bid'atçı olduğu ve İbn Ömer'in onu *tekzîb* ettiğinin tespit edilemediğini belirtmiştir³⁴⁶.

³³³ Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, XVII/257, h. no: 11166.

³³⁴ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, V/219, no: 904.

³³⁵ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, VII/49, no: 218.

³³⁶ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, V/224, no: 904.

³³⁷ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, VII/49, no: 218.

³³⁸ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XX/266, no: 4009.

³³⁹ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, VII/49, no: 218.

³⁴⁰ İclî, **Ma'rifetü's-Sikât**, II/145, no: 1272.

³⁴¹ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, VII/8, no: 32.

³⁴² İbn Ebî Hâtim, **Kitâbu'l-Merâsîl**, s. 158, no: 297.

³⁴³ İbn Hibbân, **Kitâbu's-Sikât**, V/229-230.

³⁴⁴ İbnü'l-Cevzî, **ed-Du'afâ ve'l-Metrûkîn**, II/182, no: 2334.

³⁴⁵ Zehebî, **el-Kâşif**, II/33, no: 3867.

³⁴⁶ İbn Hacer, **Takrîbu't-Tehzîb**, s. 397, no: 4673.

Cerh-ta'dil âlimlerinin çoğunluğunun görüşlerine dayanarak ravinin *sika* olduğunu söyleyebiliriz.

Hâlid el-Hazzâ (141,142).

Şu'be b. el-Haccâc, (82-160)³⁴⁷.

Muhammed b. Ca'fer (193,194)³⁴⁸.

Verilen bilgiler ışığında ravilerin *sika* olduğu ve aralarında *muasarâtın* yanında hoca talebe ilişkisinin de gerçekleştiği tespit edilmiştir. Dolayısıyla hadisin isnâdı *muttasıl* ve *sahîhtir*. Şu'ayb el-Arnâvût ve ekibi bu hadisin Buhârî'nin şartlarına göre *sahih* olduğunu söylemiştir³⁴⁹.

1.1.1.9. Dokuzuncu Rivayet

حدثنا سليمان بن داود حدثنا شعبة عن عمرو بن دينار عن أبي هشام عن أبي سعيد الخدري
أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لعمار تقتلك الفئة الباغية

Ahmed b. Hanbel, ← Süleyman b. Dâvûd (Ebû Dâvûd et-Tayâlisî) ← Şu'be ← Amr b. Dînâr ← Ebû Hişâm ← Ebû Saîd senediyle Hz. Peygamber (sav.)'in, Ammâr'a şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: “Seni azgın bir topluluk öldürecek”³⁵⁰.

Hadisin senedindeki raviler:

Ebû Saîd el-Hudrî (74): Sahabidir.

Ebû Hişâm³⁵¹.

Amr b. Dînâr (46-126)³⁵².

Şube b. el-Haccâc (82-160)³⁵³.

Ebû Dâvûd et-Tayâlisî (204)³⁵⁴.

Ebû Hişâm dışındaki raviler *sika* olmakla beraber aralarında *muasarât* ve hoca talebe ilişkisi de vardır. Ancak Ebû Hişâm'ın *meçhûl olmasından* dolayı bu isnâdla gelen rivayet *zayıftır*.

³⁴⁷ Bu raviler 1. grup rivayetlerin, birinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

³⁴⁸ 1. grup rivayetlerin beşinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

³⁴⁹ Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, XVII/257, h. no: 11166 (3 nolu dipnot).

³⁵⁰ Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, XVII/319, h. no: 11221.

³⁵¹ 1. grup rivayetlerin ikinci rivayetinde tanıtılmış olup *meçhûl* bir ravidir.

³⁵² 1. grup rivayetlerin ikinci rivayetinde tanıtılmış olup *sika* bir ravidir.

³⁵³ 1. grup rivayetlerin, birinci rivayetinde tanıtılmış olup *sika* bir ravidir.

³⁵⁴ 1. grup rivayetlerin üçüncü rivayetinde tanıtılmış olup *sika* bir ravidir.

1.1.1.10. Onuncu Rivayet

حدثنا محمد بن جعفر قال حدثنا وحجاج قال اخبرنا شعبة أخبرنا عمرو بن دينار عن رجل من أهل مصر يحدث أن عمرو بن العاص أهدى إلى ناس هدايا ففضل عمار بن ياسر فقبل له فقال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول تقتله الفئة الباغية

Ahmed b. Hanbel, ← Muhammed b. Ca'fer, Haccâc ← Şu'be ← Amr b. Dînâr ← Mısırlı bir adamdan, Amr b. el-Âs'ın insanlara bazı hediyeler verdiğini ve Ammâr'ı onlardan üstün tuttuğunu, kendisine (bunun sebebi) sorulunca da Hz. Peygamber (sav.)'in “Ammâr'ı azgın bir topluluk öldürecek” buyurduğunu işittiğini rivayet etmiştir³⁵⁵.

Hadisin senedindeki raviler:

Amr b. el-Âs (43): Sahabidir.

Mısırlı adam: Mübhem ravidir.

Amr b. Dînâr (46-126)³⁵⁶.

Şube b. el-Haccâc (82-160)³⁵⁷.

Muhammed b. Ca'fer (193,194)³⁵⁸

Haccâc: Tam adı Haccâc b. Muhammed, künyesi Ebû Muhammed, lakabı el-A'ver³⁵⁹, nisbesi el-Missîsî'dir. Aslen Tirmizlidir ³⁶⁰. H. 205³⁶¹ veya 206³⁶² senesinde vefat etmiştir. **Şu'be b. el-Haccâc**, Abdurrahman b. Ebi'z-Zinâd ve Leys b. Sa'd'dan hadis nakletmiş³⁶³; ondan da **Ahmed b. Hanbel**, Ebû Hayseme Züheyr b. Harb ve Yahya b. Maîn hadis rivayet etmiştir³⁶⁴.

İbn Sa'd onun hakkında *sika*, *sadûk inşaallah*, ömrünün sonunda Bağdat'a gittikten sonra hafızası bozuldu³⁶⁵ değerlendirmesini yapmış, Ahmed b. Hanbel “onun zaptı mükemmel, hadisi sahîh, harfleri muhafazası çok güzeldir”³⁶⁶ demiştir. İclî *Sikât*'ında zikredip *sika* olduğunu eklemiştir³⁶⁷, İbn Ebî Hâtim *sadûk*³⁶⁸ olduğunu

³⁵⁵ Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, XXIX/301, h. no: 17766.

³⁵⁶ 1. grup rivayetlerin ikinci rivayetinde tanıtılmış olup sika bir ravidir.

³⁵⁷ 1. grup rivayetlerin, birinci rivayetinde tanıtılmış olup sika bir ravidir.

³⁵⁸ 1. grup rivayetlerin beşinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

³⁵⁹ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VII/240, no: 3492.

³⁶⁰ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, II/380, no: 2840; Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, IX/142, no: 4295.

³⁶¹ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, II/380, no: 2840.

³⁶² İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VII/240, no: 3492; Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, IX/142, no: 4295.

³⁶³ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, V/452, no: 1127.

³⁶⁴ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, V/453-454, no: 1127.

³⁶⁵ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VII/240, no: 3492.

³⁶⁶ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, III/166, no: 708.

³⁶⁷ İclî, **Ma'rifetü's-Sikât**, I/286, no: 268.

³⁶⁸ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, III/166, no: 708.

söylemiştir. İbn Hibbân *Sikât*'ında zikretmiş³⁶⁹, Zehebî onu, *hâfız*, *sebt*³⁷⁰, *imâm*, *hüccet*³⁷¹ olarak tavsîf etmiştir. İbn Hacer *sika*, *sebt* olduğunu ancak ömrünün sonunda Bağdat'a gittikten sonra hafızasının bozulduğunu ifade etmiştir³⁷².

Verilen bilgilerden ravinin *sika* olduğu anlaşılmaktadır.

İsnadda Mısırlı bir adam olarak geçen ravinin *mübhem* olmasından dolayı bu rivayet *zayıftır*.

1.1.1.11. On Birinci Rivayet

حدثنا حسن بن يحيى من أهل مرو أخبرنا النضر بن شميل حدثنا شعبة عن أبي مسلمة عن أبي نضرة عن أبي سعيد الخدري قال أخبرني من هو خير مني أبو قتادة أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لعمار بن ياسر تقتلك الفئة الباغية

Ahmed b. Hanbel, ← Hasan b. Yahya ← Nadr b. Şümeyl ← Şu'be ← Ebû Mesleme ← Ebû Nadra ← Ebû Saîd el-Hudrî ← Ebû Katâde isnâdıyla Hz. Peygamber (sav.)'in Ammâr b. Yâsir'e "seni azgın bir topluluk öldürecek" buyurduğunu rivayet etmiştir³⁷³.

Hadisin senedindeki raviler:

Ebû Katâde (54): Sahabidir³⁷⁴.

Ebû Saîd el-Hudrî (74): Sahabidir.

Ebû Nadra (108,109) künyesiyle tanınan ravinin asıl adı Münzir b. Mâlik b. Kıt'a³⁷⁵, nisbesi el-Abdî³⁷⁶, el-'Avekî, el-Basrî'dir³⁷⁷. H. 108 veya 109 yılında vefat etmiştir³⁷⁸. **Ebû Saîd el-Hudrî**, İbn Abbâs, İbn Ömer ve Hz. Ali'den hadis rivayet etmiş; kendisinden de **Ebû Mesleme Saîd b. Yezîd**, **Dâvûd b. Ebî Hind (Dâvûd b. Dînâr)**, ve Katâde b. Di'âme rivayette bulunmuştur³⁷⁹.

İbn Sa'd onun hakkında "*sika inşâallah, kesîru'l-hadîs*, herkes onunla *ihdicâc* etmemiştir" demiş³⁸⁰. Yahya b. Maîn ve Ebû Zur'a er-Râzî *sika*³⁸¹ olduğunu

³⁶⁹ İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, VIII/201.

³⁷⁰ Zehebî, *Tezkiratu'l-Huffâz*, I/354, no: 329.

³⁷¹ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, IX/447, no: 169.

³⁷² İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 153, no: 1135.

³⁷³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXXVII/298, h. no: 22610.

³⁷⁴ İbn Abdilberr, *el-İstî'âb*, I/289, no: 402.

³⁷⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII/155, no: 3081.

³⁷⁶ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VII/355, no: 1535.

³⁷⁷ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXVIII/507, no: 6183.

³⁷⁸ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXVIII/510, no: 6183.

³⁷⁹ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXVIII/509, no: 6183.

³⁸⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII/156, no: 3081.

söylemiştir. Ahmed b. Hanbel onun hakkında “iyilikten başka bir şey bilmiyorum”³⁸² ifadesini kullanmış, İclî *Sikât*’ında zikredip *sika* olduğunu eklemiştir³⁸³. Ebû Hâtim er-Râzî’ye, sana Ebû Nadra mı yoksa Atiyye el-Avfi mi daha sevimli diye sorulmuş, Ebû Nadra bana daha sevimlidir cevabını vermiştir³⁸⁴. Ukaylî *Du’afâ*’sında zikretmiş ama niçin *zayıf* sayıldığına dair bir açıklama yapmamıştır³⁸⁵. İbn Hibbân *Sikât*’ında zikredip hata edenlerden olduğunu söylemiştir³⁸⁶. İbn Adî *Du’afâ*’sında zikretmiş ve Ebû Saîd el-Hudrî’den *sâlih* bir hadisi olduğunu ve *sika* ravilerin ondan naklettiği hadislerde *müstakîmu’l-hadîs* olduğunu, onun *münker* hadis rivayet ettiğini görmediğini, bunun için hakkında (cerhine yönelik) bir ifade kullanmadığını söylemiştir³⁸⁷. Zehebî *sika* bazen hata yapar³⁸⁸, İbn Hacer *sika*³⁸⁹ değerlendirmesinde bulunmuştur.

Cerh-ta’dîl âlimlerinin çoğunlunun görüşüne dayanarak ravinin *sika* olduğunu söylemek mümkündür.

Ebû Mesleme: Asıl adı Saîd b. Yezîd³⁹⁰ b. Mesleme, künyesi Ebû Mesleme, nisbesi el-Ezdî, el-Basrî, et-Tâhî’dir³⁹¹. **Ebû Nadra el-Münzir b. Mâlik b. Kuta’a el-Abdî,** Enes b. Mâlik ve Hasan el-Basrî’den hadis rivayet etmiş; ondan da **Şu’be b. el-Haccâc,** İsmail b. Uleyye ve Hammâd b. Zeyd hadis nakletmiştir³⁹².

İbn Sa’d³⁹³, Yahya b. Maîn³⁹⁴, Ahmed b. Hanbel³⁹⁵, Zehebî³⁹⁶ ve İbn Hacer *sika*³⁹⁷ olduğunu söylemiştir. İclî *Sikât*’ında zikredip *sika* olduğunu eklemiştir³⁹⁸. İbn Ebî Hâtim *sâlih*³⁹⁹ değerlendirmesinde bulunmuş, İbn Hibbân *Sikât*’ında zikretmiştir⁴⁰⁰.

Verilen bilgilerden ravinin *tevsîki* konusunda ittifak olduğu görülmektedir.

Şu’be b. el-Haccâc, (82-160)⁴⁰¹.

³⁸¹ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve’t-Ta’dîl*, VIII/241, no: 1088.

³⁸² İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve’t-Ta’dîl*, VIII/241, no: 1088.

³⁸³ İclî, *Ma’rifetü’s-Sikât*, II/298, no: 1790.

³⁸⁴ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve’t-Ta’dîl*, VIII/241, no: 1088.

³⁸⁵ Ukaylî, *ed-Du’afâu’l-Kebîr*, IV/199-200, no: 1779.

³⁸⁶ İbn Hibbân, *Kitâbu’s-Sikât*, V/420.

³⁸⁷ İbn Adî, *el-Kâmil fî Du’âfâi’r-Ricâl*, VI/367, no: 1848.

³⁸⁸ Zehebî, *el-Kâşif*, II/295, no: 5632.

³⁸⁹ İbn Hacer, *Takrîbu’t-Tehzîb*, s. 546, no: 6890.

³⁹⁰ İbn Sa’d, *et-Tabakât*, VII/190, no: 3213.

³⁹¹ Buhârî, *et-Târîhu’l-Kebîr*, III/520, no: 1789.

³⁹² Mizzî, *Tehzîbu’l-Kemâl*, XI/115, no: 2381.

³⁹³ İbn Sa’d, *et-Tabakât*, VII/190, no: 3213.

³⁹⁴ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve’t-Ta’dîl*, IV/73, no: 308.

³⁹⁵ Ebû Dâvûd, *Suâlât Ebî Dâvûd*, s. 327, no: 460.

³⁹⁶ Zehebî, *el-Kâşif*, I/446, no: 1978.

³⁹⁷ İbn Hacer, *Takrîbu’t-Tehzîb*, s. 242, no: 2419.

³⁹⁸ İclî, *Ma’rifetü’s-Sikât*, I/407, no: 622.

³⁹⁹ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve’t-Ta’dîl*, IV/73, no: 308.

⁴⁰⁰ İbn Hibbân, *Kitâbu’s-Sikât*, IV/279-280.

Nadr b. Şümeyl (203,204): Tam adı Nadr b. Şümeyl⁴⁰² b. Haraşe, künyesi Ebu'l-Hasan, nisbesi el-Mâzinî, el-Basrî'dir. Sonradan Merv'e yerleşmiştir⁴⁰³. H. 203 veya 204 yılında Merv'de vefat etmiştir⁴⁰⁴. **Şu'be b. el-Haccâc**, Hammâd b. Seleme, Humeyd et-Tavîl, Sa'îd b. Ebî Arûbe, Abbâd b. Mansur ve Abdullah b. Avn'dan hadis almış⁴⁰⁵; ondan da **İshak b. Râhûye (İshak b. İbrahim), İshak b. Mansûr, Muhammed b. Kudâme, Mahmud b. Ğaylân⁴⁰⁶ ve Hasan b. Yahya el-Mervezî⁴⁰⁷** rivayette bulunmuştur.

Abdullah b. Mübârek onun hakkında, "Merv ile Merverrûz arasında kayıp bir incidir"⁴⁰⁸ demiş, İbn Sa'd *sika inşâallah, sâhibu hadîs⁴⁰⁹*, Ali b. el-Medînî *mine's-sikât⁴¹⁰* değerlendirmesinde bulunmuştur. Yahya b. Maîn⁴¹¹ ve İbn Ebî Hâtim onun *sika* olduğunu söylemiş⁴¹², İbn Hibbân *Sikât*'ında zikretmiştir⁴¹³. Zehebî onu Merv'in *şeyhi* ve *muhaddisi, sika, imâm, sâhibu sünnet⁴¹⁴* olarak *tavsîf* etmiş, İbn Hacer *sika, sebt⁴¹⁵* ifadeleriyle *tevsik* etmiştir.

Yapılan değerlendirmelerden ravinin *sika* olduğu anlaşılmaktadır.

Hasan b. Yahya isimli ravinin nisbesi el-Mervezî'dir. **Nadr b. Şümeyl** ve Abdullah b. el-Mübârek'ten hadis almış; ondan da **Ahmed b. Hanbel** rivayette bulunmuştur. İbn Hacer onu *fîhi nazar⁴¹⁶* tabiriyle *cerh* etmiştir⁴¹⁷.

Hakkında yeterli malumat bulunmayan ravi İbn Hacer'in onu *cerh* etmesinden dolayı *zayıftır*.

Hasan b. Yahya dışındaki raviler *sika* olmakla beraber aralarında *muasarât* ve hoca talebe ilişkisi de mevcuttur. Ancak Hasan b. Yahya'nın *cerh* edilmesinden dolayı

⁴⁰¹ 1. grup rivayetlerin, birinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

⁴⁰² İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VII/263, no: 3646; Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, VIII/90, no: 2296.

⁴⁰³ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXIX/379-380, no: 6421.

⁴⁰⁴ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXIX/384, no: 6421.

⁴⁰⁵ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXIX/380, no: 6421.

⁴⁰⁶ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXIX/381-382, no: 6421.

⁴⁰⁷ İbn Hacer, **Ta'cîlu'l-Menfa'a**, I/449, no: 210.

⁴⁰⁸ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, VIII/478, no: 2188.

⁴⁰⁹ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VII/263, no: 3646.

⁴¹⁰ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, VIII/477, no: 2188.

⁴¹¹ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, VIII/477, no: 2188.

⁴¹² İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, VIII/478, no: 2188.

⁴¹³ İbn Hibbân, **Kitâbu's-Sikât**, IX/212.

⁴¹⁴ Zehebî, **el-Kâşif**, II/320, no: 5831.

⁴¹⁵ İbn Hacer, **Takrîbu't-Tehzîb**, s. 562, no: 7135.

⁴¹⁶ "Hakkında şüphe vardır" anlamındaki bu tabir genellikle metruk raviler hakkında kullanılan bir cerh lafzıdır. Bkz. Ahmet Yücel, **Hadis İminde Tenkit Terimleri**, MÜİFV Yayınları, (II. Bsk.), İstanbul, 2015, s. 104.

⁴¹⁷ İbn Hacer, Ahmed b. Ali Ebu'l-Fadl el-Askalânî, **Ta'cîlu'l-Menfa'a bi Zevâidi Ricâli'l-Eimmeti'l-Erba'a**, Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, (I-II, thk. İkrâmullah İmdâdulhak, I. Bsk.), Beyrut, 1416/1996, I/449, no: 210.

bu rivayetin *zayıf* olduğunu söyleyebiliriz. Şu'ayb el-Arnâvût ve ekibi bu hadisin, Hasan b. Yahya'dan dolayı *şâhit* ve *mütâbiler* sayesinde hasen olduğunu söylemiştir⁴¹⁸.

1.1.1.12. On İkinci Rivayet

حدثنا سليمان بن داود الطيالسي حدثنا شعبة عن خالد الحذاء و أيوب عن الحسن قال حدثنا أمنا عن أم سلمة أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لعمار تقتلك الفئة الباغية
Ahmed b. Hanbel, ← Süleyman b. Dâvûd (Ebû Dâvûd et-Tayâlisî) ← Şu'be ← Hâlid el-Hazzâ, Eyyûb ← Hasan el-Basrî ← annesi ← Ümmü Seleme isnâdıyla Hz. Peygamber (sav.)'in Ammâr'a “seni azgın bir topluluk öldürecek” buyurduğunu rivayet etmiştir⁴¹⁹.

Hadisin senedindeki raviler:

Ümmü Seleme (62): Sahabidir.

Hasan el-Basrî'nin annesi Hayra.

Hasan el-Basrî (21-110).

Hâlid el-Hazzâ (141,142).

Eyyûb es-Sahtiyânî (66-131).

Şu'be b. el-Haccâc (82-160)⁴²⁰.

Ebû Dâvûd et-Tayâlisî (204)⁴²¹.

Verilen bilgilerden yola çıkarak senedde yer alan ravilerin *sika* oldukları, aralarında *muasarât* ve hoca talebe münasebetinin olduğu görülmektedir. Dolayısıyla rivayetin senedi *muttasıl* ve *sahîhtir*. Şu'ayb el-Arnâvût ve ekibi de bu hadisin Müslim'in şartlarına göre *sahîh* olduğunu ifade etmiştir⁴²².

1.1.1.13. On Üçüncü Rivayet

حدثنا محمد بن جعفر حدثنا شعبة قال سمعت خالدًا يحدث عن سعيد بن أبي الحسن عن أمه
عن أم سلمة أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لعمار تقتلك الفئة الباغية

⁴¹⁸ Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, XXXVII/298, h. no: 22610 (1 nolu dipnot).

⁴¹⁹ Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, XLIV/189, h. no: 26563.

⁴²⁰ Bu raviler 1. grup rivayetlerin, birinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

⁴²¹ 1. grup rivayetlerin üçüncü rivayetinde tanıtılmış olup sika bir ravidir.

⁴²² Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, XLIV/189, h. no: 26563 (2 nolu dipnot).

Ahmed b. Hanbel, ← Muhammed b. Ca'fer ← Şu'be ← Hâlid ← Saîd b. Ebi'l-Hasan ← annesi ← Ümmü Seleme isnâdıyla Hz. Peygamber (sav.)'in Ammâr'a "seni azgın bir topluluk öldürecek" buyurduğunu rivayet etmiştir⁴²³.

Hadisin senedindeki raviler:

Ümmü Seleme (62): Sahabidir.

Saîd b. Ebi'l-Hasan'ın annesi Hayra⁴²⁴.

Saîd b. Ebi'l-Hasan⁴²⁵ (100): Hasan el-Basrî'nin kardeşi ve Zeyd b. Sâbit'in kölesidir. Babasının ismi Yesâr'dır⁴²⁶. Nisbesi el-Ensârî, el-Basrî'dir⁴²⁷. H. 100 yılında vefat etmiştir⁴²⁸. **Annesi Hayra**, Hz. Ali, İbn Abbâs ve Ebû Hüreyre'den hadis rivayet etmiş; ondan da **Hâlid el-Hazzâ**, Eyyûb es-Sahtiyânî, Hasan el-Basrî ve oğlu Yahya b. Saîd b. Ebi'l-Hasan rivayette bulunmuştur⁴²⁹.

İclî *Sikât*'ında zikretmiş tabî ve *sika* olduğunu ilave etmiştir⁴³⁰. Ebû Zur'a er-Râzî⁴³¹, Nesâî⁴³², Zehebî⁴³³ ve İbn Hacer *sika*⁴³⁴ olduğunu söylemiştir. İbn Hibbân *Sikât*'ında zikretmiştir⁴³⁵.

Verilen bilgilerden ravinin *sika* olduğu anlaşılmaktadır.

Hâlid el-Hazzâ (141,142).

Şu'be b. el-Haccâc, (82-160)⁴³⁶.

Muhammed b. Ca'fer (193,194)⁴³⁷.

Verilen bilgilerden yola çıkarak senedde yer alan ravilerin *sika* oldukları, aralarında *muasarât* ve hoca talebe ilişkisinin olduğu görülmektedir. Dolayısıyla rivayetin senedi *muttasıl* ve *sahîhtir*. Şu'ayb el-Arnâvût ve ekibi de bu hadisin Müslim'in şartlarına göre *sahîh* olduğunu ifade etmiştir⁴³⁸.

⁴²³ Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, XLIV/255, h. no: 26650.

⁴²⁴ 1. grup rivayetlerin, birinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

⁴²⁵ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VII/132, no: 3056.

⁴²⁶ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, III/462, no: 1538.

⁴²⁷ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, X/385, no: 22251.

⁴²⁸ Buhârî, **et-Târîhü'l-Evsat**, I/306.

⁴²⁹ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, X/386, no: 22251.

⁴³⁰ İclî, **Ma'rîfetü's-Sikât**, I/396, no: 580.

⁴³¹ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, IV/72-73, no: 306.

⁴³² Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, X/386, no: 22251.

⁴³³ Zehebî, **el-Kâşif**, I/433, no: 1866.

⁴³⁴ İbn Hacer, **Takrîbu't-Tehzîb**, s. 234, no: 2284.

⁴³⁵ İbn Hibbân, **Kitâbu's-Sikât**, IV/276.

⁴³⁶ Bu raviler 1. grup rivayetlerin, birinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

⁴³⁷ 1. grup rivayetlerin beşinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

⁴³⁸ Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, XLIV/255, h. no: 26650 (5 nolu dipnot).

1.1.1.14. On Dördüncü Rivayet

وحدثني محمد بن عمرو بن جبلة حدثنا محمد بن جعفر ح وحدثنا عقبة بن مكرم العمي وأبو بكر بن نافع (قال عقبة حدثنا وقال أبو بكر أخبرنا) غندر حدثنا شعبة قال سمعت خالدًا يحدث عن سعيد بن أبي الحسن عن أمه عن أم سلمة : أن رسول الله صلى الله عليه و سلم قال لعمار تقتلك الفئة الباغية

Müslim, ← Muhammed b. Amr b. Cebele, ‘Ukbe b. Mükram el-‘Ammî, Ebû Bekr b. Nâfi’ ← Muhammed b. Ca’fer (Ĝunder) ← Şu’be ← Hâlid ← Saîd b. Ebi’l-Hasan ← annesi ← Ümmü Seleme isnâdıyla Hz. Peygamber (sav.)’in Ammâr’a “seni azgın bir topluluk öldürecek” buyurduğunu rivayet etmiştir⁴³⁹.

Hadisin senedindeki raviler:

Ümmü Seleme (62): Sahabidir.

Saîd b. Ebi’l-Hasan’ın annesi Hayra⁴⁴⁰.

Saîd b. Ebi’l-Hasan (100)⁴⁴¹.

Hâlid el-Hazzâ (141,142).

Şu’be b. el-Haccâc, (82-160)⁴⁴².

Muhammed b. Ca’fer (193,194)⁴⁴³.

Ebû Bekr b. Nâfi’ (240) künyesiyle meşhur olan ravinin asıl adı Muhammed b. Ahmed b. Nâfi’, nisbesi el-‘Abdî, el-Kaysî, el-Basrî’dir⁴⁴⁴. H. 240 yılından sonra vefat etmiştir⁴⁴⁵. **Muhammed b. Ca’fer Ĝunder**, Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, Abdurrahman b. Mehdî ve Mu’temir b. Süleyman’dan hadis rivayet etmiş⁴⁴⁶; ondan da **Müslim**, Tirmizî, Nesâî ve Zekeriyya b. Yahya es-Sâcî rivayette bulunmuştur⁴⁴⁷.

Hakkında fazla malumat bulunmayan ravi hakkında Zehebî *sika*⁴⁴⁸, İbn Hacer *sadûk*⁴⁴⁹ değerlendirmesini yapmıştır.

Verilen bilgilere dayanarak ravinin *sika* olduğu söylenebilir.

⁴³⁹ Müslim, Ebû’l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyri en-Neysâbûrî (ö. 261/875),, **el-Câmi’u’s-Sahîh**, Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, (I-V, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî, I. Bsk.), Beyrut, 1412/1991, Fiten, 72, IV/2236, h. no: 2916.

⁴⁴⁰ 1. grup rivayetlerin, birinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

⁴⁴¹ 1. grup rivayetlerin üçüncü rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

⁴⁴² Bu raviler 1. grup rivayetlerin, birinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

⁴⁴³ 1. grup rivayetlerin beşinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

⁴⁴⁴ Mizzî, **Tehzîbu’l-Kemâl**, XXIV/351, no: 5045.

⁴⁴⁵ Mizzî, **Tehzîbu’l-Kemâl**, XXIV/352, no: 5045.

⁴⁴⁶ Mizzî, **Tehzîbu’l-Kemâl**, XXIV/351-352, no: 5045.

⁴⁴⁷ Mizzî, **Tehzîbu’l-Kemâl**, XXIV/352, no: 5045.

⁴⁴⁸ Zehebî, **el-Kâşif**, II/155, no: 4708.

⁴⁴⁹ İbn Hacer, **Takrîbu’t-Tehzîb**, s. 467, no: 5716.

‘**Ukbe b. Mükram el-‘Ammî (243)**: Tam adı ‘Ukbe b. Mükram⁴⁵⁰ b. Eflah, künyesi Ebû Abdülmelik, nisbesi el’Ammî, el-Basrî’dir⁴⁵¹. H. 243 senesinde vefat etmiştir⁴⁵². **Muhammed b. Ca’fer Ğunder**, Muhammed b. Ebî ‘Adî ve Yahya b. Saîd el-Kattân’dan hadis rivayet etmiş; kendisinden de **Müslim**, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbn Mâce rivayette bulunmuştur⁴⁵³.

Ebû Dâvûd onu, “*sika sika, sika* insanlardan, bana göre *sikalıkta* Bündâr’ın üzerinde”⁴⁵⁴ sözleriyle övmüş, Nesâî⁴⁵⁵ ve İbn Hacer onu *sika*⁴⁵⁶ olarak değerlendirmiştir. İbn Hibbân *Sikât*’ında zikretmiş⁴⁵⁷, Zehebî *hâfız, sebt*⁴⁵⁸ sözleriyle onu *tevsik* etmiştir.

Yapılan değerlendirmelerden ravinin *sika* olduğu anlaşılmaktadır.

Muhammed b. Amr b. Cebele (234): Tam adı Muhammed b. Amr b. Abbâd b. Cebele b. Ebî Ravvâd, künyesi Ebû Ca’fer, nisbesi el-‘Atekî, el-Basrî’dir⁴⁵⁹. H. 234 yılında vefat etmiştir⁴⁶⁰. **Muhammed b. Ca’fer Ğunder**, Ağleb b. Temîm ve Amr b. el-Abbâs el-Bâhilî’den hadis rivayet etmiş⁴⁶¹; ondan da **Müslim**, Ebû Dâvûd, Ebû Ya’lâ el-Mevsilî ve Abdullah b. Ahmed b. Hanbel rivayette bulunmuştur⁴⁶².

Ebû Dâvûd onun hakkında *sika*⁴⁶³ değerlendirmesini yapmıştır. İbn Ebî Hâtim⁴⁶⁴ ve İbn Hacer onu *sadûk*⁴⁶⁵ olarak tavsîf etmiştir. İbn Hibbân *Sikât*’ında zikredip *garîb* hadisler rivayet ettiğini ve hata yaptığını söylemiştir⁴⁶⁶.

Yukarıdaki bilgilerden istifadeyle ravinin *sika* olduğunu söyleyebiliriz.

Kaynaklarda nakledilen bilgilerden anlaşıldığı üzere ravilerin tamamı *sika* olup aralarında *muasarâtın* yanında hoca talebe ilişkisi de gerçekleşmiştir. Bu da hadisin senedinin *muttasıl* ve *sahîh* olduğunu gösterir.

⁴⁵⁰ Buhârî, **et-Târîhu’l-Kebîr**, VI/439, no: 2918; Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, XIV/196, no: 6663.

⁴⁵¹ Mizzî, **Tehzîbu’l-Kemâl**, XX/223, no: 3988.

⁴⁵² Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, XIV/198, no: 6663.

⁴⁵³ Mizzî, **Tehzîbu’l-Kemâl**, XX/224, no: 3988.

⁴⁵⁴ Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, XIV/198, no: 6663.

⁴⁵⁵ Mizzî, **Tehzîbu’l-Kemâl**, XX/226, no: 3988.

⁴⁵⁶ İbn Hacer, **Takrîbu’t-Tehzîb**, s. 395, no: 4651.

⁴⁵⁷ İbn Hibbân, **Kitâbu’s-Sikât**, VIII/500.

⁴⁵⁸ Zehebî, **Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ**, XII/178, no: 60.

⁴⁵⁹ Mizzî, **Tehzîbu’l-Kemâl**, XXVI/208, no: 5511.

⁴⁶⁰ Mizzî, **Tehzîbu’l-Kemâl**, XXVI/209, no: 5511; İbn Hacer, **Tehzîbu’t-Tehzîb**, IX/373, no: 615.

⁴⁶¹ Mizzî, **Tehzîbu’l-Kemâl**, XXVI/208, no: 5511.

⁴⁶² Mizzî, **Tehzîbu’l-Kemâl**, XXVI/208-209, no: 5511.

⁴⁶³ Mizzî, **Tehzîbu’l-Kemâl**, XXVI/209, no: 5511.

⁴⁶⁴ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve’t-Ta’dîl**, VIII/33, no: 150.

⁴⁶⁵ İbn Hacer, **Takrîbu’t-Tehzîb**, s. 499, no: 6186.

⁴⁶⁶ İbn Hibbân, **Kitâbu’s-Sikât**, IX/83.

1.1.1.15. On Beşinci Rivayet

وحدثني إسحاق بن منصور أخبرنا عبدالصمد بن عبدالوارث حدثنا شعبة حدثنا خالد الحذاء عن سعيد بن أبي الحسن والحسن عن أم سلمة عن النبي صلى الله عليه وسلم بمثله
 Müslim, ← İshak b. Mansûr ← Abdüssamed b. Abdülvaris ← Şu'be ← Hâlid
 ← Saîd b. Ebi'l-Hasan, Hasan ← anneleri ← Ümmü Seleme isnâdıyla Hz. Peygamber (sav.)'den önceki hadisin benzerini rivayet etmiştir⁴⁶⁷.

Hadisin senedindeki raviler:

Ümmü Seleme (62): Sahabidir.

Hasan el-Basrî'nin annesi Hayra.

Hasan el-Basrî (21-110)⁴⁶⁸.

Saîd b. Ebi'l-Hasan (100)⁴⁶⁹.

Hâlid el-Hazzâ (141,142).

Şu'be b. el-Haccâc, (82-160)⁴⁷⁰.

Abdüssamed b. Abdülvaris b. Saîd⁴⁷¹ b. Zekvân isimli ravinin künyesi Ebû Sehl, nisbesi et-Temîmî, el-'Anberî, et-Tennûrî, el-Basrî'dir⁴⁷². H. 206 veya 207 senesinde vefat etmiştir⁴⁷³. **Şu'be b. el-Haccâc**, İbrahim b. Sa'd ez-Zührî ve Muhammed b. Sâbit el-Bünânî'den hadis rivayet etmiş⁴⁷⁴; ondan da **İshak b. Mansûr el-Kevsec**, Ahmed b. Hanbel, İshak b. Râhûye, Ali b. el-Medînî ve Yahya b. Maîn rivayette bulunmuştur⁴⁷⁵.

İbn Sa'd onun hakkında *sika inşâallah*⁴⁷⁶ demiş, Ebû Hâtim er-Râzî *sadûk, sâlihu'l-hadis*⁴⁷⁷ olduğunu söylemiştir. İbn Hibbân *Sikât*'ında zikretmiş⁴⁷⁸, Zehebî *hâfiz, hüccet, Basra'nın muhaddisi*⁴⁷⁹, İbn Hacer *sadûk, sebr*⁴⁸⁰ değerlendirmesinde bulunmuştur.

Yapılan değerlendirmelerden ravinin *sika* olduğu sonucu çıkmaktadır.

⁴⁶⁷ Müslim, **el-Câmi'u's-Sahîh**, Fiten, 72, IV/2236, h. no: 2916.

⁴⁶⁸ 1. grup rivayetlerin, birinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

⁴⁶⁹ 1. grup rivayetlerin on üçüncü rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

⁴⁷⁰ Bu raviler 1. grup rivayetlerin, birinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

⁴⁷¹ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VII/219, no: 3355; Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, VI/105, no: 1848.

⁴⁷² Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XVIII/99, no: 3431.

⁴⁷³ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, VI/105, no: 1848.

⁴⁷⁴ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XVIII/100, no: 3431.

⁴⁷⁵ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XVIII/101-102, no: 3431.

⁴⁷⁶ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VII/219, no: 3355.

⁴⁷⁷ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XVIII/102, no: 3431.

⁴⁷⁸ İbn Hibbân, **Kitâbu's-Sikât**, VIII/414.

⁴⁷⁹ Zehebî, **Tezkiratu'l-Huffâz**, I/344, no: 328.

⁴⁸⁰ İbn Hacer, **Takrîbu't-Tehzîb**, s. 356, no: 4080.

İshak b. Mansûr (251) b. Behrâm isimli ravinin künyesi Ebû Ya'kûb, nisbesi el-Mervezî, lakabı el-Kevsec'dir⁴⁸¹. Merv'de doğmuş sonra Irak'a göçmüş⁴⁸², H. 251 senesinde vefat etmiştir⁴⁸³. **Abdüssamed b. Abdülvaris, Nadr b. Şümeyl, Ahmed b. Hanbel, İshak b. Râhûye** ve Abdürrezzak b. Hemmâm'dan hadis rivayet etmiş⁴⁸⁴; kendisinden de Müslim'in yanısıra Ebû Dâvûd dışındaki Kütüb-i Sitte musannıfları, Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Ebû Hâtim er-Râzî ve Ebû Zûr'a er-Râzî rivayette bulunmuştur⁴⁸⁵.

Müslim onu *sika, me'mûn*⁴⁸⁶, Nesâî *sika*⁴⁸⁷, İbn Ebî Hâtim *sadûk*⁴⁸⁸ olarak nitelemiş, İbn Hibbân *Sikât*'ında zikretmiştir⁴⁸⁹. Hatîb el-Bağdâdî onun hakkında "*âlim, fakîh*, Ahmed b. Hanbel ve İshak b. Râhûye'nin fıkıh ile ilgili meselelerini tedvin eden kişidir"⁴⁹⁰ demiş, Zehebî *hâfız, imâm, fakîh*⁴⁹¹, İbn Hacer *sika, sebt*⁴⁹² değerlendirmesinde bulunmuştur.

Verilen bilgilerden yola çıkarak ravinin *sika* olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Ravilerin tamamı *sika* olup aralarında *muasarât* ve hoca talebe ilişkisinin olduğu görülmektedir. Dolayısıyla hadisin senedi *muttasıl* ve *sahîhtir*.

1.1.1.16. On Altıncı Rivayet

وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة حدثنا إسماعيل بن إبراهيم عن ابن عون عن الحسن عن أمه
عن أم سلمة قالت : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم تقتل عمارا الفئة الباغية

Müslim, ← Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ← İsmail b. İbrahim ← İbn Avn ← Hasan ← annesi ← Ümmü Seleme isnâdıyla, Hz. Peygamber (sav.)'in "Ammâr'ı azgın bir topluluk öldürecek" buyurduğunu rivayet etmiştir⁴⁹³.

Hadisin senedindeki raviler:

Ümmü Seleme (62): Sahabidir.

Hasan el-Basrî'nin annesi Hayra.

⁴⁸¹ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, I/404, no: 1291; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, VII/385, no: 3339.

⁴⁸² Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, VII/385, no: 3339.

⁴⁸³ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, I/404, no: 1291; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, VII/387, no: 3339.

⁴⁸⁴ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, II/474-475, no: 383.

⁴⁸⁵ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, II/476, no: 383.

⁴⁸⁶ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, VII/387, no: 3339.

⁴⁸⁷ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, VII/387, no: 3339.

⁴⁸⁸ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, II/234, no: 825.

⁴⁸⁹ İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, VIII/118.

⁴⁹⁰ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, VII/386, no: 3339.

⁴⁹¹ Zehebî, *Tezkiratu'l-Huffâz*, II/524, no: 542.

⁴⁹² İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 103, no: 384.

⁴⁹³ Müslim, *el-Câmi'u's-Sahîh*, Fiten, 73, IV/2236, h. no: 2916.

Hasan el-Basrî (21-110)⁴⁹⁴.

İbn Avn (64-151).

İsmail b. İbrahim (İbn Uleyye) (110-193)⁴⁹⁵.

Ebû Bekr b. Ebî Şeybe (159-235): Asıl adı Abdullah b. Muhammed⁴⁹⁶ b. İbrahim b. Osman, künyesi Ebû Bekr, nisbesi el-‘Absî’dir. H. 159 yılında doğmuş⁴⁹⁷, H. 235 senesinde vefat etmiştir⁴⁹⁸. **İsmail b. Uleyye, Yahya b. Âdem, Süfyân b. Uyeyne** ve Ebû Dâvûd et-Tayâlisî’den hadis rivayet etmiş⁴⁹⁹; ondan da **Müslim, Ebû Ya’lâ Ahmed b. Ali el-Mevsilî, Buhârî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce** rivayette bulunmuştur⁵⁰⁰.

Ahmed b. Hanbel *sadûk*⁵⁰¹ olduğunu söylemiş, İclî *Sikât*’ında zikredip, *sika* ve *hâfız* olduğunu eklemiştir⁵⁰². İbn Ebî Hâtim onu *sika*⁵⁰³ olarak tavsîf etmiş, İbn Hibbân *Sikât*’ında zikredip, *mutkin, hâfız ve mütediyyin* olduğunu ilave etmiştir⁵⁰⁴. Hatîb el-Bağdâdî onu *mutkin, hâfız, müksir*⁵⁰⁵ olarak nitelemiş, *Zehebî hâfız, tasnîfât sahibi*⁵⁰⁶, İbn Hacer *sika, hâfız, tasnîfât sahibi*⁵⁰⁷ değerlendirmesini yapmıştır.

Sonuç olarak ravinin *sika* olduğunu söylemek mümkündür.

Kaynaklarda verilen bilgilerden ravilerin *sika* oldukları ve aralarında *muasarâtin* yanısıra hoca talebe ilişkisinin de mevcut olduğu tespit edilmiştir. Buna dayanarak hadisin senedinin *muttasıl* ve *sahîh* olduğu söylenebilir.

1.1.1.17. On Yedinci Rivayet

حَدَّثَنَا حَنْبَلٌ، حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ ضِرَارُ بْنُ صُرَدَ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ هَاشِمٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي رَافِعٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ أَبِي رَافِعٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ لِعِمَارٍ: تَقْنُتُكَ الْفِئَةُ الْبَاغِيَةُ

Hanbel (b. İshak), ← Ebû Nu’aym Dirâr b. Sured ← Ali b. Hâşim ← Muhammed b. Ubeydullah b. Ebû Râfî’ ← babası ← dedesi Ebû Râfî’ isnâdıyla Hz.

⁴⁹⁴ Bu raviler 1. grup rivayetlerin, birinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

⁴⁹⁵ Bu raviler 1. grup rivayetlerin, altıncı rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

⁴⁹⁶ İbn Sa’d, *et-Tabakât*, VI/386, no: 2801.

⁴⁹⁷ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XI/259, no: 5138.

⁴⁹⁸ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XI/267, no: 5138.

⁴⁹⁹ Mizzî, *Tehzîbu’l-Kemâl*, XVI/35-37, no: 3526.

⁵⁰⁰ Mizzî, *Tehzîbu’l-Kemâl*, XVI/37-38, no: 3526.

⁵⁰¹ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve’t-Ta’dîl*, V/160, no: 737.

⁵⁰² İclî, *Ma’rifetü’s-Sikât*, II/57, no: 961.

⁵⁰³ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve’t-Ta’dîl*, V/160, no: 737.

⁵⁰⁴ İbn Hibbân, *Kitâbu’s-Sikât*, VIII/358.

⁵⁰⁵ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XI/260, no: 5138.

⁵⁰⁶ Zehebî, *el-Kâşif*, I/592, no: 2946.

⁵⁰⁷ İbn Hacer, *Takrîbu’t-Tehzîb*, s. 320, no: 3575.

Peygamber (sav.)'in Ammâr'a "seni azgın bir topluluk öldürecek" buyurduğunu rivayet etmiştir⁵⁰⁸.

Hadisin senedindeki raviler:

Ebû Râfi' (Muhammed b. Ubeydullah b. Ebî Râfi'in dedesi): Sahabidir⁵⁰⁹.

Ubeydullah b. Ebî Râfi' (Muhammed b. Ubeydullah b. Ebî Râfi'in babası) isimli ravinin⁵¹⁰, nisbesi el-Medenî'dir. **Babası Ebû Râfi'**, kâtibi olduğu Hz. Ali ve Ebû Hüreyre'den hadis rivayet etmiş; ondan da **oğlu Muhammed b. Ubeydullah b. Ebî Râfi'**, Atâ b. Yesâr ve Ali b. el-Hüseyn b. Ali Zeynülâbidîn rivayette bulunmuştur⁵¹¹.

İbn Sa'd onun hakkında, *sika kesîru'l-hadis*⁵¹² demiş, Yahya b. Maîn⁵¹³, İbn Ebî Hâtim⁵¹⁴, Hatîb el-Bağdâdî⁵¹⁵ ve İbn Hacer *sika*⁵¹⁶ olduğunu söylemiştir. İclî *Sikât*'ında zikredip, *tabii* ve *sika* olduğunu eklemiştir⁵¹⁷, İbn Hibbân *Sikât*'ında zikretmiştir⁵¹⁸.

Ulemanın değerlendirmelerinden ravinin *sika* olduğunda ittifak sağlandığını görüyoruz.

Muhammed b. Ubeydullah b. Ebî Râfi'⁵¹⁹ isimli ravinin nisbesi el-Kuraşî, el-Hâşimî'dir⁵²⁰. **Babası Ubeydullah b. Ebî Râfi'**, Dâvûd b. el-Huseyn, Zeyd b. Eslem ve kardeşi Abdullah b. Ubeydullah'tan hadis rivayet etmiş; ondan da **Ali b. Hâşim b. el-Berîd**, İsmail b. 'Ayyâş ve Abdullah b. Lehî'a rivayette bulunmuştur⁵²¹.

Yahya b. Maîn onun hakkında *leyse bi şey*⁵²², Buhârî *münkeru'l-hadis*⁵²³ demiş, Ukaylî⁵²⁴ ve İbn Adî *Du'fâ*'larında zikretmiştir⁵²⁵. İbn Ebî Hâtim *da'ifu'l-hadis*,

⁵⁰⁸ Hanbel b. İshak, Ebû Ali Hanbel b. İshak b. Hanbel b. Hilâl b. Esed eş-Şeybânî (ö. 273/886), **Cüz'u Hanbel**, Mektebetu'r-Rüşd, (thk. Hişâm b. Muhammed, I. Bsk.), Riyad, 1419/1998, s. 90, h. no: 49.

⁵⁰⁹ İbn Abdilberr, **el-İstî'âb**, I/83, no: 34.

⁵¹⁰ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, V/215, no: 890; Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, V/381, no: 1217.

⁵¹¹ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XIX/34-35, no: 3632.

⁵¹² İbn Sa'd, **et-Tabakât**, V/215, no: 890.

⁵¹³ Yahya b. Maîn (ö. 233/848), **et-Târîh**, (I-IV, thk. Ahmed Muhammed Nûr Seyf, I. Bsk.), Merkezü'l-Bahs el-İlmî, Mekke, 1399/1979, III/455, no: 2238.

⁵¹⁴ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, V/307, no: 1460.

⁵¹⁵ Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, XII/5, no: 5406.

⁵¹⁶ İbn Hacer, **Takrîbu't-Tehzîb**, s. 370, no: 4288.

⁵¹⁷ İclî, **Ma'rifetü's-Sikât**, II/110, no: 1155.

⁵¹⁸ İbn Hibbân, **Kitâbu's-Sikât**, V/68.

⁵¹⁹ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, I/171, no: 512.

⁵²⁰ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXVI/36, no: 5432.

⁵²¹ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXVI/37, no: 5432.

⁵²² Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, I/171, no: 512.

⁵²³ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, I/171, no: 512; Buhârî, **et-Târîhu'l-Evsat**, II/101; Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail b. İbrâhim, **Kitâbu'd-Du'afâi's-Sagîr**, (Nesâî'nin **ed-Du'afâ ve'l-Metrûkîn**'i ile birlikte) (thk. Mahmûd İbrahim Zâyid, I. Bsk.), Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1406/1986, s. 108, no: 332.

⁵²⁴ Ukaylî, **ed -Du'afâu'l-Kebîr**, IV/104, no: 1663.

⁵²⁵ İbn Adî, **el-Kâmil fî Du'afâi'r-Ricâl**, VI/113, no: 1624.

*münkeru'l-hadîs cidden, zâhib*⁵²⁶ değerlendirmesini yapmıştır. İbn Hibbân babasının hadisine benzemeyen hadisler naklettiğini, *münker* rivayetleri artınca terk edilmeyi hakettiğini ifade etmiştir⁵²⁷. Zehebî⁵²⁸ ve İbn Hacer onu *zayıf*⁵²⁹ olarak nitelemiştir.

Yapılan değerlendirmelerden ravinin *zayıf* olduğu sonucu çıkmaktadır.

Ali b. Hâşim b. el-Berîd⁵³⁰ isimli ravinin künyesi Ebû'l-Hasan, nisbesi el-‘Âizî⁵³¹, el-Kûfî, lakabı el-Hazzâz’dır⁵³². H. 180⁵³³, 181⁵³⁴, veya 189⁵³⁵ senesinde vefat etmiştir. **Muhammed b. Ubeydullah b. Ebî Râfi’**, Süleyman el-A’muş ve Hişâm b. Urve’dan hadis rivayet etmiş⁵³⁶; kendisinden de **Ebû Nu’aym Dırâr b. Sured et-Tahhân**, Ahmed b. Hanbel, Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ve Yahya b. Maîn rivayette bulunmuştur⁵³⁷.

Ali b. el-Medîni onu, *sadûk, zayıf*⁵³⁸, Yahya b. Maîn *sika*⁵³⁹, Ahmed b. Hanbel *mâ bihî be’s*⁵⁴⁰, ifadeleriyle değerlendirmiştir. Buhârî, o ve babası kötü mezheplerinde aşırıdırlar⁵⁴¹ demiş, İclî *Sikât*’ında zikredip *sika* olduğunu eklemiştir⁵⁴², Ebû Zur’a er-Râzî onu *sadûk*⁵⁴³ olarak nitelemiş, Ukaylî *Du’afâ*’sında zikretmiştir⁵⁴⁴. İbn Ebî Hâtim *Şiidir* hadisi yazılır⁵⁴⁵ yorumunu yapmış, İbn Hibbân *Sikât*’ında zikredip *Şii* olduğunu ilave etmiş⁵⁴⁶, *Kitâbü'l-Mecrûhîn* isimli eserinde ise aşırı *Şii* olduğunu ve çokça *münker* hadis rivayet ettiğini belirtmiştir⁵⁴⁷. Zehebî, onu *imâm, hâfız, sadûk, Şii*⁵⁴⁸, İbn Hacer *sadûk Şii*⁵⁴⁹ olarak tavsîf etmiştir.

⁵²⁶ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, VII/2, no: 6.

⁵²⁷ İbn Hibbân, **Kitâbü'l-Mecrûhîn**, II/249.

⁵²⁸ Zehebî, **el-Kâşif**, II/197, no: 5022.

⁵²⁹ İbn Hacer, **Takrîbu't-Tehzîb**, s. 493, no: 2106.

⁵³⁰ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VI/363, no: 2717.

⁵³¹ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, VI/300, no: 2465.

⁵³² Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, XIII/606, no: 6514.

⁵³³ Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, XIII/608, no: 6514.

⁵³⁴ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VI/363, no: 2717; Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, XIII/608, no: 6514.

⁵³⁵ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, VI/300, no: 2465.

⁵³⁶ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXI/164, no: 4147.

⁵³⁷ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXI/164-165, no: 4147.

⁵³⁸ Ali b. el-Medîni, Ali b. Abdullah b. Ca'fer es-Sa'dî el-Medîni (ö. 230/845), **el-İlel**, (thk. Muhammed Mustafa el-A'zamî, II. Bsk.), el-Mektebetu'l-İslâmî, Beyrut, 1980, s. 73.

⁵³⁹ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, VI/208, no: 1137.

⁵⁴⁰ Ahmed b. Hanbel, **Kitâbü'l-İlel ve Ma'rifeti'r-Ricâl**, (I-IV, thk. Vasiyyullah b. Muhammed Abbas, II. Bsk.), Dâru'l-Hânî, Riyâd, 1422/2001, II/490, no: 3225.

⁵⁴¹ İbn Adî, **el-Kâmil fi Du'afâi'r-Ricâl**, V/183, no: 1342.

⁵⁴² İclî, **Ma'rifetü's-Sikât**, II/159, no: 1314.

⁵⁴³ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, VI/208, no: 1137.

⁵⁴⁴ Ukaylî, **ed-Du'afâu'l-Kebîr**, III/255, no: 1260.

⁵⁴⁵ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, VI/208, no: 1137.

⁵⁴⁶ İbn Hibbân, **Kitâbu's-Sikât**, VII/213-214.

⁵⁴⁷ İbn Hibbân, **Kitâbü'l-Mecrûhîn**, II/110.

⁵⁴⁸ Zehebî, **Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ**, VIII/342-343, no: 92.

⁵⁴⁹ İbn Hacer, **Takrîbu't-Tehzîb**, s. 306, no: 4810.

Verilen bilgilerden bu ravinin de *zayıf* olduğu ortaya çıkmaktadır.

Ebû Nu'aym Dırâr b. Sured (229): Adı Dırâr b. Sured, künyesi Ebû Nu'aym, lakabı et-Tahhân⁵⁵⁰, nisbesi el-Kûfi⁵⁵¹, et-Teymî'dir⁵⁵². H. 229 yılında Küfe'de vefat etmiştir⁵⁵³. **Ali b. Hâşim el-Berîd**, İbrahim b. Sa'd, Süfyân b. Uyeyne ve Abdullah b. el-Mübârek'ten hadis rivayet etmiş⁵⁵⁴; ondan da **Hanbel b. İshâk**, Buhârî, *Ef'âlû'l-İbâd* isimli kitabında, Ebû Zür'a er-Râzî ve Ebû Hâtim er-Râzî rivayette bulunmuştur⁵⁵⁵.

Yahya b. Maîn *yalancı*⁵⁵⁶ olduğunu söylemiş, Buhârî⁵⁵⁷, Nesâî⁵⁵⁸ ve İbn Adî onu, *metrûku'l-hadis*⁵⁵⁹ olarak değerlendirmiştir. İbn Ebî Hâtim hakkında *sadûk*, hadisi yazılır ancak onunla *ihcâc* edilmez⁵⁶⁰ demiş, İbn Hibbân *sika* ravilerden *maklûb* rivayetlerde bulunduğunu, öyleki ilim ile meşgul olan biri onu duyarsa onun *cerh* ve zayıflığına şahitlik edeceğini ifade etmiştir⁵⁶¹. İbnü'l-Cevzî *metrûku'l-hadis*, *tekzîb* edilmiştir⁵⁶² ifadeleriyle onu *cerh* etmiştir.

Ravi en ağır *cerh* ifadeleriyle eleştirilmiş olup *zayıf* olduğunda neredeyse ittifak vardır.

Muhammed b. Ubeydullah b. Ebî Râfi', Ali b. Hâşim ve Ebû Nu'aym Dırâr b. Sured bu üç ravinin *zayıf* olduğu hatta bazılarının yalancı olduğu söylenmiştir. Dolayısıyla bu isnâd *zayıftır*.

⁵⁵⁰ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VI/378, no: 2816.

⁵⁵¹ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, IV/340, no: 3054.

⁵⁵² Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XIII/303, no: 2932.

⁵⁵³ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VI/378, no: 2816.

⁵⁵⁴ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XIII/303-304, no: 2932.

⁵⁵⁵ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XIII/304, no: 2932.

⁵⁵⁶ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, IV/365, no: 2046.

⁵⁵⁷ Ukaylî, **ed -Du'afâu'l-Kebîr**, II/222, no: 766.

⁵⁵⁸ Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şu'ayb (ö. 303/915), **Kitâbu'd-Du'afâ ve'l-Metrûkîn**, Muessesetu'l-Kutub es-Sekâfiyye, (thk. Bûrân ed-Danâvî, Kemal Yusuf el-Hût, I. Bsk.), Beyrut, 1405/1985, s. 141, no: 326.

⁵⁵⁹ İbn Adî, **el-Kâmil fi Du'afâi'r-Ricâl**, IV/101, no: 950.

⁵⁶⁰ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, IV/365, no: 2046.

⁵⁶¹ İbn Hibbân, Muhammed b. Hibbân b. Ahmed Ebî Hatim et-Temîmî el-Büstî, **Kitâbü'l-Mecrûhîn Mine'l-Muhaddisîn ve'd-Du'afâ ve'l-Metrûkîn**, Dâru'l-Ma'rife, (thk. Mahmûd İbrahim Zâyid, I-III), Beyrut, 1412/1992, I/380.

⁵⁶² İbnü'l-Cevzî, **ed-Du'afâ ve'l-Metrûkîn**, II/60-61, no: 1717.

1.1.1.18. On Sekizinci Rivayet

حدثنا الفضل بن سهل قال نا أسود بن عامر قال نا شريك عن الأجلح عن عبد الله بن أبي الهذيل عن عمار عن النبي صلى الله عليه و سلم أنه قال له : تقتلك الفئة الباغية وهذا الحديث قد رواه أبو التياح عن عبد الله بن أبي الهذيل ولم يقل عن عمار

Bezzâr, ← Fadl b. Sehl ← Esved b. Âmir ← Şerîk ← Eclah ← Abdullah b. Ebi'l-Hüzeyl ← Ammâr isnâdıyla Hz. Peygamber (sav.)'in Ammâr'a “seni azgın bir topluluk öldürecek” buyurduğunu rivayet etmiştir. Bu hadisi Ebü't-Teyyâh, Abdullah b. Ebi'l-Hüzeyl'den Ammâr'ı zikretmeden rivayet etmiştir⁵⁶³.

Hadisin senedindeki raviler:

Ammâr b. Yâsir (37): Sahabidir⁵⁶⁴.

Abdullah b. Ebi'l-Hüzeyl isimli ravinin künyesi Ebû'l-Muğîre, nisbesi el-Anezi⁵⁶⁵, el-Makburî'dir⁵⁶⁶. **Ammâr b. Yâsir**, Hz. Ömer, Hz. Ali, İbn Abbâs ve Abdullah b. Amr'dan hadis rivayet etmiş⁵⁶⁷; ondan da **Eclah b. Abdullah el-Kindî, Ebü't-Teyyâh ed-Duba'î** ve İsmail b. Racâ ez-Zübeydî rivayette bulunmuştur⁵⁶⁸.

Raviyi, İclî *Sikât*'ında zikredip tabîi ve *sika* olduğunu eklemiştir⁵⁶⁹. Nesâî⁵⁷⁰ ve İbn Hacer *sika*⁵⁷¹ olduğunu söylemiş, İbn Hibbân *Sikât*'ında zikretmiştir⁵⁷². Zehebî onu, önder, *âbid, imâm*⁵⁷³ olarak tavsîf etmiştir.

Verilen bilgiler ışığında ravinin *sika* olduğunu söylemek mümkündür.

Eclah (145): Tam adı Eclah b. Abdullah⁵⁷⁴ b. Huceyye, künyesi Ebû Huceyye, nisbesi el-Kindî, el-Kûfî'dir. İsminin Yahya olduğu⁵⁷⁵, Eclah'ın ise lakabı olduğu da söylenmiştir⁵⁷⁶. H. 145 yılında vefat etmiştir⁵⁷⁷. **Abdullah b. Ebi'l-Hüzeyl**, İkrime

⁵⁶³ Bezzâr, Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. Abdülhâlik el-'Atekî (ö. 292/905), **Müsned**, Mektebetu'l-'Ulûm ve'l-Hikem, (I-XIII, thk. Mahfûzurrahmân Zeynullah, I. Bsk.), Medine, 1414/1993, IV/256, h. no: 1428.

⁵⁶⁴ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-Ğâbe**, IV/122, no: 3804.

⁵⁶⁵ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VI/170, no: 1993.

⁵⁶⁶ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, V/222, no: 727.

⁵⁶⁷ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VI/170, no: 1993.

⁵⁶⁸ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XVI/245, no: 3629.

⁵⁶⁹ İclî, **Ma'rîfetü's-Sikât**, II/65, no: 988.

⁵⁷⁰ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XVI/245, no: 3629.

⁵⁷¹ İbn Hacer, **Takrîbu't-Tehzîb**, s. 327, no: 3679.

⁵⁷² İbn Hibbân, **Kitâbu's-Sikât**, V/49.

⁵⁷³ Zehebî, **Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ**, IV/170, no: 61.

⁵⁷⁴ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VI/336, no: 2553.

⁵⁷⁵ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, II/68, no: 1711.

⁵⁷⁶ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, II/275, no: 282.

⁵⁷⁷ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VI/336-337, no: 2553; İbn Hacer, **Takrîbu't-Tehzîb**, s. 96, no: 285.

Mevlâ İbn Abbâs ve Nâfi' Mevlâ İbn Ömer'den hadis rivayet etmiş⁵⁷⁸; ondan da **Şerîk b. Abdullah en-Neha'î**, Süfyân es-Sevrî, Şu'be b. el-Haccâc ve Yahya b. Saîd el-Kattân rivayette bulunmuştur⁵⁷⁹.

Ravi hakkında, Yahya b. Saîd el-Kattân "ona karşı kalbimde bir şey (güvensizlik) var"⁵⁸⁰, İbn Sa'd *çok zayıftır* demiş⁵⁸¹, Yahya b. Maîn ve İclî *sika*⁵⁸² olduğunu söylemiştir. Ebû Hâtim er-Râzî *leyyin, leyse bi'l-kavî* hadisi yazılır ama onunla ihticâc edilmez⁵⁸³, Nesâî *zayıf, leyse bi zâke*, kötü görüşleri var⁵⁸⁴ değerlendirmesini yapmıştır. İbn Adî onu *müstekîmu'l-hadîs, sadûk*⁵⁸⁵ olarak nitelemiş, Zehebî onu, *Şîi, lâ be'se bi hadîsih*⁵⁸⁶, İbn Hacer *sadûk, Şîi*⁵⁸⁷ olarak tavsîf etmiştir.

Yapılan değerlendirmelerden ravinin *saduk* olmakla birlikte bid'atçı olduğu anlaşılmaktadır.

Şerîk (177): Tam adı Şerîk b. Abdullah⁵⁸⁸ b. Ebî Şerîk (Hâris)⁵⁸⁹, künyesi Ebû Abdullah, nisbesi en-Neha'î, el-Kûfi, el-Kâdî'dir⁵⁹⁰. H. 177 senesinde vefat etmiştir⁵⁹¹. Süleyman el-A'meş, Şu'be b. el-Haccâc ve Hişâm b. Urve'den hadis rivayet etmiş⁵⁹²; ondan da **Esved b. Âmir Şâzân**, İbrahim b. Sa'd ez-Zührî, Ebû Dâvûd et-Tayâlisî ve Abdulah b. el-Mübârek rivayette bulunmuştur⁵⁹³.

Yahya b. Saîd el-Kattân onu, *muhallit*⁵⁹⁴, İbn Sa'd *sika me'mûn* çok hata yapar⁵⁹⁵ ifadeleriyle değerlendirmiş, Yahya b. Maîn *sika*⁵⁹⁶ olduğunu söylemiştir. İclî *Sikât*'ında zikredip *sika, hasenü'l-hadîs* olduğunu eklemiş⁵⁹⁷, Ebû Zur'a er-Râzî onun hakkında *kesîru'l-hadîs, vehm* ve hata yapar⁵⁹⁸ demiş, Ebû Hâtim er-Râzî *sadûk* hata

⁵⁷⁸ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, II/275, no: 282.

⁵⁷⁹ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, II/276, no: 282.

⁵⁸⁰ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, II/347, no: 1317.

⁵⁸¹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VI/337, no: 2553.

⁵⁸² Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, II/277, no: 282.

⁵⁸³ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, II/347, no: 1317.

⁵⁸⁴ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, II/278, no: 282.

⁵⁸⁵ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, II/278, no: 282.

⁵⁸⁶ Zehebî, *el-Muğnî fi'd-Du'afâ*, I/70, no: 229.

⁵⁸⁷ İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 96, no: 285.

⁵⁸⁸ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, IV/237, no: 2647.

⁵⁸⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VI/355, no: 2657.

⁵⁹⁰ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, X/384, no: 4791.

⁵⁹¹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VI/356, no: 2657; Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, IV/237, no: 2647.

⁵⁹² Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XII/464-465, 2736.

⁵⁹³ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XII/465-466, 2736.

⁵⁹⁴ İbnü'l-Cevzî, *ed-Du'afâ ve'l-Metrûkîn*, II/39, no: 1623.

⁵⁹⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VI/356, no: 2657.

⁵⁹⁶ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, IV/367, no: 1602.

⁵⁹⁷ İclî, *Ma'rifetü's-Sikât*, I/453, no: 727.

⁵⁹⁸ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, IV/367, no: 1602.

yapar⁵⁹⁹ ifadelerini kullanmıştır. Zehebî onu, *hasenü'l-hadîs, imâm, fakîh, muhaddis, müksir*⁶⁰⁰ olarak tavsîf etmiş, İbn Hacer *sadûk*, çok hata yapar, Kûfe kadılığına geldikten sonra hafızası bozulmuş, *âdil, fâzıl, âbid*⁶⁰¹ değerlendirmesini yapmıştır.

Verilen bilgilerden ravinin *sika* olmakla beraber çok hata yaptığı anlaşılmaktadır.

Esved b. Âmir (208) isimli ravinin lakabı Şâzân⁶⁰², künyesi Ebû Abdurrahman⁶⁰³, nisbesi eş-Şâmî'dir⁶⁰⁴. H. 208 yılında Bağdat'ta vefat etmiştir⁶⁰⁵. **Şerîk b. Abdullah en-Neha'î**, Süfyân es-Sevrî, Şu'be b. el-Haccâc ve Abdullah b. el-Mübârek'ten hadis almış; ondan da **Fadl b. Sehl el-A'rec**, Ahmed b. Hanbel, Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ve Ali b. el-Medînî rivayette bulunmuştur⁶⁰⁶.

Raviyi, İbn Sa'd, *sâlihu'l-hadîs*⁶⁰⁷, Ali b. el-Medînî⁶⁰⁸ ve İbn Hacer *sika*⁶⁰⁹, Yahya b. Maîn *lâ be'se bih (sika)*⁶¹⁰, Ebû Hâtim er-Râzî *sadûk, sâlih*⁶¹¹ olarak değerlendirmiştir. İbn Hibbân *Sikât*'ında zikretmiş⁶¹², Zehebî *hâfiz, sebt*⁶¹³ olduğunu söylemiştir.

Yukarıdaki bilgilere dayanarak ravinin *sika* olduğunu söyleyebiliriz.

Fadl b. Sehl (255): tam adı Fadl b. Sehl b. İbrahim, künyesi Ebû'l-Abbâs, lakabı el-A'rec⁶¹⁴, nisbesi el-Bağdâdî'dir⁶¹⁵. H. 255 senesinde, Bağdat'ta 70 küsur yaşında iken vefat etmiştir⁶¹⁶. **Esved b. Âmir**, Ahmed b. Hanbel, Ali b. el-Medînî ve Yunus b. Muhammed el-Müeddib'den hadis rivayet etmiş⁶¹⁷; ondan da **Ebû Bekr Ahmed b.**

⁵⁹⁹ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, IV/367, no: 1602.

⁶⁰⁰ Zehebî, *Tezkiratu'l-Huffâz*, I/232, no: 218.

⁶⁰¹ İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 266, no: 2787.

⁶⁰² İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII/242, no: 3503.

⁶⁰³ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, I/448, no: 1431.

⁶⁰⁴ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, III/226, no: 503.

⁶⁰⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII/242, no: 3503; Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, I/448, no: 1431.

⁶⁰⁶ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, III/226, no: 503.

⁶⁰⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII/242, no: 3503.

⁶⁰⁸ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, II/294, no: 1079.

⁶⁰⁹ İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 111, no: 503.

⁶¹⁰ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, II/294, no: 1079.

⁶¹¹ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, II/294, no: 1079.

⁶¹² İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, VIII/130.

⁶¹³ Zehebî, *Tezkiratu'l-Huffâz*, I/369, no: 363.

⁶¹⁴ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIV/332, no: 6753.

⁶¹⁵ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXIII/223, no: 4734.

⁶¹⁶ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIV/334, no: 6753; Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXIII/226, no: 4734.

⁶¹⁷ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXIII/223-224, no: 4734.

Amr el-Bezzâr, İbn Mâce dışındaki Kütüb-i Sitte müellifleri ve Hüseyin b. İsmail el-Mehâmîlî rivayette bulunmuştur⁶¹⁸.

Ahmed b. el-Hüseyin es-Sûfî onun hakkında “dâhilerdendir” demiş, Hatîb el-Bağdâdî bu dehasının zekâ, marifet ve hadislerinin sağlamlığı konusunda olduğunu ifade etmiştir⁶¹⁹. Ebû Dâvûd onu, “hiçbir güzel hadisi kaçırmamıştır”⁶²⁰ sözüyle övmüş, Nesâî, *sika*⁶²¹, İbn Ebî Hâtîm⁶²² ve İbn Hacer *sadûk*⁶²³ olduğunu söylemiştir. İbn Hibbân onu *Sikât*’ında zikretmiş⁶²⁴, Zehebî, *sika*⁶²⁵, *hâfiz*, Bağdat muhaddislerinin büyüklerinden, zekâ, marifet ve itkân ile tarif edilir⁶²⁶ değerlendirmesini yapmıştır.

Âlimlerin değerlendirmelerinden ravinin *sika* olduğu sonucu çıkmaktadır.

Verilen bilgilerden ravilerin arasında *muasarât* ve hoca talebe ilişkisinin olduğu görülmektedir. Dolayısıyla hadisin senedi *muttasıldır*. Ancak Şerîk b. Abdullah’ın rivayetlerinde çok hata yapmasından dolayı bu hadisin *zayıf* olduğu söylenebilir.

1.1.1.19. On Dokuzuncu Rivayet

حدثنا عمرو بن علي ومحمد بن خلف قالوا أخبرنا المعتمر بن سليمان عن ليث عن مجاهد عن عبد الله بن عمرو رضي الله عنهما قال قال رسول الله صلى الله عليه و سلم : تقتل عمارا الفئة الباغية

Bezzâr, ← Amr b. Ali ve Muhammed b. Halef ← Mu’temir b. Süleyman ← Leys ← Mücâhid ← Abdullah b. Amr isnâdıyla Hz. Peygamber (sav.)’in “Ammâr’ı azgın bir topluluk öldürecek” buyurduğunu rivayet etmiştir⁶²⁷.

Hadisin senedindeki raviler:

Abdullah b. Amr (65): Sahabidir⁶²⁸.

Mücâhid b. Cebr (102,104) isimli ravinin künyesi Ebu’l-Haccâc, nisbesi el-Mahzûmî⁶²⁹, el-Mekkî’dir. H. 102, 103⁶³⁰ veya 104 yılında, Mekke’de 83 yaşında vefat

⁶¹⁸ Mizzî, *Tehzîbu’l-Kemâl*, XXIII/225, no: 4734.

⁶¹⁹ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIV/333, no: 6753.

⁶²⁰ Mizzî, *Tehzîbu’l-Kemâl*, XXIII/225, no: 4734.

⁶²¹ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIV/333, no: 6753.

⁶²² İbn Ebî Hâtîm, *el-Cerh ve’t-Ta’dîl*, VII/63, no: 359.

⁶²³ İbn Hacer, *Takrîbu’t-Tehzîb*, s. 446, no: 5403.

⁶²⁴ İbn Hibbân, *Kitâbu’s-Sikât*, IX/7-8.

⁶²⁵ Zehebî, *Mîzânu’l-İ’tidâl*, III/352, no: 6728.

⁶²⁶ Zehebî, *Tezkiratu’l-Huffâz*, II/552-553, no: 574.

⁶²⁷ Bezzâr, *Müsned*, VI/358, h. no: 2368.

⁶²⁸ İbn Abdilberr, *el-İstî’âb*, III/956-957, no: 1618.

⁶²⁹ İbn Sa’d, *et-Tabakât*, VI/19, no: 1541.

⁶³⁰ İbn Sa’d, *et-Tabakât*, VI/20, no: 1541; Buhârî, *et-Târîhu’l-Kebîr*, VII/411, no: 1805.

etmiştir⁶³¹. **Abdullah b. Amr**, Abdullah b. Abbâs, Abdullah b. Ömer ve Câbir b. Abdullah el-Ensârî'den hadis rivayet etmiş⁶³²; ondan da **Leys b. Ebî Süleym**, Süleyman el-A'meş, Tâvûs b. Keysân, Atâ b. Ebî Rabâh, İkrime ve Katâde b. Diâme rivayette bulunmuştur⁶³³.

Yahya b. Saîd el-Kattân, "Mücâhid'in *mürselleri* bana Atâ'nın *mürsellerinden* daha sevimlidir"⁶³⁴ demiş, İbn Sa'd, onu *fakîh, âlim, sika, kesîru'l-hadîs*⁶³⁵, Yahya b. Maîn ve Ebû Zur'a er-Râzî *sika*⁶³⁶ olarak değerlendirmiştir. İbn Ebî Hâtim "Hz. Âişe'den *semâ'ı* yoktur"⁶³⁷ sözüyle Hz. Âişe'den rivayet ettiği hadislerin *mürsel* olduğuna işaret etmiş, İbn Hibbân *Sikât*'ında zikredip *fakîh, âbid ve mutkin* olduğunu eklemiştir⁶³⁸. Zehebî zirve şahsiyetlerden, *sebt*⁶³⁹, *imâm, hüccet*⁶⁴⁰, İbn Hacer *sika, imâm*⁶⁴¹ tavsîfinde bulunmuştur.

Ravinin *sika* olduğunda âlimler arasında ittifak oluşmuştur.

Leys b. Ebî Süleym (141, 142) isimli ravinin künyesi Ebû Bekr⁶⁴², Ebû Bükeyr, nisbesi el-Kûfî'dir. H. 141 veya 142 yılında vefat etmiştir⁶⁴³. **Mücâhid b. Cebr el-Mekkî**, Tâvûs b. Keysân, Âmir eş-Şa'bî ve Atâ b. Ebî Rabâh'tan hadis rivayet etmiş⁶⁴⁴; ondan da **Mu'temir b. Süleymân** ve Ma'mer b. Râşid rivayette bulunmuştur⁶⁴⁵.

İbn Sa'd⁶⁴⁶, Yahya b. Maîn⁶⁴⁷ ve Nesâî *zayıf*⁶⁴⁸ olduğunu söylemiş, Ahmed b. Hanbel onun hakkında "*muzdaribu'l-hadîs* ancak insanlar ondan hadis rivayet etmiş" demiştir⁶⁴⁹. Buhârî *Sahîh*'inde ondan hadis nakletmiş⁶⁵⁰, Cüzcânî, *hadisi zayıf, sebt değil*⁶⁵¹ değerlendirmesini yapmış, İclî *Sikât*'ında zikredip *câizu'l-hadîs, lâ be'se bih*

⁶³¹ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VI/20, no: 1541.

⁶³² Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXVII/229, no: 5783.

⁶³³ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXVII/231, no: 5783.

⁶³⁴ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, VII/412, no: 1805.

⁶³⁵ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VI/20, no: 1541.

⁶³⁶ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, VIII/319, no: 1469.

⁶³⁷ İbn Ebî Hâtim, **Kitâbu'l-Merâsîl**, s. 203, no: 373.

⁶³⁸ İbn Hibbân, **Kitâbu's-Sikât**, V/419.

⁶³⁹ Zehebî, **Mîzânu'l-İ'tidâl**, III/439, no: 7072.

⁶⁴⁰ Zehebî, **el-Kâşif**, II/240-241, no: 5289.

⁶⁴¹ İbn Hacer, **Takrîbu't-Tehzîb**, s. 520, no: 6481.

⁶⁴² İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VI/336, no: 2552.

⁶⁴³ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, VII/246, no: 1051.

⁶⁴⁴ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXIV/280, no: 5017.

⁶⁴⁵ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXIV/282, no: 5017.

⁶⁴⁶ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VI/336, no: 2552.

⁶⁴⁷ Yahya b. Maîn, **et-Târîh**, I/159, no: 560.

⁶⁴⁸ Nesâî, **Kitâbu'd-Du'afâ**, s. 209, no: 536.

⁶⁴⁹ Ahmed b. Hanbel, **Kitâbü'l-İlel**, II/379, no: 2691.

⁶⁵⁰ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXIV/288, no: 5017.

⁶⁵¹ Cüzcânî, Ebû İshak İbrahim b. Ya'kûb (ö. 259/873), **Ahvâlü'r-Ricâl**, Müessesetu'r-Risâle, (thk. es-Seyyid Subhî el-Bedrî es-Sâmerrâî), Beyrut, 1405, s. 91, no: 132.

olduğunu eklemiştir⁶⁵². Zehebî “hafizasının kötülüğünden dolayı onda az bir *zayıflık* var, bazıları da onunla ihticâc etmiştir⁶⁵³ *hasenu’l-hadis*, onu *zayıf* sayanlar ömrünün sonundaki *ihtilattan* dolayı zayıf saymıştır⁶⁵⁴” yorumunu yapmış, İbn Hacer çok *ihtilât* yaptığı için hadisinin *sahih* olanının, *zayıfından* ayırlamadığını ve terk edildiğini ifade etmiştir⁶⁵⁵.

Cerh-ta’dil âlimlerinin çoğunluğunun değerlendirmelerine dayanarak ravinin *zayıf* olduğunu söylemek mümkündür.

Mu’temir b. Süleyman (106-187)⁶⁵⁶ b. Tarhân isimli ravinin künyesi Ebû Muhammed, nisbesi et-Temîmî, el-Basrî’dir⁶⁵⁷. H. 106 yılında doğmuş, H. 187 senesinde vefat etmiştir⁶⁵⁸. **Leys b. Ebî Süleym**, Hâlid el-Hazzâ ve Şu’be b. el-Haccâc’dan hadis rivayet etmiş⁶⁵⁹; ondan da **Amr b. Ali es-Sayrafi**, Ahmed b. Hanbel, İshak b. Râhûye ve Abdürrezzak b. Hemmâm hadis rivayet etmiştir⁶⁶⁰.

İbn Sa’d⁶⁶¹, Ali b. el-Medîni⁶⁶² ve İbn Hacer *sika*⁶⁶³, olduğunu söylemiş, İclî *Sikât*’ında zikredip *sika* olduğunu eklemiştir⁶⁶⁴. Ebû Hâtim er-Râzî *sika*, *sadûk*⁶⁶⁵, değerlendirmesini yapmış, İbn Hibbân *Sikât*’ında zikretmiştir⁶⁶⁶. Zehebî onu, *hâfiz*, *sika*⁶⁶⁷ olarak nitelemiştir.

Verilen bilgilerden ravinin *sika* olduğu anlaşılmaktadır.

Muhammed b. Halef (260): Tam adı Muhammed b. Halef b. Ammâr b. el-Alâ b. Ğazvân, künyesi Ebû Nasr, nisbesi eş-Şâmî, el-Askalânî’dir⁶⁶⁸. H. 260 yılında vefat etmiştir⁶⁶⁹. Âdem b. Ebî İyâs, Muhammed b. Yusuf el-Firyâbî ve Yunus b. Muhammed

⁶⁵² İclî, *Ma’rifetü’s-Sikât*, II/231, no: 1567.

⁶⁵³ Zehebî, *el-Kâşif*, II/151, no: 4692.

⁶⁵⁴ Zehebî, *Dîvânu’d-Du’afâ*, s. 333, no: 3503.

⁶⁵⁵ İbn Hacer, *Takrîbu’t-Tehzîb*, s. 464, no: 5685.

⁶⁵⁶ İbn Sa’d, *et-Tabakât*, VII/213, no: 3319.

⁶⁵⁷ Buhârî, *et-Târîhu’l-Kebîr*, VIII/49, no: 2110.

⁶⁵⁸ İbn Sa’d, *et-Tabakât*, VII/213, no: 3319.

⁶⁵⁹ Mizzî, *Tehzîbu’l-Kemâl*, XXVIII/251, no: 6080.

⁶⁶⁰ Mizzî, *Tehzîbu’l-Kemâl*, XXVIII/252-253, no: 6080.

⁶⁶¹ İbn Sa’d, *et-Tabakât*, VII/213, no: 3319.

⁶⁶² İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve’t-Ta’dîl*, VIII/402-403, no: 1845.

⁶⁶³ İbn Hacer, *Takrîbu’t-Tehzîb*, s. 539, no: 6785.

⁶⁶⁴ İclî, *Ma’rifetü’s-Sikât*, II/286, no: 1755.

⁶⁶⁵ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve’t-Ta’dîl*, VIII/403, no: 1845.

⁶⁶⁶ İbn Hibbân, *Kitâbu’s-Sikât*, VII/521-522.

⁶⁶⁷ Zehebî, *Tezkiratu’l-Huffâz*, I/266, no: 251.

⁶⁶⁸ Mizzî, *Tehzîbu’l-Kemâl*, XXV/161, no: 5193.

⁶⁶⁹ Mizzî, *Tehzîbu’l-Kemâl*, XXV/162, no: 5193.

el-Müeddib'den hadis rivayet etmiş; ondan da Nesâî, İbn Mâce, Muhammed b. Cerîr et-Taberî ve Ebû Hâtim er-Râzi rivayette bulunmuştur⁶⁷⁰.

Ebû Bekr b. Ebî Âsım onun hakkında ilim ehliendir, *sikadır* demiş⁶⁷¹, Ebû Hâtim er-Râzî⁶⁷², Zehebî⁶⁷³ ve İbn Hacer *sadûk*⁶⁷⁴ olduğunu söylemiştir. Nesâî *sâlih*⁶⁷⁵ değerlendirmesini yapmış, İbn Hibbân *Sikât*'ında zikretmiştir⁶⁷⁶.

Yapılan yorumlar ravinin *sika* olduğunun delilidir.

Amr b. Ali (249): Tam adı Amr b. Ali b. Bahr, künyesi Ebû Hafs, nisbesi es-Sayrafî, el-Basrî, lakabı el-Fellâs'tır. H. 249 yılında vefat etmiştir⁶⁷⁷. **Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, Mu'temir b. Süleyman, Vekî' b. el-Cerrâh ve Yahya b. Saîd el-Kattân'dan** hadis rivayet etmiş⁶⁷⁸; ondan da Kütüb-i Sitte müellifleri, Ebû Zür'a er-Râzî ve Abdullah b. Ahmed b. Hanbel rivayette bulunmuştur⁶⁷⁹.

Ebû Hâtim er-Râzî onun hakkında, Ali b. el-Medîni'den daha zeki, *sadûk*⁶⁸⁰ demiş, Nesâî *sika, hâfiz, sâhibu hadîs*⁶⁸¹ olduğunu söylemiştir. İbn Hibbân *Sikât*'ında zikretmiş⁶⁸², Zehebî *imâm, sebt*, zirve şahsiyetlerden⁶⁸³ değerlendirmesini yapmıştır. İbn Hacer onu *sika, hâfiz*⁶⁸⁴ olarak nitelemiştir.

Yapılan değerlendirmelerden bu ravinin de *sika* olduğu sonucu çıkmaktadır.

Kaynaklarda nakledilen bilgilerden yola çıkarak ravilerin birbirlerinin *muasırı* olduğu ve bazılarının arasında hoca talebe ilişkisinin de gerçekleştiği görülmektedir. Bu da hadisin senedinin *muttasıl* olduğunu gösterir. Leys b. Ebî Süleym dışındaki raviler *sika* Leys b. Ebî Süleym ise *zayıftır*. Onun *zayıf* olması, hadisin de *zayıf* olmasına sebebiyet vermektedir.

⁶⁷⁰ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXV/161-162, no: 5193.

⁶⁷¹ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXV/162, no: 5193.

⁶⁷² İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, VII/245, no: 1346.

⁶⁷³ Zehebî, *el-Kâşif*, II/168, no: 4830.

⁶⁷⁴ İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 477, no: 5859.

⁶⁷⁵ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXV/162, no: 5193.

⁶⁷⁶ İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, IX/146.

⁶⁷⁷ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VI/355, no: 2617.

⁶⁷⁸ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXII/163-164, no: 4416.

⁶⁷⁹ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXII/164, no: 4416.

⁶⁸⁰ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, VI/249, no: 1375.

⁶⁸¹ Zehebî, *Tezkiratu'l-Huffâz*, II/487, no: 502.

⁶⁸² İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, VIII/487.

⁶⁸³ Zehebî, *Tezkiratu'l-Huffâz*, II/487, no: 502.

⁶⁸⁴ İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 424, 5081.

1.1.1.20. Yirminci Rivayet

حدثنا علي بن المنذر قال أخبرنا محمد بن فضيل قال أخبرنا مسلم يعني ابن عبد الله الأعمش عن حبة قال اجتمع حذيفة وأبو مسعود فقال أحدهما لصاحبه إن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال تقتل عمارا الفئة الباغية وصدقته الآخر

Bezzâr, ← Ali b. el-Münzir ← Muhammed b. Fudayl ← Müslim b. Abdullah el-A'ver ← Habbe isnâdıyla Hüzeyfe ve Ebû Mesûd'un bir araya geldiğini, birinin arkasına Rasulullah (sav.)'ın "Ammâr'ı azgın bir topluluk öldürecek" dediğini diğerinin de onu tasdik ettiğini rivayet etmiştir⁶⁸⁵.

Hadisin senedindeki raviler:

Huzeyfe b. el-Yemân (36): Sahabidir⁶⁸⁶.

Ebû Mesûd Ukbe b. Amr (42): Sahabidir⁶⁸⁷.

Habbe b. Cüveyn (76) isimli ravinin nisbesi el-Urenî⁶⁸⁸, el-Kûfî⁶⁸⁹, künyesi Ebû Kudâme'dir. Hz. Peygamber (sav.)'i gördüğü söylenmiştir⁶⁹⁰. H. 76 yılında vefat etmiştir⁶⁹¹. **Huzeyfe b. el-Yemân**, Abdullah b. Mesûd, Hz. Ali ve Ammâr b. Yâsir'den hadis rivayet etmiş; ondan da **Müslim el-A'ver**, İsmail b. Saîd ve Ebû Hayyân et-Teymî rivayette bulunmuştur⁶⁹².

İbn Sa'd onun hakkında "zayıf hadisleri var"⁶⁹³, Yahya b. Maîn *leyse bi şey*⁶⁹⁴, Buhârî bid'atçilikle ithâm edilmiştir⁶⁹⁵ demiş, Cüzcânî *sika* olmadığını söylemiş⁶⁹⁶, İclî *Sikât*'ında zikredip tabî ve *sika* olduğunu eklemiştir⁶⁹⁷. İbn Hibbân *zayıf*⁶⁹⁸ değerlendirmesini yapmış, Dârekutnî *Du'afâ*'sında zikretmiştir⁶⁹⁹, İbnü'l-Cevzî onu *yalancı*⁷⁰⁰ olarak tavsîf etmiş, Zehebî *Gulât-ı Şîadandır*. Sıffin'de, Hz. Ali ile birlikte Bedir'e katılmış seksen kişi olduğunu söyleyen kişidir –ki böyle bir şeyin olması

⁶⁸⁵ Bezzâr, **Müsned**, VII/351, h. no: 2948.

⁶⁸⁶ İbn Abdilberr, **el-İstî'âb**, I/334, no: 492.

⁶⁸⁷ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-Ğâbe**, IV/55, no: 3717.

⁶⁸⁸ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VI/216, no: 2100.

⁶⁸⁹ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, III/93, no: 322.

⁶⁹⁰ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, V/351, no: 1076.

⁶⁹¹ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VI/216, no: 2100.

⁶⁹² Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, V/351-352, no: 1076.

⁶⁹³ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VI/216, no: 2100.

⁶⁹⁴ İbn Ebî Hâtîm, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, III/253, no: 1130.

⁶⁹⁵ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, III/93, no: 322.

⁶⁹⁶ Cüzcânî, **Ahvâlü'r-Ricâl**, s. 47, no: 18.

⁶⁹⁷ İclî, **Ma'rifetü's-Sikât**, I/281, no: 256.

⁶⁹⁸ İbn Hibbân, **Kitâbu's-Sikât**, IV/182.

⁶⁹⁹ Dârakutnî, Ebu'l-Hasan Ali b. Ömer ed-Dârakutnî (ö. 385/995), **ed-Du'afâ ve'l-Metrükûn**, Mektebetü'l-Me'ârif, (thk. Muvaffik b. Abdullah b. Abdülkâdir, I. Bsk.), Riyad, 1404/1984, s. 188, no: 178.

⁷⁰⁰ İbnü'l-Cevzî, **ed-Du'afâ ve'l-Metrükûn**, I/187, no: 748.

mümkün değildir⁷⁰¹ ifadelerini kullanmıştır. İbn Hacer *sadûk*, hataları var, *Gulât-ı Şîadandır*, sahabi olduğunu söyleyen hata yapmıştır⁷⁰² demiştir.

Hakkında yapılan yalancılık ithâmından ravinin aşırı *zayıf* olduğunu söylememiz icab etmektedir.

Müslim b. Abdullah el-A'ver: Müslim b. Keysân adıyla tanınan ravinin künyesi Ebû Abdullah, Ebû Hamza, nisbesi el-Kûfi, el-Mülâ⁷⁰³, ed-Dabbî, lakabı el-Berrâd, el-A'ver'dir⁷⁰⁴. **Habbe el-Urenî**, Enes b. Mâlik, İbrahim en-Neha'î, Saîd b. Cübeyr ve Mücâhid b. Cebr'den hadis rivayet etmiş; ondan da **Muhammed b. Fudayl b. Ğazvân ed-Dabbî**, Süfyân es-Sevrî, Süfyân b. Uyeyne, Süleyman el-A'meş ve Şu'be b. el-Haccâc rivayette bulunmuştur⁷⁰⁵.

Ravi hakkında, Amr b. Ali *münkeru'l-hadis*⁷⁰⁶, Yahya b. Maîn *muhtelit*⁷⁰⁷, *lâ şey*⁷⁰⁸, Ahmed b. Hanbel⁷⁰⁹ ve İbn Hacer⁷¹⁰ *zayıftır* demiş, Buhârî âlimlerin onu eleştirdiğini söylemiştir⁷¹¹. Cüzcânî *sika* değil⁷¹², Ebû Zur'a er-Râzî, Ebû Hâtim er-Râzî⁷¹³ ve İbn Adî *da'ifu'l-hadis*⁷¹⁴, Nesâî *metrûku'l-hadis*⁷¹⁵ olduğunu söylemiştir. Zehebî âlimlerin ondan hadis almayı bıraktıklarını ifade etmiştir⁷¹⁶.

Verilen bilgilerden bu ravinin de *zayıf* olduğu anlaşılmaktadır.

Muhammed b. Fudayl (195) b. Ğazvân isimli ravinin künyesi Ebû Abdurrahman, nisbesi ed-Dabbî⁷¹⁷, el-Kûfi'dir⁷¹⁸. H. 195 yılında vefat etmiştir⁷¹⁹. **Müslim el-Mülâî (Müslim b. Abdullah el-A'ver)**, Süleyman el-A'meş babası Fudayl

⁷⁰¹ Zehebî, *Mizânu'l-İ'tidâl*, I/450, no: 1688.

⁷⁰² İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 150, no: 1081.

⁷⁰³ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VII/271, no: 1145.

⁷⁰⁴ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXVII/530-531, no: 5939.

⁷⁰⁵ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXVII/531-532, no: 5939.

⁷⁰⁶ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, VIII/192, no: 844.

⁷⁰⁷ Yahya b. Maîn, *et-Târîh*, III/311, no: 1477.

⁷⁰⁸ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, VIII/192-193, no: 844.

⁷⁰⁹ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, VIII/192, no: 844.

⁷¹⁰ İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 530, no: 6641.

⁷¹¹ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VII/271, no: 1145.

⁷¹² Cüzcânî, *Ahvâlü'r-Ricâl*, s. 57, no: 47.

⁷¹³ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, VIII/193, no: 844.

⁷¹⁴ İbn Adî, *el-Kâmil fi Du'âfâi'r-Ricâl*, VI/306, no: 1796.

⁷¹⁵ Nesâî, *Kitâbu'd-Du'afâ*, s. 228, no: 596.

⁷¹⁶ Zehebî, *el-Muğnî fi'd-Du'afâ*, II/297, no: 6220.

⁷¹⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VI/361, no: 2703.

⁷¹⁸ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, I/207-208, no: 652.

⁷¹⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VI/361, no: 2703; Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, I/207-208, no: 652.

b. Ğazân ve Hişâm b. Urve'den hadis rivayet etmiş⁷²⁰; ondan da **Ali b. el-Münzir et-Tarîkî**, Ahmed b. Hanbel, İshak b. Râhûye ve Süfyân es-Sevrî rivayette bulunmuştur⁷²¹.

İbn Sa'd onun hakkında “*sika, sadûk, kesîru'l-hadîs, Şîi*, bazıları onunla *ihiticâc* etmemiştir” demiş⁷²², Yahya b. Maîn *sika*⁷²³, Ahmed b. Hanbel *Şîi, hasenu'l-hadîs*⁷²⁴ olduğunu söylemiştir. Buhârî *Sahîh*'inde ondan hadis nakletmiş⁷²⁵, İclî *Sikât*'ında zikredip, *sika* ve *Şîi* olduğunu eklemiştir⁷²⁶. Ebû Zur'a er-Râzî *sadûk ilim ehli*⁷²⁷, Zehebî *hâfiz, sika, Şîi*⁷²⁸ değerlendirmesini yapmış, İbn Hacer *sadûk, ârif, Şîilikle* ithâm edilmiştir⁷²⁹ ifadesini kullanmıştır.

Âlimlerin değerlendirmelerinden hareketle ravinin *Şîi* olmakla beraber *sika* olduğu söylenebilir.

Ali b. el-Münzir (256) b. Zeyd isimli ravinin künyesi Ebu'l-Hasan, nisbesi el-Evdî, el-Esedî, el-Kûfî, lakabı el-A'ver, et-Tarîkî'dir⁷³⁰. H. 256 senesinde vefat etmiştir⁷³¹. **Muhammed b. Fudayl b. Ğazvân**, Süfyân b. Uyeyne ve Vekî' b. el-Cerrâh'tan hadis rivayet etmiş; ondan da Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce rivayette bulunmuştur⁷³².

Nesâî onu, “hâlis bir *Şîi, sika*”⁷³³ sözleriyle değerlendirmiş, İbn Ebî Hâtîm⁷³⁴ ve İbn Şâhîn *sika, sadûk*⁷³⁵ olduğunu söylemiştir. İbn Hibbân *Sikât*'ında zikretmiş⁷³⁶, İbn Hacer onu *sadûk Şîi*⁷³⁷ olarak nitelemiştir.

Bu ravinin *Şîi* olmakla beraber *sika* olduğu anlaşılmaktadır.

Yukarıdaki bilgilerden anlaşılacağı üzere raviler arasında *muasarât* ve hoca talebe ilişkisi mevcuttur. Dolayısıyla hadisin senedinde bir *inkitâ*' yoktur. Ancak Habbe

⁷²⁰ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXVI/294-295, no: 5548.

⁷²¹ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXVI/295-296, no: 5548.

⁷²² İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VI/361, no: 2703.

⁷²³ İbn Ebî Hâtîm, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, VIII/58, no: 263.

⁷²⁴ İbn Ebî Hâtîm, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, VIII/57, no: 263.

⁷²⁵ Bâcî, **et-Ta'dîl ve't-Tecrih**, II/737, no: 561.

⁷²⁶ İclî, **Ma'rifetü's-Sikât**, II/250, no: 1635.

⁷²⁷ İbn Ebî Hâtîm, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, VIII/58, no: 263.

⁷²⁸ Zehebî, **el-Kâşif**, II/211, no: 5115.

⁷²⁹ İbn Hacer, **Takrîbu't-Tehzîb**, s. 502, no: 6227.

⁷³⁰ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXI/145-146, no: 4140.

⁷³¹ Zehebî, **Mîzânu'l-İ'tidâl**, III/157, no: 5949.

⁷³² Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXI/146, no: 4140.

⁷³³ Zehebî, **el-Kâşif**, II/48, no: 3970.

⁷³⁴ İbn Ebî Hâtîm, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, VI/206, no: 1128.

⁷³⁵ İbn Şâhîn, Ebû Hafs Ömer b. Şâhîn (ö. 385/996), **Târîhu Esmâi's-Sikât**, ed-Dâru's-Selefiyye, (thk. Subhî es-Sâmerrâî, I. Bsk.), Safat, 1404/1983, s. 143, no: 772.

⁷³⁶ İbn Hibbân, **Kitâbu's-Sikât**, VIII/474.

⁷³⁷ İbn Hacer, **Takrîbu't-Tehzîb**, s. 405, no: 4803.

b. Cüveyn'in *yalancılıkla*, Müslim b. Abdullah el-A'ver'in ise *metrûku'l-hadîs* olmakla ithâm edilmesi, senedin şiddetli *zayıf* olmasına neden olmuştur.

1.1.1.21. Yirmi Birinci Rivayet

أخبرنا الحسين بن حريث قال أنا بن عليّة عن بن عون عن الحسن عن أمه عن أم سلمة أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لعمار تقتلك الفئة الباغية

Nesâî, ← Hüseyin b. Hureys ← İbn Uleyye ← İbn Avn ← Hasan ← annesi ← Ümmü Seleme isnâdıyla, Hz. Peygamber (sav.)'in Ammâr'a “seni azgın bir topluluk öldürecek” buyurduğunu rivayet etmiştir⁷³⁸.

Hadisin senedindeki raviler:

Ümmü Seleme (62): Sahabidir.

Hasan el-Basrî'nin annesi Hayra.

Hasan el-Basrî (21-110)⁷³⁹.

İbn Avn (64-151).

İsmail b. İbrahim (İbn Uleyye) (110-193)⁷⁴⁰.

Hüseyin b. Hureys (244) isimli ravinin künyesi Ebû Ammâr, nisbesi el-Huzâ'î, el-Mervezî'dir⁷⁴¹. H. 244 yılında vefat etmiştir⁷⁴². **İsmail b. Uleyye**, Süfyân b. Uyeyne, Abdullah b. el-Mübârek ve Fudayl b. İyâd'dan hadis rivayet etmiş⁷⁴³; ondan da İbn Mâce dışındaki Kütüb-i Sitte musannıfları, Abdullah b. Ahmed b. Hanbel ve Ebû Zür'a er-Râzî rivayette bulunmuştur⁷⁴⁴.

Nesâî⁷⁴⁵, Zehebî⁷⁴⁶ ve İbn Hacer *sika*⁷⁴⁷ olduğunu söylemiş, İbn Hibbân *Sikât*'ında zikretmiştir⁷⁴⁸.

Verilen bilgilerden yararlanarak ravinin *sika* olduğunu söyleyebiliriz.

⁷³⁸ Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şu'ayb, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, Müessesetu'r-Risâle, (I-XII, thk. Abdülmün'im Şelbî, I. Bsk.), Beyrut, 1421, 2001, Menâkıb, 37, VII/358, h. no: 7217.

⁷³⁹ Bu raviler 1. grup rivayetlerin, birinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

⁷⁴⁰ Bu raviler 1. grup rivayetlerin, altıncı rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

⁷⁴¹ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, II/393, no: 2891; Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, VIII/564, no: 4041.

⁷⁴² Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, VIII/564, no: 4041.

⁷⁴³ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, VI/359, no: 1303.

⁷⁴⁴ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, VI/360, no: 1303.

⁷⁴⁵ Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, VIII/565, no: 4041.

⁷⁴⁶ Zehebî, **el-Kâşif**, I/332, no: 1082.

⁷⁴⁷ İbn Hacer, **Takrîbu't-Tehzîb**, s. 166, no: 1314.

⁷⁴⁸ İbn Hibbân, **Kitâbu's-Sikât**, VIII/187.

Kaynaklarda nakledilen bilgilerde raviler arasında *muasarâtın* yanısıra hoca talebe ilişkisinin de gerçekleştiği görülmektedir. Ayrıca ravilerin tamamı *sikadır*. Dolayısıyla hadisin senedi *muttasıl ve sahihtir*.

1.1.1.22. Yirmi İkinci Rivayet

أخبرنا عبد الله بن محمد بن عبد الرحمن قال حدثنا غندر قال حدثنا شعبة قال سمعت خالد يحدث عن سعيد بن أبي الحسن عن أمه عن أم سلمة أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لعمار تقتله الفئة الباغية

Nesâî, ← Abdullah b. Muhammed b. Abdurrahman ← Ğunder (Muhammed b. Ca'fer) ← Şu'be ← Hâlid ← Saîd b. Ebi'l-Hasan ← annesi ← Ümmü Seleme isnâdıyla Hz. Peygamber (sav.)'in Ammâr'a “onu azgın bir topluluğun öldüreceğini” buyurduğunu rivayet etmiştir⁷⁴⁹.

Hadisin senedindeki raviler:

Ümmü Seleme (62): Sahabidir.

Saîd b. Ebi'l-Hasan'ın annesi Hayra⁷⁵⁰.

Saîd b. Ebi'l-Hasan (100)⁷⁵¹.

Hâlid el-Hazzâ (141,142).

Şu'be b. el-Haccâc, (82-160)⁷⁵².

Muhammed b. Ca'fer Ğunder (193,194)⁷⁵³.

Abdullah b. Muhammed b. Abdurrahman (256) b. el-Misver isimli ravinin nisbesi el-Kuraşî, ez-Zührî, el-Misverî, el-Basrî'dir⁷⁵⁴. H. 256 yılında vefat etmiştir⁷⁵⁵.

Muhammed b. Ca'fer Ğunder, Süfyân b. Uyeyne ve Ebû Dâvûd et-Tayâlisî'den hadis rivayet etmiş; ondan da Buhârî dışındaki Kütüb-i Sitte musannıfları rivayette bulunmuştur⁷⁵⁶.

Ebû Hâtim er-Râzî⁷⁵⁷ ve İbn Hacer *sadûk*⁷⁵⁸ olduğunu söylemiştir.

⁷⁴⁹ Nesâî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, Hasâis, 46, VII/466, h. no: 8490.

⁷⁵⁰ 1. grup rivayetlerin, birinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

⁷⁵¹ 1. grup rivayetlerin on üçüncü rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

⁷⁵² Bu raviler 1. grup rivayetlerin, birinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

⁷⁵³ 1. grup rivayetlerin beşinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

⁷⁵⁴ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XVI/69, no: 3540.

⁷⁵⁵ Zehebî, **el-Kâşif**, I/594, no: 2960.

⁷⁵⁶ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XVI/69-70, no: 3540.

⁷⁵⁷ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, V/163, no: 753.

⁷⁵⁸ İbn Hacer, **Takrîbu't-Tehzîb**, s. 321, no: 3589.

Kaynaklarda gösterilen bilgilerden ravilerin birbirlerinin *muasır* olduğu ve aralarında hoca talebe ilişkisinin gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Ayrıca ravilerin tamamı *sikadır*. Bu da hadisin senedinin *muttasıl* ve *sahîh* olduğu anlamına gelir.

1.1.1.23. Yirmi Üçüncü Rivayet

أخبرني عمرو بن علي قال حدثني أبو داود قال حدثنا شعبة قال حدثنا أيوب وخالد عن الحسن عن أمه عن أم سلمة أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لعمار تقتلك الفئة الباغية
Nesâî, ← Amr b. Ali ← Ebû Dâvûd ← Şu'be ← Eyyûb, Hâlid el-Hazzâ ← Hasan el-Basrî ← annesi ← Ümmü Seleme isnâdıyla Hz. Peygamber (sav.)'in Ammâr'a “seni azgın bir topluluk öldürecek” buyurduğunu rivayet etmiştir⁷⁵⁹.

Hadisin senedindeki raviler:

Ümmü Seleme (62): Sahabidir.

Hasan el-Basrî'nin annesi Hayra.

Hasan el-Basrî (21-110).

Hâlid el-Hazzâ (141,142).

Eyyûb es-Sahtiyânî (66-131).

Şu'be b. el-Haccâc (82-160)⁷⁶⁰.

Ebû Dâvûd et-Tayâlisî (204)⁷⁶¹.

Amr b. Ali (249)⁷⁶².

Kaynaklarda nakledilen bilgilerde raviler arasında *muasarâtın* yanısıra hoca talebe ilişkisinin de gerçekleştiği görülmektedir. Ayrıca ravilerin tamamı *sikadır*. Dolayısıyla hadisin senedi *muttasıl* ve *sahîhtir*.

1.1.1.24. Yirmi Dördüncü Rivayet

أخبرنا أحمد بن عبد الله بن الحكم ومحمد بن الوليد قالا حدثنا محمد بن جعفر قال حدثنا شعبة عن خالد عن عكرمة عن أبي سعيد الخدري أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لعمار تقتلك الفئة الباغية

Nesâî, ← Ahmed b. Abdullah b. el-Hakem, Muhammed b. el-Velîd ← Muhammed b. Ca'fer ← Şu'be ← Hâlid ← İkrime ← Ebû Saîd el-Hudrî senediyle Hz.

⁷⁵⁹ Nesâî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, Hasâis, 46, VII/466-467, h. no: 8491.

⁷⁶⁰ Bu raviler 1. grup rivayetlerin, birinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

⁷⁶¹ 1. grup rivayetlerin üçüncü rivayetinde tanıtılmış olup sika bir ravidir.

⁷⁶² 1. grup rivayetlerin on dokuzuncu rivayetinde tanıtılmış olup sika bir ravidir.

Peygamber (sav.)'in Ammâr'a "seni azgın bir topluluk öldürecek" buyurduğunu rivayet etmiştir⁷⁶³.

Hadisin senedindeki raviler:

Ebû Saîd el-Hudrî (74): Sahabidir.

İkrime (104)⁷⁶⁴.

Hâlid el-Hazzâ (141,142).

Şu'be b. el-Haccâc, (82-160)⁷⁶⁵.

Muhammed b. Ca'fer (193,194)⁷⁶⁶.

Muhammed b. el-Vefîd (250) b. Abdülhamid isimli ravinin künyesi Ebû Abdullah, nisbesi el-Kuraşî, el-Büsrî, el-Basrî⁷⁶⁷, lakabı Hamdân'dır⁷⁶⁸. H. 250 yılından sonra vefat etmiştir⁷⁶⁹. **Muhammed b. Ca'fer (Ğunder)**, Abdurrahman b. Mehdi, Vekî' b. el-Cerrâh ve Yahya b. Saîd el-Kattân'dan hadis rivayet etmiş; ondan da Buhârî, Müslim, **Nesâî** ve İbn Mâce rivayette bulunmuştur⁷⁷⁰.

Ebû Hâtim er-Râzî *sadûk*⁷⁷¹ olduğunu söylemiş, Nesâî⁷⁷², Zehebî⁷⁷³ ve İbn Hacer *sika*⁷⁷⁴ değerlendirmesini yapmış, İbn Hibbân *Sikât*'ında zikretmiştir⁷⁷⁵.

Yapılan değerlendirmeler ravinin *sika* olduğunu göstermektedir.

Ahmed b. Abdullah b. el-Hakem (247) b. Ferve isimli ravinin künyesi Ebu'l-Hüseyn, nisbesi el-Basrî'dir. H. 247 yılında vefat etmiştir. **Muhammed b. Ca'fer (Ğunder)**, Yahya b. Saîd el-Kattân ve Osman b. Ömer b. Fâris'ten hadis rivayet etmiş; ondan da Müslim, Tirmizî, **Nesâî** ve Bezzâr rivayette bulunmuştur⁷⁷⁶.

Nesâî⁷⁷⁷ ve İbn Hacer *sika*⁷⁷⁸ olduğunu söylemiş, İbn Hibbân *Sikât*'ında zikredip *müstekîmu'l-hadîs* olduğunu ilave etmiştir⁷⁷⁹.

⁷⁶³ Nesâî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, Hasâis, 46, VII/467, h. no: 8494.

⁷⁶⁴ 1. grup rivayetlerin sekizinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

⁷⁶⁵ Bu raviler 1. grup rivayetlerin, birinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

⁷⁶⁶ 1. grup rivayetlerin beşinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

⁷⁶⁷ Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, IV/529, no: 1703.

⁷⁶⁸ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXVI/592, no: 5674.

⁷⁶⁹ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXVI/593, no: 5674.

⁷⁷⁰ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXVI/592, no: 5674.

⁷⁷¹ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, VIII/113, no: 498.

⁷⁷² Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, IV/531, no: 1703.

⁷⁷³ Zehebî, **el-Kâşif**, II/228, no: 5200.

⁷⁷⁴ İbn Hacer, **Takrîbu't-Tehzîb**, s. 511, no: 6373.

⁷⁷⁵ İbn Hibbân, **Kitâbu's-Sikât**, IX/120.

⁷⁷⁶ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, I/365, no: 57.

⁷⁷⁷ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, I/365, no: 57.

⁷⁷⁸ İbn Hacer, **Takrîbu't-Tehzîb**, s. 81, no: 56.

⁷⁷⁹ İbn Hibbân, **Kitâbu's-Sikât**, VIII/32.

Ravi hakkında verilen bilgilerden yola çıkarak onun *sika* olduğunu söyleyebiliriz.

Yukarıda verilen bilgiler raviler arasında *muasarâtın* yanısıra hoca talebe ilişkisinin de gerçekleştiğini göstermektedir. Ravilerin tamamının *sika* olduğu da eklenince rivayetin senedinin *muttasıl* ve *sahîh* olduğunu söylememiz gerekecektir.

1.1.1.25. Yirmi Beşinci Rivayet

أخبرنا محمد بن قدامة قال حدثنا جرير عن الأعمش عن عبد الرحمن عن عبد الله بن عمرو قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول تقتل عمارا الفئة الباغية

Nesâî, ← Muhammed b. Kudâme ← Cerîr ← A'meş ← Abdurrahman isnâdıyla Abdullah b. Amr'ın Hz. Peygamber (sav.)'i şöyle buyururken işittiğini rivayet etmiştir: "Ammâr'ı azgın bir topluluk öldürecek"⁷⁸⁰.

Hadisin senedindeki raviler:

Abdullah b. Amr (65): Sahabidir.

Abdurrahman b. Ziyâd⁷⁸¹ veya Abdurrahman b. Ebî Ziyâd isimli ravi Abdullah b. Ömer dönemine yetişmiş⁷⁸² ve Kûfeliler arasında sayılmıştır⁷⁸³. **Abdullah b. Amr b. el-Âs**, Amr b. el-Âs, Abdullah b. el-Hâris ve Abdurrahman b. Ebî Leylâ'dan hadis rivayet etmiş; ondan da **Süleyman el-A'meş** ve Ebu'l-Cahhâf Dâvûd b. Ebî Avf rivayette bulunmuştur⁷⁸⁴.

Yahya b. Maîn *sika*⁷⁸⁵ olduğunu söylemiş, İclî⁷⁸⁶ ve İbn Hibbân *Sikât*'larında zikretmişlerdir⁷⁸⁷. İbn Hacer ise onu *makbûl*⁷⁸⁸ olarak değerlendirmiştir.

Yapılan değerlendirmeler ravinin *sika* olduğunu göstermektedir.

A'meş (148): Asıl adı Süleyman b. Mihran, künyesi Ebû Muhammed⁷⁸⁹, nisbesi el-Esedî'dir. Hz. Hüseyin'in şehadetinden iki yıl önce doğmuş, H. 148 senesinde vefat etmiştir⁷⁹⁰. Enes b. Mâlik'i görmüş ancak ondan *semâ'i* olmamıştır⁷⁹¹. **Abdurrahman**

⁷⁸⁰ Nesâî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, Hasâis, 46, VII/468, h. no: 8498.

⁷⁸¹ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, V/283, no: 918.

⁷⁸² Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XVII/112, no: 3819.

⁷⁸³ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, V/283, no: 918.

⁷⁸⁴ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XVII/113, no: 3819; İbn Hacer, **Tehzîbu't-Tehzîb**, VI/177, no: 357.

⁷⁸⁵ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, V/236, no: 1116.

⁷⁸⁶ İclî, **Ma'rifetü's-Sikât**, II/77, no: 1040.

⁷⁸⁷ İbn Hibbân, **Kitâbu's-Sikât**, VII/74.

⁷⁸⁸ İbn Hacer, **Takrîbu't-Tehzîb**, s. 340, no: 3864.

⁷⁸⁹ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VI/331, no: 2530; Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, X/5, no: 4564.

⁷⁹⁰ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, IV/37-38, no: 1886.

⁷⁹¹ Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, X/5, no: 4564.

b. Ziyâd, Atâ b. Ebi Rabâh ve İkrime'den hadis rivayet etmiş⁷⁹²; ondan da **Cerîr b. Abdülhamid, Süfyân es-Sevrî** ve **Ebû Muâviye** rivayette bulunmuştur⁷⁹³.

Yahya b. Maîn onun hakkında *sika*⁷⁹⁴, Enes'ten naklettiği rivayetlerinin tamamı *mürseldir*⁷⁹⁵ demiş, Buhârî *Sahîh*'inde ondan hadis nakletmiştir⁷⁹⁶ İclî *sika*, zamanının Kûfe muhaddisi⁷⁹⁷, Ebû Zur'a er-Râzî *imâm*⁷⁹⁸, Ebû Hâtim er-Râzî *sika* hadisiyle *ihiticâc* olunur⁷⁹⁹ değerlendirmesini yapmış, İbn Hibbân *Sikât*'ında zikredip *müdelîs* olduğunu eklemiştir⁸⁰⁰. Zehebî *hâfiz* zirve şahsiyetlerden⁸⁰¹, *sika*, *şeyhu'l-İslâm*⁸⁰² olduğunu ancak *zayıf* ravilerden *tedlîs* yaptığını söylemiş⁸⁰³, İbn Hacer *sika*, *hâfiz* fakat *tedlîs* yapar⁸⁰⁴ yorumunu yapmıştır.

Verilen bilgilerden ravinin *tedlîs* yapmakla beraber *sika* olduğunu söyleyebiliriz. Hadis naklettiği Abdurrahman b. Ziyâd'la aralarında mümâresenin gerçekleşmiş olması bu rivayette *tedlîs* yapmasını gerektirecek bir durum olmadığını gösterir.

Cerîr b. Abdülhamid (110-188)⁸⁰⁵ b. Cerîr b. Kurt isimli ravinin künyesi Ebû Abdullah, nisbesi ed-Dabbî, er-Râzi, el-Kûfî'dir⁸⁰⁶. H. 110 yılında doğmuş, H. 188 senesinde vefat etmiştir⁸⁰⁷. **Süleyman el-A'meş**, Süfyân es-Sevrî ve Mâlik b. Enes'ten hadis rivayet etmiş⁸⁰⁸; ondan da **Muhammed b. Kudâme b. A'yen el-Missîsî, Osman b. Muhammed b. Ebî Şeybe**, İshak b. Râhûye ve Ebû Dâvûd et-Tayâlisî rivayette bulunmuştur⁸⁰⁹.

İbn Sa'd onun hakkında *sika*, ilmi çok demiş⁸¹⁰, İclî *Sikât*'ında zikredip *sika* olduğunu eklemiştir⁸¹¹. Ebû Zur'a er-Râzî *sadûk* ilim ehlinde⁸¹², Ebû Hâtim er-Râzî

⁷⁹² Mizzi, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XII/79, no: 2570.

⁷⁹³ Mizzi, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XII/80-83, no: 2570.

⁷⁹⁴ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, IV/146, no: 630.

⁷⁹⁵ 'Alâî, *Câmi'u't-Tahsil*, s. 188, no: 258.

⁷⁹⁶ Bâcî, *et-Ta'dîl ve't-Tecrîh*, III/1261, no: 1318.

⁷⁹⁷ İclî, *Ma'rifetü's-Sikât*, I/432, no: 676.

⁷⁹⁸ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, IV/147, no: 630.

⁷⁹⁹ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, IV/147, no: 630.

⁸⁰⁰ İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, IV/302.

⁸⁰¹ Zehebî, *el-Kâşif*, I/464, no: 2132.

⁸⁰² Zehebî, *Tezkiratu'l-Huffâz*, I/154, no: 149.

⁸⁰³ Zehebî, Ebû Abdullah Şemsü'd-dîn Muhammed b. Ahmed b. Osman, *er-Ruvâtu's-Sikât el-Mutekellemu fihim bimâ lâ Yûcibu Raddehüm*, Daru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, (thk. Muhammed İbrahim Mûsilî, I. Bsk.), Beyrut, 1412/1992, s. 105, no: 41.

⁸⁰⁴ İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 254, no: 6215.

⁸⁰⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII/267, no: 3681.

⁸⁰⁶ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, VIII/184, no: 3697.

⁸⁰⁷ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, II/214, no: 2235.

⁸⁰⁸ Mizzi, *Tehzîbu'l-Kemâl*, IV/541-542, no: 918.

⁸⁰⁹ Mizzi, *Tehzîbu'l-Kemâl*, IV/542-543, no: 918.

⁸¹⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII/267, no: 3681.

⁸¹¹ İclî, *Ma'rifetü's-Sikât*, I/267, no: 215.

*sika*⁸¹³, değerlendirmesini yapmış, Ukaylî *Du'afâ*'sında zikredip, Eş'as ve Âsım el-Ahvel'den naklettiği hadisleri karıştırdığını söylemiştir⁸¹⁴. İbn Hibbân *Sikât*'ında zikretmiş⁸¹⁵, Zehebî *hâfiz, hüccet*⁸¹⁶ olduğunu söylemiştir. İbn Hacer "*sika, sahihu'l-kitâb*, ömrünün sonlarına doğru hıfzından naklettiği rivayetlerde hata yaptığı söylenmiştir"⁸¹⁷ ifadesini kullanmıştır.

Cerh-ta'dîl âlimlerinin çoğunluğunun *tevsikine* dayanarak ravinin *sika* olduğu söylenebilir.

Muhammed b. Kudâme (237) b. A'yen b. el-Misver isimli ravinin künyesi Ebû Ca'fer⁸¹⁸, Ebû Abdullah, nisbesi el-Missîsî, el-Kuraşî'dir⁸¹⁹. H. 237 yılında Bağdat'ta vefat etmiştir⁸²⁰. **Cerîr b. Abdülhamid**, İsmail b. Uleyye, Süfyân b. Uyeyne ve Abdullah b. el-Mübârek'ten hadis rivayet etmiş; ondan da **Nesâî** ve Ebû Dâvûd rivayette bulunmuştur⁸²¹.

Nesâî onun hakkında *lâ be'se bih, sâlih*⁸²² değerlendirmesini yapmış, İbn Hibbân *Sikât*'ında zikretmiştir⁸²³. Dârekutnî⁸²⁴, Zehebî⁸²⁵ ve İbn Hacer *sika*⁸²⁶ olduğunu söylemiştir.

Yapılan değerlendirmelerden bu ravinin de *sika* olduğu anlaşılmaktadır.

Yukarıdaki bilgilerden anlaşılacağı üzere raviler arasında *muasarât* ile birlikte hoca talebe ilişkisi de gerçekleşmiştir. Dolayısıyla hadisin senedi *muttasıldır*. Ravilerin tamamı *sika* olduğundan senedin *sahih* olduğu sonucu çıkmaktadır.

1.1.1.26. Yirmi Altıncı Rivayet

أخبرنا عبد الله بن محمد قال حدثنا أبو معاوية قال حدثنا الأعمش عن عبد الرحمن بن زياد

عن عبد الله بن الحارث قال عبد الله بن عمرو نحوه

⁸¹² İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, II/507, no: 2080.

⁸¹³ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, II/506, no: 2080.

⁸¹⁴ Ukaylî, *ed -Du'afâu'l-Kebîr*, I/200, no: 244.

⁸¹⁵ İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, VI/145.

⁸¹⁶ Zehebî, *Tezkiratu'l-Huffâz*, I/271, no: 257.

⁸¹⁷ İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 139, no: 916.

⁸¹⁸ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, IV/308, no: 1498.

⁸¹⁹ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXVI/308, no: 5554.

⁸²⁰ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, IV/310, no: 1498.

⁸²¹ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXVI/308, no: 5554.

⁸²² Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, IV/310, no: 1498.

⁸²³ İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, IX/111.

⁸²⁴ Dârakutnî, Ebu'l-Hasan Ali b. Ömer, *el-İlelü'l-Vâride fi'l-Ehâdîsi'n-Nebeviyye*, Dâru Taybe, (I-XVI, thk. Mahfûzurrahman Zeynullah es-Silefî, I. Bsk.), Riyad, 1415/1994, X/137.

⁸²⁵ Zehebî, *el-Kâşif*, II/212, no: 5120.

⁸²⁶ İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 503, no: 6233.

Nesâî, ← Abdullah b. Muhammed ← Ebû Muâviye ← A'meş ← Abdurrahman b. Ziyâd ← Abdullah b. el-Hâris ← Abdullah b. Amr isnâdıyla bir önceki rivayetin benzerini nakletmiştir⁸²⁷.

Hadisin senedindeki raviler:

Abdullah b. Amr (65): Sahabidir.

Abdullah b. el-Hâris (84) b. Nevfel b. Abdülmüttalib isimli ravinin künyesi Ebû Muhammed, lakabı Bebbeh⁸²⁸, nisbesi el-Hâşimî'dir⁸²⁹. Hz. Peygamber (sav.) döneminde doğmuş, H. 84 senesinde vefat etmiştir⁸³⁰. **Abdullah b. Amr**, babası Hâris b. Nevfel, Abdullah b. Abbâs Hz. Ömer, Hz. Ali ve Hz. Osman'dan hadis rivayet etmiş; ondan da **Abdurrahman b. Ziyâd (İbn Ebî Ziyâd)**, oğulları İshak ile Ubeydullah rivayette bulunmuştur⁸³¹.

Ravi hakkında İbn Sa'd, *sika kesîru'l-hadis*⁸³², Ali b. el-Medîni, Nesâî⁸³³, Yahya b. Maîn ve Ebû Zur'a er-Râzî *sika*⁸³⁴, İclî *tabîi, sika*⁸³⁵ değerlendirmesini yapmış, İbn Hibbân *Sikât*'ında zikretmiştir⁸³⁶. İbn Abdilberr *sika* olduğunda ittifak vardır⁸³⁷ demiş, Zehebî, Hâşimoğulları'nın büyüklerindendi, ilmi ve önderliği ile halife olabilecek biriydi⁸³⁸ yorumunu yapmıştır.

Ravinin *sika* olduğu konusunda ittifak vardır.

Abdurrahman b. Ziyâd.

A'meş (148)⁸³⁹.

Ebû Muâviye (113-195) künyesiyle tanınan ravini adı Muhammed b. Hâzım, lakabı ed-Darîr⁸⁴⁰, nisbesi et-Temîmî, es-Sa'dî, el-Kûfî'dir⁸⁴¹. H. 113 senesinde doğmuş⁸⁴², dört veya sekiz yaşında gözlerini kaybetmiş⁸⁴³, H. 195 yılında Kûfe'de vefat

⁸²⁷ Nesâî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, Hasâis, 46, VII/469, h. no: 8499.

⁸²⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V/17-18, no: 210.

⁸²⁹ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, V/63, no: 155.

⁸³⁰ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, I/580-581.

⁸³¹ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XIV/397-398, no: 3216.

⁸³² İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V/18, no: 210.

⁸³³ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XIV/398, no: 3216.

⁸³⁴ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, V/30-31, no: 136.

⁸³⁵ İclî, *Ma'rîfetü's-Sikât*, II/25, no: 868.

⁸³⁶ İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, V/9.

⁸³⁷ İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 299, no: 3265.

⁸³⁸ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, III/531, no: 135.

⁸³⁹ Bu raviler I. grup rivayetlerin yirmi beşinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

⁸⁴⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VI/364, no: 2720.

⁸⁴¹ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, I/74, no: 191.

⁸⁴² Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, I/74, no: 191.

⁸⁴³ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, III/134, no: 756.

etmiştir⁸⁴⁴. **Süleyman el-A'meş**, Şu'be b. el-Haccâc ve Âsım el-Ahvel'den hadis rivayet etmiş⁸⁴⁵; ondan da **Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Muhammed ed-Da'îf** ve İshak b. Râhûye rivayette bulunmuştur⁸⁴⁶.

İbn Sa'd onun hakkında *sika, kesîru'l-hadîs, tedlîs* yapar, *Mürciî*'dir demiş⁸⁴⁷, Yahya b. Maîn, A'meş'ten rivayet hususunda sana kim daha sevimli sorusuna Ebû Muâviye şeklinde cevap vermiştir⁸⁴⁸. Ahmed b. Hanbel A'meş'ten naklettiği rivayetler dışında *muztaribdir*, onları iyi ezberlememiştir değerlendirmesini yapmış⁸⁴⁹, Buhârî *Sahîh*'inde ondan hadis nakletmiştir⁸⁵⁰. Raviyi, İclî *sika, Mürciî*⁸⁵¹, Ebû Hâtim er-Râzî, A'meş'ten rivayet konusunda Sevri'den sonra insanların en sağlamı⁸⁵², İbn Hibbân *hâfiz, mutkin* ancak *Mürciî*⁸⁵³, Zehebî *hâfiz*, A'meş'ten naklettiği rivayetlerde *sebt, Mürciî*⁸⁵⁴ olarak tavsîf etmiştir. İbn Hacer *sikadır*, A'meş'in hadislerini en iyi bilen kişidir, başkalarından aldığı hadislerde bazen hata yapar, *Mürciî* olmakla ithâm edilmiştir⁸⁵⁵ ifadesini kullanmıştır. Ravinin *tedlîs* yaptığı da ilgili eserlerde belirtilmiştir⁸⁵⁶.

Yapılan değerlendirmelerden ravinin *Mürciî* olmakla beraber *tedlis* yaptığı ancak A'meş'ten rivayet ettiği hadislerde *sika* olduğu anlaşılmaktadır.

Abdullah b. Muhammed b. Yahya isimli ravinin künyesi Ebû Abdullah, nisbesi et-Tarasûsî'dir. Zayıf lakabıyla tanınır ancak bu lakap hadis rivayetinde değil bedenen zayıflığını ifade etmek için kullanılmıştır. **Ebû Muâviye Muhammed b. Hâzim ed-Darîr**, Süfyân b. Uyeyne ve Müsedded b. Müserhed'den hadis rivayet etmiş; ondan da **Nesâî**, Ebû Dâvûd ve İbrahim b. Muhammed el-Müeddib rivayette bulunmuştur⁸⁵⁷.

⁸⁴⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VI/364, no: 2720.

⁸⁴⁵ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXV/124, no: 5173.

⁸⁴⁶ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXV/125-126, no: 5173.

⁸⁴⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VI/364, no: 2720.

⁸⁴⁸ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, VII/248, no: 1360.

⁸⁴⁹ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, VII/247, no: 1360.

⁸⁵⁰ Bâcî, *et-Ta'dîl ve't-Tecrîh*, II/685, no: 481.

⁸⁵¹ İclî, *Ma'rifetü's-Sikât*, II/236, no: 1589.

⁸⁵² İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, VII/248, no: 1360.

⁸⁵³ İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, VII/441-442.

⁸⁵⁴ Zehebî, *el-Kâşif*, II/167, no: 3816.

⁸⁵⁵ İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 475, no: 5841.

⁸⁵⁶ Sibtu İbnü'l-Acemî, *et-Tebyîn li Esmâi'l-Müde'llisîn*, s. 50, no: 63; Ebû Zür'a el-İrâkî, *Kitâbu'l-Müde'llisîn*, s. 83, no: 53; İbn Hacer, *Tabakâtü'l-Müde'llisîn*, s. 36, no: 61.

⁸⁵⁷ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XVI/98-99, no: 3549.

Ebû Hâtim er-Râzî onun hakkında *sadûk* demiş⁸⁵⁸, Nesâî *sika*⁸⁵⁹, *şeyh*, *sâlih* olduğunu zayıf lakabının ise çok ibadet ettiği için kendisine verildiğini söylemiştir⁸⁶⁰. İbn Hibbân *Sikât*'ında zikretmiş⁸⁶¹, İbn Hacer *sika* değerlendirmesini yapmıştır⁸⁶².

Verilen bilgiler ışığında ravinin *sika* olduğunu söylemek mümkündür.

Kaynaklarda nakledilen bilgilerde raviler arasında *muasarâtun* yanısıra hoca talebe ilişkisinin de gerçekleştiği görülmektedir. Ayrıca ravilerin tamamı *sikadır*. Dolayısıyla hadisin senedi *muttasıl ve sahîhtir*.

1.1.1.27. Yirmi Yedinci Rivayet

حدثنا أبو خيثمة حدثنا إسماعيل بن إبراهيم عن ابن عون عن الحسن عن أمه عن أم سلمة

قالت : قال رسول الله - صلى الله عليه وسلم - : تقتل عمارا الفئة الباغية

Ebû Ya'la el-Mevsilî, ← Ebû Hayseme ← İsmail b. İbrahim ← İbn Avn ← Hasan ← annesi ← Ümmü Seleme isnâdıyla, Hz. Peygamber (sav.)'in "Ammâr'ı azgın bir topluluk öldürecek" buyurduğunu rivayet etmiştir⁸⁶³.

Hadisin senedindeki raviler:

Ümmü Seleme (62): Sahabidir.

Hasan el-Basrî'nin annesi Hayra.

Hasan el-Basrî (21-110)⁸⁶⁴.

İbn Avn (64-151).

İsmail b. İbrahim (İbn Uleyye) (110-193)⁸⁶⁵.

Ebû Hayseme (160-234) künyesi ile tanınan ravinin adı Züheyr b. Harb b. Şeddâd, nisbesi en-Nesâî⁸⁶⁶ el-Haraşî'dir⁸⁶⁷. H. 160 senesinde doğmuş, sonradan Bağdat'a yerleşmiş, H. 234 yılında Mütevekkil'in hilafeti döneminde 74 yaşında vefat etmiştir⁸⁶⁸. **İsmâil b. Uleyye, Affân b. Müslim, Süfyân b. Uyeyne, Yahya b. Said el-**

⁸⁵⁸ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, V/163, no: 754.

⁸⁵⁹ Zehebî, *el-Kâşif*, I/595, no: 2967.

⁸⁶⁰ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XVI/98, no: 3549.

⁸⁶¹ İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, VIII/262.

⁸⁶² İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 322, no: 3598.

⁸⁶³ Ebû Ya'la el-Mevsilî, Ahmed b. Ali b. el-Müsenâ et-Temîmî (ö. 307/919), *Müsned*, Dâru'l-Me'mûn li't-Turâs, (I-XIV, thk. Hüseyin Selim Esed, I. Bsk.), Beyrut, 1408/1988, XII/424, h. no: 6990.

⁸⁶⁴ Bu raviler I. grup rivayetlerin, birinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

⁸⁶⁵ Bu raviler I. grup rivayetlerin, altıncı rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

⁸⁶⁶ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, IX/509, no: 4550.

⁸⁶⁷ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, IX /402, no: 2010; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, III /342, no: 637.

⁸⁶⁸ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, IX/510-511, no: 4550; Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, IX /405-406, no: 2010.

Kattân ve Vekî'den rivayette bulunmuş⁸⁶⁹; ondan da Ebû Ya'la el-Mevsilî, Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce rivayette bulunmuştur⁸⁷⁰.

İbn Hibbân, onun hakkında *mutkin*, *zâbit*, Ahmed b. Hanbel'in akranı demiştir⁸⁷¹. Hatip Bağdâdî, *sika*, *sebt*, *hâfız*, *mutkin*⁸⁷², İbn Hacer, *sika*, *sebt* değerlendirmesini yapmıştır⁸⁷³.

Âlimlerin değerlendirmelerine göre Ebû Hayseme *sika* bir ravidir.

Yukarıda verilen bilgiler raviler arasında *muasarâtın* yanısıra hoca talebe ilişkisinin de gerçekleştiğini göstermektedir. Ravilerin tamamının *sika* olduğu da eklenince rivayetin senedinin *muttasıl* ve *sahîh* olduğunu söylememiz gerekecektir. Ebû Ya'la el-Mevsilî'nin *Müsned*'ini tahkik eden Hüseyin Selîm Esed de bu hadisin Müslim'in şartlarına göre *sahîh* olduğunu ifade etmiştir⁸⁷⁴.

1.1.1.28. Yirmi Sekizinci Rivayet

حدثنا أبو بكر حدثنا يحيى بن آدم عن ورقاء عن عمرو بن دينار عن زياد مولى لعمر بن العاص : عن عمرو بن العاص قال : سمعت رسول الله - صلى الله عليه وسلم - يقول : تقتل عمارا الفئة الباغية

Ebû Ya'la el-Mevsilî, ← Ebû Bekr (İbn Ebî Şeybe) ← Yahya b. Âdem ← Verkâ ← Amr b. Dînâr ← Amr b. el-Âs'ın kölesi Ziyâd ← Amr b. el-Âs isnâdıyla Hz. Peygamber (sav.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: “Ammâr'ı azgın bir topluluk öldürecek”⁸⁷⁵.

Hadisin senedindeki raviler:

Amr b. el-Âs (43): Sahabidir.

Amr b. el-Âs'ın kölesi Ziyâd⁸⁷⁶.

Amr b. Dînâr (46-126)⁸⁷⁷.

Verkâ (160).

Yahya b. Âdem (203)⁸⁷⁸.

⁸⁶⁹ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, IX /402-403, no: 2010.

⁸⁷⁰ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, IX /404, no: 2010; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, III /343, no: 637.

⁸⁷¹ İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, VIII/256-257.

⁸⁷² Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, IX/509, no: 4550

⁸⁷³ İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 217, no. 2042.

⁸⁷⁴ Ebû Ya'la el-Mevsilî, *Müsned*, XII/424, h. no: 6990 (1 nolu dipnot).

⁸⁷⁵ Ebû Ya'la el-Mevsilî, *Müsned*, XIII/327, h. no: 7342.

⁸⁷⁶ 1. grup rivayetlerin yedinci rivayetinde tanıtılmış olup sika bir ravidir.

⁸⁷⁷ 1. grup rivayetlerin ikinci rivayetinde tanıtılmış olup sika bir ravidir.

⁸⁷⁸ Bu raviler 1. grup rivayetlerin yedinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

Ebû Bekr b. Ebî Şeybe (159-235)⁸⁷⁹.

Raviler hakkında verilen bilgilerden ravilerin *sika* oldukları ve aralarında *muasarâtın* yanısıra hoca talebe ilişkisinin de mevcut olduğu tespit edilmiştir. Buna dayanarak hadisin senedinin *muttasıl* ve *sahîh* olduğu söylenebilir. Müsned'in muhakkiki de bu isnâdın *sahîh* olduğunu belirtmiştir⁸⁸⁰.

1.1.1.29. Yirmi Dokuzuncu Rivayet

حدثنا عثمان بن أبي شيبة قال : سمعت جريرا يقول : سمعت شيخا يحدث مغيرة عن ابنة هشام بن الوليد بن المغيرة - وكانت تمرض عمارا - قالت : جاء معاوية إلى عمار يعودته فلما خرج من عنده قال : اللهم لا تجعل منيته بأيدينا فإنني سمعت رسول الله - صلى الله عليه وسلم - يقول : تقتل عمارا الفئة الباغية

Ebû Ya'la el-Mevsilî, ← Osman b. Ebî Şeybe ← Cerîr ← bir şeyh isnâdıyla Hişâm b. el-Velîd b. el-Muğîre'nin -Ammâr'ı tedavi eden- kızının şöyle dediğini rivayet etmiştir: Muâviye Ammâr'ı ziyarete geldi. Onun yanından çıkınca şöyle dedi: "Allahım onun ölümünü bizim elimizle gerçekleştirme. Çünkü ben Rasulullah (sav.)'ın 'Ammâr'ı azgın bir topluluk öldürecek' buyurduğunu duydum"⁸⁸¹.

Hadisin senedindeki raviler:

Muâviye (60): Sahabidir⁸⁸².

Hişâm b. el-Velîd b. el-Muğîre'nin kızı: Mechûl ravidir.

Bir şeyh, mechûl ravidir.

Cerîr b. Abdülhamid (110-188)⁸⁸³.

Osman b. Ebî Şeybe (239): Tam adı Osman b. Muhammed b. İbrahim b. Osman künyesi Ebu'l-Hasan, nisbesi el-Absî⁸⁸⁴, el-Kûfî'dir⁸⁸⁵. H. 239 yılında vefat etmiştir⁸⁸⁶. **Cerîr b. Abdülhamid**, İsmail b. Uleyye, Süfyân b. Uyeyne ve Abdullah b. el-Mübârek'ten hadis rivayet etmiş⁸⁸⁷; ondan da **Ebû Ya'lâ el-Mevsilî**, Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce rivayette bulunmuştur⁸⁸⁸.

⁸⁷⁹ 1. grup rivayetlerin on altıncı rivayetinde tanıtılmış olup sika bir ravidir.

⁸⁸⁰ Ebû Ya'la el-Mevsilî, **Müsned**, XIII/327, h. no: 7342 (2 nolu dipnot).

⁸⁸¹ Ebû Ya'la el-Mevsilî, **Müsned**, XIII/353-354, h. no: 7364.

⁸⁸² İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-Gâbe**, V/201, no: 4983.

⁸⁸³ 1. grup rivayetlerin yirmi beşinci rivayetinde tanıtılmış olup sika bir ravidir.

⁸⁸⁴ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VI/376, no: 2800.

⁸⁸⁵ Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, XIII/162, no: 6007.

⁸⁸⁶ Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, XIII/167, no: 6007.

⁸⁸⁷ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XIX/479, no: 3857.

⁸⁸⁸ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XIX/480, no: 3857.

Ravi hakkında, Yahya b. Maîn *sika, sadûk*⁸⁸⁹, Ahmed b. Hanbel “hakkında iyilikten başka bir şey bilmiyorum”⁸⁹⁰, İclî *sika*⁸⁹¹, Ebû Hâtim er-Râzî *sadûk*⁸⁹² demiş, Ukaylî *Du’afâ*’sında zikredip onun naklettiği bazı uydurma rivayetleri sıralamıştır⁸⁹³. İbn Hibbân *Sikât*’ında zikretmiş⁸⁹⁴, Zehebî *büyük hâfiz, ferd ve gârib* hadisleri var⁸⁹⁵, İbn Hacer *sika, meşhur hâfiz, lehû evhâm*⁸⁹⁶ değerlendirmesini yapmıştır.

Ravinin bazı hatalar yapmakla beraber *sika* olduğu söylenebilir.

İsnadda geçen Hişâm b. el-Velîd b. el-Muğîre’nin kızınının *mechûl*, bir şeyh olarak ifade edilen ravinin *mübhem* olmasından dolayı bu rivayet *zayıftır*.

1.1.2. İkinci Grup Rivayetler

Bu grupta “müjde sana ey Ammâr! Seni azgın bir topluluk öldürecek” veya “yazık sana Sümeyye’nin oğlu! Seni azgın bir topluluk öldürecek” şeklinde gelen, Ammâr’ın azgın bir topluluk tarafından öldürüleceğini haber vermekle beraber müjde veya acındırma lafızları da içeren rivayetleri ele alacağız.

1.1.2.1. Birinci Rivayet

حدثنا أبو مصعب المدني حدثنا عبد العزيز بن محمد عن العلاء بن عبد الرحمن عن أبيه عن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه و سلم ابشر عمار تقتلك الفئة الباغية. وفي الباب عن أم سلمة و عبد الله بن عمرو و أبي اليسر و حذيفة وهذا حديث حسن صحيح غريب من حديث العلاء بن عبد الرحمن

Tirmizî, ← Ebû Mus’ab el-Medenî ← Abdülaziz b. Muhammed ← Alâ b. Abdurahman ← babası ← Ebû Hüreyre isnâdıyla Hz. Peygamber (sav.)’in “müjde sana ey Ammâr seni azgın bir topluluk öldürecek” buyurduğunu rivayet etmiştir. (Tirmizî diyor ki:) Bu konuda Ümmü Seleme, Abdullah b. Amr, Ebü’l-Yüsr ve Huzeyfe’den

⁸⁸⁹ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIII/166, no: 6007.

⁸⁹⁰ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIII/167, no: 6007.

⁸⁹¹ İclî, *Ma’rifetü’s-Sikât*, II/130, no: 1218.

⁸⁹² İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve’t-Ta’dîl*, VI/167, no: 913.

⁸⁹³ Ukaylî, *ed -Du’afâ’l-Kebîr*, III/222-223, no: 1223.

⁸⁹⁴ İbn Hibbân, *Kitâbu’s-Sikât*, VIII/454.

⁸⁹⁵ Zehebî, *Tezkiratu’l-Huffâz*, II/444, no: 450.

⁸⁹⁶ İbn Hacer, *Takrîbu’t-Tehzîb*, s. 386, no: 3513.

gelen hadisler de vardır ve bu hadis Alâ b. Abdurahman'ın hadislerinden olup *hasen, sahîh, garîb* bir hadistir⁸⁹⁷.

Hadisin senedindeki raviler:

Ebû Hüreyre (58): Sahabidir⁸⁹⁸.

Alâ b. Abdurahman'ın babası: Adı Abdurrahman b. Ya'kûb, künyesi Ebu'l-Alâ⁸⁹⁹, nisbesi el-Medenî⁹⁰⁰, el-Cühenî'dir. **Ebû Hüreyre**, Abdullah b. Abbâs, Abdullah b. Ömer ve Ebû Saîd el-Hudrî'den hadis rivayet etmiş; ondan da oğlu **Alâ b. Abdurrahman**, Sâlim Ebu'n-Nadr ve Ömer b. Hafs b. Zekvân rivayette bulunmuştur⁹⁰¹.

İclî⁹⁰² ve İbn Hacer *sika*⁹⁰³ olduğunu söylemiş, Ebû Hâtım er-Râzî o mu daha *sika* yoksa Müseyyib b. Râfi' mi sorusuna birbirlerine çok yakınlar cevabını vermiştir⁹⁰⁴. Nesâî *leyse bihî be's* değerlendirmesini yapmış⁹⁰⁵, İbn Hibbân *Sikât*'ında zikretmiştir⁹⁰⁶.

Sonuç olarak ravi *sikadır* diyebiliriz.

Alâ b. Abdurahman (132) b. Ya'kûb⁹⁰⁷ isimli ravinin künyesi Ebû Şibl, nisbesi el-Hurakî, el-Medenî'dir⁹⁰⁸. H. 132 yılında vefat etmiştir. **Babası (Abdurrahman b. Ya'kûb)**, Enes (b. Mâlik) ve Abdullah b. Ömer'den hadis rivayet etmiş⁹⁰⁹; ondan da **Abdullah b. Ca'fer el-Medenî, Abdülaziz b. Muhammed ed-Derâverdî** ve Mâlik b. Enes rivayette bulunmuştur⁹¹⁰.

İbn Sa'd *sika, kesîru'l-hadîs, sebt*⁹¹¹ olduğunu söylemiş, Yahya b. Maîn'den babasından aldığı hadislerde *leyse bihî be's*⁹¹², hadisi hüccet değildir, *leyse bi zâke*,

⁸⁹⁷ Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ (ö. 279/892), **es-Sünen**, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, (I-VI, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf, I. Bsk.), Beyrut, 1996, Menâkıb, 34, VI/134, h. no: 3800.

⁸⁹⁸ İbn Hacer, **el-İsâbe**, IV/267, no: 5156.

⁸⁹⁹ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, V/236, no: 962.

⁹⁰⁰ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, V/366, no: 1158.

⁹⁰¹ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XVIII/18, no: 3997.

⁹⁰² İclî, **Ma'rifetü's-Sikât**, II/92, no: 1091.

⁹⁰³ İbn Hacer, **Takrîbu't-Tehzîb**, s. 353, no: 4046.

⁹⁰⁴ İbn Ebî Hâtım, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, V/302, no: 1428.

⁹⁰⁵ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XVIII/19, no: 3997.

⁹⁰⁶ İbn Hibbân, **Kitâbu's-Sikât**, V/108-109.

⁹⁰⁷ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, V/420, no: 1230.

⁹⁰⁸ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXII/520, no: 4577.

⁹⁰⁹ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, VI/509, no: 3141.

⁹¹⁰ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXII/521-522, no: 4577.

⁹¹¹ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, V/420, no: 1230.

⁹¹² Dârimî, Ebû Saîd Osman b. Saîd et-Temîmî (ö. 280/894), **Târîhu Osman b. Saîd ed-Dârimî**, Dâru'l-Me'mûn li't-Turâs, (thk. Ahmed Muhammed Nur Seyf), Beyrut, ts. s. 173, no: 623.

insanlar onun hadisinden sakınmışlar⁹¹³, *muztaribu'l-hadîs*⁹¹⁴ şeklinde farklı değerlendirmeler nakledilmiştir. Ahmed b. Hanbel⁹¹⁵ ve İclî *sika*⁹¹⁶, İbn Ebî Hâtim *evsek*⁹¹⁷, İbn Adî *mâ erâ bihî be'sa*⁹¹⁸, Zehebî *hâfiz*⁹¹⁹, *sadûk*⁹²⁰, İbn Hacer *sadûk* bazen hata yapar⁹²¹, ifadesini kullanmış, İbn Hibbân *Sikât*'ında zikretmiştir⁹²².

Âlimlerin çoğunluğuna göre ravinin *sika* olduğu söylenebilir.

Abdülaziz b. Muhammed (186,187) b. Ubeyd isimli ravinin künyesi Ebû Muhammed, nisbesi ed-Derâverdî⁹²³, el-Medenî'dir. H. 186⁹²⁴ veya 187 yılında vefat etmiştir⁹²⁵. **Alâ b. Abdurahman b. Ya'kûb**, Atâ b. Ebî Rabâh ve İbn Ömer'in azatlı kölesi Nâfi'den hadis rivayet etmiş⁹²⁶; ondan da **Ebû Mus'ab Ahmed b. Ebî Bekr ez-Zührî**, İshak b. Râhûye, Süfyân es-Sevrî, Şu'be b. el-Haccâc ve Ali b. el-Medîni rivayette bulunmuştur⁹²⁷.

Ravi hakkında, Mâlik b. Enes, *sika*⁹²⁸, İbn Sa'd *kesîru'l-hadîs*, hata yapar⁹²⁹, Yahya b. Maîn *sâlih*, *leyse bihî be's*⁹³⁰ demiş, Ahmed b. Hanbel kendi kitabından rivayet ettiği zaman (hadisinin) *sahîh* olduğunu, başkasının kitabından naklettiği zaman ise hata yaptığını söylemiştir⁹³¹. İclî *sika*⁹³², Ebû Zur'a er-Râzî hafızası kötü bazen ezbere hadis nakletmiş ve hata yapmıştır⁹³³ değerlendirmesinde bulunmuş, İbn Hibbân *Sikât*'ında zikredip hata yaptığını eklemiştir⁹³⁴. Zehebî *imâm*, *muhaddis*⁹³⁵, *sadûk*⁹³⁶, İbn Hacer *sadûk*, başkasının kitabından hadis nakledip hata yapardı⁹³⁷ ifadesini kullanmıştır.

⁹¹³ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, VI/357, no: 1974.

⁹¹⁴ Ukaylî, *ed -Du'afâu'l-Kebîr*, III/341, no: 1369.

⁹¹⁵ Ahmed b. Hanbel, *Kitâbü'l-İlel*, II/483, no: 3171.

⁹¹⁶ İclî, *Ma'rifetü's-Sikât*, II/150, no: 1282.

⁹¹⁷ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, VI/357, no: 1974.

⁹¹⁸ İbn Adî, *el-Kâmil fi Du'afâi'r-Ricâl*, V/218, no: 1372.

⁹¹⁹ Zehebî, *Tezkiratu'l-Huffâz*, I/135, no: 122.

⁹²⁰ Zehebî, *el-Muğnî fi'd-Du'afâ*, II/4, no: 4184.

⁹²¹ İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 435, no: 5247.

⁹²² İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, V/247.

⁹²³ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V/492, no: 1443.

⁹²⁴ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VI/25, 1569.

⁹²⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V/492, no: 1443.

⁹²⁶ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XVIII/189-190, no: 3470.

⁹²⁷ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XVIII/190-191, no: 3470.

⁹²⁸ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, V/395, no: 1833.

⁹²⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V/492, no: 1443.

⁹³⁰ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, V/395, no: 1833.

⁹³¹ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, V/396, no: 1833.

⁹³² İclî, *Ma'rifetü's-Sikât*, II/98, no: 1114.

⁹³³ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, V/395, no: 1833.

⁹³⁴ İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, VII/116.

⁹³⁵ Zehebî, *Tezkiratu'l-Huffâz*, I/269, no: 254.

⁹³⁶ Zehebî, *el-Muğnî fi'd-Du'afâ*, I/565, no: 3753.

⁹³⁷ İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 358, no: 4119.

Çoğunluğun değerlendirmelerine göre ravi bazen hata yapmakla birlikte *sikadır*.

Ebû Mus'ab el-Medenî (242): Tam adı Ahmed b. Ebî Bekr b. Mus'ab⁹³⁸, künyesi Ebû Mus'ab, nisbesi ez-Zührî, el-Kuraşî⁹³⁹, el-Medenî'dir. Medine'nin kadılığını yapmış⁹⁴⁰, H. 242 senesinde vefat etmiştir⁹⁴¹. **Abdülaziz b. Muhammed ed-Derâverdî**, İbrahim b. Sa'd ez-Zührî ve Mâlik b. Enes'ten hadis rivayet etmiş; ondan da Nesâ'î dışındaki Kütüb-i Sitte musannıfları rivayette bulunmuştur⁹⁴².

Ebû Zur'a er-Râzî, Ebû Hâtim er-Râzî⁹⁴³ ve İbn Hacer *sadûk*⁹⁴⁴ olduğunu söylemiş, İbn Hibbân *fakîh, mutkin*⁹⁴⁵ değerlendirmesini yapmıştır. Zehebî *imâm, fakîh, sebt*, Medinelilerin şeyhi, kadısı ve muhaddisi⁹⁴⁶ ifadesiyle onu *tevsîk* etmiştir.

Yapılan değerlendirmelerden bu ravinin de *sika* olduğu sonucu çıkmaktadır.

Kaynaklarda nakledilen bilgilerde raviler arasında *muasarâtın* yanısıra hoca talebe ilişkisinin de gerçekleştiği görülmektedir. Ayrıca ravilerin tamamı *sikadır*. Dolayısıyla hadisin senedi *muttasıl ve sahîhtir*.

1.1.2.2. İkinci Rivayet

أخبرنا إسحاق بن إبراهيم قال حدثنا النضر بن شميل عن شعبة عن أبي مسلمة عن أبي نضرة عن أبي سعيد الخدري قال حدثني من هو خير مني أبو قتادة أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لعمار بؤسا لك يا بن سمية ومسح الغبار عن رأسه تقتلك الفئة الباغية

Nesâî, ← İshak b. İbrahim ← Nadr b. Şümeyl ← Şu'be ← Ebû Mesleme ← Ebû Nadra ← Ebû Saîd el-Hudrî ← Ebû Katâde isnâdıyla Hz. Peygamber (sav.)'in Ammâr'ın başındaki toprağı temizleyerek şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: Yazık sana Sümeyye'nin oğlu, seni azgın bir topluluk öldürecek⁹⁴⁷.

Hadisin senedindeki raviler:

Ebû Katâde (54): Sahabidir.

Ebû Saîd el-Hudrî (74): Sahabidir.

Ebû Nadra (108,109).

⁹³⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V/505, no: 1472.

⁹³⁹ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, II/5, no: 1506.

⁹⁴⁰ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, I/278, no: 17.

⁹⁴¹ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, II/6, no: 1506.

⁹⁴² Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, I/279, no: 17.

⁹⁴³ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, II/43, no: 16.

⁹⁴⁴ İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 78, no: 17.

⁹⁴⁵ İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, VIII/21.

⁹⁴⁶ Zehebî, *Tezkiratu'l-Huffâz*, II/482, no: 497.

⁹⁴⁷ Nesâî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, Hasâis, 46, VII/467-468, h. no: 8495.

Ebû Mesleme⁹⁴⁸.

Şu'be b. el-Haccâc, (82-160)⁹⁴⁹.

Nadr b. Şümeyl (203,204)⁹⁵⁰.

İshak b. İbrahim (İshak b. Râhûye) (238) b. Mahled⁹⁵¹ b. İbrahim⁹⁵² b. Matar isimli ravinin, künyesi Ebû Ya'kûb, nisbesi el-Hanzalî el-Mervezî'dir. İbn Râhûye olarak bilinir⁹⁵³. H. 238 yılında, 77 yaşında vefat etmiştir⁹⁵⁴. **Nadr b. Şümeyl**, Muhammed b. Ca'fer Ğunder, Abdurrezzâk b. Hemmâm ve Vekî' b. el-Cerrâh'tan hadis rivayet etmiş⁹⁵⁵; ondan da İbn Mâce dışındaki Kütüb-i Sitte musannıfları, Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Maîn ve Zühli rivayette bulunmuştur⁹⁵⁶.

Ahmed b. Hanbel onun durumunu soran birine “İshak gibilerinin durumu sorulur mu? O bizim nezdimizde Müslümanların imâmlarındandır” şeklinde cevap vermiş⁹⁵⁷, İshak b. Râhûye'ye yüz bin hadîs ezberledin mi diye sorulmuş, o, “yüz bini bilmem ama duyduğum her şeyi ezberledim, ezberlediğim hiç bir şeyi de asla unutmadım” şeklinde cevap vermiştir⁹⁵⁸. Zühli, Bağdat'ta aralarında Ahmed b. Hanbel ve Yahya b. Maîn'in olduğu hadîs imâmları toplanır, o mecliste başköşeye İshâk otururdu demiştir⁹⁵⁹. Ebû Zur'a er-Râzî İshak'tan daha *hâfızı* görülmemiştir⁹⁶⁰, Nesâî *sika, me'mûn*⁹⁶¹, İbn Ebî Hâtîm *imâmun min eimmeti'l-müslimîn*⁹⁶², Hatîb el-Bağdâdî *hadîs, fıkıh, hıfz, sıdk, vera' ve zühdün* kendisinde toplandığı dînin zirve şahsiyetlerinden biridir⁹⁶³ değerlendirmesini yapmıştır. İbn Hibbân *Sikât*'ında zikredip, *fıkıh, ilim, ve hıfz* açısından zamanının önderlerinden olduğunu, kitap tasnîf ettiğini ve sünneti müdafaâ ettiğini söylemiştir⁹⁶⁴. Zehebî doğunun *imâmı, icmâ'* ile *huccet, imâm* olduğunu söylemiş ve Ebû Dâvûd'un ravinin ölümüne beş ay kala hafızasının zayıflamaya

⁹⁴⁸ Bu raviler 1. grup rivayetlerin on birinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

⁹⁴⁹ 1. grup rivayetlerin, birinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

⁹⁵⁰ 1. grup rivayetlerin on birinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

⁹⁵¹ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, I/379, no: 1203.

⁹⁵² Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, VII/362, no: 3334.

⁹⁵³ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, II/373, no: 332; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, I/216, no: 408.

⁹⁵⁴ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, I/379-380, no: 1203; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, VII/374-375, no: 3334; Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, II/388, no: 332.

⁹⁵⁵ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, II/374-375, no: 332.

⁹⁵⁶ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, II/376-377, no: 332; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, I/217, no: 408.

⁹⁵⁷ İbn Ebî Hâtîm, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, II/209-210, no: 714.

⁹⁵⁸ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, II/385, no: 332.

⁹⁵⁹ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, II/382, no: 332.

⁹⁶⁰ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, II/386, no: 332.

⁹⁶¹ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, II/383, no: 332.

⁹⁶² İbn Ebî Hâtîm, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, II/210, no: 714.

⁹⁶³ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, VII/362, no: 3334.

⁹⁶⁴ İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, VIII/115-116.

başladığı yönündeki sözlerini nakletmiştir⁹⁶⁵. İbn Hacer onu *sika*, *hâfiz*, *müctehid*, Ahmed b. Hanbel'in akrânı⁹⁶⁶ şeklinde tavsîf etmiştir.

Görüldüğü gibi ravinin *sika* olduğunda ittifak vardır.

Raviler hakkında verilen bilgilerden ravilerin *sika* oldukları ve aralarında *muasarâtın* yanısıra hoca talebe ilişkisinin de mevcut olduğu tespit edilmiştir. Buna dayanarak hadisin senedinin *muttasıl* ve *sahîh* olduğu söylenebilir.

1.1.3. Üçüncü Grup Rivayetler

Bu grupta Ammâr b. Yasir'in azgın bir topluluk tarafından öldürüleceğine ilaveten bunun Mescid-i Nebevî'nin inşası esnasında söylendiğini ifade eden rivayetleri ele alacağız.

1.1.3.1. Birinci Rivayet

أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَمَّنْ سَمِعَ الْحَسَنَ، يُحَدِّثُ، عَنْ أَبِيهِ⁹⁶⁷، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، قَالَتْ: لَمَّا كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابُهُ يَبْنُونَ الْمَسْجِدَ، جَعَلَ أَصْحَابُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَحْمِلُ كُلُّ رَجُلٍ مِنْهُمْ لَبِنَةً، وَعَمَّارٌ يَحْمِلُ لَبِنَتَيْنِ، عَنْهُ لَبِنَةٌ، وَعَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَبِنَةً، فَقَامَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَمَسَحَ ظَهْرَهُ، وَقَالَ: يَا ابْنَ سُمَيَّةَ، لِلنَّاسِ أَجْرٌ وَلَكَ أَجْرَانِ، وَآخِرُ زَادِكَ شَرْبَةٌ مِنْ لَبْنٍ، وَتَقْتُلُكَ الْفِتْنَةُ الْبَاغِيَّةُ

Abdürrezzak, ← Ma'mer ← Hasan'dan duyan biri ← Hasan ← annesi isnâdıyla Ümmü Seleme'nin şöyle söylediğini nakletmiştir: Hz. Peygamber (sav.) ve ashabı Mescid'i inşa ederken sahabeler kerpiçleri birer birer taşırken Ammâr, biri kendisi diğeri Hz. Peygamber (sav.) için olmak üzere ikişer kerpiç taşıyordu. Hz. Peygamber (sav.) kalktı, Ammâr'ın sırtını sıvazlayarak şöyle buyurdu: Sümeyye'nin oğlu! İnsanlar için bir, senin için iki sevap vardır, senin son azığın bir içim süttür ve seni azgın bir topluluk öldürecek⁹⁶⁸.

Hadisin senedindeki raviler:

Ümmü Seleme (62): Sahabidir.

Hasan el-Basrî'nin annesi Hayra.

⁹⁶⁵ Zehebî, *er-Ruvâtu's-Sikât*, s. 59, no: 15.

⁹⁶⁶ İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 99, no: 332.

⁹⁶⁷ Babası denmesi hata gibi görünüyör çünkü Hasan el-Basrî'den gelen rivayetlerin tamamı annesi kanalıyla gelmiştir.

⁹⁶⁸ Ma'mer b. Râşid, Ebû 'Urve el-Basrî es-San'ânî (ö. 153/770), *el-Câmi'*, (Abdürrezzak'ın Musannef'i ile birlikte) el-Mektebu'l-İslâmî (I-XII, thk. Habîbu'r-Rahmân el-A'zamî, I. Bsk.), Beyrut, 1392/1972, XI/239-240, h. no: 20426.

Hasan el-Basrî (21-110)⁹⁶⁹.

Hasan'dan duyan biri mübhem ravidir.

Ma'mer b. Râşid (153) isimli ravinin künyesi Ebû Urve⁹⁷⁰, nisbesi el-Basrî'dir⁹⁷¹. H. 153 senesinde vefat etmiştir⁹⁷². **Abdullah b. Tâvûs**, Sâbit el-Bünânî, Süleyman el-A'meş ve Katâde b. Diâme'den hadis rivayet etmiş⁹⁷³; ondan da **Abdürrezzak b. Hemmâm**, Süfyân b. Uyeyne, Şu'be b. el-Haccâc ve Abdullah b. el-Mübârek rivayette bulunmuştur⁹⁷⁴.

İbn Cüreyc, ona uyun çünkü akranları içerisinde ondan daha âlimi kalmadı demiş⁹⁷⁵, Ali b. el-Medîni isnâd'ın Şu'be, Saîd b. Ebî Arûbe, Hammâd b. Seleme ve Ma'mer b. Râşid arasında dönüp dolaştığını söylemiştir⁹⁷⁶. Yahya b. Maîn, Zührî'nin hadîsleri konusunda İbn Uyeyne'den daha *sebt*⁹⁷⁷, Ahmed b. Hanbel, Ma'mer ile kimi karşılaştırdıysam, Ma'mer'in ilim konusunda ondan daha çok hırslı olduğunu gördüm⁹⁷⁸, İclî, *sika, sâlih*⁹⁷⁹, İbn Hibbân *fakih, mutkin, hâfiz, verâ'* sahibi⁹⁸⁰, Zehebî *imâm, hâfiz, şeyhü'l-İslâm*⁹⁸¹, İbn Hacer *sika, sebt, fâzıl*; Sâbit, A'meş, ve Hişâm b. Urve'den naklettiği rivayetlerde hata vardır⁹⁸² değerlendirmesini yapmıştır. İbn Ebî Hâtim Basra'da rivayet ettiği hadislerde hatalar vardır, *sâlihu'l-hadîstir*⁹⁸³ yorumunu yapmış ve onu *el-Merâsîl*'de zikretmiştir⁹⁸⁴. İbnü'l-Attâr, onun *tedlîs* yaptığını söylemiştir⁹⁸⁵.

Cerh-ta'dîl âlimlerin çoğunluğuna göre ravinin *sika* olduğu söylenebilir.

İsnadda yer alan ve Hasan'dan duyan biri olarak ifade edilen ravinin *mübhem* olmasından dolayı bu rivayet *zayıftır*.

⁹⁶⁹ Bu raviler 1. grup rivayetlerin, birinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

⁹⁷⁰ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VI/72, no: 1768.

⁹⁷¹ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, VII/378, no: 1631.

⁹⁷² İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VI/72, no: 1768; Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, VII/379, no: 1631.

⁹⁷³ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXVIII/304, no: 6104.

⁹⁷⁴ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXVIII/305, no: 6104.

⁹⁷⁵ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, VIII/256, no: 1165.

⁹⁷⁶ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, VIII/256, no: 1165.

⁹⁷⁷ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, VIII/256, no: 1165.

⁹⁷⁸ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, VIII/256, no: 1165.

⁹⁷⁹ İclî, **Ma'rifetü's-Sikât**, II/290, no: 1766.

⁹⁸⁰ İbn Hibbân, **Kitâbu's-Sikât**, VII/484.

⁹⁸¹ Zehebî, **Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ**, VII/5, no: 1.

⁹⁸² İbn Hacer, **Takrîbu't-Tehzîb**, s. 541, no: 6809.

⁹⁸³ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, VIII/257, no: 1165.

⁹⁸⁴ İbn Ebî Hâtim, **Kitâbu'l-Merâsîl**, s. 219, no: 397.

⁹⁸⁵ Suyûtî, Ebû'l-Fazl Celâluddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî (ö. 911/1505), **Kitâbu Esmâi'l-Müde'llisîn**, Dâru'l-Cîl (thk. Mahmud Muhammed Mahmud Hasan Nassâr, I. Bsk.), Beyrut 1412/1992, s. 94, no: 56.

1.1.3.2. İkinci Rivayet

حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ ، قَالَ : حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ، عَنْ أَبِي النَّيَّاحِ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي الْهَدَيْلِ الْعَنْزِيِّ ، أَنَّ عَمَّارًا ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ كَانَ يَنْفُلُ مَعَهُمْ يَعْنِي الصَّخْرَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : وَيْحَكَ يَا ابْنَ سُمَيَّةَ تَفْتُلُكَ الْفَيْئَةُ الْبَاغِيَةُ

Ebü Dâvûd et-Tayâlisî, ← Şu'be ← Ebü't-Teyyâh ← Abdullah b. Ebi'l-Hüzeyl el-Anezî'den Ammâr'ın onlarla beraber (Mescid'in inşasında) taş taşıdığını ve Rasulullah (sav.)'in “yazık sana Sümeyye'nin oğlu! Seni azgın bir topluluk öldürecek” buyurduğunu rivayet etmiştir.⁹⁸⁶

Hadisin senedindeki raviler:

Abdullah b. Ebi'l-Hüzeyl el-Anezi⁹⁸⁷.

Ebü't-Teyyâh (128) künyesiyle tanınan ravinin adı Yezîd b. Humeyd, nisbesi ed-Duba'î⁹⁸⁸, el-Basrî'dir⁹⁸⁹. H. 128 yılında vefat etmiştir⁹⁹⁰. **Abdullah b. Ebi'l-Hüzeyl**, Enes b. Mâlik ve Hasan el-Basrî'den hadis rivayet etmiş⁹⁹¹; ondan da **Şu'be b. el-Haccâc**, İsmail b. Uleyye, Hammâd b. Zeyd ve Saîd b. Ebî Arûbe rivayette bulunmuştur⁹⁹².

Ravi hakkında İbn Sa'd⁹⁹³, Yahya b. Maîn, Ebû Zur'a er-Râzî⁹⁹⁴ ve İclî *sika*⁹⁹⁵, Ali b. el-Medîni *ma'rûf*⁹⁹⁶, Ahmed b. Hanbel⁹⁹⁷ ve İbn Hacer *sika, sebt*⁹⁹⁸, Ebû Hâtim er-Râzî *sâlih*⁹⁹⁹, Zehebî *imâm, sika, âbid*¹⁰⁰⁰ değerlendirmesini yapmış, İbn Hibbân *Sikât*'ında zikretmiştir¹⁰⁰¹.

Yapılan değerlendirmeler ravinin *sika* olduğunu göstermektedir.

Şu'be b. el-Haccâc (82-160)¹⁰⁰².

⁹⁸⁶ Ebü Dâvûd et-Tayâlisî, **Müsned**, II/39, h. no: 684.

⁹⁸⁷ 1. grup rivayetlerin on sekizinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

⁹⁸⁸ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VII/177, no: 3162.

⁹⁸⁹ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, VIII/326, no: 3188.

⁹⁹⁰ Zehebî, **el-Kâşif**, II/381, no: 6292.

⁹⁹¹ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXXII/109-110, no: 6978.

⁹⁹² Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXXII/110, no: 6978.

⁹⁹³ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VII/177, no: 3162.

⁹⁹⁴ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, IX/256, no: 1076.

⁹⁹⁵ İclî, **Ma'rifetü's-Sikât**, II/362, no: 2012.

⁹⁹⁶ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, IX/256, no: 1076.

⁹⁹⁷ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, IX/256, no: 1076.

⁹⁹⁸ İbn Hacer, **Takrîbu't-Tehzîb**, s. 600, no: 7704.

⁹⁹⁹ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, IX/256, no: 1076.

¹⁰⁰⁰ Zehebî, **el-Kâşif**, II/381, no: 6292.

¹⁰⁰¹ İbn Hibbân, **Kitâbu's-Sikât**, V/534.

¹⁰⁰² 1. grup rivayetlerin birinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

Senedde yer alan Abdullah b. Ebi'l-Hüzeyl, olayı oradaymış gibi nakletmektedir. Ancak o tabiîndendir, dolayısıyla rivayet *mürseldir*.

1.1.3.3. Üçüncü Rivayet

أخبرنا أزهر السمان عن ابن عون عن الحسن عن أمه عن أم سلمة قالت كان عمار ينقل اللبن في بناء مسجد رسول الله صلى الله عليه وسلم حتى وارى الغبار شعر صدره فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم إن عمارا تقتله الفئة الباغية

İshak b. Râhûye, ← Ezher es-Semmân ← İbn Avn ← Hasan ← annesi isnâdıyla Ümmü Seleme'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Ammâr Mescid-i Nebvî'nin inşasında üstü başı toz toprak içinde kalıncaya kadar kerpiç taşıdı. Bunu gören Rasulullah (sav.) “Ammâr'ı azgın bir topluluk öldürecek” buyurdu¹⁰⁰³.

Hadisin senedindeki raviler:

Ümmü Seleme (62): Sahabidir.

Hasan el-Basrî'nin annesi Hayra.

Hasan el-Basrî (21-110)¹⁰⁰⁴.

İbn Avn (64-151)¹⁰⁰⁵.

Ezher es-Semmân (203): Asıl adı Ezher b. Sa'd, künyesi Ebû Bekr¹⁰⁰⁶, nisbesi el-Basrî¹⁰⁰⁷, el-Bâhilî'dir¹⁰⁰⁸. H. 203 yılında¹⁰⁰⁹ doksan dört yaşında vefat etmiştir¹⁰¹⁰.

Abdullah b. Avn, Süleyman et-Teymî ve Yunus b. Ubeyd'den hadis rivayet etmiş, ondan da **İshak b. Râhûye**, Abdullah b. Mübârek ve Ali b. el-Medînî rivayette bulunmuştur¹⁰¹¹.

Ravi hakkında İbn Sa'd¹⁰¹² Yahya b. Maîn¹⁰¹³ ve İbn Hacer *sika*¹⁰¹⁴, Ebû Hâtim er-Râzî *sâlihu'l-hadis*¹⁰¹⁵, Zehebî *hüccet*¹⁰¹⁶ değerlendirmesini yapmıştır.

¹⁰⁰³ İshak b. Râhûye, İshak b. İbrahim b. Mahled, Ebû Ya'kûb, el-Hanzalî el-Mervezî (ö. 238/853), **Müsned**, Mektebetu Dâru'l-İmân, (I-V, thk. Abdülğafur Abdülhakk Hüseyin Bürri el-Belûşi, I. Bsk.), Medine, 1415/1995, IV/110-111, h. no: 1877.

¹⁰⁰⁴ Bu raviler 1. grup rivayetlerin, birinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹⁰⁰⁵ 1. grup rivayetlerin, altıncı rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹⁰⁰⁶ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VII/215, no: 3332.

¹⁰⁰⁷ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, I/460-461, no: 1474.

¹⁰⁰⁸ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, II/323, no: 307.

¹⁰⁰⁹ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, I/460-461, no: 1474.

¹⁰¹⁰ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VII/215, no: 3332.

¹⁰¹¹ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, II/324, no: 307.

¹⁰¹² İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VII/215, no: 3332.

¹⁰¹³ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, II/315, no: 1187.

¹⁰¹⁴ İbn Hacer, **Takrîbu't-Tehzîb**, s. 97, no: 307.

¹⁰¹⁵ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, II/315, no: 1187.

¹⁰¹⁶ Zehebî, **el-Kâşif**, I/231, no: 254.

Verilen bilgiler ravinin *sika* olduğunu göstermektedir.

Kaynaklarda nakledilen bilgilerde raviler arasında *muasarâtın* yanısıra hoca talebe ilişkisinin de gerçekleştiği görülmektedir. Ayrıca ravilerin tamamı *sikadır*. Dolayısıyla hadisin senedi *muttasıl* ve *sahîhtir*.

1.1.3.4. Dördüncü Rivayet:

حدثنا ابن عدي عن داود عن أبي نضرة عن أبي سعيد قال أمرنا رسول الله صلى الله عليه وسلم ببناء المسجد فجعلنا نقل لينة لينة وكان عمار ينقل لبنتين لبنتين فنترب رأسه قال فحدثني أصحابي ولم أسمع من رسول الله صلى الله عليه وسلم أنه جعل ينفذ رأسه ويقول ويحك يا ابن سمية تقتلك الفئة الباغية

Ahmed b. Hanbel, ← İbn Ebî Adî ← Dâvûd ← Ebû Nadra isnâdıyla Ebû Saîd'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Rasulullah (sav.) bize Mescid'i inşa etmemizi emretti. Biz kerpiçleri birer birer taşıırken Ammâr ikişer ikişer taşıyordu. Bunu yaparken başı toz toprak içinde kaldı. Arkadaşlarım bana söyledi ben Rasulullah (sav.)'tan duymadım. Hz. Peygamber (sav.) Ammâr'ın başındaki toprağı silkeleyerek şöyle buyurmuş: Yazık sana Sümeyye'nin oğlu! Seni azgın bir topluluk öldürecek¹⁰¹⁷.

Hadisin senedindeki raviler:

Ebû Saîd el-Hudrî (74): Sahabidir.

Ebû Nadra (108,109)¹⁰¹⁸.

Dâvûd b. Ebî Hind (Dînâr) (139) isimli ravinin künyesi Ebû Bekr¹⁰¹⁹, Ebû Muhammed, nisbesi el-Basrî¹⁰²⁰, el-Kuşayrî'dir. Enes b. Mâlik'i görmüş¹⁰²¹, H. 139 senesinde vefat etmiştir¹⁰²². **Ebû Nadra el-Abdî**, Âmir eş-Şa'bî, İkrime ve Muhammed b. Sîrîn'den hadis rivayet etmiş¹⁰²³; ondan da **Muhammed b. Ebî Adî, Vüheyb b. Hâlid** ve Yahya b. Saîd el-Kattân rivayette bulunmuştur¹⁰²⁴.

Ravi hakkında İbn Sa'd, *sika, kesîru'l-hadîs*¹⁰²⁵, Yahya b. Maîn¹⁰²⁶, İclî¹⁰²⁷ ve Ebû Hâtim er-Râzî *sika*¹⁰²⁸, Ahmed b. Hanbel *sika sika*¹⁰²⁹, Zehebî *imâm, sebt*¹⁰³⁰, İbn

¹⁰¹⁷ Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, XVII/53, h. no: 11011.

¹⁰¹⁸ I. grup rivayetlerin on birinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹⁰¹⁹ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VII/189, no: 3208.

¹⁰²⁰ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, III/231-232, no: 780.

¹⁰²¹ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, VIII/462, no: 1790.

¹⁰²² İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VII/190, no: 3208; Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, III/232, no: 780.

¹⁰²³ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, VIII/463, no: 1790.

¹⁰²⁴ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, VIII/464, no: 1790.

¹⁰²⁵ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VII/190, no: 3208.

¹⁰²⁶ Yahya b. Maîn, **et-Târîh**, IV/211, no: 4004.

Hacer *sika*, *mutkin* ömrünün sonlarında vehimleri olmuştur¹⁰³¹ değerlendirmesini yapmıştır. İbn Hibbân *Sikât*'ında zikredip *mutkin* olduğunu ancak hıfzından rivayet ettiği zaman bazen hata yaptığını, bunun da normal olduğunu söylemiştir¹⁰³².

Yapılan değerlendirmeler ravinin *sika* olduğunu göstermektedir.

İbn Ebî Adî (194): Asıl adı Muhammed b. Ebî Adî, künyesi Ebû Amr¹⁰³³, nisbesi es-Sülemî, el-Basrî'dir¹⁰³⁴. H. 194 yılında vefat etmiştir¹⁰³⁵. **Dâvûd b. Ebî Hind (Dâvûd b. Dînâr), Abdullah b. Avn, Saîd b. Ebî Arûbe ve Şu'be b. el-Haccâc**'dan hadis rivayet etmiş; ondan da **Ahmed b. Hanbel**, Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ve Yahya b. Maîn rivayette bulunmuştur¹⁰³⁶.

Raviyi, İbn Sa'd¹⁰³⁷, Yahya b. Maîn¹⁰³⁸, İclî¹⁰³⁹, Ebû Hâtim er-Râzî¹⁰⁴⁰, Nesâî¹⁰⁴¹, Zehebî¹⁰⁴² ve İbn Hacer *sika*¹⁰⁴³ olarak değerlendirmiş, İbn Hibbân *Sikât*'ında zikretmiştir¹⁰⁴⁴.

Verilen bilgilerden yararlanarak ravinin *sika* olduğu söylenebilir.

Raviler hakkında verilen bilgilerden ravilerin *sika* oldukları ve aralarında *muasarâtun* yanısıra hoca talebe ilişkisinin de mevcut olduğu tespit edilmiştir. Buna dayanarak hadisin senedinin *muttasıl* ve *sahîh* olduğu söylenebilir. Şu'ayb el-Arnâvût ve ekibi bu hadisin Müslim'in şartlarına göre *sahîh* olduğunu ifade etmiştir¹⁰⁴⁵.

1.1.3.5. Beşinci Rivayet

حدثنا محبوب بن الحسن عن خالد عن عكرمة أن ابن عباس قال له ولاينه علي انطلقا إلى أبي سعيد الخدري فاسمعا من حديثه قال فانطلقنا فإذا هو في حائط له فلما رأنا أخذ رداءه فجاءنا

¹⁰²⁷ İclî, *Ma'rifetü's-Sikât*, I/342, no: 428.

¹⁰²⁸ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, III/412, no: 1881.

¹⁰²⁹ Ahmed b. Hanbel, *Kitâbü'l-İlel*, I/381, no: 741.

¹⁰³⁰ Zehebî, *Tezkiratu'l-Huffâz*, I/146, no: 140.

¹⁰³¹ İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 200, no: 1817.

¹⁰³² İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, VI/278-279.

¹⁰³³ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII/214, no: 3326; Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, I/23, no: 19.

¹⁰³⁴ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXIV/321-322, no: 5029.

¹⁰³⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII/214, no: 3326; Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, I/23, no: 19.

¹⁰³⁶ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXIV/322-323, no: 5029.

¹⁰³⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII/214, no: 3326.

¹⁰³⁸ Dârimî, *Târîh*, s. 64, no: 106.

¹⁰³⁹ İclî, *Ma'rifetü's-Sikât*, II/248, no: 1628.

¹⁰⁴⁰ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, VII/186, no: 1058.

¹⁰⁴¹ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXIV/323, no: 5029.

¹⁰⁴² Zehebî, *el-Kâşif*, II/154, no: 4700.

¹⁰⁴³ İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 465, no: 5697.

¹⁰⁴⁴ İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, V/440.

¹⁰⁴⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XVII/53, h. no: 11011 (1 nolu dipnot).

فقد فأنشأ يحدثنا حتى أتى على ذكر بناء المسجد قال كنا نحمل لبنة لبنة وعمار بن ياسر يحمل لبنتين لبنتين قال فرآه رسول الله صلى الله عليه وسلم فجعل ينفض التراب عنه ويقول يا عمار ألا تحمل لبنة كما يحمل أصحابك قال إني أريد الأجر من الله قال فجعل ينفض التراب عنه ويقول ويح عمار تقتله الفئة الباغية يدعوهم إلى الجنة ويدعونه إلى النار قال فجعل عمار يقول أعوذ بالرحمن من الفتن

Ahmed b. Hanbel, ← Mahbûb b. el-Hasan ← Hâlid isnâdıyla İkrime'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: İbn Abbâs bana ve oğlu Ali'ye Ebû Saîd el-Hudrî'ye gidin ve onun hadisini dinleyin dedi. Gittiğimizde bahçesindeydi, bizi gördüğünde elbisesini alıp yanımıza geldi. Oturdu ve konuşmaya başladı. Söz Mescid'in inşasına gelince şöyle dedi: Biz kerpiçleri birer birer taşıırken Ammâr b. Yâsir ikişer ikişer taşıyordu. Hz. Peygamber (sav.) onu gördü, başındaki toprağı silkeleyerek “ey Ammâr niye arkadaşlarının taşıdığı gibi bir kerpiç taşıyorsun” dedi. Ammâr “ben Allah (cc.)’tan mükafat istiyorum” dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sav.) başındaki toprağı silkeleyerek şöyle buyurdu: Ammâr’a yazık! Onu azgın bir topluluk öldürecek, o onları Cennet’e onlar onu ateşe çağırarak. Ebû Saîd el-Hudrî: Bunun üzerine Ammâr “fitnelerden Rahmân’a sığınırım” demeye başladı¹⁰⁴⁶.

Hadisin senedindeki raviler:

Ebû Saîd el-Hudrî (74): Sahabidir.

İkrime (104)¹⁰⁴⁷.

Hâlid el-Hazzâ (141,142)¹⁰⁴⁸.

Mahbûb b. el-Hasan: Asıl adı Muhammed b. el-Hasan, nisbesi el-Basrî, el-Kuraşî, lakabı Mahbûb, künyesi Ebû Ca’fer¹⁰⁴⁹, Ebû'l-Hasan’dır. **Hâlid el-Hazzâ**, Dâvûd b. Ebî Hind ve Abdullah b. Avn’dan hadis rivayet etmiş¹⁰⁵⁰; ondan da **Ahmed b. Hanbel**, Halîfe b. Hayyât ve Kuteybe b. Saîd rivayette bulunmuştur¹⁰⁵¹.

Ravi hakkında, Yahya b. Maîn *leyse bihî be’s*¹⁰⁵², Ebû Hâtim er-Râzî *leyse bi kavi*¹⁰⁵³, Nesâî *zayıf*¹⁰⁵⁴, Zehebî *sadûk*¹⁰⁵⁵, demiş, Buhârî *Sahih*’inde ondan hadis

¹⁰⁴⁶ Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, XVIII/367-368, h. no: 11861.

¹⁰⁴⁷ 1. grup rivayetlerin sekizinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹⁰⁴⁸ 1. grup rivayetlerin, birinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹⁰⁴⁹ Buhârî, **et-Târihu'l-Kebîr**, I/67, no: 153.

¹⁰⁵⁰ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXV/74, no: 5152.

¹⁰⁵¹ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXV/74, no: 5152.

¹⁰⁵² İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, VIII/389, no: 1779.

¹⁰⁵³ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, VIII/389, no: 1779.

¹⁰⁵⁴ Zehebî, **el-Muğnî fi'd-Du'afâ**, II/180, no: 5412.

¹⁰⁵⁵ Zehebî, **el-Muğnî fi'd-Du'afâ**, II/180, no: 5412.

nakletmiştir¹⁰⁵⁶. İbn Hibbân *Sikât*'ında zikretmiş¹⁰⁵⁷, İbn Hacer “sadûk ancak onda zayıflık var Kaderî olmakla itham edilmiştir”¹⁰⁵⁸ değerlendirmesini yapmıştır.

Ravi hakkında bazı eleştiriler olmakla beraber onu *tevsîk* edenlerin değerlendirmelerine dayanarak *sika* olduğunu söyleyebiliriz.

Raviler hakkında verilen bilgilerden ravilerin *sika* oldukları ve aralarında *muasarâtin* yanısıra hoca talebe ilişkisinin de mevcut olduğu tespit edilmiştir. Buna dayanarak hadisin senedinin *muttasıl* ve *sahîh* olduğu söylenebilir. Şu'ayb el-Arnâvût ve ekibi bu hadisin *sahîh* olduğunu ifade etmiştir¹⁰⁵⁹.

1.1.3.6. Altıncı Rivayet

حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ حَدَّثَنَا خَالِدُ الْحَدَّاءُ عَنْ عِكْرِمَةَ قَالَ لِي ابْنُ عَبَّاسٍ وَلِابْنِهِ عَلِيٌّ أَنْطَلَقَا إِلَى أَبِي سَعِيدٍ فَاسْمَعَا مِنْ حَدِيثِهِ فَأَنْطَلَقْنَا فَإِذَا هُوَ فِي حَائِطٍ يُصَلِّحُهُ فَأَخَذَ رِدَاءَهُ فَاحْتَبَى ثُمَّ أَنْشَأَ يُحَدِّثُنَا حَتَّى أَتَى ذِكْرَ بِنَاءِ الْمَسْجِدِ فَقَالَ كُنَّا نَحْمِلُ لَبِنَةً لَبِنَةً وَعَمَّارٌ لَبِنَتَيْنِ لَبِنَتَيْنِ فَرَأَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَيَنْفُضُ التُّرَابَ عَنْهُ وَيَقُولُ وَيَحْ عَمَّارٍ تَقْتُلُهُ الْفِتْنَةُ الْبَاغِيَّةُ يَدْعُوهُمْ إِلَى الْجَنَّةِ وَيَدْعُوهُمْ إِلَى النَّارِ قَالَ يَقُولُ عَمَّارٌ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الْفِتَنِ

Buhârî, ← Müsedded ← Abdülaziz b. Muhtâr ← Hâlid el-Hazzâ isnâdıyla İkrime'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: İbn Abbâs bana ve oğlu Ali'ye Ebû Saîd el-Hudrî'ye gidin ve onun hadisini dinleyin dedi. Gittiğimizde bahçesinde çalışıyordu, elbisesini giydi ve konuşmaya başladı. Söz Mescid'in inşasına gelince şöyle dedi: Biz kerpiçleri birer birer taşıırken Ammâr ikişer ikişer taşıyordu. Hz. Peygamber (sav.) onu gördü, başındaki toprağı silkeleyerek şöyle buyurdu: Ammâr'a yazık! Onu azgın bir topluluk öldürecek, o onları Cennet'e onlar onu ateşe çağırıyor. Ebû Saîd el-Hudrî: Bunun üzerine Ammâr “fitnelerden Allah (cc.)'a sığınırım” demeye başladı¹⁰⁶⁰.

Hadisin senedindeki raviler:

Ebû Saîd el-Hudrî (74): Sahabidir.

İkrime (104)¹⁰⁶¹.

Hâlid el-Hazzâ (141,142)¹⁰⁶².

¹⁰⁵⁶ Bâcî, *et-Ta'dîl ve't-Tecrîh*, II/680, no: 471.

¹⁰⁵⁷ İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, IX/38.

¹⁰⁵⁸ İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 474, no: 5719.

¹⁰⁵⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XVIII/368, h. no: 11861 (3 nolu dipnot).

¹⁰⁶⁰ Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail b. İbrahim, *el-Câmiu's-Sahîh*, Dâru Tavkî'n-Necât, (I-IX, I. Bsk.), Beyrut, 1422, Salât, 63, I/97, h. no: 447.

¹⁰⁶¹ 1. grup rivayetlerin sekizinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹⁰⁶² 1. grup rivayetlerin, birinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

Abdülaziz b. Muhtâr isimli ravinin nisbesi el-Ensârî, el-Basrî, lakabı ed-Debbâğ¹⁰⁶³, künyesi Ebû İshak, Ebû İsmail'dir. **Hâlid el-Hazzâ**, Eyyûb es-Sahtiyânî ve Sâbit el-Bünânî'den hadis rivayet etmiş¹⁰⁶⁴; ondan da **Müsedded b. Müserhed**, Ahmed b. İshak el-Hadramî ve Yahya b. Ğaylân rivayette bulunmuştur¹⁰⁶⁵.

Ravi hakkında, Yahya b. Maîn¹⁰⁶⁶, İclî¹⁰⁶⁷ ve İbn Hacer *sika*¹⁰⁶⁸, Ebû Zur'a er-Râzî *lâ be'se bi hadîsîh*¹⁰⁶⁹, Ebû Hâtim er-Râzî *sâlihu'l-hadîs, müstevi'l-hadîs, sika*¹⁰⁷⁰, Nesâî *leyse bihî be's*¹⁰⁷¹, Zehebî *sika, hüccet*¹⁰⁷², değerlendirmesini yapmış, İbn Hibbân *Sikât*'nda zikredip bazen hata yaptığını söylemiştir¹⁰⁷³.

Yapılan değerlendirmeler ravinin *sika* olduğunu göstermektedir.

Müsedded b. Müserhed (228) b. Müserbel isimli ravinin künyesi Ebû'l-Hasan, nisbesi el-Esedî¹⁰⁷⁴, el-Basrî'dir¹⁰⁷⁵. H. 228 senesinde vefat etmiştir¹⁰⁷⁶. **Abdülaziz b. Muhtâr**, İsmail b. Uleyye, Hammâd b. Zeyd ve Süfyân b. Uyeyne'den hadis rivayet etmiş¹⁰⁷⁷; ondan da **Buhârî**, Ebû Dâvûd, İbrahim Ya'kûb el-Cüzcânî ve İclî rivayette bulunmuştur¹⁰⁷⁸.

Ravi hakkında, Yahya b. Maîn ve Ahmed b. Hanbel *sadûk*¹⁰⁷⁹, İclî¹⁰⁸⁰, Ebû Hâtim er-Râzî¹⁰⁸¹ ve Nesâî *sika*¹⁰⁸², Zehebî *imâm, hâfiz, hüccet*, hadiste zirve şahsiyetlerden¹⁰⁸³, İbn Hacer *sika, hâfiz*¹⁰⁸⁴ değerlendirmesini yapmış, İbn Hibbân *Sikât*'nda zikretmiştir¹⁰⁸⁵.

Verilen bilgilerden ravinin *sika* olduğu anlaşılmaktadır.

¹⁰⁶³ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, VI/24, no: 1567.

¹⁰⁶⁴ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XVIII/195, no: 3471.

¹⁰⁶⁵ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XVIII/196, no: 3471.

¹⁰⁶⁶ Yahya b. Maîn, **et-Târîh**, IV/141, no: 3589.

¹⁰⁶⁷ İclî, **Ma'rifetü's-Sikât**, II/98, no: 1110.

¹⁰⁶⁸ İbn Hacer, **Takrîbu't-Tehzîb**, s. 359, no: 4120.

¹⁰⁶⁹ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, V/394, no: 1829.

¹⁰⁷⁰ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, V/394, no: 1829.

¹⁰⁷¹ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XVIII/196, no: 3471.

¹⁰⁷² Zehebî, **Mîzânu'l-İ'tidâl**, II/634, no: 5127.

¹⁰⁷³ İbn Hibbân, **Kitâbu's-Sikât**, VII/115.

¹⁰⁷⁴ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VII/224, no: 3396.

¹⁰⁷⁵ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, VIII/72, no: 2209.

¹⁰⁷⁶ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VII/224, no: 3396; Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, VIII/72-73, no: 2209.

¹⁰⁷⁷ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXVII/444, no: 5899.

¹⁰⁷⁸ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXVII/445, no: 5899.

¹⁰⁷⁹ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, VIII/438, no: 1998.

¹⁰⁸⁰ İclî, **Ma'rifetü's-Sikât**, II/272, no: 1708.

¹⁰⁸¹ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, VIII/438, no: 1998.

¹⁰⁸² Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXVII/446, no: 5899.

¹⁰⁸³ Zehebî, **Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ**, X/591, no: 208.

¹⁰⁸⁴ İbn Hacer, **Takrîbu't-Tehzîb**, s. 238, no: 6598.

¹⁰⁸⁵ İbn Hibbân, **Kitâbu's-Sikât**, IX/200.

Kaynaklarda nakledilen bilgilerde raviler arasında *muasarâtın* yanısıra hoca talebe ilişkisinin de gerçekleştiği görülmektedir. Ayrıca ravilerin tamamı *sikadır*. Dolayısıyla hadisin senedi *muttasıl ve sahihtir*.

1.1.3.7. Yedinci Rivayet

حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ حَدَّثَنَا خَالِدٌ عَنْ عِكْرِمَةَ أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ قَالَ لَهُ
وَلَعَلِّي بِنِ عَبْدِ اللَّهِ أَنْتِيَا أَبَا سَعِيدٍ فَاسْمَعَا مِنْ حَدِيثِهِ فَأَتَيْتَاهُ وَهُوَ وَأَخُوهُ فِي حَائِطٍ لَهُمَا يَسْفِيَانِهِ فَلَمَّا رَأَانَا
جَاءَ فَاحْتَبَى وَجَلَسَ فَقَالَ كُنَّا نَنْقُلُ لِبَنِّ الْمَسْجِدِ لَبْنَةً لَبْنَةً وَكَانَ عَمَّارٌ يَنْقُلُ لِبَنَّتَيْنِ لِبَنَّتَيْنِ فَمَرَّ بِهِ النَّبِيُّ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمَسَحَ عَنْ رَأْسِهِ الْعُبَّارَ وَقَالَ وَيْحَ عَمَّارٍ تَقْتُلُهُ الْفِئَةُ الْبَاغِيَّةُ عَمَّارٌ يَدْعُوهُمْ إِلَى
اللَّهِ وَيَدْعُوهُمْ إِلَى النَّارِ

Buhârî, ← İbrahim b. Musa ← Abdülvehhab ← Hâlid isnâdıyla İkrime'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: İbn Abbâs bana ve oğlu Ali b. Abdullah'a, Ebû Saîd el-Hudrî'ye gidin ve onun hadisini dinleyin dedi. Gittiğimizde o ve kardeşi bahçelerini suluyorlardı, bizi gördüğünde geldi, elbisesini giydi, oturdu ve şöyle dedi: Biz Mescid'in kerpiçlerini birer birer taşıırken Ammâr ikişer ikişer taşıyordu. Hz. Peygamber (sav.) yanından geçince, başındaki tozu silkeleyerek şöyle buyurdu: Ammâr'a yazık! Onu azgın bir topluluk öldürecek, Ammâr onları Allah (cc.)'a, onlar onu ateşe çağırıyor¹⁰⁸⁶.

Hadisin senedindeki raviler:

Ebû Saîd el-Hudrî (74): Sahabidir.

İkrime (104)¹⁰⁸⁷.

Hâlid el-Hazzâ (141,142)¹⁰⁸⁸.

Abdülvehhab b. Abdülmecid (194) isimli ravinin künyesi Ebû Muhammed, nisbesi es-Sekafî¹⁰⁸⁹, el-Basrî'dir¹⁰⁹⁰. H. 108 senesinde doğmuş¹⁰⁹¹, H. 194 yılında vefat etmiştir¹⁰⁹². **Hâlid el-Hazzâ**, Eyyûb es-Sahtiyânî ve Ca'fer b. Muhammed b. Ali'den

¹⁰⁸⁶ Buhârî, **el-Câmiu's-Sahîh**, Cihâd, 17, IV/21, h. no: 2812.

¹⁰⁸⁷ 1. grup rivayetlerin sekizinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹⁰⁸⁸ 1. grup rivayetlerin, birinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹⁰⁸⁹ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VII/212, no: 3315.

¹⁰⁹⁰ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, VI/97, no: 1822; Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, XII/271, no: 5640.

¹⁰⁹¹ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VII/212, no: 3315.

¹⁰⁹² İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VII/213, no: 3315; Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, VI/97, no: 1822.

hadis rivayet etmiş¹⁰⁹³; ondan da Muhammed b. İdrîs eş-Şafi'î, Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Maîn ve İshak b. Râhûye rivayette bulunmuştur¹⁰⁹⁴.

Ravi hakkında İbn Sa'd *sika*, *zayıf* tarafları vardır¹⁰⁹⁵, Yahya b. Maîn¹⁰⁹⁶ ve İclî *sika*¹⁰⁹⁷, Zehebî *imâm*, *hâfiz*, *hüccet*¹⁰⁹⁸, İbn Hacer *sika* ölümünden üç sene önce hafızası bozuldu¹⁰⁹⁹ demiş, İbn Hibbân *Sikât*'ında zikretmiştir¹¹⁰⁰. Ukaylî ömrünün sonlarına doğru hafızasının bozulduğunu ve *ihtilâta* maruz kaldığını söylemiştir¹¹⁰¹.

Âlimlerin görüşlerine istinaden ravinin *sika* olduğunu söyleyebiliriz.

İbrahim b. Musa (230) isimli ravinin künyesi Ebû İshak el-Ferrâ, lakabı es-Sağîr, nisbesi er-Râzî¹¹⁰², et-Temîmî'dir. Ahmed b. Hanbel ona "Sağîr" diyenleri eleştirir ve o ilimde büyüktür derdi¹¹⁰³. H. 230 yılında vefat etmiştir¹¹⁰⁴. **Abdülvehhab b. Abdülmecid es-Sekafî**, Abdürrezzak b. Hemmâm ve Vekî' b. el-Cerrâh'tan hadis rivayet etmiş¹¹⁰⁵; ondan da **Buhârî**, Müslim ve Ebû Dâvûd rivayette bulunmuştur¹¹⁰⁶.

Ebû Zur'a er-Râzî onun Ebû Bekr b. Ebî Şeybe'den daha *mutkin*, hadisinin daha *sahîh* olduğunu söylemiştir¹¹⁰⁷. Ebû Hâtim er-Râzî¹¹⁰⁸ ve Nesâî *sika*¹¹⁰⁹, Zehebî büyük *hâfiz*, *mücevid*¹¹¹⁰, İbn Hacer *sika*, *hâfiz*¹¹¹¹ değerlendirmesini yapmış, İbn Hibbân *Sikât*'ında zikretmiştir¹¹¹².

Yapılan değerlendirmelerden bu ravinin de *sika* olduğu anlaşılmaktadır.

Yukarıda verilen bilgiler raviler arasında *muasarâtın* yanısıra hoca talebe ilişkisinin de gerçekleştiğini göstermektedir. Ravilerin tamamının *sika* olduğu da eklenince rivayetin senedinin *muttasıl* ve *sahîh* olduğunu söylememiz gerekecektir.

¹⁰⁹³ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XII/271, no: 5640; Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XVIII/503, no: 3604.

¹⁰⁹⁴ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XII/272, no: 5640; Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XVIII/504-505, no: 3604.

¹⁰⁹⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII/212, no: 3315.

¹⁰⁹⁶ Dârimî, *Târîh*, s. 54, no: 62.

¹⁰⁹⁷ İclî, *Ma'rifetü's-Sikât*, II/108, no: 1147.

¹⁰⁹⁸ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, IX/237, no: 67.

¹⁰⁹⁹ İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 368, no: 4261.

¹¹⁰⁰ İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, VII/132-133.

¹¹⁰¹ Ukaylî, *ed -Du'afâu'l-Kebîr*, III/75, no: 1040.

¹¹⁰² Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, I/327, no: 1028.

¹¹⁰³ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, II/219, no: 254.

¹¹⁰⁴ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, XI/141, no: 51.

¹¹⁰⁵ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, II/219, no: 254.

¹¹⁰⁶ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, II/220, no: 254.

¹¹⁰⁷ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, II/137, no: 436.

¹¹⁰⁸ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, II/137, no: 436.

¹¹⁰⁹ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, II/220, no: 254.

¹¹¹⁰ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, XI/140, no: 51.

¹¹¹¹ İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 94, no: 259.

¹¹¹² İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, VIII/70.

1.1.3.8. Sekizinci Rivayet

قال أبو يحيى : فحدثني ابن أبي الهذيل : أن عمار بن ياسر كان رجلا ضابطا فكان يحمل حجرين فبلغ ذلك النبي صلى الله عليه و سلم فتلقاه فدفع في صدره فقال : احبني فجعل رسول الله صلى الله عليه و سلم ينفذ التراب عن رأسه و صدره و يقول : ابن سمية تقتلك الفئة الباغية

Ebû Ya'lâ el-Mevsilî, ← Ebû Yahya isnâdıyla İbn Ebi'l-Hüzeyl'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Ammâr b. Yâsir güçlü biri olduğu için iki taş taşıyordu. Bu haber Hz. Peygamber (sav.)'e ulaştınca onun yanına gitti ve onun göğsüne vurdu. Bana yaklaş deyip başında ve göğsünde bulunan toprağı silkeleyerek şöyle buyurdu: Sümeyye'nin oğlu! Seni azgın bir topluluk öldürecek¹¹¹³.

Hadisin senedindeki raviler:

Abdullah b. Ebi'l-Hüzeyl el-Anezi¹¹¹⁴.

Ebû Yahya künyeli ravi: *Mechûldür*.

Tabiünden olan Abdullah b. Ebi'l-Hüzeyl el-Anezi'nin hadisi oradaymış gibi rivayet etmesi rivayetin *mürsel* olduğunu gösterir. Ayrıca Ebû Yahya künyeli ravinin *mechûl* olması rivayetin *zayıflığına* sebep olan başka bir etkidir.

1.1.3.9. Dokuzuncu Rivayet

حدثنا أحمد بن المقدم حدثنا عبد الله ابن جعفر قال : حدثني العلاء بن عبد الرحمن عن أبيه عن أبي هريرة قال : كان رسول الله - صلى الله عليه و سلم - : بيني المسجد فإذا نقل الناس حجرا نقل عمار حجرين وإذا نقلوا لبنة نقل لبنتين فقال رسول الله - صلى الله عليه و سلم - : ويح ابن سمية تقتله الفئة الباغية .

Ebû Ya'lâ el-Mevsilî, ← Ahmed b. el-Mikdâm ← Abdullah b. Ca'fer ← Alâ b. Abdurrahman ← babası isnâdıyla Ebû Hüreyre'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Rasulullah (sav.) Mescid'i inşa ediyordu. İnsanlar bir taş taşırken Ammâr iki taş, onlar bir kerpiç taşırken o iki kerpiç taşıyordu. Bunun üzerine Rasulullah (sav.) şöyle buyurdu: Sümeyye'nin oğluna yazık onu azgın bir topluluk öldürecek¹¹¹⁵.

Hadisin senedindeki raviler:

Ebû Hüreyre (58): Sahabidir.

Alâ b. Abdurrahman'ın babası.

¹¹¹³ Ebû Ya'la el-Mevsilî, *Müsned*, VII/195, h. no: 4181.

¹¹¹⁴ 1. grup rivayetlerin on sekizinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹¹¹⁵ Ebû Ya'la el-Mevsilî, *Müsned*, XI/403, h. no: 6524.

Alâ b. Abdurahman (132)¹¹¹⁶.

Abdullah b. Ca'fer (178) b. Necîh isimli ravinin künyesi Ebû Ca'fer, nisbesi el-Medîni¹¹¹⁷, es-Sa'dî'dir. Ali b. el-Medîni'nin babasıdır¹¹¹⁸. H. 178 senesinde vefat etmiştir¹¹¹⁹. **Alâ b. Abdurrahman**, Abdullah b. Dînâr ve Mâlik b. Enes'ten hadis rivayet etmiş¹¹²⁰; ondan da **Ahmed b. el-Mikdâm el-İclî**, Ebû Dâvûd et-Tayâlisî ve oğlu Ali b. el-Medîni rivayette bulunmuştur¹¹²¹.

Ravi hakkında Yahya b. Maîn *leyse bi şey*¹¹²², Ebû Hâtim er-Râzî, *münkeru'l-hadîs cidden, daifu'l-hadîs*¹¹²³, Nesâî *metrûku'l-hadîs*¹¹²⁴, Zehebî *zayıf*¹¹²⁵, İbn Hacer *zayıf*, ömrünün sonlarında hafızasının bozulduğu söylenmiştir¹¹²⁶ değerlendirmesini yapmış, Ahmed b. Hanbel, Vekî'in sıra onun hadisine gelince "bunu geç" dediğini nakletmiştir¹¹²⁷. Buhârî *Du'afâ*'sında zikretmiş¹¹²⁸ ve Yahya b. Maîn'in onu eleştirdiğini söylemiştir¹¹²⁹. Yezîd b. Harun'a ravinin durumu sorulunca "size açıklandığı takdirde sizi üzecek olan şeylere dair soru sormayın"¹¹³⁰ ayetini okumuştur¹¹³¹.

Ravinin *zayıf* olduğu hususunda ittifak vardır.

Ahmed b. el-Mikdâm (156-253) b. Süleyman isimli ravinin künyesi Ebû'l-Eş'as, nisbesi el-İclî, el-Basrî'dir¹¹³². Ebû Ca'fer'in ölümünden iki sene önce (156) doğmuş, H. 253 yılında vefat etmiştir¹¹³³. **Abdullah b. Ca'fer el-Medîni**, Hammâd b. Zeyd, Abdullah es-Sekafî ve Mu'temir b. Süleyman'dan hadis rivayet etmiş¹¹³⁴; ondan da Buhârî, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce rivayette bulunmuştur¹¹³⁵.

¹¹¹⁶ Bu raviler 2. grup rivayetlerin birinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹¹¹⁷ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, V/62, no: 148.

¹¹¹⁸ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XIV/379-380, no: 3206.

¹¹¹⁹ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, V/62, no: 148.

¹¹²⁰ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XIV/380, no: 3206.

¹¹²¹ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XIV/380-381, no: 3206.

¹¹²² İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, V/23, no: 102.

¹¹²³ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, V/23, no: 102.

¹¹²⁴ Nesâî, *Kitâbu'd-Du'afâ*, s. 148, no: 346.

¹¹²⁵ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, VII/330, no: 115.

¹¹²⁶ İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 298, no: 3255.

¹¹²⁷ Ahmed b. Hanbel, *Kitâbü'l-İlel*, III/157, no: 3702.

¹¹²⁸ Buhârî, *Kitâbu'd-Du'afâi's-Sağîr*, s. 67, no: 183.

¹¹²⁹ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, V/62, no: 148.

¹¹³⁰ Mâide 5/101.

¹¹³¹ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, V/23, no: 102.

¹¹³² Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, VI/381, no: 2879; Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, I/488, no: 110.

¹¹³³ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, VI/385, no: 2879; Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, I/490, no: 110.

¹¹³⁴ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, VI/381, no: 2879; Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, I/488, no: 110.

¹¹³⁵ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, I/488, no: 110.

Ravi hakkında Ebû Hâtim er-Râzî *sâlihu'l-hadîs, mahalluhu's-sıdk*¹¹³⁶, Salih b. Muhammed *sika*, Ebû Bekr el-Berkânî *akıllı, sâhibu hadîs*, Nesâî *leyse bihî be's*¹¹³⁷, Zehebî *sika*¹¹³⁸, İbn Hacer *sadûk, sâhibu hadîs*, Ebû Dâvûd onu murûet yönünden eleştirmiştir¹¹³⁹ değerlendirmesini yapmış, İbn Hibbân *Sikât*'ında zikretmiştir¹¹⁴⁰.

Yapılan değerlendirmeler ravinin *sika* olduğunu göstermektedir.

Verilen bilgilere bakıldığında raviler arasında *muasarâtın* yanında hoca talebe ilişkisinin de gerçekleştiği görülmektedir. Dolayısıyla hadisin senedinde *inkitâ'* yoktur. Ancak Abdullah b. Ca'fer isimli ravinin *metrûku'l-hadîs, münkeru'l-hadîs* lafızlarıyla *cerh* edilmesinden dolayı bu isnâd *zayıftır*.

1.1.4. Dördüncü Grup Rivayetler

Bu grupta Ammâr b. Yâsir'in azgın bir topluluk tarafından öldürüleceğini ve bunun Hendek Savaşında, hendeğin kazımı esnasında söylendiğini belirten rivayetleri ele alacağız.

1.1.4.1. Birinci Rivayet

حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ ، قَالَ : حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِي هِنْدَ ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ ، عَنْ أَبِي سَعِيدِ الْخُدْرِيِّ ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا حَفَرَ الْخَنْدَقَ ، وَكَانَ النَّاسُ يَحْمِلُونَ لَبِنَةً لَبِنَةً ، وَعَمَّارٌ نَاقَةً مِنْ وَجَعٍ كَانَ بِهِ ، فَجَعَلَ يَحْمِلُ لَبِنَتَيْنِ لَبِنَتَيْنِ ، قَالَ أَبُو سَعِيدٍ : فَحَدَّثَنِي أَصْحَابِي أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَنْفُضُ التُّرَابَ عَنْ رَأْسِهِ وَيَقُولُ : وَيْحَكَ يَا ابْنَ سَمِيَّةَ ، تَفْتُلُكَ الْفَيْئَةُ الْبَاغِيَّةَ .

Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, ← Vüheyb ← Dâvûd b. Ebî Hind ← Ebû Nadra ← isnâdıyla Ebû Saîd el-Hudrî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Rasulullah (sav.) hendeği kazınca insanlar kerpiçleri birer birer taşıırken Ammâr geçirdiği hastalıktan yeni iyileşmişti ve kerpiçleri ikişer ikişer taşıyordu. Arkadaşlarım bana Rasulullah (sav.)'ın onun başındaki toprağı silkeleyerek şöyle buyurduğunu söyledi: “Yazık sana Sümeyye'nin oğlu! Seni azgın bir topluluk öldürecek”¹¹⁴¹.

¹¹³⁶ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, II/78, no: 167.

¹¹³⁷ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, VI/385, no: 2879.

¹¹³⁸ Zehebî, *el-Kâşif*, I/204, no: 89.

¹¹³⁹ İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 85, no: 110.

¹¹⁴⁰ İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, VIII/32.

¹¹⁴¹ Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, *Müsned*, I/517-518, h. no: 637; III/622, h. no: 2282.

Hadisin senedindeki raviler:

Ebû Saîd el-Hudrî (74): Sahabidir.

Ebû Nadra (108,109)¹¹⁴².

Dâvûd b. Ebî Hind (Dînâr) (139)¹¹⁴³.

Vüheyb b. Hâlid (165) b. ‘Aclân isimli ravinin künyesi Ebû Bekr¹¹⁴⁴, nisbesi el-Basrî¹¹⁴⁵, el-Bâhilî’dir¹¹⁴⁶. H. 165 senesinde, 58 yaşında vefat etmiştir¹¹⁴⁷. **Dâvûd b. Ebî Hind (Dâvûd b. Dînâr)**, Eyyûb es-Sahtiyânî ve Hâlid el-Hazzâ’dan hadis rivayet etmiş¹¹⁴⁸; ondan da **Ebû Dâvûd et-Tayâlisî**, İsmail b. Uleyye, Abdullah b. Mübârek rivayette bulunmuştur¹¹⁴⁹.

Ravi hakkında İbn Sa’d *sika, kesîru’l-hadîs, hüccet*¹¹⁵⁰, Abdurrahman b. Mehdî, “döneminin en iyi hadis ve *ricâl* bilginlerindendir”¹¹⁵¹ demiş. Yahya b. Maîn *sebt*¹¹⁵², Ahmed b. Hanbel *ashâb-ı hadistendir, leyse bihî be’s*¹¹⁵³, İclî *sika*¹¹⁵⁴, İbn Hibbân *mutkin*¹¹⁵⁵, Zehebî *hâfız, sebt, imâm*¹¹⁵⁶ olduğunu söylemiştir. İbn Hacer *sika, sebt* ölümünden kısa bir süre önce hafızası bozulmuş¹¹⁵⁷ değerlendirmesini yapmıştır.

Verilen bilgilerden yola çıkarak ravinin *sika* olduğunu söyleyebiliriz.

Kaynaklarda nakledilen bilgilerde raviler arasında *muasarâtın* yanısıra hoca talebe ilişkisinin de gerçekleştiği görülmektedir. Ayrıca ravilerin tamamı *sikadır*. Dolayısıyla hadisin senedi *muttasıl ve sahîhtir*. Müsnedin muhakkiki de bu hadisin sahîh olduğunu söylemiştir¹¹⁵⁸.

¹¹⁴² 1. grup rivayetlerin on birinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹¹⁴³ 3. grup rivayetlerin dördüncü rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹¹⁴⁴ İbn Sa’d, **et-Tabakât**, VII/211, no: 3308.

¹¹⁴⁵ Buhârî, **et-Târîhu’l-Kebîr**, VIII/177, no: 2613.

¹¹⁴⁶ Mizzî, **Tehzîbu’l-Kemâl**, XXXI/164, no: 6769.

¹¹⁴⁷ Buhârî, **et-Târîhu’l-Kebîr**, VIII/177, no: 2613.

¹¹⁴⁸ Mizzî, **Tehzîbu’l-Kemâl**, XXXI/164, no: 6769.

¹¹⁴⁹ Mizzî, **Tehzîbu’l-Kemâl**, XXXI/165, no: 6769.

¹¹⁵⁰ İbn Sa’d, **et-Tabakât**, VII/211, no: 3308.

¹¹⁵¹ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve’t-Ta’dîl**, IX/35, no: 158.

¹¹⁵² Yahya b. Maîn, **et-Târîh**, III/564, no: 2769.

¹¹⁵³ Ahmed b. Hanbel, **Kitâbü’l-İlel**, I/535, no: 1266.

¹¹⁵⁴ İclî, **Ma’rifetü’s-Sikât**, II/346, no: 1958.

¹¹⁵⁵ İbn Hibbân, **Kitâbu’s-Sikât**, VII/560.

¹¹⁵⁶ Zehebî, **Tezkiratu’l-Huffâz**, I/235, no: 222.

¹¹⁵⁷ İbn Hacer, **Takrîbu’t-Tehzîb**, s. 586, no: 7487.

¹¹⁵⁸ Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, **Müsned**, III/622, h. no: 2282 (3 nolu dipnot).

1.1.4.2. İkinci Rivayet

أخبرنا أزهر السمان عن ابن عون عن الحسن عن أمه عن أم سلمة قالت ما رأيت فنسيت فإني لم أنس أني رأيتهم يعاطيهم اللبن يوم الخندق وهو يقول إن الخير خير الآخرة فاغفر للأنصار والمهاجرة فمر عمار فقال ويحا لك يا ابن سمية تقتلك الفئة الباغية

İshak b. Râhûye, ← Ezher es-Semmân ← İbn Avn ← Hasan ← annesi isnâdıyla Ümmü Seleme'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Gördüklerimi unuttum ancak Hz. Peygamber (sav.)'in Hendek günü “asıl sevap, ahiret sevabıdır. Ensar ve Muhacirleri başla” diyerek onlara kerpiç verdiğini unutmam. Ammâr oradan geçince Rasulullah (sav.) şöyle buyurdu: Sümeyye'nin oğlu yazık sana! Seni azgın bir topluluk öldürecek¹¹⁵⁹.

Hadisin senedindeki raviler:

Ümmü Seleme (62): Sahabidir.

Hasan el-Basrî'nin annesi Hayra.

Hasan el-Basrî (21-110)¹¹⁶⁰.

İbn Avn (64-151)¹¹⁶¹.

Ezher es-Semmân (203)¹¹⁶².

Raviler hakkında verilen bilgilerden ravilerin *sika* oldukları ve aralarında muasarâtın yanı sıra hoca talebe ilişkisinin de mevcut olduğu tespit edilmiştir. Buna dayanarak hadisin senedinin *muttasıl* ve *sahih* olduğu söylenebilir. Müsned'in muhakkiki bu hadisin Müslim'in şartlarına göre *sahih* olduğunu ifade etmiştir¹¹⁶³.

1.1.4.3. Üçüncü Rivayet

حدثنا محمد بن جعفر حدثنا شعبة عن أبي مسلمة قال سمعت أبا نضرة يحدث عن أبي سعيد الخدري قال أخبرني من هو خير مني أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لعمار حين جعل يحفر الخندق وجعل يمسح رأسه ويقول بؤس ابن سمية تقتلك الفئة الباغية

Ahmed b. Hanbel, ← Muhammed b. Ca'fer ← Şu'be ← Ebû Mesleme ← Ebû Nadra isnâdıyla Ebû Saîd el-Hudrî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Bana, benden

¹¹⁵⁹ İshak b. Râhûye, **Müsned**, IV/145-146, h. no: 1918.

¹¹⁶⁰ Bu raviler 1. grup rivayetlerin, birinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹¹⁶¹ 1. grup rivayetlerin, altıncı rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹¹⁶² 3. grup rivayetlerin üçüncü rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹¹⁶³ İshak b. Râhûye, **Müsned**, IV/145-146, h. no: 1918 (105 nolu dipnot)

daha iyi biri¹¹⁶⁴ dediki Rasulullah (sav.) hendeği kazarken Ammâr'a, onun başını temizleyerek şöyle buyurdu: Sümeyye'nin oğluna yazık! Seni azgın bir topluluk öldürecek¹¹⁶⁵.

Hadisin senedindeki raviler:

Ebû Saîd el-Hudrî (74): Sahabidir.

Ebû Nadra (108,109).

Ebû Mesleme¹¹⁶⁶.

Şu'be b. el-Haccâc, (82-160)¹¹⁶⁷.

Muhammed b. Ca'fer (193,194)¹¹⁶⁸.

Kaynaklarda nakledilen bilgilerde raviler arasında *muasarâtın* yanısıra hoca talebe ilişkisinin de gerçekleştiği görülmektedir. Ayrıca ravilerin tamamı *sikadır*. Dolayısıyla hadisin senedi *muttasıl* ve *sahîhtir*. Şu'ayb el-Arnâvût ve ekibi bu hadisin Müslim'in şartlarına göre *sahîh* olduğunu söylemiştir¹¹⁶⁹.

1.1.4.4. Dördüncü Rivayet

حدثنا ابن أبي عدي عن ابن عون عن الحسن عن أمه عن أم سلمة قالت ما نسيت قوله يوم الخندق وهو يعاطيهم اللبن وقد اغبر شعر صدره وهو يقول اللهم إن الخير خير الآخرة فاغفر للأنصار والمهاجرة قال فرأى عمارا فقال ويحه ابن سمية تقتله الفئة الباغية قال فذكرته لمحمد يعني ابن سيرين فقال عن أمه قلت نعم أما إنها كانت تخالطها تلج عليها

Ahmed b. Hanbel, ← İbn Ebî Adî ← İbn Avn ← Hasan ← annesi isnâdıyla Ümmü Seleme'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Hz. Peygamber (sav.)'in Hendek günü söylediği sözü unutmadım. Onlara kerpiç verirken göğsü tozlanmıştı ve “sevap ahiret sevabıdır Ensar ve Muhacirleri bağışla” diyordu. O esnada Ammâr'ı gördü ve şöyle buyurdu: “Sümeyye'nin oğluna yazık! Onu azgın bir topluluk öldürecek”. Ahmed b. Hanbel: Muhammed b. Sîrîn'e “annesinden mi” (rivayet etmiş) dedim. O da evet, (Hasan'ın) annesi Ümmü Selemen'in yanına sık sık giderdi dedi¹¹⁷⁰.

Hadisin senedindeki raviler:

¹¹⁶⁴ Bazı rivayetlerde bu kişinin sahabeden Ebû Katade olduğu ifade edilmiştir. Bkz. Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, XXXVII/298, h. no: 22610.

¹¹⁶⁵ Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, XXXVII/297, h. no: 22609.

¹¹⁶⁶ Bu raviler 1. grup rivayetlerin on birinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹¹⁶⁷ 1. grup rivayetlerin, birinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹¹⁶⁸ 1. grup rivayetlerin beşinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹¹⁶⁹ Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, XXXVII/297, h. no: 22609 (2 nolu dipnot).

¹¹⁷⁰ Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, XLIV/83, h. no: 26482.

Ümmü Seleme (62): Sahabidir.

Hasan el-Basrî'nin annesi Hayra.

Hasan el-Basrî (21-110)¹¹⁷¹.

İbn Avn (64-151)¹¹⁷².

İbn Ebî Adî (194)¹¹⁷³.

Raviler hakkında verilen bilgilerden ravilerin *sika* oldukları ve aralarında *muasarâtın* yanısıra hoca talebe ilişkisinin de mevcut olduğu tespit edilmiştir. Buna dayanarak hadisin senedinin *muttasıl* ve *sahîh* olduğu söylenebilir. Şu'ayb el-Arnâvût ve ekibi bu hadisin Müslim'in şartlarına göre *sahîh* olduğunu ifade etmiştir¹¹⁷⁴.

1.1.4.5. Beşinci Rivayet

حدثنا معاذ حدثنا ابن عون عن الحسن عن أمه عن أم سلمة قالت ما نسيت يوم الخندق وقد اغبر صدره وهو يعاطيهم اللبن ويقول اللهم إن الخير خير الآخره فاغفر للأنصار والمهاجره قال فأقبل عمار فلما رآه قال ويحك ابن سمية تقتلك الفنة الباغية قال فحدثته محمدا فقال عن أمه أما إنها قد كانت تلج على أم المؤمنين

Ahmed b. Hanbel, ← Muâz ← İbn Avn ← Hasan ← annesi isnâdıyla Ümmü Seleme'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Hz. Peygamber (sav.)'in Hendek günü söylediği sözü unutmadım. Onlara kerpiç verirken göğsü tozlanmıştı ve “sevap ahiret sevabıdır Ensar ve Muhacirleri bağışla” diyordu. O esnada Ammâr geldi. Hz. Peygamber (sav.) onu görünce şöyle buyurdu: “Sümeyye'nin oğlu yazık sana! Seni azgın bir topluluk öldürecek”. Ahmed b. Hanbel: Muhammed b. Sîrîn'e “annesinden mi” (rivayet etmiş) dedim. O da evet, (Hasan'ın) annesi Ümmü Seleme'nin yanına sık sık giderdi dedi¹¹⁷⁵.

Hadisin senedindeki raviler:

Ümmü Seleme (62): Sahabidir.

Hasan el-Basrî'nin annesi Hayra.

Hasan el-Basrî (21-110)¹¹⁷⁶.

İbn Avn (64-151)¹¹⁷⁷.

¹¹⁷¹ Bu raviler 1. grup rivayetlerin, birinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹¹⁷² 1. grup rivayetlerin, altıncı rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹¹⁷³ 3. grup rivayetlerin dördüncü rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹¹⁷⁴ Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, XLIV/83, h. no: 26482 (7 nolu dipnot).

¹¹⁷⁵ Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, XLIV/279-280, h. no: 26680.

¹¹⁷⁶ Bu raviler 1. grup rivayetlerin, birinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

Muâz b. Muâz (119-196) isimli ravinin künyesi Ebü'l-Müsennâ, nisbesi el-Anberî'dir. H. 119 yılında doğmuş, Basra kadılığı yapmış, H. 196 senesinde vefat etmiştir¹¹⁷⁸. **Abdullah b. Avn**, Saîd b. Ebî Arûbe, Şu'be b. el-Haccâc ve Süfyân es-Sevrî'den hadis rivayet etmiş; ondan da **Ahmed b. Hanbel**, Ali b. el-Medîni ve Yahya b. Maîn rivayette bulunmuştur¹¹⁷⁹.

Ravi hakkında Yahya b. Saîd el-Kattân, Kufe ve Basra'da Muâz gibisi yok¹¹⁸⁰, İbn Sa'd¹¹⁸¹, Yahya b. Maîn ve Ebû Hâtim er-Râzî *sika*¹¹⁸² demiş. Ahmed b. Hanbel Basra'nın en sağlamı¹¹⁸³, Nesâî *sika, sebt*¹¹⁸⁴, İbn Hibbân *fakîh, akıllı, mutkin*¹¹⁸⁵, Zehebî *hâfız, ileyhi'l-müntehâ fi't-tesebbüt*¹¹⁸⁶, İbn Hacer *sika, mutkin*¹¹⁸⁷ değerlendirmesini yapmıştır.

Yapılan değerlendirmelerden ravinin *tevsikiinde* ittifak olduğunu anlıyoruz.

Kaynaklarda nakledilen bilgilerde raviler arasında *muasarâtın* yanısıra hoca talebe ilişkisinin de gerçekleştiği görülmektedir. Ayrıca ravilerin tamamı *sikadır*. Dolayısıyla hadisin senedi *muttasıl ve sahihtir*. Şu'ayb el-Arnâvût ve ekibi bu hadisin Müslim'in şartlarına göre *sahih* olduğunu söylemiştir¹¹⁸⁸.

1.1.4.6. Altıncı Rivayet

حدثنا محمد بن المثنى وابن بشار (واللفظ لابن المثنى) قالا حدثنا محمد بن جعفر حدثنا شعبة عن أبي مسلمة قال سمعت أبا نضرة يحدث عن أبي سعيد الخدري قال : أخبرني من هو خير مني أن رسول الله صلى الله عليه و سلم قال لعمار حين جعل يحفر الخندق وجعل يمسح رأسه ويقول يؤس ابن سمية تقتلك فئة باغية

Müslim, ← Muhammed b. el-Müsennâ, İbn Beşşâr (lafız İbnü'l-Müsennâ'ya ait) ← Muhammed b. Ca'fer ← Şu'be ← Ebû Mesleme isnâdıyla Ebû Saîd el-Hudrî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Bana, benden daha iyi biri (Ebû Katâde) dedi ki

¹¹⁷⁷ 1. grup rivayetlerin, altıncı rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹¹⁷⁸ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VII/215, no: 3329; Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, VII/365-366, no: 1571.

¹¹⁷⁹ Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, XV/165, no: 7070; Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXVIII/132-134, no: 6036.

¹¹⁸⁰ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, VII/366, no: 1571.

¹¹⁸¹ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VII/215, no: 3329.

¹¹⁸² İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, VIII/249, no: 1132.

¹¹⁸³ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, VIII/249, no: 1132.

¹¹⁸⁴ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXVIII/135, no: 6036.

¹¹⁸⁵ İbn Hibbân, **Kitâbu's-Sikât**, VII/482.

¹¹⁸⁶ Zehebî, **el-Kâşif**, II/273, no: 5507.

¹¹⁸⁷ İbn Hacer, **Takrîbu't-Tehzîb**, s. 536, no: 6740.

¹¹⁸⁸ Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, XLIV/280, h. no: 26680 (1 nolu dipnot).

Rasulullah (sav.) hendeği kazarken Ammâr'a, onun başını temizleyerek şöyle buyurdu: Sümeyye'nin oğluna yazık! Seni azgın bir topluluk öldürecek¹¹⁸⁹.

Hadisin senedindeki raviler:

Ebû Katâde (54): Sahabidir.

Ebû Saîd el-Hudrî (74): Sahabidir.

Ebû Nadra (108,109).

Ebû Mesleme¹¹⁹⁰.

Şu'be b. el-Haccâc, (82-160)¹¹⁹¹.

Muhammed b. Ca'fer (193,194)¹¹⁹².

Muhammed b. Beşşâr (252) isimli ravinin künyesi Ebû Bekr, nisbesi el-Basrî¹¹⁹³, el-Abdî, lakabı Bûndâr'dır¹¹⁹⁴. H. 252 senesinde vefat etmiştir¹¹⁹⁵.

Muhammed b. Ca'fer Ğunder, Abdurrahman b. Mehdi, Yahya b. Saîd el-Kattân ve Ebû Dâvûd et-Tayâlisî'den hadis rivayet etmiş; ondan da Kütüb-i Sitte musannıfları, Abdullah b. Ahmed b. Hanbel ve Ebû Zür'a er-Râzî rivayette bulunmuştur¹¹⁹⁶.

Ravi hakkında İclî *sika, kesîru'l-hadîs*¹¹⁹⁷, Ebû Hâtim er-Râzî *sadûk*¹¹⁹⁸, Nesâî *sâlih, lâ be'se bih*¹¹⁹⁹ demiş, İbn Hibbân *Sikât*'nda zikretmiştir¹²⁰⁰. Zehebî büyük *hâfiz, imâm, mutkin, mücevvid*¹²⁰¹, İbn Hacer *sika*¹²⁰² değerlendirmesini yapmıştır.

Ravi hakkında yapılan değerlendirmeler onun *sika* olduğunu göstermektedir.

Muhammed b. el-Müsennâ (252) isimli ravinin künyesi Ebû Musa, lakabı ez-Zemin nisbesi el-Basrî¹²⁰³, el-Anezî'dir¹²⁰⁴. H. 250, 251¹²⁰⁵ veya 252 senesinde vefat etmiştir¹²⁰⁶. **Muhammed b. Ca'fer Ğunder**, Süfyân b. Uyeyne, Yahya b. Saîd el-

¹¹⁸⁹ Müslim, **el-Câmi'u's-Sahîh**, Fiten, 70, IV/2235, h. no: 2915.

¹¹⁹⁰ Bu raviler 1. grup rivayetlerin on birinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹¹⁹¹ 1. grup rivayetlerin, birinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹¹⁹² 1. grup rivayetlerin beşinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹¹⁹³ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, I/49, no: 98.

¹¹⁹⁴ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXIV/511, no: 5086.

¹¹⁹⁵ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, I/49, no: 98.

¹¹⁹⁶ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXIV/512-513, no: 5086.

¹¹⁹⁷ İclî, **Ma'rifetü's-Sikât**, II/233, no: 1573.

¹¹⁹⁸ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, VII/214, no: 1187.

¹¹⁹⁹ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXIV/517, no: 5086.

¹²⁰⁰ İbn Hibbân, **Kitâbu's-Sikât**, IX/111.

¹²⁰¹ Zehebî, **Tezkiratu'l-Huffâz**, II/511, no: 526.

¹²⁰² İbn Hacer, **Takrîbu't-Tehzîb**, s. 469, no: 5754.

¹²⁰³ Buhârî, **et-Târîhu'l-Evsat**, II/366.

¹²⁰⁴ Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, IV/458, no: 1638.

¹²⁰⁵ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXVI/365, no: 5579.

¹²⁰⁶ Buhârî, **et-Târîhu'l-Evsat**, II/366.

Kattân ve Abdurrahman b. Mehdi'den hadis rivayet etmiş; ondan da **Müslim, Nesâî, Buhârî, Tirmizî** ve Ebû Dâvûd rivayette bulunmuştur¹²⁰⁷.

Ravi hakkında Yahya b. Maîn *sika*¹²⁰⁸, Muhammed b. Ali en-Neysâbüri *hüccet*¹²⁰⁹, Ebû Hâtim er-Râzî *sâlihu'l-hadîs, sadûk*¹²¹⁰, Nesâî *lâ be'se bih*, kitabında değişiklik yapardı¹²¹¹ tabirini kullanmış, İbn Hibbân *Sikât*'ında zikretmiştir¹²¹². Hatîb el-Bağdâdî¹²¹³ ve İbn Hacer *sika, sebt*¹²¹⁴, Zehebî *hâfız, sika* takva sahibi¹²¹⁵ değerlendirmesini yapmıştır.

Verilen bilgilerden ravinin *sika* olduğu anlaşılmaktadır.

Yukarıda verilen bilgiler raviler arasında *muasarâtın* yanısıra hoca talebe ilişkisinin de gerçekleştiğini göstermektedir. Ravilerin tamamının *sika* olduğu da eklenince rivayetin senedinin *muttasıl* ve *sahîh* olduğunu söylememiz gerekecektir.

1.1.4.7. Yedinci Rivayet

وحدثني محمد بن معاذ بن عباد العنبري وهريم بن عبدالأعلى قال حدثنا خالد بن الحارث ح وحدثنا إسحاق بن إبراهيم وإسحاق بن منصور ومحمود بن غيلان ومحمد بن قدامة قالوا أخبرنا النضر بن شميل كلاهما عن شعبة عن أبي مسلمة بهذا الإسناد نحوه غير أن في حديث النضر أخبرني من هو خير مني أبو قتادة وفي حديث خالد بن الحارث قال أراه يعني أبا قتادة وفي حديث خالد ويقول ويس أو يقول يا ويس ابن سمية

Müslim, ← Muhammed b. Muâz b. Abbâd el-Anberî, Hüreyim b. Abdü'l-A'lâ ← Hâlid b. el-Hâris (ح) İshak b. İbrahim, İshak b. Mansûr, Mahmud b. Ğaylân, Muhammed b. Kudâme ← Nadr b. Şümeyl her ikisi (Nadr ile Hâlid) Şu'be o da Ebû Mesleme isnâdıyla bir önceki hadisin benzerini rivayet etmiştir. Ancak Nadr'ın rivayet ettiği hadiste “bana, benden daha iyi biri Ebû Katâde haber verdi” lafzı, Hâlid b. el-Hâris'in rivayet ettiği hadiste ise “onun Ebû Katâde olduğunu düşünüyorum”, “Sümeyye'nin oğluna yazık” ziyâdesi vardır¹²¹⁶.

Hadisin senedindeki raviler:

¹²⁰⁷ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, IV/458, no: 1638.

¹²⁰⁸ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, VIII/95, no: 409.

¹²⁰⁹ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, IV/459, no: 1638.

¹²¹⁰ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, VIII/95, no: 409.

¹²¹¹ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXVI/363, no: 5579.

¹²¹² İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, IX/111.

¹²¹³ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, IV/458, no: 1638.

¹²¹⁴ İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 505, no: 6264.

¹²¹⁵ Zehebî, *el-Kâşif*, II/214, no: 5134.

¹²¹⁶ Müslim, *el-Câmi'u's-Sahîh*, Fiten, 71, IV/2235-2236, h. no: 2915.

Ebû Katâde (54): Sahabidir.

Ebû Saîd el-Hudrî (74): Sahabidir.

Ebû Nadra (108,109).

Ebû Mesleme¹²¹⁷.

Şu'be b. el-Haccâc, (82-160)¹²¹⁸.

Hâlid b. el-Hâris (186) isimli ravinin künyesi Ebû Osman, nisbesi el-Hüceymî¹²¹⁹, el-Basrî'dir¹²²⁰. H. 186 senesinde vefat etmiştir¹²²¹. **Şu'be b. el-Haccâc, Abdullah b. Avn** ve Süfyân es-Sevrî'den hadis rivayet etmiş¹²²²; ondan da **Ubeydullah b. Ömer el-Kavârîrî, Muhammed b. Abdü'l-A'lâ, Muhammed b. Muâz b. Abbâd el-Anberî ve Hüreym b. Abdü'l-A'lâ** rivayette bulunmuştur¹²²³.

Ravi hakkında İbn Sa'd *sika*¹²²⁴, Ahmed b. Hanbel *ileyhi'l-müntehâ fi't-tesebbüt*¹²²⁵, Ebû Hâtim er-Râzî *imâm, sika*¹²²⁶, Nesâî¹²²⁷ ve İbn Hacer *sika, sebt*¹²²⁸, İbn Hibbân dâhilerden¹²²⁹, İbn Şâhîn *sadûk*¹²³⁰, Zehebî *hâfiz, hüccet*¹²³¹, değerlendirmesini yapmıştır. Yahya b. Maîn'e, Basralıların en *sebt* şeyhleri kimlerdir diye sorulmuş, o aralarında Hâlid b. el-Hâris'in bulunduğu bir grubun isimlerini saymıştır¹²³².

Yapılan değerlendirmeler ravinin *sika* olduğunu göstermektedir.

Nadr b. Şümeyl (203,204)¹²³³.

Muhammed b. Muâz (223) b. Abbâd isimli ravinin nisbesi el-Anberî, el-Basrî'dir¹²³⁴. H. 223 yılında vefat etmiştir¹²³⁵. **Hâlid b. el-Hâris**, Süfyân b. Uyeyne, Vekî' b. el-Cerrâh ve Yahya b. Saîd el-Kattân'dan hadis rivayet etmiş; ondan da

¹²¹⁷ Bu raviler 1. grup rivayetlerin on birinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹²¹⁸ 1. grup rivayetlerin, birinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹²¹⁹ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VII/214, no: 3323.

¹²²⁰ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, III/145, no: 490.

¹²²¹ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VII/214, no: 3323; Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, III/145, no: 490.

¹²²² Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, VIII/36, no: 1598.

¹²²³ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, VIII/37, no: 1598.

¹²²⁴ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VII/214, no: 3323.

¹²²⁵ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, III/325, no: 1460.

¹²²⁶ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, III/325, no: 1460.

¹²²⁷ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, VIII/38, no: 1598.

¹²²⁸ İbn Hacer, **Takrîbu't-Tehzîb**, s. 187, no: 1619.

¹²²⁹ İbn Hibbân, **Kitâbu's-Sikât**, VI/267.

¹²³⁰ İbn Şâhîn, **Târîhu Esmâi's-Sikât**, s. 77, no: 314.

¹²³¹ Zehebî, **Tezkiratu'l-Huffâz**, I/309, no: 285.

¹²³² İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, III/325, no: 1460.

¹²³³ 1. grup rivayetlerin on birinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹²³⁴ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXVI/473, no: 5615.

¹²³⁵ Zehebî, **el-Kâşif**, II/222, no: 5159.

Müslim, Ebû Dâvûd, Ebû Hâtim er-Râzî ve Ebû Zür'a er-Râzî rivayette bulunmuştur¹²³⁶.

Ebû Hâtim er-Râzî onun hakkında *sadûk, leyse bihî be's*¹²³⁷ demiş, Ukaylî hadisinde *zayıflık* olduğunu söylemiştir¹²³⁸. Zehebî *sika*¹²³⁹, İbn Hacer *sadûk, hata yapar*¹²⁴⁰ değerlendirmesini yapmıştır.

Verilen bilgilerden yola çıkarak ravinin bazen hata yapmakla birlikte *sika* olduğu söylenebilir.

Hüreym b. Abdü'l-A'lâ (235) b. el-Furât isimli ravinin künyesi Ebû Hamza, nisbesi el-Esedî, el-Basrî'dir¹²⁴¹. H. 235 yılında vefat etmiştir¹²⁴². **Hâlid b. el-Hâris**, Mu'temir b. Süleyman, Yezîd b. Zürey' ve Abbâs b. İsmail'den hadis rivayet etmiş; ondan da **Müslim**, Ebû Ya'lâ el-Mevsilî, Bakî b. Mahled el-Endelüsî ve Abdullah b. Ahmed b. Hanbel rivayette bulunmuştur¹²⁴³. Raviyi İbn Hibbân *Sikât*'ında zikretmiş¹²⁴⁴ Zehebî¹²⁴⁵ ve İbn Hacer *sika*¹²⁴⁶ olduğunu söylemiştir.

Sonuç olarak ravinin *sika* olduğunu söyleyebiliriz.

Muhammed b. Kudâme (237)¹²⁴⁷.

Mahmud b. Ğaylân (239) isimli ravinin künyesi Ebû Ahmed, nisbesi el-Adevî, el-Mervezî'dir¹²⁴⁸. H. 239 senesinde vefat etmiştir¹²⁴⁹. **Nadr b. Şümeyl**, Vekî' b. el-Cerrâh ve Ebû Dâvûd et-Tayâlisî'den hadis rivayet etmiş; ondan da Ebû Dâvûd dışındaki Kütüb-i Sitte musannıfları rivayette bulunmuştur¹²⁵⁰.

Raviyi Ebû Hâtim er-Râzî¹²⁵¹, Nesâî¹²⁵² ve İbn Hacer *sika*¹²⁵³ olarak tavsîf etmiş, İbn Hibbân *Sikât*'ında zikretmiştir¹²⁵⁴. Zehebî ise onun *imâm, hâfiz, hüccet*¹²⁵⁵ olduğunu ifade etmiştir.

¹²³⁶ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXVI/473-474, no: 5615.

¹²³⁷ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, VIII/96, no: 412.

¹²³⁸ Ukaylî, *ed -Du'afâu'l-Kebîr*, IV/145, no: 1711.

¹²³⁹ Zehebî, *el-Kâşif*, II/222, no: 5159.

¹²⁴⁰ İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 507, no: 6306.

¹²⁴¹ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXX/169, no: 6563.

¹²⁴² Zehebî, *el-Kâşif*, II/235, no: 5951.

¹²⁴³ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXX/170, no: 6563.

¹²⁴⁴ İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, IX/246.

¹²⁴⁵ Zehebî, *el-Kâşif*, II/235, no: 5951.

¹²⁴⁶ İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 572, no: 7280.

¹²⁴⁷ I. grup rivayetlerin yirmi beşinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹²⁴⁸ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VII/404, no: 1769.

¹²⁴⁹ Buhârî, *et-Târîhu'l-Evsat*, II/339.

¹²⁵⁰ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXVII/307, no: 5819.

¹²⁵¹ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, VIII/291, no: 1340.

¹²⁵² Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXVII/308, no: 5819.

¹²⁵³ İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 522, no: 6516.

Cerh-ta' dîl âlimlerinin değerlendirmelerine bakarak bu ravinin de *sika* olduğunu ifade edebiliriz.

İshak b. Mansûr (251)¹²⁵⁶.

İshak b. İbrahim (İshak b. Râhûye) (238)¹²⁵⁷.

Kaynaklarda nakledilen bilgilerde raviler arasında *muasarâtun* yanısıra hoca talebe ilişkisinin de gerçekleştiği görülmektedir. Ayrıca ravilerin tamamı *sikadır*. Dolayısıyla hadisin senedi *muttasıl ve sahihtir*.

1.1.4.8. Sekizinci Rivayet

أخبرنا حميد بن مسعدة عن يزيد وهو بن زريع قال حدثنا بن عون عن الحسن عن أمه عن أم سلمة قالت لما كان يوم الخندق وهو يعاطيهم اللبن وقد اغبر شعر صدره قالت فوالله ما نسيته وهو يقول اللهم إن الخير خير الآخرة فاغفر للأنصار والمهاجرة قالت وجاء عمار فقال بن سمية تقتلك الفئة الباغية

Nesâî, ← Humejd b. Mes'ade ← Yezîd b. Zürey' ← İbn Avn ← Hasan ← annesi isnâdıyla Ümmü Seleme'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Hz. Peygamber (sav.) Hendek günü onlara kerpiç verirken üstünün tozlandığını ve “sevap ahiret sevabıdır Ensar ve Muhacirleri başışla” dediğini unutmam. O esnada Ammâr geldi. Hz. Peygamber (sav.) onu görünce şöyle buyurdu: “Sümeyye'nin oğlu! Seni azgın bir topluluk öldürecek”¹²⁵⁸.

Hadisin senedindeki raviler:

Ümmü Seleme (62): Sahabidir.

Hasan el-Basrî'nin annesi Hayra.

Hasan el-Basrî (21-110)¹²⁵⁹.

İbn Avn (64-151)¹²⁶⁰.

Yezîd b. Zürey' (182) isimli ravinin künyesi Ebû Muâviye¹²⁶¹, nisbesi el-‘Âişî¹²⁶²/ el-‘Ayşî, el-Basrî, et-Temîmî'dir¹²⁶³. H. 182 yılında vefat etmiştir¹²⁶⁴.

¹²⁵⁴ İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, IX/202.

¹²⁵⁵ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, XII/223, no: 77.

¹²⁵⁶ 1. grup rivayetlerin on beşinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹²⁵⁷ 2. grup rivayetlerin ikinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹²⁵⁸ Nesâî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, Hasâis, 46, VII/467, h. no: 8492.

¹²⁵⁹ Bu raviler 1. grup rivayetlerin, birinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹²⁶⁰ 1. grup rivayetlerin, altıncı rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹²⁶¹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII/212, no: 3314.

¹²⁶² Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VIII/335, no: 3223.

¹²⁶³ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXXII/124, no: 6987.

Abdullah b. Avn, Ma'mer b. Râşid, Saîd b. Ebî Arûbe ve Süfyân es-Sevrî'den hadis rivayet etmiş¹²⁶⁵; ondan da **Humeyd b. Mes'ade**, **Affân b. Müslim**, Halîfe b. Hayyât ve Ali b. el-Medînî rivayette bulunmuştur¹²⁶⁶.

Ravi hakkında Abdullah b. Mübârek, onun gibilerinden hadis rivayet edin¹²⁶⁷, Yahya b. Saîd el-Kattân burada Yezîd b. Zürey'den daha *sebtî* yok¹²⁶⁸, İbn Sa'd *sika*, *hüccet*, *kesîru'l-hadîs*¹²⁶⁹ demiştir. Yahya b. Maîn *sika*¹²⁷⁰, Ahmed b. Hanbel Basra'nın reyhanı¹²⁷¹, *ileyhi'l-müntehâ fi't-tesebbüt, sadûk mutkin*¹²⁷², Ebû Hâtim er-Râzî *imâm, sika*¹²⁷³ yorumunu yapmış, İbn Hibbân *Sikât*'ında zikretmiştir¹²⁷⁴. Zehebî *hâfiz, hüccet*, Basra'nın *muhaddisi*¹²⁷⁵, İbn Hacer *sika, sebt*¹²⁷⁶, değerlendirmesini yapmıştır.

Ravinin ittifakla *sika* olduğu söylenebilir.

Humeyd b. Mes'ade (244) b. el-Mübârek isimli ravinin künyesi Ebû Ali, Ebü'l-Abbas, nisbesi es-Sâmî, el-Bâhilî, el-Basrî'dir¹²⁷⁷. H. 244 senesinde vefat etmiştir¹²⁷⁸. Yezîd b. Zürey', İsmail b. Uleyye, Hammâd b. Zeyd ve Mu'temir b. Süleyman'dan hadis rivayet etmiş; ondan da Buhârî dışındaki Kütüb-i Sitte musannıfları rivayette bulunmuştur¹²⁷⁹.

Raviyi Ebû Hâtim er-Râzî¹²⁸⁰, Zehebî¹²⁸¹ ve İbn Hacer *sadûk*¹²⁸², Nesâî *sika*¹²⁸³ olarak değerlendirmiş, İbn Hibbân *Sikât*'ında zikretmiştir¹²⁸⁴.

Yapılan yorumlardan bu ravinin de *sika* olduğu anlaşılmaktadır.

Kaynaklarda nakledilen bilgilerde raviler arasında *muasarâtın* yanısıra hoca talebe ilişkisinin de gerçekleştiği görülmektedir. Ayrıca ravilerin tamamı *sikadır*. Dolayısıyla hadisin senedi *muttasıl ve sahîhtir*.

¹²⁶⁴ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VII/212, no: 3314; Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, VIII/335, no: 3223.

¹²⁶⁵ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXXII/125, no: 6987.

¹²⁶⁶ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXXII/126, no: 6987.

¹²⁶⁷ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, IX/264, no: 1113.

¹²⁶⁸ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, IX/263-264, no: 1113.

¹²⁶⁹ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VII/212, no: 3314.

¹²⁷⁰ Dârimî, **Târîh**, s. 64, no: 105.

¹²⁷¹ Ahmed b. Hanbel, **Kitâbü'l-İlel**, I/355, no: 676.

¹²⁷² İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, IX/264, no: 1113.

¹²⁷³ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, IX/264-265, no: 1113.

¹²⁷⁴ İbn Hibbân, **Kitâbu's-Sikât**, VII/232.

¹²⁷⁵ Zehebî, **Tezkiratu'l-Huffâz**, I/256, no: 242.

¹²⁷⁶ İbn Hacer, **Takrîbu't-Tehzîb**, s. 601, no: 7713.

¹²⁷⁷ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, VII/395, no: 1538.

¹²⁷⁸ Zehebî, **el-Kâşif**, I/355, no: 1257.

¹²⁷⁹ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, VII/396, no: 1538.

¹²⁸⁰ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, III/229, no: 1007.

¹²⁸¹ Zehebî, **el-Kâşif**, I/355, no: 1257.

¹²⁸² İbn Hacer, **Takrîbu't-Tehzîb**, s. 182, no: 1559.

¹²⁸³ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, VII/397, no: 1538.

¹²⁸⁴ İbn Hibbân, **Kitâbu's-Sikât**, VIII/197.

1.1.4.9. Dokuzuncu Rivayet

حدثنا محمد بن عبد الأعلى قال حدثنا خالد قال حدثنا بن عون عن الحسن قال قالت أم الحسن قالت أم المؤمنين أم سلمة ما نسيت يوم الخندق وهو يعاطيهم اللبن وقد اغبر شعره وهو يقول اللهم إن الخير خير الآخرة فاغفر للأنصار والمهاجرة وجاء عمار فقال يا بن سمية تقتلك الفئة الباغية

Nesâî, ← Muhammed b. Abdü'l-A'lâ ← Hâlid ← İbn Avn ← Hasan ← annesi isnâdıyla Ümmü Seleme'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Hz. Peygamber (sav.) Hendek günü onlara kerpiç verirken saçının tozlandığını ve “sevap ahiret sevabıdır Ensar ve Muhacirleri bağışla” dediğini unutmadım. O esnada Ammâr geldi. Hz. Peygamber (sav.) onu görünce şöyle buyurdu: “Sümeyye'nin oğlu! Seni azgın bir topluluk öldürecek¹²⁸⁵.

Hadisin senedindeki raviler:

Ümmü Seleme (62): Sahabidir.

Hasan el-Basrî'nin annesi Hayra.

Hasan el-Basrî (21-110)¹²⁸⁶.

İbn Avn (64-151)¹²⁸⁷.

Hâlid b. el-Hâris (186)¹²⁸⁸.

Muhammed b. Abdü'l-A'lâ (245)¹²⁸⁹ isimli ravinin künyesi Ebû Abdullah, nisbesi es-San'ânî, el-Kaysî, el-Basrî'dir¹²⁹⁰. H. 245 senesinde vefat etmiştir¹²⁹¹. **Hâlid b. el-Hâris**, Süfyân b. Uyeyne, Abdurrahman b. Mehdî ve Abdürrezzak b. Hemmâm'dan hadis rivayet etmiş¹²⁹²; ondan da Buhârî dışındaki Kütüb-i Sitte musannıfları rivayette bulunmuştur¹²⁹³.

Ravi hakkında Ebû Zur'a er-Râzî, Ebû Hâtim er-Râzî¹²⁹⁴ ve İbn Hacer *sika*¹²⁹⁵ demiş, İbn Hibbân *Sikât*'ında zikretmiştir¹²⁹⁶.

Hakkındaki değerlendirmelerden ravinin *sika* olduğu sonucu çıkmaktadır.

¹²⁸⁵ Nesâî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, Hasâis, 46, VII/467, h. no: 8493.

¹²⁸⁶ Bu raviler 1. grup rivayetlerin, birinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹²⁸⁷ 1. grup rivayetlerin, altıncı rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹²⁸⁸ 4. grup rivayetlerin yedinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹²⁸⁹ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, I/174, no: 524.

¹²⁹⁰ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXV/581, no: 5385.

¹²⁹¹ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, I/174, no: 524.

¹²⁹² Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXV/581, no: 5385.

¹²⁹³ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXV/582, no: 5385.

¹²⁹⁴ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, VIII/16, no: 70.

¹²⁹⁵ İbn Hacer, **Takrîbu't-Tehzîb**, s. 491, no: 6060.

¹²⁹⁶ İbn Hibbân, **Kitâbu's-Sikât**, IX/104.

Raviler hakkında verilen bilgilerden ravilerin *sika* oldukları ve aralarında *muasarâtın* yanısıra hoca talebe ilişkisinin de mevcut olduğu tespit edilmiştir. Buna dayanarak hadisin senedinin *muttasıl* ve *sahîh* olduğu söylenebilir.

1.1.4.10. Onuncu Rivayet

حدثنا القواريري حدثنا خالد بن الحارث حدثنا ابن عون عن الحسن قال : قالت أم حسن :
قالت أم المؤمنين أم سلمة : ما نسيت يوم الخندق وهو يعاطيهم اللبن وقد اغبر شعره - يعني النبي
صلى الله عليه وسلم - وهو يقول : إن الخير خير الآخرة فاغفر للأنصار والمهاجرة وجاء عمار
فقال : ويحك أو ويلك - شك خالد - ابن سمية تقتلك الفئة الباغية. قال ابن عون : حدثت محمدا عن
أمه فقال : أما إنها قد كانت تدخل على أم سلمة

Ebû Ya'la el-Mevsilî, ← el-Kavârîrî ← Hâlid b. el-Hâris ← İbn Avn ← Hasan
← annesi isnâdıyla Ümmü Seleme'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Hz. Peygamber
(sav.) Hendek günü onlara kerpiç verirken saçının tozlandığını ve “sevap ahiret
sevabıdır Ensar ve Muhacirleri bağışla” dediğini unutmadım. O esnada Ammâr geldi.
Hz. Peygamber (sav.) onu görünce şöyle buyurdu: Yazık sana/vah sana –Hâlid’in şekki-
Sümeyye'nin oğlu! Seni azgın bir topluluk öldürecek. İbn Avn: Muhammed (b. Sîrîn)'e
Hasan'ın annesini sordum. Annesi Ümmü Seleme'nin yanına giderdi dedi¹²⁹⁷.

Hadisin senedindeki raviler:

Ümmü Seleme (62): Sahabidir.

Hasan el-Basrî'nin annesi Hayra.

Hasan el-Basrî (21-110)¹²⁹⁸.

İbn Avn (64-151)¹²⁹⁹.

Hâlid b. el-Hâris (186)¹³⁰⁰.

el-Kavârîrî (235) lakabıyla tanınan ravinin asıl adı Ubeydullah b. Ömer b.
Meysere, künyesi Ebû Saîd¹³⁰¹, nisbesi el-Cüşemî, el-Basrî'dir¹³⁰². H. 235 yılında, 84
yaşında vefat etmiştir¹³⁰³. **Hâlid b. el-Hâris, Yusuf b. el-Mâcişûn, Süfyân b. Uyeyne**

¹²⁹⁷ Ebû Ya'la el-Mevsilî, **Müsned**, III/209, h. no: 1645.

¹²⁹⁸ Bu raviler 1. grup rivayetlerin, birinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹²⁹⁹ 1. grup rivayetlerin, altıncı rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹³⁰⁰ 4. grup rivayetlerin yedinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹³⁰¹ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VII/251, no: 3555.

¹³⁰² Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, V/396, no: 1275.

¹³⁰³ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VII/251, no: 3555; Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, XII/27-28, no: 5417.

ve Yahya b. Saîd el-Kattân'dan hadis rivayet etmiş¹³⁰⁴; ondan da **Ebû Ya'la el-Mevsîlî**, Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvûd rivayette bulunmuştur¹³⁰⁵.

Ravi hakkında İbn Sa'd *kesîru'l-hadîs, sika*¹³⁰⁶, Yahya b. Maîn¹³⁰⁷, İclî¹³⁰⁸ ve Nesâî *sika*¹³⁰⁹, Ebû Hâtîm er-Râzî *sadûk*¹³¹⁰, Zehebî *imâm, hâfız*¹³¹¹, İbn Hacer *sika, sebt*¹³¹² değerlendirmesini yapmış, İbn Hibbân Sikât'ında zikretmiştir¹³¹³.

Yapılan değerlendirmeler ravinin *sika* olduğunu göstermektedir.

Kaynaklarda nakledilen bilgilerde raviler arasında *muasarâtın* yanısıra hoca talebe ilişkisinin de gerçekleştiği görülmektedir. Ayrıca ravilerin tamamı *sikadır*. Dolayısıyla hadisin senedi *muttasıl ve sahihtir*.

1.1.4.11. On Birinci Rivayet

حدثنا أبو خيثمة حدثنا عفان حدثنا يزيد بن زريع حدثنا ابن عون عن الحسن عن أمه عن أم سلمة قالت: لما كان يوم الخندق وهو يعاطيهم اللبن وقد اغبر شعره - تعني النبي صلى الله عليه وسلم - قالت فوالله ما نسيت وهو يقول: اللهم إن الخير خير الآخرة فاغفر للأنصار والمهاجرة قالت فدخل عمار فقال: ويحك أو ويحه تقتله الفئة الباغية

Ebû Ya'lâ el-Mevsîlî, ← Ebû Hayseme ← Affân ← Yezîd b. Zürey' ← İbn Avn ← Hasan ← annesi isnâdıyla Ümmü Seleme'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Hz. Peygamber (sav.) Hendek günü onlara kerpiç verirken saçının tozlandığını ve “sevap ahiret sevabıdır Ensar ve Muhacirleri bağışla” dediğini unutmadım. O esnada Ammâr geldi. Hz. Peygamber (sav.) onu görünce şöyle buyurdu: Yazık sana/ona onu azgın bir topluluk öldürecek¹³¹⁴.

Hadisin senedindeki raviler:

Ümmü Seleme (62): Sahabidir.

Hasan el-Basrî'nin annesi Hayra.

Hasan el-Basrî (21-110)¹³¹⁵.

¹³⁰⁴ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XIX/131-132, no: 3669.

¹³⁰⁵ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XIX/132, no: 3669.

¹³⁰⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII/251, no: 3555.

¹³⁰⁷ İbn Ebî Hâtîm, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, V/327, no: 1547.

¹³⁰⁸ İclî, *Ma'rîfetü's-Sikât*, II/116, no: 1175.

¹³⁰⁹ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XII/27, no: 5417.

¹³¹⁰ İbn Ebî Hâtîm, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, V/328, no: 1547.

¹³¹¹ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, XI/442, no: 102.

¹³¹² İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 373, no: 4325.

¹³¹³ İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, VIII/405-406.

¹³¹⁴ Ebû Ya'la el-Mevsîlî, *Müsned*, XII/455, h. no: 7025.

¹³¹⁵ Bu raviler 1. grup rivayetlerin, birinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

İbn Avn (64-151)¹³¹⁶.

Yezîd b. Zürey' (182)¹³¹⁷.

Affân b. Müslim (220) b. Abdullah isimli ravinin künyesi Ebû Osman¹³¹⁸, lakabı es-Saffâr, nisbesi el-Basrî, el-Ensârî'dir¹³¹⁹. H. 220 senesinde vefat etmiştir¹³²⁰. **Yezîd b. Zürey'**, Yahya b. Saîd el-Kattân, İsmail b. Uleyye ve Şu'be b. el-Haccâc'dan hadis rivayet etmiş; ondan da **Ebû Hayseme Züheyr b. Harb**, Buhârî, Ahmed b. Hanbel ve İshak b. Râhûye rivayette bulunmuştur¹³²¹.

Ravi hakkında Yahya b. Saîd el-Kattân, Affân bana muvafakat ettiği zaman başkasının muhalefetine aldırnam¹³²², İbn Sa'd *sika, kesîru'l-hadîs, sahihu'l-kitâb*¹³²³ demiştir. Ahmed b. Hanbel Affân, Abdurrahman b. Mehdî'den daha *sebtir*¹³²⁴, İclî *sebt, sâhibu sünnet*¹³²⁵, Ebû Hâtim er-Râzî *sika, mutkin, metîn*¹³²⁶ yorumunu yapmıştır. İbn Hibbân *Sikât*'ında zikretmiştir¹³²⁷. Süleyman b. Harb hafızası kötü geç anlayan biriydi¹³²⁸, Zehebî *hâfız, sebt*¹³²⁹, İbn Hacer *sika, sebt*¹³³⁰ değerlendirmesini yapmıştır.

Âlimlerin çoğunluğuna göre ravi *sikadır*.

Ebû Hayseme(160-234)¹³³¹.

Raviler hakkında verilen bilgilerden ravilerin *sika* oldukları ve aralarında *muasarâtın* yanısıra hoca talebe ilişkisinin de mevcut olduğu tespit edilmiştir. Buna dayanarak hadisin senedinin *muttasıl* ve *sahîh* olduğu söylenebilir. Müsned'in muhakkiki de bu rivayetin *sahîh* olduğunu ifade etmiştir¹³³².

¹³¹⁶ 1. grup rivayetlerin, altıncı rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹³¹⁷ 4. grup rivayetlerin sekizinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹³¹⁸ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VII/242, no: 3504.

¹³¹⁹ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, VII/72, no: 331; Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, XIV/201, no: 6668.

¹³²⁰ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VII/242, no: 3504.

¹³²¹ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XX/161-162, no: 3964.

¹³²² İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, VII/30, no: 165.

¹³²³ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VII/242, no: 3504.

¹³²⁴ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, VII/30, no: 165.

¹³²⁵ İclî, **Ma'rifetü's-Sikât**, II/140, no: 1256.

¹³²⁶ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, VII/30, no: 165.

¹³²⁷ İbn Hibbân, **Kitâbu's-Sikât**, VIII/522.

¹³²⁸ İbn Adî, **el-Kâmil fî Du'âfâi'r-Ricâl**, V/384, no: 1550.

¹³²⁹ Zehebî, **Tezkiratu'l-Huffâz**, I/379, no: 378.

¹³³⁰ İbn Hacer, **Takrîbu't-Tehzîb**, s. 393, no: 4625.

¹³³¹ 1. grup rivayetlerin yirmi yedinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹³³² Ebû Ya'la el-Mevsilî, **Müsned**, XII/455, h. no: 7025 (1 nolu dipnot).

1.1.5. Beşinci Grup Rivayetler

Bu grupta Ammâr b. Yâsir'in Sıffin Savaşında şehit edildikten sonra gündeme gelen rivayetleri, bu rivayetlerin yankılarını ve bunların sebep olduğu tartışmaları ele alacağız.

1.1.5.1. Birinci Rivâyet

أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنِ ابْنِ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ، عَنْ أَبِيهِ، أَخْبَرَهُ قَالَ: لَمَّا قُتِلَ عَمَّارُ بْنُ يَاسِرٍ دَخَلَ عَمْرُو بْنُ حَزْمٍ عَلَى عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ، فَقَالَ: قُتِلَ عَمَّارٌ، وَقَدْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: تَقْتُلُهُ الْفِئَةُ الْبَاغِيَّةُ فَقَامَ عَمْرُو بْنُ حَزْمٍ فَرَجَعُ فَرَجًا حَتَّى دَخَلَ عَلَى مُعَاوِيَةَ، فَقَالَ لَهُ مُعَاوِيَةُ: مَا شَأْنُكَ؟ فَقَالَ: قُتِلَ عَمَّارٌ، فَقَالَ لَهُ مُعَاوِيَةُ: قُتِلَ عَمَّارٌ فَمَاذَا؟ قَالَ عَمْرُو: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: تَقْتُلُهُ الْفِئَةُ الْبَاغِيَّةُ، فَقَالَ لَهُ مُعَاوِيَةُ: دِحَضْتَ فِي قَوْلِكَ، أَنْحُنُ قَتَلْنَاهُ إِنَّمَا قَتَلَهُ عَلِيٌّ وَأَصْحَابُهُ، جَاءُوا بِهِ حَتَّى أَلْفَوْهُ تَحْتَ رِمَاحِنَا أَوْ قَالَ: بَيْنَ سَيْوفِنَا.

Abdürrezzak, ← Ma'mer ← İbn Tâvûs ← Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm ← babası isnâdıyla Muhammed b. Amr b. Hazm'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: Ammâr b. Yâsir öldürülünce Amr b. Hazm, Amr b. el-Âs'ın yanına gidip "Ammâr öldürüldü ve ben Rasulullah (sav.)'ın 'onu azgın bir topluluk öldürecek' dediğini duydum" dedi. Amr kalkıp Muâviye'nin yanına gidene kadar korkudan "innâ lillâh ve innâ ileyhi râci'ûn" demeye başladı. Muâviye ona neyin var diye sorunca Amr, Ammâr öldürüldü dedi. Muâviye, "Ammâr öldürüldü ne demek" dedi. Amr, ben Rasulullah (sav.)'ın onu azgın bir topluluk öldürecek dediğini duydum dedi. Bunun üzerine Muâviye "sözünde bocalıyorsun onu biz mi öldürdük? Onu ancak Ali ve arkadaşları öldürdü. Onu getirip mızraklarımızın/kılıçlarımızın önüne attılar" dedi¹³³³.

Hadisin senedindeki raviler:

Amr b. Hazm (53): Sahabidir¹³³⁴.

Muhammed b. Amr b. Hazm (63) (Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm'ın babası) isimli ravinin künyesi Ebû Abdülmelik¹³³⁵, nisbesi el-Ensârî'dir¹³³⁶.

¹³³³ Ma'mer b. Râşid, **el-Câmi'**, XI/240, h. no: 20427.

¹³³⁴ İbn Abdilberr, **el-İstî'âb**, III/1172, no: 1907.

¹³³⁵ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, V/51, no: 644.

¹³³⁶ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, I/189, no: 576.

Harre günü, H. 63 yılında vefat etmiştir¹³³⁷. **Babası Amr b. Hazm**, Hz. Ömer ve Amr b. el-Âs'dan hadis rivayet etmiş; ondan da oğlu **Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm** ve Ömer b. Kesîr b. Eflah rivayette bulunmuştur¹³³⁸.

Ravi hakkında İbn Sa'd *sika, kalîlu'l-hadîs*¹³³⁹, Nesâî *sika*¹³⁴⁰, 'Alâî *tâbiûdir*, (Hz. Peygamber (sav.)'den) rivayetleri *mürseldir*¹³⁴¹ değerlendirmesini yapmış, İbn Hibbân *Sikât*'ında zikretmiştir¹³⁴².

Yapılan değerlendirmelere göre ravinin *sika* olduğu söylenebilir.

Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm (120) isimli ravinin nisbesi el-Ensârî, el-Hazrecî¹³⁴³, künyesi Ebû Muhammed'dir. İsmi ile künyesinin aynı (Ebû Bekr) olduğu da söylenmiştir¹³⁴⁴. H. 120 yılında, Medine'de, 84 yaşında vefat etmiştir¹³⁴⁵. **Babası Muhammed b. Amr b. Hazm**, Sâlim b. Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Abdullah b. Ömer ve Abdullah b. Amr b. Osman b. Affân'dan hadis rivayet etmiş¹³⁴⁶; ondan da Haccâc b. Ertât, oğlu Abdullah b. Ebû Bekr b. Hazm ve Amr b. Dînâr rivayette bulunmuştur¹³⁴⁷.

Ravi hakkında İbn Sa'd *sika, kesîru'l-hadîs*¹³⁴⁸, Yahya b. Maîn *sika*¹³⁴⁹, Zehebî *imâm, sebt*¹³⁵⁰, İbn Hacer *sika, âbid*¹³⁵¹, demiş, İbn Hibbân *Sikât*'ında zikretmiştir¹³⁵².

Âlimlerin belirttiği görüşlere göre ravinin *sika* olduğu anlaşılmaktadır.

Abdullah b. Tâvûs (132)¹³⁵³ b. Keysân isimli ravinin künyesi Ebû Muhammed¹³⁵⁴, nisbesi el-Yemânî, el-Ebnâvî'dir¹³⁵⁵. H. 132 senesinde vefat etmiştir¹³⁵⁶. **Ebû Bekr Muhammed b. Amr b. Hazm**, babası Tâvûs, Atâ b. Ebî Rabâh

¹³³⁷ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, V/52, no: 644; İbn Hibbân, **Kitâbu's-Sikât**, V/347.

¹³³⁸ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXVI/202, no: 5507.

¹³³⁹ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, V/51, no: 644.

¹³⁴⁰ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXVI/202, no: 5507.

¹³⁴¹ 'Alâî, **Câmi'u't-Tahsîl**, s. 267, no: 702.

¹³⁴² İbn Hibbân, **Kitâbu's-Sikât**, V/347.

¹³⁴³ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, V/335, no: 1026.

¹³⁴⁴ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXXIII/137, no: 7254.

¹³⁴⁵ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, V/336, no: 1026.

¹³⁴⁶ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXXIII/137, no: 7254.

¹³⁴⁷ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXXIII/138, no: 7254.

¹³⁴⁸ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, V/336, no: 1026.

¹³⁴⁹ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, IX/337, no: 1492.

¹³⁵⁰ Zehebî, **Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ**, V/314, no: 150.

¹³⁵¹ İbn Hacer, **Takrîbu't-Tehzîb**, s. 624, no: 7988.

¹³⁵² İbn Hibbân, **Kitâbu's-Sikât**, V/561-562.

¹³⁵³ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VI/72, no: 1764.

¹³⁵⁴ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, V/123-124, no: 365.

¹³⁵⁵ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XV/130, no: 3346.

¹³⁵⁶ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XV/132, no: 3346.

ve İkrime'den hadis rivayet etmiş; ondan da **Ma'mer b. Râşid**, Eyyûb es-Sahtiyânî, Süfyân es-Sevrî ve Süfyân b. Uyeyne rivayette bulunmuştur¹³⁵⁷.

Ravi hakkında Eyyûb (es-Sahtiyânî) biri için rihle yapacaksan İbn Tâvûs için yap¹³⁵⁸, Ma'mer b. Râşid onun gibisini görmedim¹³⁵⁹ demiştir. İclî¹³⁶⁰, Ebû Hâtim er-Râzî¹³⁶¹ ve Nesâî *sika*¹³⁶², İbn Hibbân insanların en iyilerindendi¹³⁶³, Zehebî *imâm, muhaddis, sika*¹³⁶⁴, İbn Hacer *sika, fâzıl, âbid*¹³⁶⁵ değerlendirmesini yapmıştır.

Hakkındaki yorumlara dayanarak ravinin *sika* olduğunu söyleyebiliriz.

Ma'mer b. Râşid (153)¹³⁶⁶.

Yukarıda verilen bilgiler raviler arasında *muasarâtın* yanısıra hoca talebe ilişkisinin de gerçekleştiğini göstermektedir. Ravilerin tamamının *sika* olduğu da eklenince rivayetin senedinin *muttasıl* ve *sahîh* olduğu ortaya çıkmaktadır.

1.1.5.2. İkinci Rivayet

حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ ، قَالَ : أَخْبَرَنَا الْعَوَّامُ بْنُ حَوْشَبٍ ، قَالَ : حَدَّثَنِي أَسْوَدُ بْنُ مَسْعُودٍ ، عَنْ حَنْظَلَةَ بْنِ خُوَيْلِدٍ الْعَنْزَرِيِّ ، قَالَ : إِنِّي لَجَالِسٌ عِنْدَ مُعَاوِيَةَ إِذْ أَتَاهُ رَجُلَانِ يَخْتَصِمَانِ فِي رَأْسِ عَمَّارٍ ، كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا يَقُولُ : أَنَا قَتَلْتُهُ ، قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو : لِيَطْبُ بِهٍ أَحَدُكُمَا نَفْسًا لِصَاحِبِهِ ، فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ : تَقْتُلُهُ الْفِئَةُ الْبَاغِيَّةُ ، فَقَالَ مُعَاوِيَةُ : أَلَا تُعْنِي عَنَّا مَجْنُونُكَ يَا عَمْرُو ، فَمَا بِأَلَيْكَ مَعَنَا ، قَالَ : إِنِّي مَعَكُمْ وَلَسْتُ أَقَاتِلُ ، إِنَّ أَبِي شَكَانِي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : أَطْعَ أَبَاكَ مَا دَامَ حَيًّا وَلَا تَعْصِهِ ، فَأَنَا مَعَكُمْ ، وَلَسْتُ أَقَاتِلُ .

İbn Ebî Şeybe, ← Yezîd b. Harun ← Avvâm b. Havşeb ← Esved b. Mesûd isnâdıyla Hanzala b. Huveylid el-Anezî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Ben Muâviye'nin yanında otururken iki kişi geldi ve Ammâr'ı kimin öldürdüğü konusunda tartışmaya başladı. Onlardan her biri onu ben öldürdüm diyordu. Abdullah b. Amr onlara, bu öldürme işini biriniz arkadaşına gönül rahatlığıyla versin. Çünkü ben Rasulullah (sav.)'ın onu azgın bir topluluk öldürecek buyurduğunu duydum dedi.

¹³⁵⁷ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XV/130-131, no: 3346.

¹³⁵⁸ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, V/123, no: 365.

¹³⁵⁹ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, V/89, no: 405.

¹³⁶⁰ İclî, *Ma'rifetü's-Sikât*, II/39, no: 911.

¹³⁶¹ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, V/89, no: 405.

¹³⁶² Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XV/131, no: 3346.

¹³⁶³ İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, VII/4.

¹³⁶⁴ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, VI/103, no: 26.

¹³⁶⁵ İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 308, no: 3397.

¹³⁶⁶ 3. grup rivayetlerin birinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

Bunun üzerine Muâviye ey Amr delini başımızdan alsana, madem öyle niye bizimlesin dedi. Abdullah b. Amr ben sizinleyim ama savaşmadım. Babam beni Rasulullah (sav.)’a şikâyet edince Rasulullah (sav.) “sağ olduğu müddetçe babana itaat et, ona isyan etme” buyurdu. Ben sizinleyim ama savaşmadım¹³⁶⁷.

Hadisin senedindeki raviler:

Abdullah b. Amr (65): Sahabidir.

Hanzala b. Huveylid veya **Hanzala b. Süveyd** isimli ravinin nisbesi el-Anezî, el-Ğanevî¹³⁶⁸ veya el-Anberî’dir¹³⁶⁹. **Abdullah b. Amr b. el-Âs**’dan “Ammâr’ı azgın bir topluluk öldürecek” hadisini rivayet etmiş; ondan da **Esved b. Mesûd** el-Anezî rivayette bulunmuştur¹³⁷⁰.

Yahya b. Maîn¹³⁷¹ ve İbn Hacer *sika*¹³⁷² olduğunu söylemiş, İbn Hibbân *Sikât*’ında zikretmiştir¹³⁷³.

Yapılan değerlendirmelere göre ravinin *sika* olduğu anlaşılmaktadır.

Esved b. Mesûd isimli ravinin nisbesi el-Anezî¹³⁷⁴, el-Basrî’dir. **Hanzala b. Huveylid**’den “Ammâr’ı azgın bir topluluk öldürecek” hadisini rivayet etmiş; ondan da **Avvâm b. Havşeb** rivayette bulunmuştur¹³⁷⁵.

Yahya b. Maîn¹³⁷⁶ ve İbn Hacer raviyi *sika*¹³⁷⁷ olarak değerlendirmiş, İbn Hibbân *Sikât*’ında zikretmiştir¹³⁷⁸. Zehebî “kim olduğu bilinmiyor”¹³⁷⁹ demiş, İbn Hacer, Zehebî’nin bu sözünün ravinin *semâ’ina* denk olmadığını, Yahya b. Maîn’in raviyi tanıdığını ve *tevsik* ettiğini bunun da yeterli olduğunu söylemiştir¹³⁸⁰.

Âlimlerin belirttiği görüşlere göre ravinin *sika* olduğu anlaşılmaktadır.

Avvâm b. Havşeb (148) b. Yezîd isimli ravinin künyesi Ebû İsa¹³⁸¹, nisbesi eş-Şeybânî, er-Raba’î’dir¹³⁸². H. 148 senesinde vefat etmiştir¹³⁸³. **Esved b. Mesûd el-**

¹³⁶⁷ İbn Ebî Şeybe, **el-Musannef**, XXI/408-409, h. no: 39000.

¹³⁶⁸ Buhârî, **et-Târîhu’l-Kebîr**, III/38-39, no: 157.

¹³⁶⁹ İbn Hacer, **Takrîbu’t-Tehzîb**, s. 183, no: 1580.

¹³⁷⁰ Mizzî, **Tehzîbu’l-Kemâl**, VII/436, no: 1559.

¹³⁷¹ Dârimî, **Târîh**, s. 89, no: 226.

¹³⁷² İbn Hacer, **Takrîbu’t-Tehzîb**, s. 183, no: 1580.

¹³⁷³ İbn Hibbân, **Kitâbu’s-Sikât**, IV/166.

¹³⁷⁴ Buhârî, **et-Târîhu’l-Kebîr**, I/448-449, no: 1434.

¹³⁷⁵ Mizzî, **Tehzîbu’l-Kemâl**, III/230-231, no: 507.

¹³⁷⁶ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve’t-Ta’dîl**, II/293, no: 1074.

¹³⁷⁷ İbn Hacer, **Takrîbu’t-Tehzîb**, s. 111, no: 507.

¹³⁷⁸ İbn Hibbân, **Kitâbu’s-Sikât**, VI/66.

¹³⁷⁹ Zehebî, **Mîzânu’l-İ’tidâl**, I/256, no: 985.

¹³⁸⁰ İbn Hacer, **Tehzîbu’t-Tehzîb**, I/342, no: 623.

¹³⁸¹ İbn Sa’d, **et-Tabakât**, VII/227, no: 3416.

¹³⁸² Buhârî, **et-Târîhu’l-Kebîr**, VII/67, no: 308.

¹³⁸³ İbn Sa’d, **et-Tabakât**, VII/227, no: 3416; Buhârî, **et-Târîhu’l-Kebîr**, VII/67, no: 308.

Anezî, İbrahim b. Yezîd et-Teymî ve Mücâhid b. Cebr el-Mekkî'den hadis rivayet etmiş; ondan da **Şu'be b. el-Haccâc** ve **Yezîd b. Harun** rivayette bulunmuştur¹³⁸⁴.

Ravi hakkında İbn Sa'd¹³⁸⁵, Yahya b. Maîn¹³⁸⁶, Ahmed b. Hanbel¹³⁸⁷, Ebû Zur'a er-Râzî *sika*¹³⁸⁸, İclî *sika, sâlih, sâhibu sünnet, sebt*¹³⁸⁹, Ebû Hâtim er-Râzî *sâlih*¹³⁹⁰, Zehebî *imâm, muhaddis*¹³⁹¹, İbn Hacer *sika, sebt, fâzil*¹³⁹² değerlendirmesini yapmış, İbn Hibbân *Sikât*'ında zikretmiştir¹³⁹³.

Hakkında yapılan yorumlara dayanarak ravinin *sika* olduğunu söyleyebiliriz.

Yezîd b. Harun (118-206) b. Zâzî isimli ravinin künyesi Ebû Hâlid'dir. Aslen Vâsıtlıdır¹³⁹⁴. H. 118 senesinde doğmuş, Bağdat'a gelip hadis ile meşgul olmuş sonra Vâsıt'a dönmüş¹³⁹⁵ ömrünün sonunda gözlerini kaybetmiş¹³⁹⁶, H. 206 yılında Vâsıt'ta¹³⁹⁷ Me'mûn'un hilafeti döneminde vefat etmiştir¹³⁹⁸. **Avvâm b. Havşeb**, Âsım el-Ahvel, Şube b. el-Haccâc¹³⁹⁹, Saîd b Ebî Arûbe, Süfyân es-Sevrî ve Mâlik b. Enes'ten hadis rivayet etmiş¹⁴⁰⁰; ondan da **Ahmed b. Hanbel, Ebû Bekir b. Ebî Şeybe, Ali b. el-Medînî**¹⁴⁰¹, İshak b. Râhûye, Ebû Hayseme Züheyr b. Harb rivayette bulunmuştur¹⁴⁰².

Ravi hakkında Ali b. el-Medînî *sika*¹⁴⁰³, Yezîd b. Harun'dan daha hâfızını görmedim¹⁴⁰⁴, Yahya b. Maîn *sika*¹⁴⁰⁵, Ahmed b. Hanbel *hâfiz, mutkin, sahîhu'l-*

¹³⁸⁴ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXII/428-429, no: 4541.

¹³⁸⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII/227, no: 3416.

¹³⁸⁶ Dârimî, *Târîh*, s. 148, no: 508.

¹³⁸⁷ Ahmed b. Hanbel, *Kitâbü'l-İlel*, I/412, no: 868.

¹³⁸⁸ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, VII/22, no: 117.

¹³⁸⁹ İclî, *Ma'rifetü's-Sikât*, II/195-196, no: 1447.

¹³⁹⁰ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, VII/22, no: 117.

¹³⁹¹ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, VI/354, no: 152.

¹³⁹² İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 433, no: 5211.

¹³⁹³ İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, VII/298.

¹³⁹⁴ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XVI/493, no: 7613; Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXXII/261, no: 7061; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, XI/366, no: 711.

¹³⁹⁵ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XVI/494, no: 7613.

¹³⁹⁶ İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, XI/367, no: 711.

¹³⁹⁷ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XVI/504, no: 7613.

¹³⁹⁸ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXXII/269, no: 7061; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, XI/368, no: 711.

¹³⁹⁹ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XVI/493, no: 7613.

¹⁴⁰⁰ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXXII/262-263, no: 7061; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, XI/366, no: 711.

¹⁴⁰¹ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XVI/494, no: 7613.

¹⁴⁰² Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXXII/264-266, no: 7061.

¹⁴⁰³ İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmail b. Ömer (ö. 774/1373), *et-Tekmîl fi'l-Cerh ve't-Ta'dîl ve Ma'rifeti's-Sikât ve'd-Du'afâ ve'l-Mecâhil*, Mektebe İbn Abbas, (I-IV, thk. Şâvî b. Muhammed, I. Bsk.) Semennud, 1432/2011, II/381, no:1530.

¹⁴⁰⁴ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XVI/495, no: 7613.

¹⁴⁰⁵ İbn Kesîr, *et-Tekmîl fi'l-Cerh ve't-Ta'dîl*, II/381, no:1530.

*hadîs*¹⁴⁰⁶, İbn Hibbân *sika, imam, lâ yüs'el an mislih*¹⁴⁰⁷, İbn Hacer *sika mutkin, abid*¹⁴⁰⁸, yalnızca bir hadiste *tedlîs* yapmıştır¹⁴⁰⁹ değerlendirmesini yapmıştır. Ahmed b. Zühayr onun hakkında “Yezîd gözlerini kaybettikten sonra şu tavrı için eleştirilmiştir: Kendisine bilmediği bir hadîs sorulunca cariyesine söyler, cariyesi ona kitabından ezberlettirirdi, Yahya b. Maîn'den duydum şöyle diyordu, Yezîd ashâb-ı hâdîsten değildir, çünkü o kimden rivâyet ettiğini ayırt etmez ve umursamazdı”¹⁴¹⁰ demiştir. Hatip el-Bağdâdî imamların birçoğunun Yezîd b. Harun'un hadîsteki *hıfz* ve *zabt*nı övdüklerini ancak gözlerini kaybedip yaşı ilerleyince hafızasında bozulma olmuş olabileceğini, o da şüpheye düştüğü hadislerde cariyesinden yardım alıp kitabını mütâlaa etmesini istemiş olabileceğini söylemiştir¹⁴¹¹.

Cerh-ta'dîl âlimlerinin çoğunluğuna göre ravi *sikadır*.

Kaynaklarda nakledilen bilgilerde raviler arasında *muasarâtın* yanısıra aralarında hoca talebe ilişkisinin de gerçekleştiği görülmektedir. Ayrıca ravilerin tamamı *sikadır*. Dolayısıyla hadisin senedi *muttasıl* ve *sahîhtir*.

1.1.5.3. Üçüncü Rivayet

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حَفْصٍ ، عَنْ أَبِي مَعْشَرٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَارَةَ بْنِ خُرَيْمَةَ بْنِ ثَابِتٍ ، قَالَ : مَا زَالَ جَدِّي كَأَفَّا سِلَاحَهُ يَوْمَ صِفِّينَ وَيَوْمَ الْجَمَلِ حَتَّى قُتِلَ عَمَّارٌ ، فَلَمَّا قُتِلَ سَلَّ سَيْفَهُ وَقَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ : تَقْتُلُ عَمَّارًا الْفِنَاءُ الْبَاغِيَّةُ ، فَقَاتَلَ حَتَّى قُتِلَ .

İbn Ebî Şeybe, ← Ali b. Hafs ← Ebû Ma'şer isnâdıyla Muhammed b. Umâre b. Huzeyme b. Sâbit'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Dedem (Huzeyme b. Sâbit) Sıffin ve Cemel'de Ammâr öldürülünceye kadar silahını çekmedi. Ammâr öldürülünce kılıcını çekip “ben Rasulullah (sav.)'ın Ammâr'ı azgın bir topluluk öldürecek buyurduğunu duydum” dedi ve öldürülene kadar savaştı¹⁴¹².

Hadisin senedindeki raviler:

¹⁴⁰⁶ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, IX/295, no: 1256.

¹⁴⁰⁷ İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, VII/632.

¹⁴⁰⁸ İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 606, no: 7789.

¹⁴⁰⁹ İbn Hacer, *Tabâkâtü'l-Müdebbisîn*, s. 27, no: 33.

¹⁴¹⁰ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XVI/495, no: 7613; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, XI/368, no: 711.

¹⁴¹¹ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XVI/495, no: 7613.

¹⁴¹² İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, XXI/420-421, h. no: 39030.

Huzeyme b. Sâbit (37) (Muhammed b. Umâre b. Huzeyme b. Sâbit'in dedesi): Sahabidir¹⁴¹³.

Muhammed b. Umâre b. Huzeyme b. Sâbit isimli ravinin nisbesi el-Ensârî'dir¹⁴¹⁴. Babası ve dedesinden hadis rivayet etmiş; ondan da oğlu Huzeyme¹⁴¹⁵ ve İbn Cüreyc rivayette bulunmuştur. Raviyi Buhârî ve İbn Ebî Hâtim zikretmiş ancak hakkında herhangi bir *cerh* ifadesi kullanmamıştır. İbn Hacer ravinin tanınmadığını söylemiş¹⁴¹⁶, İbn Hibbân *Sikât*'ında zikretmiştir¹⁴¹⁷.

Hakkında yeterli malumat bulunmayan raviyi İbn Hibbân'ın *Sikât*'ında zikretmesine istinâden *sika* sayabiliriz.

Ebû Ma'ser (170) künyeli ravinin adı Necîh¹⁴¹⁸ b. Abdurrahman, nisbesi es-Sindî, el-Medenî'dir¹⁴¹⁹. H. 170 senesinde Bağdat'ta vefat etmiştir¹⁴²⁰. Saîd b. el-Müseyyib, Nâfî' mevlâ İbn Ömer ve Hişâm b. Urve'den hadis rivayet etmiş; ondan da **Yunus b. Muhammed el-Müeddib**, Abdurrahman b. Mehdî ve Abdürrezzak b. Hemmâm rivayette bulunmuştur¹⁴²¹.

Yahya b. Saîd el-Kattân ondan hadis rivayet etmez, onu *zayıf* sayar ve onu anınca gülerdi¹⁴²². Ravi hakkında İbn Sa'd *kesîru'l-hadis*, *zayıf*¹⁴²³, Yahya b. Maîn hadiste sağlam değil, Ahmed b. Hanbel *saduk* ancak isnâdları doğru nakletmezdi, *leyse bi zâke*¹⁴²⁴ demiştir. Buhârî *münkeru'l-hadis*¹⁴²⁵, Ebû Zur'a er-Râzî hadiste *sadûk* sağlam değil, Ebû Hâtim er-Râzî *sadûk*¹⁴²⁶, Nesâî *zayıf*¹⁴²⁷, İbn Hacer *zayıf*, yaşlanmış ve *ihtilât* yapmıştır¹⁴²⁸ değerlendirmesini yapmıştır.

Yapılan değerlendirmeler ravinin *zayıf* olduğunu göstermektedir.

¹⁴¹³ İbn Abdilberr, *el-İstî'âb*, II/448, no: 665.

¹⁴¹⁴ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, I/186, no: 573.

¹⁴¹⁵ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, VIII/44, no: 203.

¹⁴¹⁶ İbn Hacer, *Ta'cîlu'l-Menfa'a*, II/200, no: 960.

¹⁴¹⁷ İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, VII/436.

¹⁴¹⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V/488, no: 1425; Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VIII/114, no: 2397.

¹⁴¹⁹ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XV/591, no: 7256.

¹⁴²⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V/488, no: 1425.

¹⁴²¹ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXIX/323-324, no: 6386.

¹⁴²² İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, VIII/494, no: 2263.

¹⁴²³ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V/488, no: 1425.

¹⁴²⁴ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, VIII/494, no: 2263.

¹⁴²⁵ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VIII/114, no: 2397.

¹⁴²⁶ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, VIII/495, no: 2263.

¹⁴²⁷ Nesâî, *Kitâbu'd-Du'afâ*, s. 235, no: 618.

¹⁴²⁸ İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 459, no: 7100.

Ali b. Hafs isimli ravinin künyesi Ebû'l-Hasan, nisbesi el-Medâinî'dir¹⁴²⁹. **Ebû Ma'ser Necîh el-Medenî**, Süfyân es-Sevrî ve Şu'be b. el-Haccâc'dan hadis rivayet etmiş; ondan da **Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe**, Ahmed b. Hanbel ve Ahmed b. İbrahim ed-Devrakî rivayette bulunmuştur¹⁴³⁰.

Ravi hakkında Yahya b. Maîn¹⁴³¹, Ali b. el-Medînî¹⁴³² ve Ebû Dâvûd *sika*¹⁴³³, Ebû Hâtim er-Râzî *sâlihu'l-hadîs*, hadisi yazılır ama onunla *ihdicâc* edilmez¹⁴³⁴ demiştir. Ahmed b. Hanbel, Ali b. Hafs bana Şebâbe'den daha sevimlidir¹⁴³⁵, Nesâî *leyse bihi be's*¹⁴³⁶, İbn Hibbân bazen hata yapar¹⁴³⁷, Zehebî, Müslim onunla *ihdicâc* etmiştir¹⁴³⁸, İbn Hacer *sadûk*¹⁴³⁹ değerlendirmesini yapmıştır.

Âlimlerin çoğunluğuna göre ravinin *sika* olduğunu söyleyebiliriz.

İsnadda geçen Ebû Ma'ser'in *münkeru'l-hadîs* olarak *tavsîf* edilmesinden dolayı bu rivayet *zayıftır*. Ayrıca Muhammed b. Umâre b. Huzeyme b. Sâbit'in olaya şahitlik etmediğinden dolayı *munkatı*'dır.

1.1.5.4. Dördüncü Rivayet

حدثنا أبو معاوية حدثنا الأعمش عن عبد الرحمن بن زياد عن عبد الله بن الحارث قال إني لأسير مع معاوية في منصرفه من صفين بينه وبين عمرو بن العاص قال فقال عبد الله بن عمرو بن العاص يا أبت ما سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول لعمار ويحك يا ابن سمية تقتلك الفئة الباغية قال فقال عمرو لمعاوية ألا تسمع ما يقول هذا فقال معاوية لا تزال تأتينا بهنة ونحن قتلناه إنما قتله الذين جاءوا به

Ahmed b. Hanbel, ← Ebû Muâviye ← A'meş ← Abdurrahman b. Ziyâd isnâdıyla Abdullah b. el-Hâris'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Ben Sıffin dönüşü Muâviye ile Amr b. el-Âs'ın arasında yürüyordum. Abdullah b. Amr b. el-Âs "baba Rasulullah (sav.)'ın Ammâr'a yazık sana Sümeyye'nin oğlu! Seni azgın bir topluluk öldürecek buyurduğunu duymadın mı" dedi. Amr, Muâviye'ye Abdullah'ın söylediğini

¹⁴²⁹ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, VI/269, no: 2371; Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, XIII/360, no: 6245.

¹⁴³⁰ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XX/409, no: 4054.

¹⁴³¹ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XX/410, no: 4054.

¹⁴³² İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, VI/182, no: 998.

¹⁴³³ Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, XIII/361, no: 6245.

¹⁴³⁴ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, VI/182, no: 998.

¹⁴³⁵ Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, XIII/361, no: 6245.

¹⁴³⁶ Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, XIII/361, no: 6245.

¹⁴³⁷ İbn Hibbân, **Kitâbu's-Sikât**, VIII/365.

¹⁴³⁸ Zehebî, **Mîzânu'l-İ'tidâl**, III/125, no: 5829.

¹⁴³⁹ İbn Hacer, **Takrîbu't-Tehzîb**, s. 400, no: 4719.

duymuyor musun deyince, Muâviye şöyle cevap verdi: Kötü şeyleri önümüze getirip duruyorsun. Onu biz mi öldürdük? Onu ancak buraya getirenler öldürdü¹⁴⁴⁰.

Hadisin senedindeki raviler:

Abdullah b. Amr (65): Sahabidir.

Abdullah b. el-Hâris (84)¹⁴⁴¹.

Abdurrahman b. Ziyâd.

A'meş (148)¹⁴⁴².

Ebû Muâviye (113-195)¹⁴⁴³.

Raviler hakkında verilen bilgilerden ravilerin *sika* oldukları ve aralarında *muasarâtın* yanısıra hoca talebe ilişkisinin de mevcut olduğu tespit edilmiştir. Buna dayanarak hadisin senedinin *muttasıl* ve *sahih* olduğu söylenebilir. Müsned'in muhakkiki de bu rivayetin *sahih* olduğunu ifade etmiştir¹⁴⁴⁴.

1.1.5.5. Beşinci Rivayet

حدثنا يزيد أخبرنا العوام حدثني أسود بن مسعود عن حنظلة بن خويلد العنبري قال بينما أنا عند معاوية إذ جاءه رجلان يختصمان في رأس عمار يقول كل واحد منهما أنا قتلته فقال عبد الله بن عمرو ليطب به أحدكما نفسا لصاحبه فإني سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول تقتله الفئة الباغية قال معاوية فما بالك معنا قال إن أبي شكاني إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال أطلع أباك ما دام حيا ولا تعصه فأنا معكم ولست أقاتل

Ahmed b. Hanbel, ← Yezîd ← Avvâm ← Esved b. Mesûd isnâdıyla Hanzala b. Huveylid el-Anberî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Ben Muâviye'nin yanında otururken Ammâr'ı kimin öldürdüğü konusunda tartışan iki kişi geldi. Onlardan her biri onu ben öldürdüm diyordu. Abdullah b. Amr “bu öldürme işini biriniz arkadaşına gönül rahatlığıyla versin, çünkü ben Rasulullah (sav.)’ın onu azgın bir topluluk öldürecek buyurduğunu duydum” dedi. Muâviye (Abdullah’a o zaman) neden bizimlesin dedi. Abdullah “babam beni Rasulullah (sav.)’a şikâyet etti. Rasulullah (sav.) sağ olduğu

¹⁴⁴⁰ Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, XI/42, h. no: 6499.

¹⁴⁴¹ 1. grup rivayetlerin yirmi altıncı rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹⁴⁴² Bu raviler 1. grup rivayetlerin yirmi beşinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹⁴⁴³ 1. grup rivayetlerin yirmi altıncı rivayetinde tanıtılmış olup A'meş'ten naklettiği rivayetlerde sikadır.

¹⁴⁴⁴ Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, XI/42, h. no: 6499 (1 nolu dipnot).

müddetçe babana itaat et ve ona isyan etme buyurdu. Ben sizinleyim ama savaşmadım” dedi¹⁴⁴⁵. Bu hadis aynı isnâd ve küçük lafız farklılıklarıyla da rivayet edilmiştir¹⁴⁴⁶.

Hadisin senedindeki raviler:

Abdullah b. Amr (65): Sahabidir.

Hanzala b. Huveylid.

Esved b. Mesûd.

Avvâm b. Havşeb (148).

Yezîd b. Harun (118-206)¹⁴⁴⁷.

Kaynaklarda nakledilen bilgilerde raviler arasında *muasarâtın* yanısıra hoca talebe ilişkisinin de gerçekleştiği görülmektedir. Ayrıca ravilerin tamamı sikadır. Dolayısıyla hadisin senedi *muttasıl* ve *sahih*tiir. Şu’ayb el-Arnâvût ve ekibi de bu hadisin *sahih* olduğunu söylemiştir¹⁴⁴⁸.

1.1.5.6. Altıncı Rivayet

حدثنا الفضل بن دكين حدثنا سفيان عن الأعمش عن عبد الرحمن بن أبي زياد عن عبد الله بن الحارث قال إني لأسأير عبد الله بن عمرو بن العاص ومعاوية فقال عبد الله بن عمرو لعمرو سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول تقتله الفئة الباغية يعني عمارا فقال عمرو لمعاوية اسمع ما يقول هذا فحدثه فقال أنحن قتلناه إنما قتله من جاء به

Ahmed b. Hanbel, ← el-Fadl b. Dükeyn ← Süfyân ← A’mêş ← Abdurrahman b. Ebî Ziyâd isnâdıyla Abdullah b. el-Hâris’in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Ben, Abdullah b. Amr b. el-Âs ve Muâviye ile yürüyordum. Abdullah b. Amr, Amr’a Rasulullah (sav.)’ın Ammâr’ı azgın bir topluluk öldürecek buyurduğunu duydum dedi. Amr, Muâviye’ye şunun dediğine kulak ver dedi ve (Abdullah’ın söylediklerini) ona anlattı. Muâviye onu biz mi öldürdük? Onu ancak (buraya) getirenler öldürdü dedi¹⁴⁴⁹.

Hadisin senedindeki raviler:

Abdullah b. Amr (65): Sahabidir.

Abdullah b. el-Hâris (84)¹⁴⁵⁰.

Abdurrahman b. Ziyâd.

¹⁴⁴⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XI/96, h. no: 6538.

¹⁴⁴⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XI/523, h. no: 6929.

¹⁴⁴⁷ Bu raviler 5. grup rivayetlerin ikinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹⁴⁴⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XI/523, h. no: 6929 (3 nolu dipnot).

¹⁴⁴⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XI/522, h. no: 6926.

¹⁴⁵⁰ 1. grup rivayetlerin yirmi altıncı rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

A'meş (148)¹⁴⁵¹.

Süfyân es-Sevrî (97-161): Süfyân b. Saîd b. Mesrûk isimli ravinin künyesi Ebû Abdullah¹⁴⁵², nisbesi es-Sevrî, el-Kûfî'dir¹⁴⁵³. H. 97 yılında doğmuş, H. 161 senesinde, Basra'da vefat etmiştir¹⁴⁵⁴. **A'meş**, Eyyûb es-Sahtiyânî ve Amr b. Dînâr'dan hadis rivayet etmiş¹⁴⁵⁵; ondan da **Ebû Nu'aym el-Fadl b. Dükeyn**, Abdullah b. el-Mübârek, Abdürrezzak b. Hemmâm ve Mâlik b. Enes rivayette bulunmuştur¹⁴⁵⁶.

Ravi hakkında Abdullah b. el-Mübârek Süfyân'dan daha âlimini görmedim¹⁴⁵⁷, Yahya b. Saîd el-Kattân, Süfyân'dan daha hâfızını görmedim¹⁴⁵⁸ demiştir. İbn Sa'd *sika, me'mûn, sebt, kesîru'l-hadîs, hüccet*¹⁴⁵⁹, Yahya b. Maîn *emîru'l-mü'minîn fi'l-hadîs, sika*¹⁴⁶⁰, Ahmed b. Hanbel *isnâd* ve ravilerin isimleri konusunda Şu'be'den daha *hâfız*¹⁴⁶¹ olduğunu söylemiştir. İclî *sika, sebt, sâhibu sünnet*¹⁴⁶², İbn Hibbân *fıkah, vera', hıfz* ve *itkân* yönünden döneminin büyüklerindedir¹⁴⁶³ değerlendirmesini yapmıştır. Hatîb el-Bağdâdî *itkân, hıfz, marîfet, zabt, vera'* ve zühdüyle birlikte *imâmlığında*, tezkiyesine ihtiyaç bırakmayacak şekilde ittifak olduğunu söylemiş¹⁴⁶⁴, Zehebî onu *imâm, şeyhü'l-İslam, seyyidü'l-huffâz*¹⁴⁶⁵, İbn Hacer *sika, hâfız, fakîh, âbid, imâm, hüccet*¹⁴⁶⁶ olarak tavsîf etmiştir. Ravinin *tedlîs* yapmakla meşhur olduğu ilgili eserlerde belirtilmiş¹⁴⁶⁷, Buhârî *tedlîsinin* çok az olduğunu ifade etmiştir¹⁴⁶⁸.

Yapılan değerlendirmeler ravinin *sika* olduğunu göstermektedir.

el-Fadl b. Dükeyn (130-219) isimli ravinin künyesi Ebû Nu'aym¹⁴⁶⁹, nisbesi el-Mülâî, el-Kuraşî, el-Kûfî'dir. H. 130 yılında doğmuş¹⁴⁷⁰, H. 219 senesinde vefat

¹⁴⁵¹ Bu raviler 1. grup rivayetlerin yirmi beşinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹⁴⁵² İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VI/350, no: 2641.

¹⁴⁵³ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, IV/92, no: 2077.

¹⁴⁵⁴ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VI/350, no: 2641.

¹⁴⁵⁵ Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, X/219, no: 4716.

¹⁴⁵⁶ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XI/163, no: 2407.

¹⁴⁵⁷ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, IV/92, no: 2077.

¹⁴⁵⁸ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, IV/223, no: 972.

¹⁴⁵⁹ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VI/350, no: 2641.

¹⁴⁶⁰ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, IV/225, no: 972.

¹⁴⁶¹ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, IV/224, no: 972.

¹⁴⁶² İclî, **Ma'rîfetü's-Sikât**, I/407, no: 625.

¹⁴⁶³ İbn Hibbân, **Kitâbu's-Sikât**, VI/401-402.

¹⁴⁶⁴ Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, X/219, no: 4716.

¹⁴⁶⁵ Zehebî, **Tezkiratu'l-Huffâz**, I/203, no: 198.

¹⁴⁶⁶ İbn Hacer, **Takrîbu't-Tehzîb**, s. 244, no: 2445.

¹⁴⁶⁷ Sıbtu İbnü'l-Acemî, **et-Tebyîn li Esmâi'l-Müde'llisîn**, s. 27, no: 25; Ebû Zür'a el-İrâkî, **Kitâbu'l-Müde'llisîn**, s. 52, no: 21; Suyûtî, **Kitâbu Esmâi'l-Müde'llisîn**, s. 51, no: 18.

¹⁴⁶⁸ İbn Hacer, **Tabakâtü'l-Müde'llisîn**, s. 32, no: 51.

¹⁴⁶⁹ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VI/368, no: 2749.

¹⁴⁷⁰ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, VII/118, no: 526.

etmiştir¹⁴⁷¹. **Süfyân es-Sevrî**, A'meş ve Şu'be'den hadis rivayet etmiş¹⁴⁷²; ondan da **Ahmed b. Hanbel**, Buhârî ve İshak b. Râhûye rivayette bulunmuştur¹⁴⁷³.

Ravi hakkına İbn Sa'd *sika, me'mûn, kesîru'l-hadîs, hüccet*¹⁴⁷⁴, İclî *sika, sebt*¹⁴⁷⁵, Ebû Hâtim er-Râzî *sika, hâfiz, mutkin*¹⁴⁷⁶, İbn Hibbân döneminin en *mutkini*¹⁴⁷⁷ değerlendirmesini yapmıştır. Ali b. el-Medîni ve Yahya b. Maîn onu Sevrî'den rivayet edenlerin en *sebtleri* arasında saymış, Ahmed b. Hanbel, Ebû Nu'aym mı daha *sebt* Vekî' mi sorusuna Ebû Nu'aym'ın hatası daha az cevabını vermiş ve onu *sebt* olarak tavsîf etmiştir¹⁴⁷⁸. Zehebî *büyük hâfiz, şeyhü'l-İslam*¹⁴⁷⁹, *sebt*¹⁴⁸⁰, *sika, hüccet*, Şia görüşlerini benimser ama aşırı değil¹⁴⁸¹ yorumunu yapmış, İbn Hacer *sika, sebt*, Buhârî'nin büyük hocalarından¹⁴⁸², Ahmed b. Sâlih el-Mısırî onu *tedlîs* yapmakla ithâm etmiştir¹⁴⁸³ ifadelerini kullanmıştır.

Verilen bilgilerden yararlanarak ravinin *sika* olduğunu söyleyebiliriz.

Yukarıda verilen bilgiler raviler arasında *muasarâtın* yanısıra hoca talebe ilişkisinin de gerçekleştiğini göstermektedir. Ravilerin tamamının *sika* olduğu da eklenince rivayetin senedinin *muttasıl* ve *sahîh* olduğu ortaya çıkmaktadır. Şu'ayb el-Arnâvût ve ekibi de bu hadisin *sahîh* olduğunu ifade etmiştir¹⁴⁸⁴.

1.1.5.7. Yedinci Rivayet

حدثنا عبد الرزاق قال حدثنا معمر عن ابن طاوس عن أبي بكر بن محمد بن عمرو بن حزم عن أبيه قال لما قتل عمار بن ياسر دخل عمرو بن حزم على عمرو بن العاص فقال قتل عمار وقد قال رسول الله صلى الله عليه وسلم تقتله الفئة الباغية فقام عمرو بن العاص فزعا يرجع حتى دخل على معاوية فقال له معاوية ما شأنك قال قتل عمار فقال معاوية قد قتل عمار فماذا قال عمرو سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول تقتله الفئة الباغية فقال له معاوية دحضت في بولك أونحن قتلناه إنما قتله علي وأصحابه جاءوا به حتى ألقوه بين رماحنا أو قال بين سيوفنا

¹⁴⁷¹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VI/368, no: 2749; Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VII/118, no: 526.

¹⁴⁷² Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VII/118, no: 526.

¹⁴⁷³ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXIII/202, no: 4732.

¹⁴⁷⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VI/369, no: 2749.

¹⁴⁷⁵ İclî, *Ma'rifetü's-Sikât*, II/205, no: 1480.

¹⁴⁷⁶ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, VII/62, no: 303.

¹⁴⁷⁷ İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, VII/319.

¹⁴⁷⁸ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, VII/62, no: 303.

¹⁴⁷⁹ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, X/142, no: 21.

¹⁴⁸⁰ Zehebî, *Tezkiratu'l-Huffâz*, I/372, no: 369.

¹⁴⁸¹ Zehebî, *el-Muğnî fi'd-Du'afâ*, II/102, no: 4915.

¹⁴⁸² İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 446, no: 5401.

¹⁴⁸³ İbn Hacer, *Tabakâtü'l-Müdelîsîn*, s. 23, no: 21.

¹⁴⁸⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XI/522, h. no: 6926 (1 nolu dipnot).

Ahmed b. Hanbel, ← Abdürrezzak ← Ma'mer ← İbn Tâvûs ← Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm ← babası isnâdıyla şöyle dediğini rivayet ermiştir: Ammâr b. Yâsir öldürülünce Amr b. Hazm, Amr b. el-Âs'ın yanına gidip “Ammâr öldürüldü ve ben Rasulullah (sav.)'ın onu azgın bir topluluk öldürecek dediğini duydum” dedi. Amr kalkıp Muâviye'nin yanına gidene kadar korkudan “innâ lillâh ve innâ ileyhi râci'ûn” demeye başladı. Muâviye ona neyin var diye sorunca Amr, Ammâr öldürüldü dedi. Muâviye, “Ammâr öldürüldü ne demek” dedi. Amr, ben Rasulullah (sav.)'ın onu azgın bir topluluk öldürecek dediğini duydum dedi. Bunun üzerine Muâviye “işin içinden çıkamıyorsun onu biz mi öldürdük? Onu ancak Ali ve arkadaşları öldürdü. Onu getirip mızraklarımızın/kılıçlarımızın önüne attılar” dedi¹⁴⁸⁵.

Hadisin senedindeki raviler:

Amr b. Hazm (53): Sahabidir.

Muhammed b. Amr b. Hazm (63) (Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm'ın babası).

Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm (120).

Abdullah b. Tâvûs (132)¹⁴⁸⁶.

Ma'mer b. Râşid (153)¹⁴⁸⁷.

Abdürrezzak b. Hemmâm (211) isimli ravinin künyesi Ebû Bekr¹⁴⁸⁸, nisbesi el-Yemânî¹⁴⁸⁹, el-Hımyerî, es-San'ânî'dir¹⁴⁹⁰. H. 211 senesinde vefat etmiştir¹⁴⁹¹. **Ma'mer b. Râşid**, Süfyân es-Sevrî, Süfyân b. Uyeyne, Abdullah b. el-Mübârek ve Mâlik b. Enes'ten hadis rivayet etmiş; ondan da **Ahmed b. Hanbel, İshak b. Ebî İsrâîl** ve İshak b. Râhûye rivayette bulunmuştur¹⁴⁹².

Ravi hakkında Yahya b. Maîn; Abdürrezzak, Ma'mer'den rivayet ettiği hadislerde Hişâm b. Yusuf'tan daha *sebtir*¹⁴⁹³, Ahmed b. Hanbel insanların en *sebtlerinden*¹⁴⁹⁴, Buhârî kitabından rivayet ettikleri daha *sahîhtir*¹⁴⁹⁵, İclî *sika*, *Şîr*¹⁴⁹⁶ değerlendirmesini yapmıştır. İbn Hibbân hafızasından rivayet ettiği zaman hata ettiğini

¹⁴⁸⁵ Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, XXIX/316-317, h. no: 17778.

¹⁴⁸⁶ Bu raviler 5. grup rivayetlerin birinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹⁴⁸⁷ 3. grup rivayetlerin birinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹⁴⁸⁸ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VI/74, no: 1775.

¹⁴⁸⁹ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, VI/130, no: 1933.

¹⁴⁹⁰ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XVIII/52, no: 3415.

¹⁴⁹¹ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VI/74, no: 1775; Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, VI/130, no: 1933.

¹⁴⁹² Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XVIII/53-54, no: 3415.

¹⁴⁹³ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, VI/38, no: 204.

¹⁴⁹⁴ İbn Hacer, **Tehzîbu't-Tehzîb**, VI/313, no: 608.

¹⁴⁹⁵ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, VI/130, no: 1933.

¹⁴⁹⁶ İclî, **Ma'rîfetü's-Sikât**, II/93, no: 1097.

ve *Şîi* olduğunu söylemiş¹⁴⁹⁷, Zehebî onu büyük *hâfız*, Yemen'in âlimi, *sika*, *Şîi* olarak nitelemiştir¹⁴⁹⁸. İbn Hacer *sika*, *hâfız*, *Şîi*, ömrünün sonlarında gözlerini kaybetmiş ve hafızası bozulmuştur¹⁴⁹⁹ yorumunu yapmış, Abbâs b. Abdü'l-Azîm onu *kezzâb* olarak tavsîf etmiştir¹⁵⁰⁰.

Cerh-ta'dîl âlimlerinin çoğunluğuna göre ravinin *sika* olduğu söylenebilir. Abbâs b. Abdü'l-Azîm'in değerlendirmesi, muhtemelen ravinin gözlerini kaybedip hafızasının bozulduğu dönemle alakalıdır.

Kaynaklarda nakledilen bilgilerde raviler arasında *muasarâtın* yanısıra hoca talebe ilişkisinin de gerçekleştiği görülmektedir. Ayrıca ravilerin tamamı *sikadır*. Dolayısıyla hadisin senedi *muttasıl* ve *sahîhtir*. Şu'ayb el-Arnâvût ve ekibi de bu hadisin *sahîh* olduğunu söylemiştir¹⁵⁰¹.

1.1.5.8. Sekizinci Rivayet

حدثنا يونس وخلف بن الوليد قالا حدثنا أبو معشر عن محمد بن عمار بن خزيمة بن ثابت قال ما زال جدي كافا سلاحه يوم الجمل حتى قتل عمار بصفين فسل سيفه فقاتل حتى قتل قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول تقتل عمارا الفئة الباغية

Ahmed b. Hanbel, ← Yunus, Halef b. el-Velîd ← Ebû Ma'şer isnâdıyla Muhammed b. Umâre b. Huzeyme b. Sâbit'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Dedem (Huzeyme b. Sâbit), Ammâr Sıffin'de öldürülünceye kadar Cemel'de silahını çekmedi. Ammâr öldürülünce kılıcını çekip “ben Rasulullah (sav.)'ın Ammâr'ı azgın bir topluluk öldürecek buyurduğunu duydum” dedi ve öldürülene kadar savaştı¹⁵⁰².

Hadisin senedindeki raviler:

Huzeyme b. Sâbit (37) (Muhammed b. Umâre b. Huzeyme b. Sâbit'in dedesi): Sahabidir.

Muhammed b. Umâre b. Huzeyme b. Sâbit¹⁵⁰³.

Ebû Ma'şer (170)¹⁵⁰⁴.

¹⁴⁹⁷ İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, VIII/412.

¹⁴⁹⁸ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, IX/563, no: 220.

¹⁴⁹⁹ İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 354, no: 4064.

¹⁵⁰⁰ Ukaylî, *ed -Du'afâu'l-Kebîr*, III/109, no: 1082.

¹⁵⁰¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXIX/317, h. no: 17778 (1 nolu dipnot).

¹⁵⁰² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXXVI/198, h. no: 21873.

¹⁵⁰³ 5. grup rivayetlerin üçüncü rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹⁵⁰⁴ 5. grup rivayetlerin üçüncü rivayetinde tanıtılmış olup zayıftır.

Halef b. el-Velîd (212) isimli ravinin künyesi Ebü'l-Velîd¹⁵⁰⁵, Ebü Ca'fer, nisbesi el-Cevherî¹⁵⁰⁶, el-Atekî, el-Bağdâdî'dir¹⁵⁰⁷. H. 212 yılında vefat etmiştir¹⁵⁰⁸. Ebü Ca'fer er-Râzî, Şu'be b. el-Haccâc ve Mübârek b. Fedâle'den hadis rivayet etmiş; ondan da **Ahmed b. Hanbel**, İbrahim b. Sa'd el-Cevherî, Ya'kûb ed-Devrakî ve Abbâs ed-Dûrî rivayette bulunmuştur¹⁵⁰⁹.

Yahya b. Maîn, Ebü Zur'a er-Râzî, Ebü Hâtim er-Râzî¹⁵¹⁰ ve İbn Şâhîn¹⁵¹¹ raviyi *sika* olarak değerlendirmiş, İbn Hibbân *Sikât*'ında zikretmiştir¹⁵¹².

Yapılan değerlendirmeler ravinin *sika* olduğunu göstermektedir.

Yûnus b. Muhammed (207,208) b. Müslim el-Müeddib¹⁵¹³ isimli ravinin künyesi Ebü Muhammed nisbesi el-Bağdâdî'dir¹⁵¹⁴. Hicri 207¹⁵¹⁵ veya 208 senesinde vefat etmiştir¹⁵¹⁶. Hammâd b. Seleme, Hammâd b. Zeyd, Leys b. Sa'd ve Mu'temir b. Süleyman'dan hadis rivayet etmiş¹⁵¹⁷; ondan da **Ahmed b. Hanbel**, Ali b. el-Medînî, Ebü Hayseme Züheyr b. Harb ve Ya'kûb b. Şeybe rivayette bulunmuştur¹⁵¹⁸.

Ravi hakkında Yahya b. Maîn *sika*¹⁵¹⁹, Ebü Hâtim er-Râzî *sika*, *sadûk*¹⁵²⁰, Zehebî *imâm*, *hâfız*, *sika*¹⁵²¹, İbn Hacer *sika*, *sebt*¹⁵²² değerlendirmesini yapmış, İbn Hibbân *Sikât*'ında zikretmiştir¹⁵²³.

Âlimlerin görüşlerine istinaden ravinin *sika* olduğu söylenebilir.

İsnadda geçen Ebü Ma'ser'in *münkeru'l-hadis* olarak tavsîf edilmesinden dolayı bu rivayet *zayıftır*. Ayrıca Muhammed b. Umâre b. Huzeyme b. Sâbit'in olaya şahitlik

¹⁵⁰⁵ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, III/195, no: 659.

¹⁵⁰⁶ Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, IX/267, no: 4368.

¹⁵⁰⁷ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, III/371, no: 1688.

¹⁵⁰⁸ Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, IX/269, no: 4368.

¹⁵⁰⁹ Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, IX/268, no: 4368.

¹⁵¹⁰ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, III/371, no: 1688.

¹⁵¹¹ İbn Şâhîn, **Târîhu Esmâi's-Sikât**, s. 78, no: 328.

¹⁵¹² İbn Hibbân, **Kitâbu's-Sikât**, VIII/227.

¹⁵¹³ Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, XVI/510, no: 7621.

¹⁵¹⁴ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXXII/540-541, no: 7184; Zehebî, **Tezkiratu'l-Huffâz**, I/361, no: 353.

¹⁵¹⁵ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXXII/543, no: 7184.

¹⁵¹⁶ Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, XVI/511, no: 7621; Zehebî, **Tezkiratu'l-Huffâz**, I/361, no: 353.

¹⁵¹⁷ Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, XVI/510, no: 7621; Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXXII/541, no: 7184.

¹⁵¹⁸ Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, XVI/510, no: 7621; Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXXII/541-542, no: 7184.

¹⁵¹⁹ İbn Kesîr, **et-Tekmîl fi'l-Cerh ve't-Ta'dîl**, II/488, no: 1741.

¹⁵²⁰ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, IX/246, no: 1033.

¹⁵²¹ Zehebî, **Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ**, IX/473, no: 175.

¹⁵²² İbn Hacer, **Takrîbu't-Tehzîb**, s. 614, no: 7914.

¹⁵²³ İbn Hibbân, **Kitâbu's-Sikât**, IX/289.

etmediğinden dolayı *munkatı*'dır. Şu'ayb el-Arnâvût ve ekibi de bu hadisin *zayıf* olduğunu söylemiştir¹⁵²⁴.

1.1.5.9. Dokuzuncu Rivâyet

أخبرنا أحمد بن سليمان قال حدثنا يزيد قال أخبرنا العوام عن الأسود بن مسعود عن حنظلة بن خويلد قال كنت عند معاوية فأتاه رجلا ن يختصمان في رأس عمار يقول كل واحد منهما أنا قتلته فقال عبد الله بن عمرو ليطب به أحدكما نفسا لصاحبه فإني سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول تقتله الفئة الباغية

Nesâî, ← Ahmed b. Süleyman ← Yezîd ← Avvâm ← Esved b. Mesûd isnâdıyla Hanzala b. Huveylid'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Ben Muâviye'nin yanında otururken Ammâr'ı kimin öldürdüğü konusunda tartışan iki kişi geldi. Onlardan her biri onu ben öldürdüm diyordu. Abdullah b. Amr "bu öldürme işini biriniz arkadaşına gönül rahatlığıyla versin, çünkü ben Rasulullah (sav.)'ın onu azgın bir topluluk öldürecek buyurduğunu duydum" dedi¹⁵²⁵.

Hadisin senedindeki raviler:

Abdullah b. Amr (65): Sahabidir.

Hanzala b. Huveylid.

Esved b. Mesûd.

Avvâm b. Havşeb (148).

Yezîd b. Harun (118-206)¹⁵²⁶.

Ahmed b. Süleyman (261) b. Abdülmelik isimli ravinin künyesi Ebü'l-Hüseyn, nisbesi er-Ruhâvî'dir¹⁵²⁷. H. 261 senesinde vefat etmiştir¹⁵²⁸. **Yezîd b. Harun**, Yahya b. Âdem ve Muhammed b. Ubeyd et-Tanâfisî'den hadis rivayet etmiş; ondan da **Nesâî**, İbrahim b. Muhammed ve Ahmed b. Ali b. el-Abbâs el-Bâsilî rivayette bulunmuştur¹⁵²⁹.

Ravi hakkında Nesâî *sika, me'mûn sâhibu hadîs*, Ebû Arûbe el-Harrânî *hadîs tahammül ve edâsında sebt*¹⁵³⁰, İbn Ebî Hâtîm *sadûk, sika*¹⁵³¹, Zehebî¹⁵³² ve İbn Hacer *sika, hâfiz*¹⁵³³ değerlendirmesini yapmış, İbn Hibbân *Sikât*'ında zikretmiştir¹⁵³⁴.

¹⁵²⁴ Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, XXXVI/198, h. no: 21873 (1 nolu dipnot).

¹⁵²⁵ Nesâî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, Hasâis, 46, VII/468, h. no: 8496.

¹⁵²⁶ Bu raviler 5. grup rivayetlerin ikinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹⁵²⁷ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, I/320, no: 44.

¹⁵²⁸ İbn Hibbân, **Kitâbu's-Sikât**, VIII/35.

¹⁵²⁹ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, I/321, no: 44.

¹⁵³⁰ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, I/321, no: 44.

¹⁵³¹ İbn Ebî Hâtîm, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, II/53, no: 59.

Ravi hakkındaki malumatlar ravinin *sika* olduğunu göstermektedir.

Raviler hakkında verilen bilgilerden ravilerin *sika* oldukları ve aralarında *muasarâtın* yanısıra hoca talebe ilişkisinin de mevcut olduğu tespit edilmiştir. Buna dayanarak hadisin senedinin *muttasıl* ve *sahîh* olduğu söylenebilir.

1.1.5.10. Onuncu Rivayet

أخبرنا محمد بن المثنى قال حدثنا محمد قال حدثنا شعبة عن العوام بن حوشب عن رجل من بني شيبان عن حنظلة بن سويد قال جيء برأس عمار فقال عبد الله بن عمرو سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول تقتله الفئة الباغية

Nesâî, ← Muhammed b. el-Müsennâ ← Muhammed ← Şu'be ← Avvâm b. Havşeb ← Benî Şeybân'dan biri isnâdıyla Hanzala b. Süveyd'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Ammâr'ın başı getirilince Abdullah b. Amr, "ben Rasulullah (sav.)'ın onu azgın bir topluluk öldürecek buyurduğunu duydum" dedi¹⁵³⁵.

Hadisin senedindeki raviler:

Abdullah b. Amr (65): Sahabidir.

Hanzala b. Süveyd¹⁵³⁶.

Benî Şeybân'dan biri mübhem ravidir.

Avvâm b. Havşeb (148)¹⁵³⁷.

Şu'be b. el-Haccâc, (160)¹⁵³⁸.

Muhammed b. Ca'fer (193,194)¹⁵³⁹.

Muhammed b. el-Müsennâ (252)¹⁵⁴⁰.

İsnâdda, Benî Şeybân'dan biri olarak zikredilen ravinin *mübhem* olmasından dolayı bu rivayet *zayıftır*.

1.1.5.11. On Birinci Rivayet

أخبرنا عمرو بن منصور قال حدثنا أبو نعيم عن سفيان عن الأعمش عن عبد الرحمن بن أبي زياد عن عبد الله بن الحارث قال إني لأسأير عبد الله بن عمرو وعمرو بن العاص ومعاوية

¹⁵³² Zehebî, *Tezkiratu'l-Huffâz*, II/559, no: 580.

¹⁵³³ İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 80, no: 43.

¹⁵³⁴ İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, VIII/35.

¹⁵³⁵ Nesâî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, Hasâis, 46, VII/468, h. no: 8497.

¹⁵³⁶ 5. grup rivayetlerin ikinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹⁵³⁷ 5. grup rivayetlerin ikinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹⁵³⁸ 1. grup rivayetlerin birinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹⁵³⁹ 1. grup rivayetlerin beşinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹⁵⁴⁰ 4. grup rivayetlerin altıncı rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

فقال عبد الله بن عمرو سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول تقتل الفئة الباغية عمارا فقال عمرو لمعاوية أسمع ما يقول هذا فحذفه قال نحن قتلناه إنما قتله من جاء به لا تزال داحضا في بولك

Nesâî, ← Amr b. Mansûr ← Ebû Nu'aym ← Süfyân ← A'meş ← Abdurrahman b. Ebî Ziyâd isnâdıyla Abdullah b. el-Hâris'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Ben Abdullah b. Amr, Amr b. el-Âs ve Muâviye ile beraber yürüyordum. Abdullah b. Amr ben Rasulullah (sav.)'ın Ammâr'ı azgın bir topluluk öldürecek buyurduğunu duydum dedi. Amr, Muâviye'ye şunun dediğini duydun mu dedi. Muâviye onun yan tarafına vurdu ve onu biz mi öldürdük? Onu ancak buraya getirenler öldürdü. İşin içinden çıkamıyorsun dedi¹⁵⁴¹.

Hadisin senedindeki raviler:

Abdullah b. Amr (65): Sahabidir.

Abdullah b. el-Hâris (84)¹⁵⁴².

Abdurrahman b. Ebî Ziyâd.

A'meş (148).¹⁵⁴³

Süfyân es-Sevrî (97-161).

Ebû Nu'aym el-Fadl b. Dükeyn (130-219)¹⁵⁴⁴.

Amr b. Mansûr isimli ravinin künyesi Ebû Saîd, nisbesi en-Nesâî'dir. **Ebû Nuaym el-Fadl b. Dükeyn**, Ahmed b. Hanbel ve Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebî'den hadis rivayet etmiş; ondan da **Nesâî**, Abdullah b. Muhammed b. Seyyâr ve Kasım b. Zekerriyya el-Mutarrız rivayette bulunmuştur¹⁵⁴⁵.

Nesâî onun hakkında *sika*, *me'mûn*, *sebt*, değerlendirmesini yapmış, Abbâs el-Anberî bize Amr b. Mansûr gibisi gelmedi demiştir¹⁵⁴⁶. Zehebî *hâfız*, *mücevvîd*, *musannif* olduğunu ve Buhârî ile birlikte anılması gerektiğini söylemiştir¹⁵⁴⁷. İbn Hacer ise onu *sika*, *sebt* olarak tavsîf etmiştir¹⁵⁴⁸.

Yapılan değerlendirmeler ravinin *sika* olduğunu göstermektedir.

¹⁵⁴¹ Nesâî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, Hasâis, 46, VII/469, h. no: 8500.

¹⁵⁴² 1. grup rivayetlerin yirmi altıncı rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹⁵⁴³ Bu raviler 1. grup rivayetlerin yirmi beşinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹⁵⁴⁴ 5. Grup rivayetlerin altıncı rivayetinde tanıtılmıştır.

¹⁵⁴⁵ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXII/250-251, no: 4455.

¹⁵⁴⁶ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXII/252, no: 4455.

¹⁵⁴⁷ Zehebî, **Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ**, XIII/382, no: 181.

¹⁵⁴⁸ İbn Hacer, **Takrîbu't-Tehzîb**, s. 427, no: 5119.

Yukarıda verilen bilgiler raviler arasında *muasarâtın* yanısıra hoca talebe ilişkisinin de gerçekleştiğini göstermektedir. Ravilerin tamamının *sika* olduğu da eklenince rivayetin senedinin *muttasıl* ve *sahîh* olduğu ortaya çıkmaktadır.

1.1.5.12. On İkinci Rivayet

حدثنا إسحاق بن أبي إسرائيل و إبراهيم بن محمد بن عر عرة - ونسخته عن نسخة إبراهيم - قالوا : حدثنا عبد الرزاق أخبرنا معمر عن ابن طاووس عن أبي بكر بن محمد بن عمرو بن حزم عن أبيه قال : دخل عمرو بن حزم على عمرو بن العاص فقال : قتل عمار وقد قال رسول الله - صلى الله عليه و سلم - : تقتله الفئة الباغية فدخل عمرو على معاوية فقال : قتل عمار قال معاوية : قتل عمار فماذا ؟ قال : سمعت رسول الله - صلى الله عليه و سلم - يقول : تقتله الفئة الباغية قال : دحضت في بولك أو نحن قتلناه ؟ إنما قتله علي وأصحابه

Ebû Ya'lâ el-Mevsilî, ← İshak b. Ebî İsrâîl, İbrahim b. Muhammed b. 'Ar'ara - İbrahim'in nüshasından yazdım- ← Abdürrezzak ← Ma'mer ← İbn Tâvûs ← Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm ← babası isnâdıyla Amr b. Hazm'ın, Amr b. el-Âs'ın yanına gittiğini ve şöyle dediğini rivayet etmiştir: Ammâr öldürüldü ve Rasulullah (sav.) onu azgın bir topluluk öldürecek buyurmuştu. Bunun üzerine Amr, Muâviye'nin yanına gitti ve Ammâr öldürüldü dedi. Muâviye Ammâr öldürüldü ne demek dedi. Amr ben Rasulullah (sav.)'ın onu azgın bir topluluk öldürecek buyurduğunu duydum dedi. Muâviye için içinden çıkamıyorsun onu biz mi öldürdük? Onu ancak Ali ve arkadaşları öldürdü dedi¹⁵⁴⁹. Ebû Ya'lâ bu hadisi aynı lafızla, isnâdda İshak b. Ebî İsrâîl olmadan da rivayet etmiştir¹⁵⁵⁰.

Hadisin senedindeki raviler:

Amr b. Hazm (53): Sahabidir.

Muhammed b. Amr b. Hazm (63) (Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm'ın babası).

Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm (120).

Abdullah b. Tâvûs (132)¹⁵⁵¹.

Ma'mer b. Râşid (153)¹⁵⁵².

Abdürrezzak b. Hemmâm (211)¹⁵⁵³.

¹⁵⁴⁹ Ebû Ya'la el-Mevsilî, *Müsned*, XIII/123-124, h. no: 7175.

¹⁵⁵⁰ Ebû Ya'la el-Mevsilî, *Müsned*, XIII/330-331, h. no: 7346.

¹⁵⁵¹ Bu raviler 5. grup rivayetlerin birinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹⁵⁵² 3. grup rivayetlerin birinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

İbrahim b. Muhammed b. 'Ar'ara (231) isimli ravinin künyesi Ebû İshak¹⁵⁵⁴, nisbesi es-Sâmî, el-Basrî'dir¹⁵⁵⁵. H. 231 senesinde vefat etmiştir¹⁵⁵⁶. **Abdürrezzak b. Hemmâm**, Abdurrahman b. Mehdî ve Muhammed b. Ca'fer Ğunder'den hadis rivayet etmiş¹⁵⁵⁷; ondan da **Ebû Ya'la el-Mevsilî**, Müslim, Sâlih b. Muhammed Cezere ve Ebû Zür'a er-Râzî rivayette bulunmuştur¹⁵⁵⁸.

Ravi hakkında Yahya b. Maîn *sika*¹⁵⁵⁹, Ahmed b. Hanbel kimden hadis yazdığına dikkat etmez¹⁵⁶⁰, Ebû Hâtim er-Râzî *sadûk*¹⁵⁶¹, Zehebî *sika, hâfiz, yuğrib*¹⁵⁶², İbn Hacer *sika, hâfiz*, Ahmed b. Hanbel bazı rivayetlerini eleştirmiştir¹⁵⁶³ değerlendirmesini yapmış, İbn Hibbân *Sikât*'ında zikretmiştir¹⁵⁶⁴.

Cerh-ta'dîl âlimlerinin çoğunluğuna göre ravinin *sika* olduğunu söyleyebiliriz.

İshak b. Ebî İsrâîl (150-245) isimli ravinin künyesi Ebû Ya'kûb, nisbesi el-Mervezî'dir¹⁵⁶⁵. H. 150 senesinde doğmuş, H. 245 yılında vefat etmiştir¹⁵⁶⁶. **Abdürrezzak b. Hemmâm**, Abdurrahman b. Mehdî, Süfyân b. Uyeyne ve İbrahim Sa'd ez-Zührî'den hadis rivayet etmiş¹⁵⁶⁷; ondan da **Ebû Ya'lâ el-Mevsilî**, Buhârî (Kitâbü'l-Edeb'te), Ebû Dâvûd ve Abdullah b. Ahmed b. Hanbel rivayette bulunmuştur¹⁵⁶⁸.

Ravi hakkında Ahmed b. Hanbel (Kur'ân'ın mahlûk olup olmaması konusunda) tevakkuf etmiştir, uğursuzdur ancak *sâhibu hadîs* ve akıl sahibidir¹⁵⁶⁹. Yahya b. Maîn¹⁵⁷⁰ Dârekutnî¹⁵⁷¹ ve İbn Şâhîn *sika*¹⁵⁷², Zehebî *imâm, hâfiz, sika*¹⁵⁷³ değerlendirmesini yapmış, İbn Hibbân da *Sikât*'ında zikretmiştir¹⁵⁷⁴. İbn Hacer *sadûk*

¹⁵⁵³ 5. grup rivayetlerin yedinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹⁵⁵⁴ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VII/256, no: 3594.

¹⁵⁵⁵ Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, VII/76, no: 3139.

¹⁵⁵⁶ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VII/256, no: 3594.

¹⁵⁵⁷ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, II/178, no: 233.

¹⁵⁵⁸ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, II/179, no: 233.

¹⁵⁵⁹ Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, VII/78, no: 3139.

¹⁵⁶⁰ Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, VII/77, no: 3139.

¹⁵⁶¹ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, II/130, no: 409.

¹⁵⁶² Zehebî, **el-Kâşif**, I/222, no: 194.

¹⁵⁶³ İbn Hacer, **Takrîbu't-Tehzîb**, s. 93, no: 238.

¹⁵⁶⁴ İbn Hibbân, **Kitâbu's-Sikât**, VIII/77.

¹⁵⁶⁵ Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, VII/376, no: 3336.

¹⁵⁶⁶ Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, VII/384, no: 3336.

¹⁵⁶⁷ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, II/399, no: 338.

¹⁵⁶⁸ Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, II/400, no: 338.

¹⁵⁶⁹ Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, VII/381, no: 3336.

¹⁵⁷⁰ Dârimî, **Târîh**, s. 102, no: 293.

¹⁵⁷¹ Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, VII/380-381, no: 3336.

¹⁵⁷² İbn Şâhîn, **Târîhu Esmâi's-Sikât**, s. 36, no: 67.

¹⁵⁷³ Zehebî, **Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ**, XI/476, no: 124.

¹⁵⁷⁴ İbn Hibbân, **Kitâbu's-Sikât**, VIII/116-117.

olduğunu ve Kur'ân'ın mahlûk olup olmaması) konusunda tevakkuf ettiği için eleştirildiğini söylemiştir¹⁵⁷⁵.

Yapılan değerlendirmeler ravinin *sika* olduğunu göstermektedir.

Kaynaklarda nakledilen bilgilerde raviler arasında *muasarâtın* yanısıra hoca talebe ilişkisinin de gerçekleştiği görülmektedir. Ayrıca ravilerin tamamı *sikadır*. Dolayısıyla hadisin senedi *muttasıl* ve *sahîhtir*. Müsned'in muhakkiki de bu rivayetin *sahîh* olduğunu belirtmiştir¹⁵⁷⁶.

1.1.5.13. On Üçüncü Rivâyet

حدثنا إسماعيل بن موسى بن بنت السدي حدثنا أسباط بن محمد عن الأعمش عن عبد الرحمن بن أبي زياد عن عبد الله بن الحارث بن نوفل قال : رجعت مع معاوية من صفين فكان معاوية و أبو الأعور السلمي يسIRON من جانب ورأيتهم يسIRON من جانب فكنت بينهم ليس أحد غيري فكنت أحيانا أضع إلى هؤلاء وأحيانا أضع إلى هؤلاء فسمعت عبد الله بن عمرو يقول لأبيه : أبة : أما سمعت رسول الله - صلى الله عليه و سلم - يقول لعمار حين يبني المسجد : إنك لحريص على الأجر قال : أجل قال : وإنك من أهل الجنة ولتقتلك الفئة الباغية ؟ قال : بلى قد سمعته قال : فلم قتلتموه ؟ قال : فالتفت إلى معاوية فقال : يا أبا عبد الرحمن ألا تسمع ما يقول هذا ؟ قال : أما سمعت رسول الله - صلى الله عليه و سلم - يقول لعمار وهو يبني المسجد : ويحك إنك لحريص على الأجر ولتقتلك الفئة الباغية قال : بلى قد سمعته قال : فلم قتلتموه ؟ قال : ويحك ما تزال تدحض في بولك أو نحن قتلناه ؟ إنما قتله من جاء به

Ebû Ya'lâ el-Mevsilî, ← İsmail b. Musa b. binti's-Süddî ← Esbât b. Muhammed ← A'meş ← Abdurrahman b. Ebî Ziyâd isnâdıyla Abdullah b. el-Hâris b. Nevfel'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Muâviye ile birlikte Sıffin'den dönüyordum. Muâviye ile Ebu'l-Aver es-Sülemî bir taraftan, o (Abdullah b. Amr) diğer taraftan yürüyorlardı. Ben aralarındaydım, benden başka kimse yoktu. Bazen bunlarla bazen de onlarla yürüyordum. O esnada Abdullah b. Amr'ın babasına şöyle dediğini duydum: Babacığım sen Rasulullah (sav.)'ın Ammâr'a Mescid'i inşa ederken "sen sevap alma konusunda hırslısın, sen Cennet ehline sensin ve seni azgın bir topluluk öldürecek" dediğini duymadın mı? Amr evet duydum dedi. Abdullah onu niye öldürdünüz dedi. Bunun üzerine Amr, Muâviye'ye döndü ey Ebû Abdurrahman şunun dediğini duymuyor musun? Sen Rasulullah (sav.)'ın Ammâr'a Mescid'i inşa ederken "yazık sana! Sen

¹⁵⁷⁵ İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 100, no: 338.

¹⁵⁷⁶ Ebû Ya'la el-Mevsilî, *Müsned*, XIII/124, h. no: 7175 (3 nolu dipnot).

sevap alma konusunda hırslısın ve seni azgın bir topluluk öldürecek” dediğini duymadın mı dedi. Muâviye evet duydum dedi. Amr onu niye öldürdünüz dedi. Muâviye yazık sana işin içinden çıkamıyorsun. Onu biz mi öldürdük? Onu ancak buraya getirenler öldürdü dedi¹⁵⁷⁷.

Hadisin senedindeki raviler:

Abdullah b. Amr (65): Sahabidir.

Abdullah b. el-Hâris (84)¹⁵⁷⁸.

Abdurrahman b. Ebî Ziyâd. A'meş (148).¹⁵⁷⁹.

Esbât b. Muhammed (200)¹⁵⁸⁰ b. Abdurrahman isimli, ravinin künyesi Ebû Muhammed, nisbesi el-Kûfî¹⁵⁸¹, el-Kuraşî'dir¹⁵⁸². H. 200 yılında vefat etmiştir¹⁵⁸³.

Süleyman el-A'meş, İshak eş-Şeybânî, Leys b. Ebî Süleym ve Süfyân es-Sevrî'den hadis rivayet etmiş¹⁵⁸⁴; ondan da Ahmed b. Hanbel, İshak b. Râhûye, Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ve Kuteybe b. Saîd rivayette bulunmuştur¹⁵⁸⁵.

Ravi hakkında İbn Sa'd *sika*, *sadûk* ancak bazı *zayıflıkları* var¹⁵⁸⁶, Yahya b. Maîn *sika*¹⁵⁸⁷ demiştir. Ahmed b. Hanbel'e Saîd'den rivayet hususunda sana el-Haffâf mı yoksa Esbât b. Muhammed mi daha sevimli diye sorulmuş, Esbât bana daha sevimli cevabını vermiştir¹⁵⁸⁸. Ebû Hâtim er-Râzî *sâlih*¹⁵⁸⁹, Nesâî *leyse bihî be's*¹⁵⁹⁰, İclî *lâ be'se bih*¹⁵⁹¹, Ukaylî bazen hata yapar¹⁵⁹² değerlendirmesini yapmış, İbn Hibbân *Sikât*'ında zikretmiştir¹⁵⁹³. Zehebî *şeyh, imâm, muhaddis*¹⁵⁹⁴, *sadûk*¹⁵⁹⁵, *sika*, *meşhur*¹⁵⁹⁶,

¹⁵⁷⁷ Ebû Ya'la el-Mevsilî, *Müsned*, XIII/333-334, h. no: 7351.

¹⁵⁷⁸ 1. grup rivayetlerin yirmi altıncı rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹⁵⁷⁹ Bu raviler 1. grup rivayetlerin yirmi beşinci rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

¹⁵⁸⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VI/364, no: 2724.

¹⁵⁸¹ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, II/53, no: 1657.

¹⁵⁸² Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, VII/512, no: 3455.

¹⁵⁸³ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VI/364, no: 2724.

¹⁵⁸⁴ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, VII/512, no: 3455.

¹⁵⁸⁵ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, II/355, no: 320.

¹⁵⁸⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VI/364, no: 2724.

¹⁵⁸⁷ Yahya b. Maîn, *et-Târîh*, III/271, no: 1284.

¹⁵⁸⁸ Ahmed b. Hanbel, *Kitâbü'l-İlel*, III/302, no: 5343.

¹⁵⁸⁹ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, II/333, no: 1263.

¹⁵⁹⁰ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, II/356, no: 320.

¹⁵⁹¹ İclî, *Ma'rifetü's-Sikât*, I/217, no: 63.

¹⁵⁹² Ukaylî, *ed -Du'afâu'l-Kebîr*, I/119, no: 144.

¹⁵⁹³ İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, VI/85.

¹⁵⁹⁴ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, IX/355, no: 166.

¹⁵⁹⁵ Zehebî, *Mîzânu'l-İ'tidâl*, I/175, no: 711.

¹⁵⁹⁶ Zehebî, *el-Muğnî fi'd-Du'afâ*, I/113, no: 521.

İbn Hacer *sika* Sevrî'den rivayet ettiklerinde *zayıf* sayılmıştır¹⁵⁹⁷ ifadelerini kullanmıştır.

Ravi hakkında verilen bilgilere dayanarak ravinin *sika* olduğunu söyleyebiliriz.

İsmail b. Musa (245) b. binti İsmail b. Abdurrahman es-Süddî isimli ravinin künyesi Ebû Muhammed¹⁵⁹⁸, Ebû İshak, nisbesi el-Fezârî, el-Kûffî'dir¹⁵⁹⁹. H. 245 senesinde vefat etmiştir¹⁶⁰⁰. Süfyân b. Uyeyne, Mâlik b. Enes ve Velîd b. Müslim'den hadis rivayet etmiş; ondan da **Ebû Ya'la el-Mevsilî**, Buhârî (Kitâbu Ef'âlu'l-'İbâd'da), Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbn Mâce rivayette bulunmuştur¹⁶⁰¹.

Ravi hakkında Ebû Hâtim er-Râzî *sadûk*¹⁶⁰², Nesâî *leyse bihî be's*¹⁶⁰³ demiş, İbn Hibbân *Sikât*'ında zikretmiştir¹⁶⁰⁴. İbn Adî *Şîi*'likte aşırı olduğu için eleştirilmiştir¹⁶⁰⁵, Zehebî *sadûk*, *Şîi*¹⁶⁰⁶, İbn Hacer *sadûk*, *hata yapar*, Rafizilikle itham edilmiştir¹⁶⁰⁷ değerlendirmesini yapmıştır. Ebû Bekr b. Ebî Şeybe onun yanına giden Abdân el-Ehvâzî'ye selefe söven bu fasıktan ne öğreniyorsunuz demiştir¹⁶⁰⁸.

Ravinin *Şîilikle* ithâm edilmekle birlikte *sika* olduğu söylenebilir.

Raviler hakkında verilen bilgilerden ravilerin *sika* oldukları ve aralarında *muasarâtın* yanında hoca talebe ilişkisinin de mevcut olduğu tespit edilmiştir. Buna dayanarak hadisin senedinin *muttasıl* ve *sahîh* olduğu söylenebilir.

1.1.6. Altıncı Grup Rivayetler

Bu grupta Ammâr b. Yâsir'in azgın bir topluluk tarafından öldürüleceğine ilaveten onun dünyadaki son azığının da zikreden rivayetleri ele alacağız.

1.1.6.1. Birinci Rivayet:

حدثنا القواريري حدثنا يوسف بن الماجشون حدثني أبي عن أبي عبيدة بن محمد بن عمار
بن ياسر عن مولاة لعمار بن ياسر قالت : اشتكى عمار شكوى ثقل منها فغشي عليه فأفاق ونحن

¹⁵⁹⁷ İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 98, no: 320.

¹⁵⁹⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VI/376, no: 2797.

¹⁵⁹⁹ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, III/210, no: 491.

¹⁶⁰⁰ Buhârî, *et-Târîhü'l-Evsat*, II/352.

¹⁶⁰¹ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, III/210, no: 491.

¹⁶⁰² İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, II/196, no: 666.

¹⁶⁰³ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, III/211, no: 491.

¹⁶⁰⁴ İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, VIII/104-105.

¹⁶⁰⁵ İbn Adî, *el-Kâmil fî Du'âfâi'r-Ricâl*, I/325, no: 153.

¹⁶⁰⁶ Zehebî, *el-Kâşif*, I/250, no: 411.

¹⁶⁰⁷ İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 110, no: 492.

¹⁶⁰⁸ İbn Adî, *el-Kâmil fî Du'âfâi'r-Ricâl*, I/325, no: 153.

نبكي حوله فقال : ما يبكيكم ؟ أتخشون أن أموت على فراشي ؟ أخبرني حبيبي صلى الله عليه و سلم أنه تقتلني الفئة الباغية وأن آخر زادي مذقة من لبن

Ebû Ya'lâ el-Mevsîlî, ← el-Kavârîrî ← Yusuf b. el-Mâcişûn ← babası ← Ebû Ubeyde b. Muhammed b. Ammâr b. Yâsir isnâdıyla Ammâr b. Yâsir'in cariyesinin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Ammâr geçirdiği ağır bir hastalık sonucunda bayıldı. Ayıldığında biz etrafında ağlıyorduk. Bize şöyle dedi: Neden ağlıyorsunuz? Yatağımda öleceğimden mi korktunuz? Habibim (sav.) bana haber verdi beni azgın bir topluluk öldürecek ve benim son azığım bir içim süttür¹⁶⁰⁹.

Hadisin senedindeki raviler:

Ammâr b. Yâsir (37): Sahabidir.

Ammâr b. Yâsir'in cariyesi: Mübhem ravidir.

Ebû Ubeyde b. Muhammed b. Ammâr b. Yâsir¹⁶¹⁰ künyeli ravinin nisbesi el-'Ansî'dir. Seleme b. Muhammed'in kardeşidir, ikisinin aynı şahıs olduğu da söylenmiştir. Câbir b. Abdullah, babası Muhammed b. Ammâr b. Yâsir ve halasının cariyesi Lü'lüe'den hadis rivayet etmiş; ondan da **Ya'kûb b. Ebî Seleme el-Mâcişûn**, oğlu Abdullah b. Ebî Ubeyde, Muhammed b. İshak b. Yesâr ve Muhammed b. Ubeydullah b. Ebî Râfi' rivayette bulunmuştur¹⁶¹¹.

Yahya b. Maîn onu *sika*¹⁶¹², Ebû Hâtim er-Râzî *münkeru'l-hadîs*¹⁶¹³, İbn Hacer *makbûl*¹⁶¹⁴ ifadeleriyle değerlendirmiştir.

Yapılan değerlendirmelere göre ravinin *zayıf* olduğu söylenebilir.

Ya'kûb (el-Mâcişûn) (124) b. Ebî Seleme isimli ravinin künyesi Ebû Yusuf¹⁶¹⁵, nisbesi el-Kuraşî, el-Medenî'dir¹⁶¹⁶. H. 124 senesinde vefat etmiştir¹⁶¹⁷. **Ebû Ubeyde b. Muhammed b. Ammâr b. Yâsir**, Ebû Saîd el-Hudrî, Ebû Hüreyre, Abdullah b. Abbâs ve Abdullah b. Ömer'den hadis rivayet etmiş; ondan da oğulları **Yusuf** ile Abdülaziz rivayette bulunmuştur¹⁶¹⁸.

¹⁶⁰⁹ Ebû Ya'la el-Mevsîlî, *Müsned*, III/189, h. no: 1614.

¹⁶¹⁰ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, IX/52, no: 449.

¹⁶¹¹ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXXIV/61-62, no: 7498.

¹⁶¹² Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXXIV/62, no: 7498.

¹⁶¹³ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, IX/405, no: 1944.

¹⁶¹⁴ İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 656, no: 7234.

¹⁶¹⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V/346, no: 1058.

¹⁶¹⁶ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VIII/392, no: 3447.

¹⁶¹⁷ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXXII/339, no: 7090.

¹⁶¹⁸ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXXII/336, no: 7090.

Ravi hakkında İbn Sa'd, az hadis rivayet etmiştir¹⁶¹⁹, İbn Ebî Hâtim, Ebû Hüreyre'den rivayetleri *mürseldir*¹⁶²⁰, Zehebî *imâm, muhaddis* az rivayet etmiş, *zayıf* sayılmamıştır¹⁶²¹, İbn Hacer *sadûk*¹⁶²² değerlendirmesini yapmış, İbn Hibbân *Sikât*'ında zikretmiştir¹⁶²³.

Verilen bilgiler ravinin *sika* olduğunu göstermektedir.

Yusuf b. el-Mâcişûn (185): Asıl adı Yusuf b. Ya'kûb (el-Mâcişûn) b. Ebî Seleme¹⁶²⁴, künyesi Ebû Seleme, nisbesi el-Medenî, et-Teymî'dir¹⁶²⁵. H. 185 senesinde vefat etmiştir¹⁶²⁶. **Babası Ya'kûb b. Ebî Seleme el-Mâcişûn**, Muhammed b. Müslim b. Şihâb ez-Zührî ve Utbe b. Müslim el-Medenî'den hadis rivayet etmiş; ondan da **Ubeydullah b. Ömer el-Kavârîrî**, Ahmed b. Hanbel, Ali b. el-Medînî ve Müsedded b. Müserhed rivayette bulunmuştur¹⁶²⁷.

Ravi hakkında Yahya b. Maîn¹⁶²⁸, Zehebî¹⁶²⁹ ve İbn Hacer¹⁶³⁰ *sika*, Ebû Hâtim er-Râzî *şeyh*¹⁶³¹ değerlendirmesini yapmış, İbn Hibbân *Sikât*'ında zikretmiştir¹⁶³².

Ravi hakkında yapılan yorumlara istinaden ravinin *sika* olduğu söylenebilir.

el-Kavârîrî (235)¹⁶³³.

İsnadda geçen Ammâr b. Yâsir'in cariyesinin *mübhem* olması ve Ebû Ubeyde b. Muhammed b. Ammâr b. Yâsir'in *münkeru'l-hadîs* olarak tavsîf edilmesinden dolayı bu rivayet *zayıftır*.

1.2. İsnad Şemaları

1.2.1. Sahabi Ravilere Göre

İsnad şemaları oluşturulurken sahabi raviler esas alınmıştır. Sıralamada ise en çok rivayeti olanlar öncelenmiştir. Gruplara göre isnâd şeması oluşturmak gibi bir

¹⁶¹⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V/346, no: 1058.

¹⁶²⁰ İbn Ebî Hâtim, *Kitâbu'l-Merâsîl*, s. 247-248, no: 456.

¹⁶²¹ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, V/370, no: 167.

¹⁶²² İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 608, no: 7819.

¹⁶²³ İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, V/554.

¹⁶²⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V/485, no: 1491.

¹⁶²⁵ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VIII/381-382, no: 3399

¹⁶²⁶ Zehebî, *el-Kâşif*, II/402, no: 6459.

¹⁶²⁷ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXXII/480-481, no: 7166.

¹⁶²⁸ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, IX/234, no: 984.

¹⁶²⁹ Zehebî, *el-Kâşif*, II/402, no: 6459.

¹⁶³⁰ İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 612, no: 7895.

¹⁶³¹ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, IX/234, no: 984.

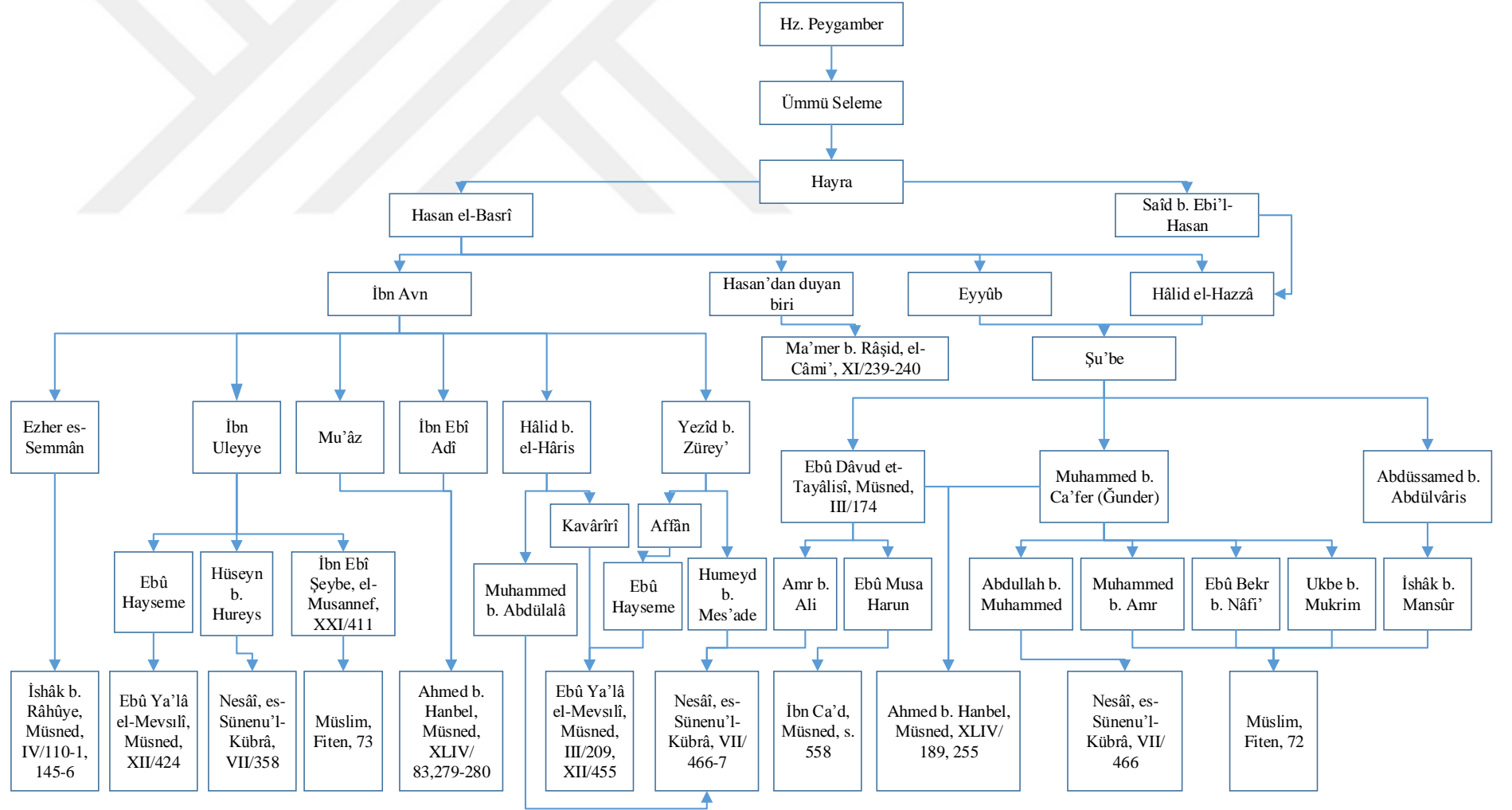
¹⁶³² İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, IX/279.

¹⁶³³ 4. grup rivayetlerin onuncu rivayetinde tanıtılmış olup sikadır.

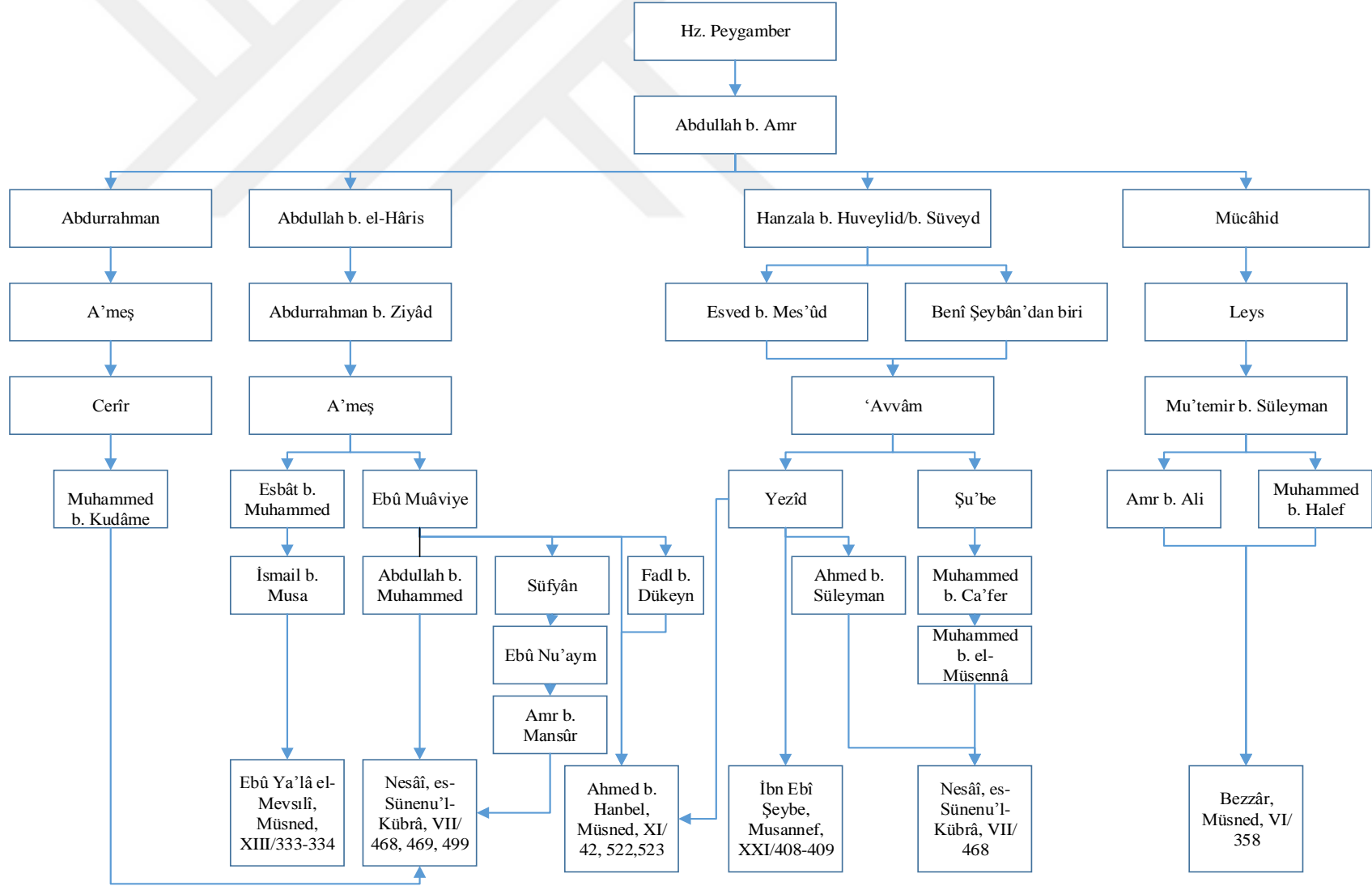
hedefimiz vardı ancak rivayetlerin çokluğundan dolayı onları tek sayfaya sığdırma imkanı olmadığından böyle bir yöntem izlenmiştir.

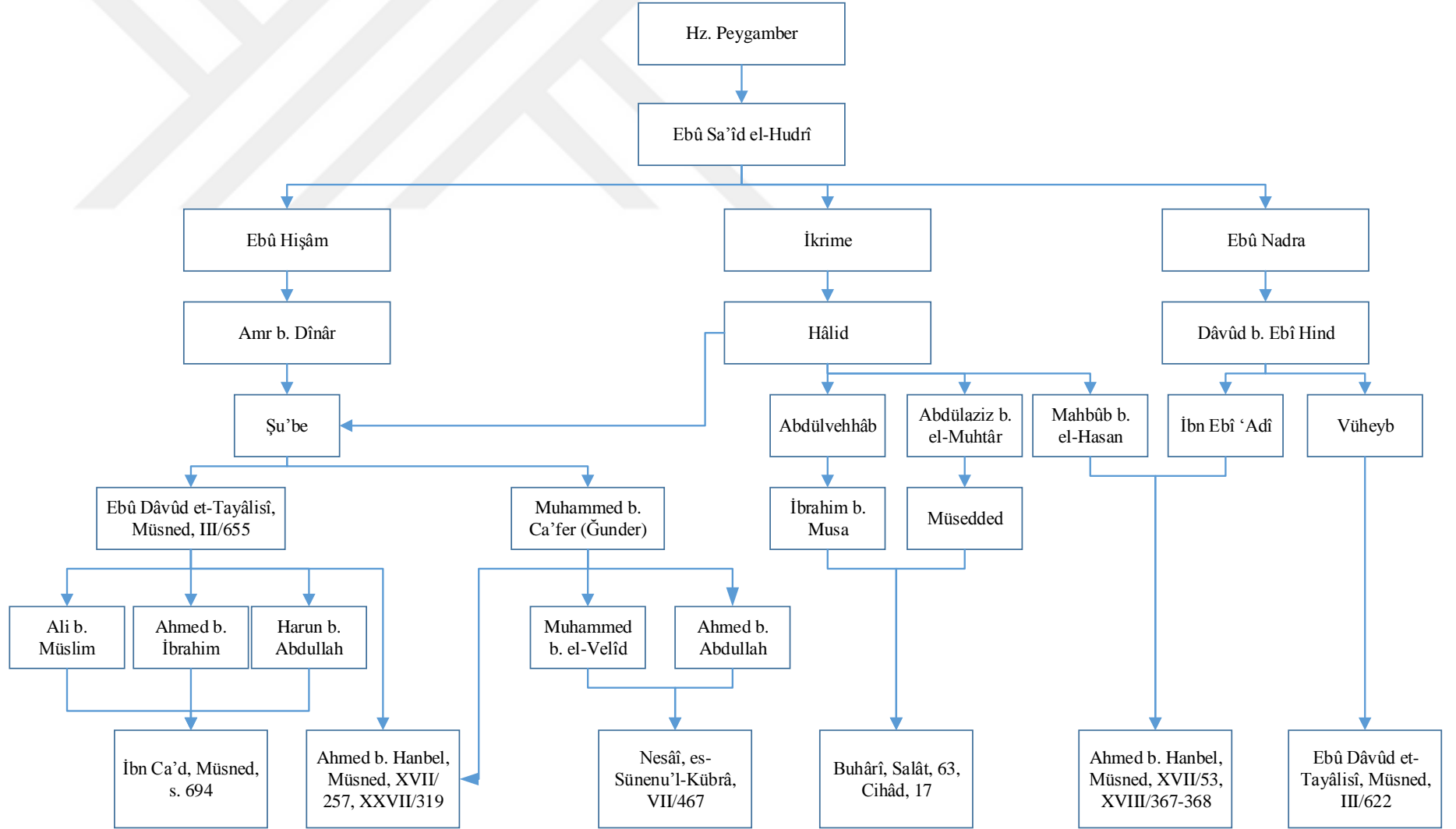
1.2.1.1. Ümmü Seleme Rivâyetleri

1.2.1.2. Abdullah b. Amr Rivâyetleri

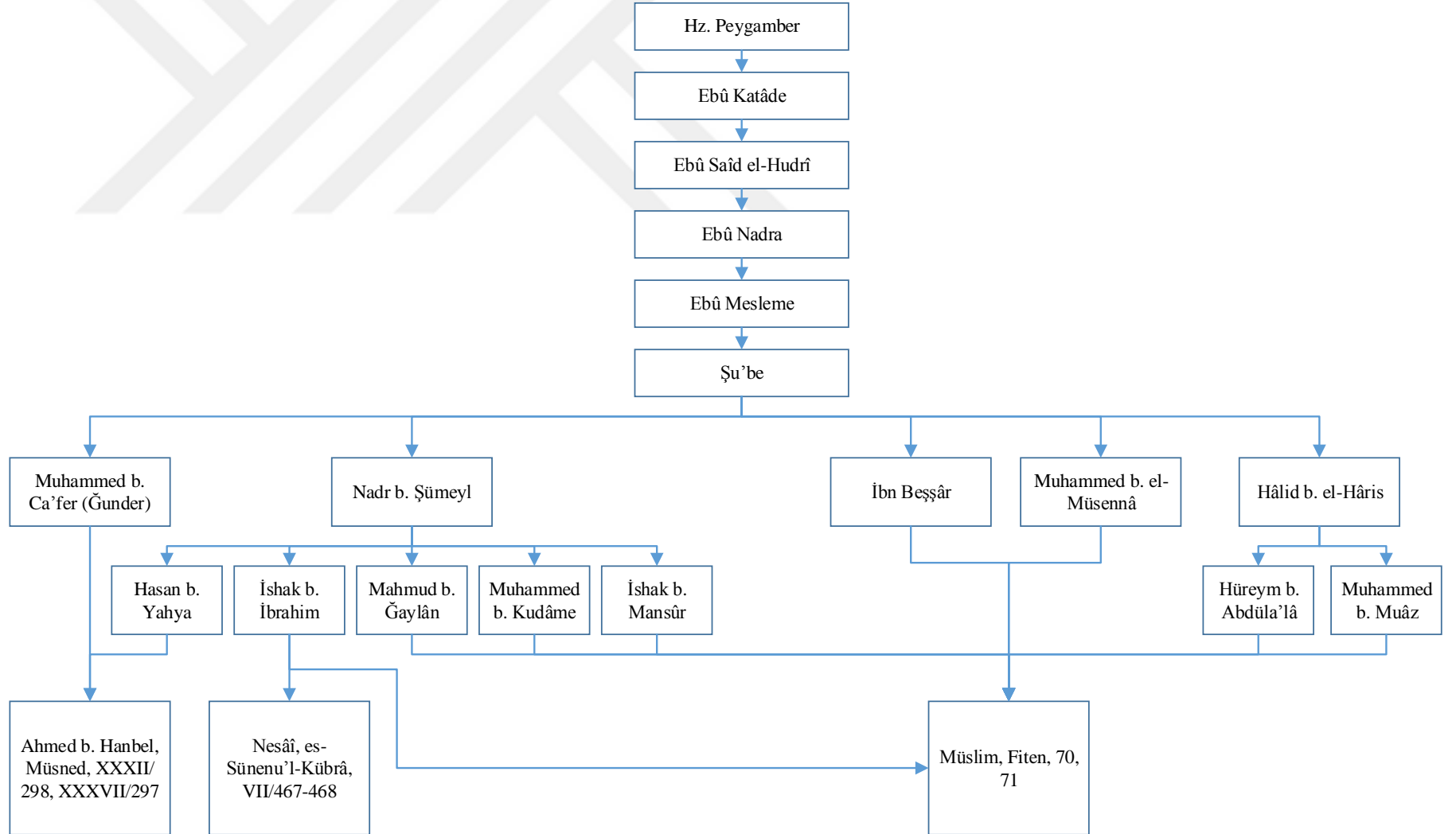

1.2.1.3. Ebû Saîd el-Hudrî Rivâyetleri

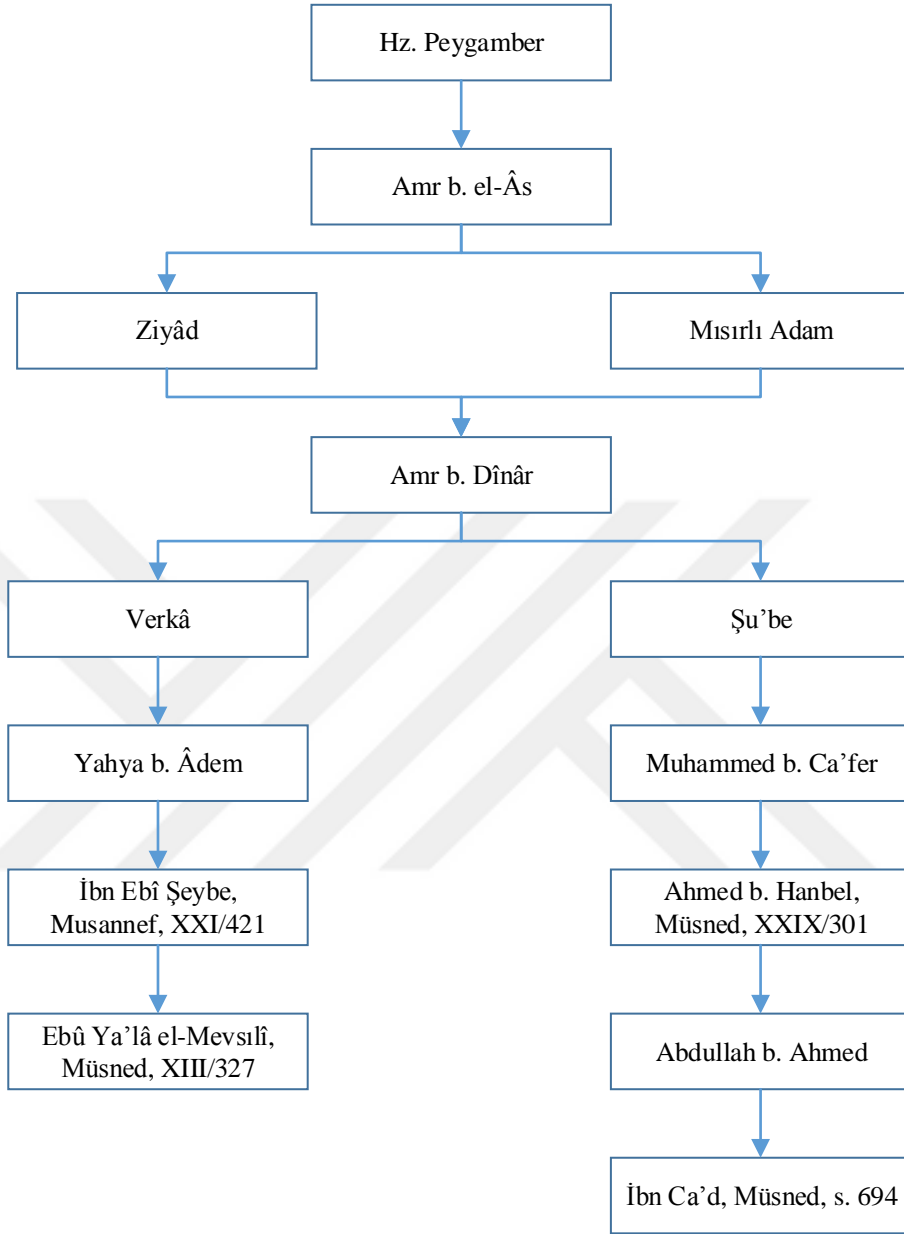

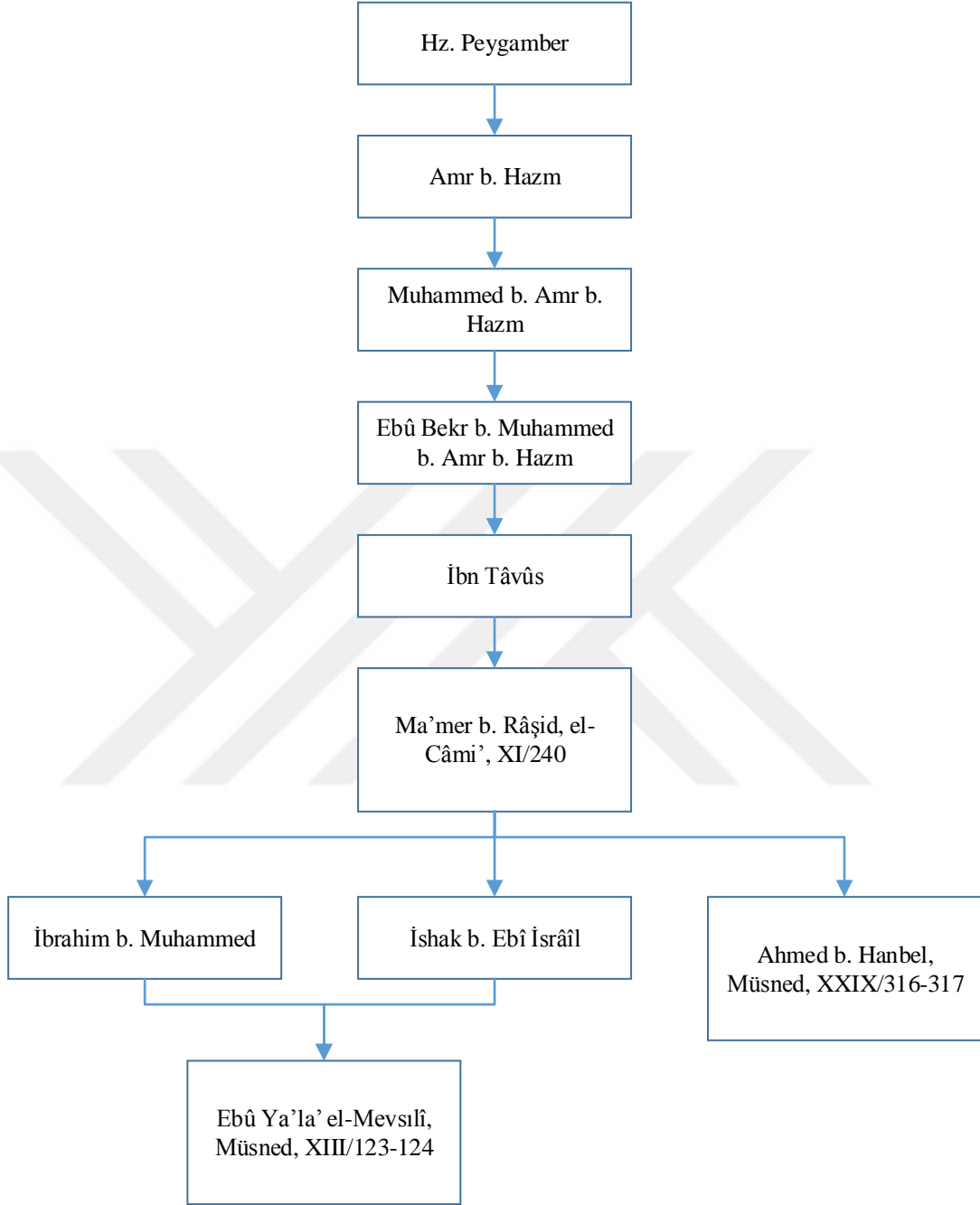
1.2.1.4. Ebû Katâde Rivâyetleri

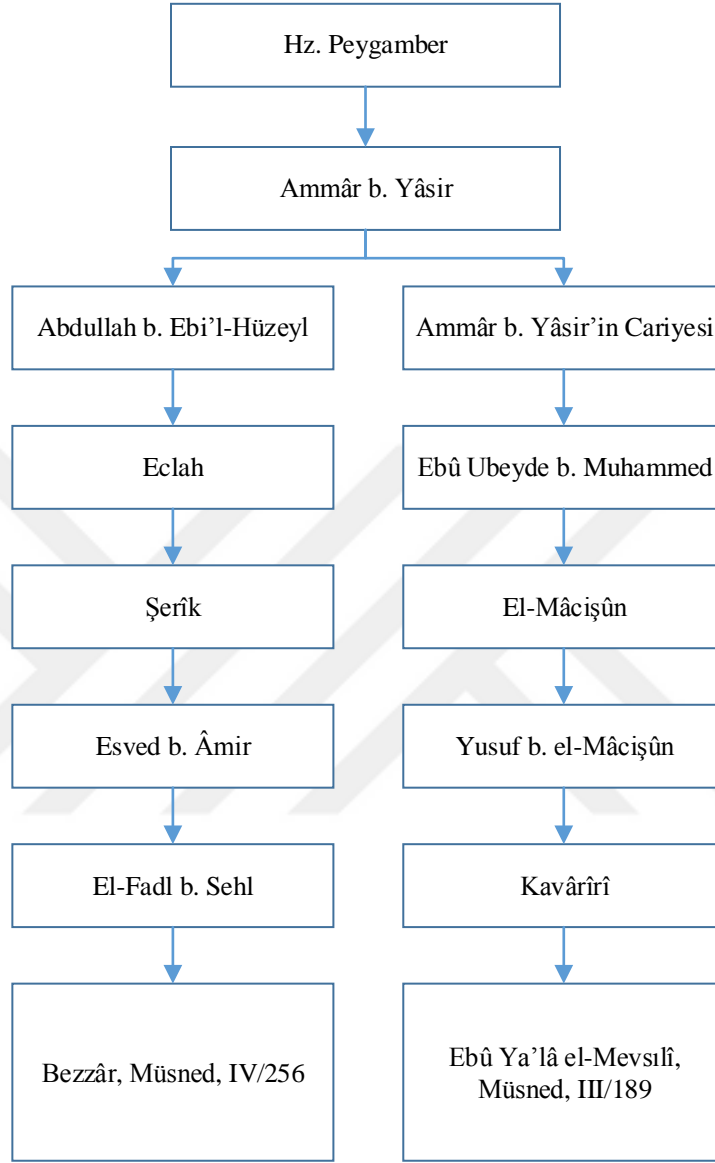
1.2.1.5. Amr b. el-Âs Rivâyetleri

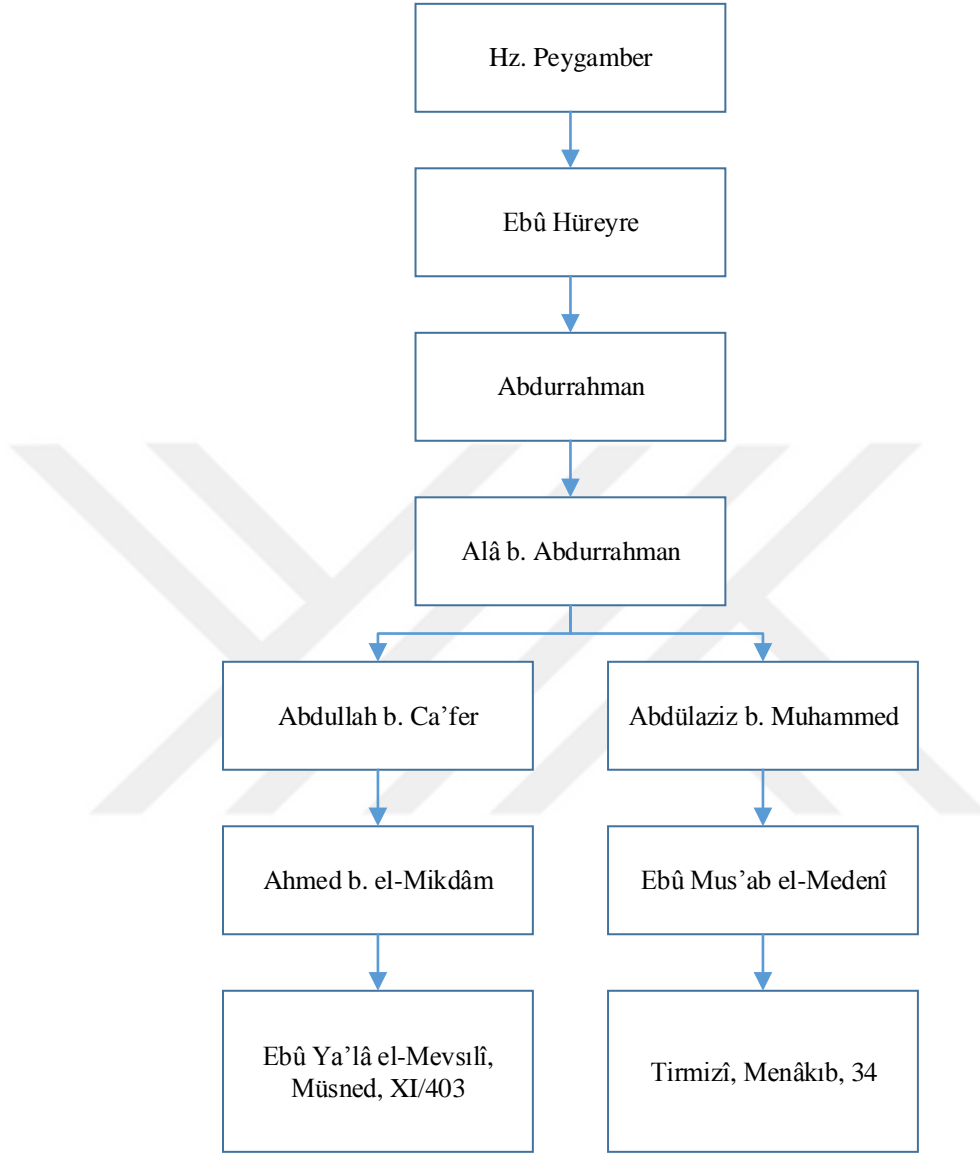

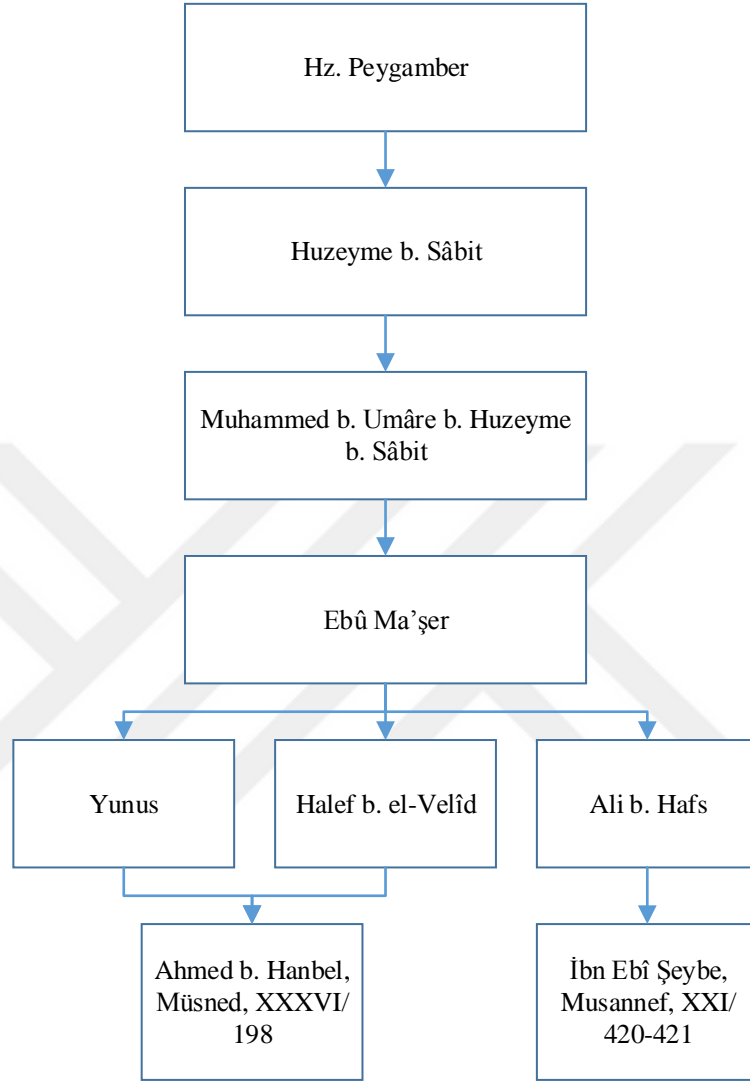
1.2.1.6. Amr b. Hazm Rivâyetleri

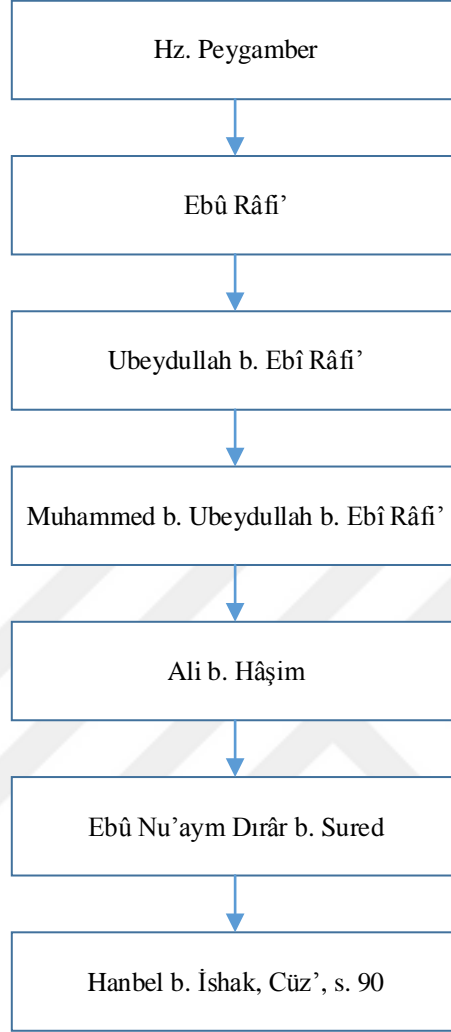

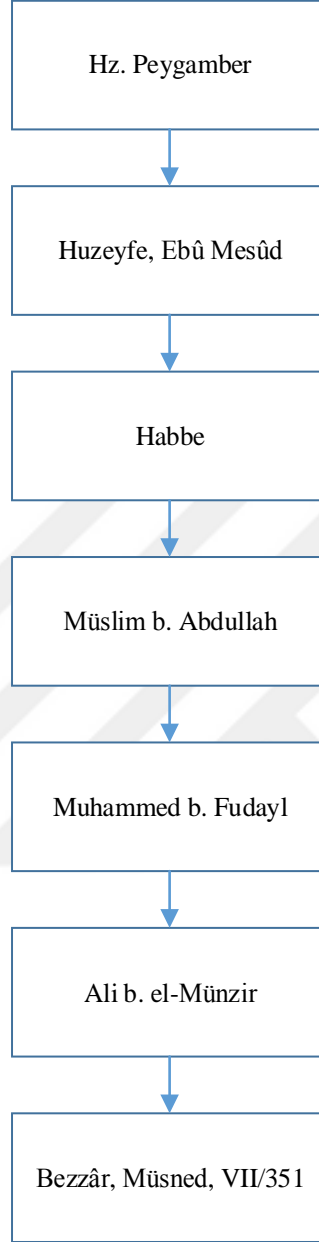
1.2.1.7. Ammâr b. Yâsir Rivâyetleri

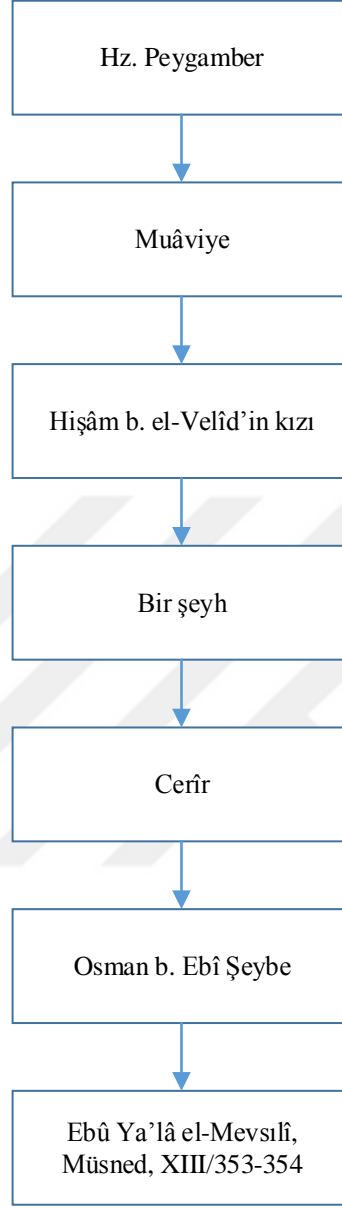
1.2.1.8. Ebû Hüreyre Rivâyetleri

1.2.1.9. Huzeyme b. Sâbit Rivâyetleri

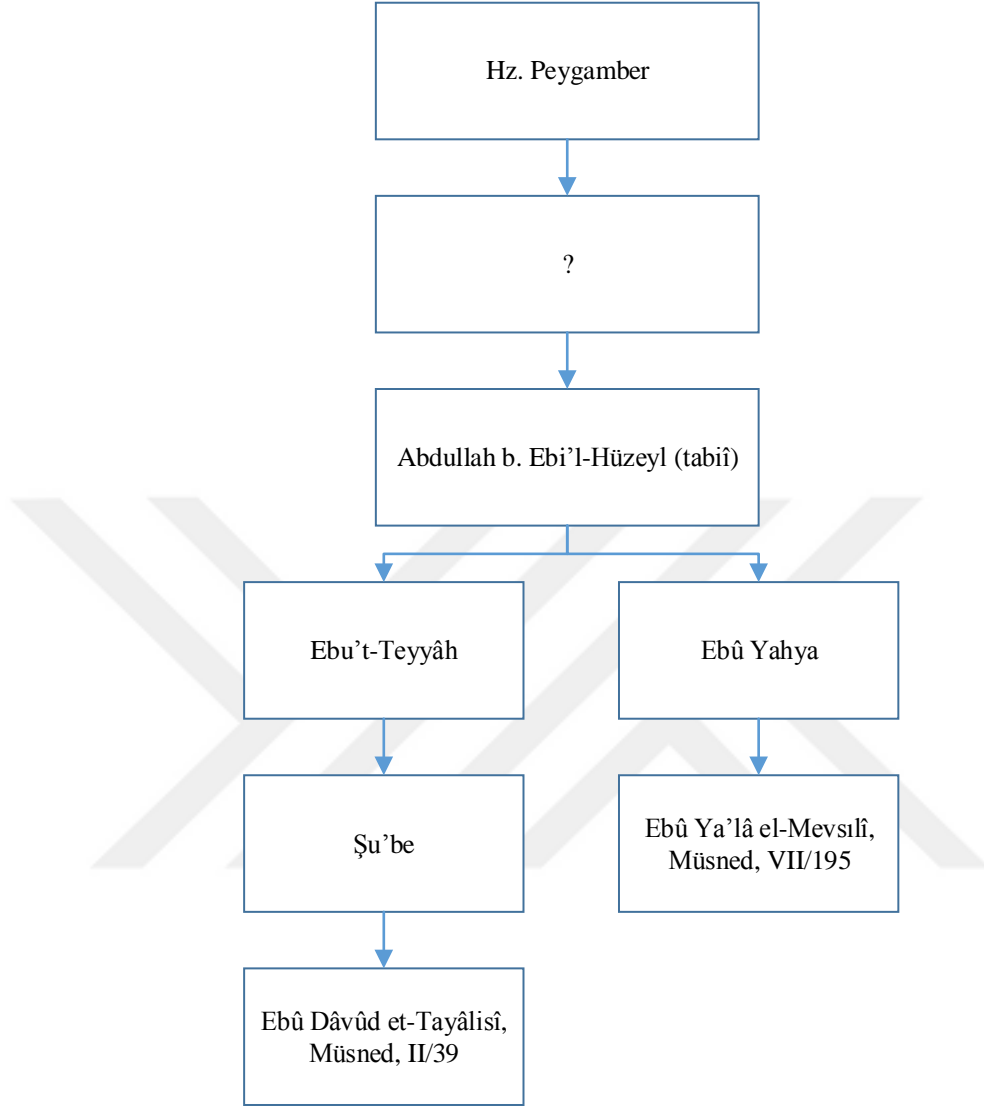
1.2.1.10. Ebû Râfi' Rivâyeti

1.2.1.11. Hüzeyfe ve Ebû Mesûd Rivâyeti

1.2.1.12. Muâviye Rivâyeti

1.2.1.13. Abdullah b. Ebi'l-Hüzeyl Rivâyetleri¹⁶³⁴

¹⁶³⁴ Tabîinden olan Abdullah b. Ebi'l-Hüzeyl hakkında bilgi için bkz. 1. grup rivayetlerin on sekizinci rivayeti.

1.3. Genel Değerlendirme

Araştırma konusunu oluşturan rivayet, tespit edebildiğimiz kadarıyla ilk olarak Ma'mer b. Râşid'in *el-Câmi*'inde geçmektedir. Ayrıca Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, İbnü'l-Ca'd, İshak b. Râhûye Ahmed b. Hanbel, Ebû Ya'lâ el-Mevsilî ve Bezzâr'ın *Müsned*lerinde de yer almaktadır. Kütüb-i Sitte içerisinde Buhârî, Müslim ve Tirmizî tarafından rivayet edilen bu hadis, Nesâî'nin *es-Sünenü'l-Kübrâ*'sında, İbn Ebî Şeybe'nin *el-Musannef*'inde ve Hanbel b. İshâk'ın *Cüz*'ünde nakledilmiştir.

Bu rivayet Ammâr b. Yâsir, Ümmü Seleme, Ebû Saîd el-Hudrî, Amr b. Hazm, Huzeyme b. Sâbit, Amr b. el-Âs, Ebû Katâde, Abdullah b. Amr, Ebû Râfi', Hüzeyfe, Ebû Mesûd, Ebû Hüreyre ve Muâviye olmak üzere on üç sahâbi ve tabîinden olan Abdullah b. Ebi'l-Hüzeyl tarafından nakledilmiştir. Bu sayı hicri ilk üç asır hadis müdevvenatındaki rivayetlerin incelenmesi sonucu tespit edilmiştir. Dolayısıyla hicri üçüncü asırdan sonra telif edilmiş eserler ile siyer, meğâzi, tabakât ve ma'rifetü's-sahâbe kitaplarındaki rivayetler bunun dışındadır.

Söz konusu hadisin hicri ilk üç asır hadis kitaplarında bizim tespit edebildiğimiz tariklerin sayısı altmış beştir. Tariklerin tamamı *merfu* olup içlerinde *mevkûf* ve *maktû'* rivayet yoktur. Bu tariklerin kırk yedisinin senedi *sahîh*, on sekizinin ise *zayıftır*. *Zayıf* sayılma nedenleri ise şunlardır: Birinci grup rivayetlerin ikinci, dördüncü ve dokuzuncu rivayetleri senedde geçen "Ebû Hişâm" künyeli ravinin *mechûl* olmasından dolayı *zayıftır*. Beşinci ve onuncu rivayetlerin *zayıflık* sebebi ise "Mısırlı adam" olarak zikredilen ravinin *mübhem* olmasıdır. On bir, on yedi, on dokuz ve yirminci rivayetler, ravileri *cerh* edildiği için *zayıf* sayılmıştır. Yirmi dokuzuncu rivayet ise senedindeki iki *mechûl* ravi sebebiyle *zayıftır*.

Üçüncü grup rivayetlerin birinci rivayetinin *zayıf* sayılması seneddeki *mübhem* raviden kaynaklanmaktadır. İkinci ve sekizinci rivayetlerde ise tabîinden olan Abdullah b. Ebi'l-Hüzeyl sahâbi raviyi zikretmemiştir. Dolayısıyla bu iki rivayet *mürseldir*. Dokuzuncu rivayette *metrûku'l-hadis* ifadesiyle cerhedilen Abdullah b. Ca'fer isimli ravi, senedin *zayıf* sayılma sebebidir.

Beşinci grup rivayetlerin üçüncü ve sekizinci rivayetlerinde Muhammed b. Umâre şahit olmadığı bir olayı naklettiği için rivayet *munkatî*'dir. Ayrıca senedde geçen Ebû Ma'ser'in *münkeru'l-hadis* olarak değerlendirilmesi bir diğer *zayıflık* sebebidir. Onuncu rivayet ise isnadda zikredilen ve Benî Şeybân'dan biri olduğu söylenen ravinin *mübhem* olmasından dolayı *zayıftır*.

Altıncı grup rivayetlerin birinci rivayeti, senedde zikredilen Ebû Ubeyde'nin *münkeru'l-hadîs* olması ve Ammâr'ın cariyesi olarak anılan ravinin de *mübhem* olması sebebiyle *zayıf* sayılmıştır.

Geriye kalan ve *sahîh* olduğunu belirttiğimiz kırk yedi rivayet, bu zayıf sayılan on sekiz rivayetin *şâhit* ve *mütâbileri* olup bunları takviye etmektedir.

Sonuç olarak söz konusu rivayet isnâd açısından *sahîhtir*. Hadisin *mütevâtir* olması için gereken ravi sayısını her tabakada on iki kişi ve aşağısı¹⁶³⁵ olarak kabul edersek, rivayetin *mütevâtir* olduğunu da söyleyebiliriz. *Tevâtürdeki* ravi sayısını on ikiden fazla olarak belirleyenlere göre de rivayetin *meşhûr* olduğunu söyleyebiliriz.

---

¹⁶³⁵ İbn Hacer, Ahmed b. Ali Ebu'l-Fadl el-Askalânî, **Nüzhëtü'n-Nazar fî Tevdîhi Nuhbeti'l-Fiker fî Mustalahi Ehli'l-Eser**, Matba'atu's-Sabâh, (thk. Nureddin Itr, III. Bsk.), Dimeşk, 1421/2000, s. 42.

İKİNCİ BÖLÜM

2. RİVÂYETİN METİN TENKİDİ

Ammâr b. Yâsir'in azgın bir topluluk tarafından öldürüleceğini haber veren ve araştırma konumuzu teşkil eden rivayetin gaybi bir haber olmasından dolayı daha iyi anlaşılabilmesi için metin tenkidine başlamadan önce Hz. Peygamber (sav.)'in gaybden haber vermesinin imkânı meselesine değinmeye çalışacağız.

2.1. Hz. Peygamber (sav.)'in Gaybden Haber Vermesinin İmkânı

Araştırmayla ilgili konulardan biri de Hz. Peygamber (sav.)'in gaybden haber vermesi meselesidir. Ammâr b. Yâsir'in azgın bir topluluk tarafından öldürüleceğini haber veren rivayet, söylendiği esnada gelecekte vuku bulacak bir olayla ilgili olduğu için metin tahliline geçmeden önce bu konuyu ele almaya çalışacağız.

Kur'an-ı Kerim'e baktığımız zaman peygamberlerin gaybi haberler konusundaki bilgilerinin iki şekilde ele alındığını görürüz. Birincisinde, bazı ayetlerde gaybın sadece Allah (cc.) tarafından bilindiği, başkalarının ise bu konuda bilgi sahibi olmadığı ifade edilmektedir. Nitekim şu ayetler bu kabildendir: **“Gaybın anahtarları sadece O'nun katındadır. Onları yalnızca O bilebilir”**¹⁶³⁶. **“Ona Rabbinden bir mucize indirilse ya!”** diyorlar. **De ki: Gayb yalnız Allah (cc.)'indir. Bekleyin şüphesiz ben de sizinle birlikte bekleyenlerdenim**¹⁶³⁷. **“De ki: Göktekiler ve yerdekiler gaybı bilmezler, yalnız Allah (cc.) bilir”**¹⁶³⁸. Bu tür ayetler gaybın bilgisinin sadece Allah (cc.) katında olduğunu ve O'nun dışında bir varlığın bunu bilemeyeceğini açıkça ifade etmektedir. Bu ayetler mutlak manada gayb ile ilgili olup Allah (cc.)'in bildirmesi olmadan hiç kimsenin bunu bilemeyeceğini vurgulamaktadır.

Gaybi haberlerin ikinci ele alınış şekli ise yine gaybı bilen Allah (cc.) olduğunu ifade eden, bununla beraber Allah (cc.)'in dilemesiyle bu bilgileri peygamberlere bildirebileceğini söyleyerek genel kuraldan istisna yapan yöntemdir. Konuyla ilgili ayetler Allah (cc.)'in dilemesi durumunda bu gaybi haberleri peygamberlere iletebileceğini söylemektedir. Şu ayette bunu görebiliriz: **Allah (cc.) size gaybı bildirecek de değildir. Fakat Allah (cc.) peygamberlerinden dilediğini**

¹⁶³⁶ En'am, 6/59.

¹⁶³⁷ Yunus, 10/20.

¹⁶³⁸ Neml, 27/65.

seçer¹⁶³⁹. Taberî bu ayetin tefsirinde tercih ettiği görüşü şöyle nakletmiştir: Yani Allah (cc.) sizi, kullarının kalbinde gizli olan sırlara muttali kılacak değildir ki siz onunla mümini, münafık ve kafirden ayırt edebilirsiniz. Ancak O, onları Uhud'daki zorlukla birbirinden ayırt ettiği gibi imtihan, bela, düşmana karşı cihad ve buna benzer şeylerle birbirinden ayırt eder. Ta ki siz mümini, kafir ve münafığı tanırsınız. Yalnız Allah (cc.), peygamberlerinden dilediğini seçtiğini ve onu vahiy ile bazı kişilerin kalplerindeki birtakım sırlara muttali kıldığını buyurmuştur¹⁶⁴⁰. Konuyla ilgili bir diğer ayet şöyledir: **O gaybı bilendir. Hiç kimseye gaybını bildirmez. Ancak seçtiği rasuller başka**¹⁶⁴¹. Allah (cc.) peygamberleri seçer ve onlara dilediği vahyi bildirir¹⁶⁴².

Yukarıdaki ayetler ışığında şunları söyleyebiliriz: Mutlak manada gaybı Allah (cc.)'ın dışında hiç kimse bilemez. Peygamberler ise Allah (cc.)'ın bildirmesiyle kendilerine verilen malumat kadar gaybe kısmen muttali olabilirler. Her iki ayette de Allah (cc.)'ın dilemesi durumunda seçtiği rasullere gaybı bildirebileceği ifade edilmiştir. Bu gaybi bilgi Kur'an-ı Kerim olabileceği gibi Kur'an dışında bir malumat da olabilir. Bunun için Hz. Peygamber (sav.)'e Kur'an-ı Kerim dışında vahiy gelip gelmediği meselesine değinmemiz gerekecektir.

Bazı ayetlerde Hz. Peygamber (sav.)'e Kur'an-ı Kerim dışında vahiy geldiğine işaret edilmiştir. Müslümanlar Medine'ye hicret ettiklerinde bir müddet Beytü'l-Makdis'e yönelerek namaz kılmışlar. **“Yüzünü Mescid-i Haram'a çevir”**¹⁶⁴³ ayetiyle, Kabe Müslümanların yeni kiblesi olarak tayin edilmiştir. **“Biz senin önceki kibleni ancak Rasül'e tabi olanları gerisingeriye dönenlerden ayırt etmek için belirledik”**¹⁶⁴⁴ ayeti ise eski kiblenin tayininin Allah (cc.) tarafından yapıldığını ifade etmektedir. Oysa Kur'an-ı Kerim'de böyle bir belirleme yoktur. Bu da Kur'an-ı Kerim dışında bir belirlemenin olduğu anlamına gelmektedir.

“Oruç gecelerinde eşlerinizle cinsel münasebet kurmanız sizin için helal kılınmıştır”¹⁶⁴⁵. Bu ayetten Ramazan gecelerinde cinsel ilişkinin daha önce meşru olmadığı anlamı çıkmaktadır. Zira bir şeyin helal kılınması için önceden haram olması gerekmektedir. Bu konuda da Kur'an-ı Kerim'de önceden bir yasak olduğuna dair bir

¹⁶³⁹ Âl-i İmrân, 3/179.

¹⁶⁴⁰ Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr (ö. 310/923), **Câmi'u'l-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân**, (I-XXVI, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî, I. Bsk.), Dâru Hecer, Kahire, 1422/2001, VI/265.

¹⁶⁴¹ Cin, 72/26, 27.

¹⁶⁴² Taberî, **Câmi'u'l-Beyân**, XXIII/352.

¹⁶⁴³ Bakara, 2/144.

¹⁶⁴⁴ Bakara, 2/143.

¹⁶⁴⁵ Bakara, 2/187.

bilgi bulunmamaktadır. O zaman söz konusu yasağın Kur'an-ı Kerim dışında bir kaynağa dayandığını söylemek icab edecektir.

Bedir Savaşından sonra inen ayetlerde **“hani Allah (cc.) size iki taifeden birini, o sizindir diye vadediyordu. Sizde güçsüz olanın sizin olmasını istiyordunuz. Oysa Allah (cc.) sözleriyle hakkı meydana çıkarmak ve kâfirlerin ardını kesmek istiyordu”**¹⁶⁴⁶ buyrulur. Ayete göre Allah (cc.), Müslümanlara Kureyş kervanı ve galibiyetten birini vadetmiştir. Verilen bu va'd Kur'an'da yer almadığına göre Kur'an dışı bir vahiyle bildirilmiş olması gerekir.

Konuyla alakalı bir diğer ayette ise Allah (cc.) şöyle buyuruyor: **“Zeyd onunla (Zeyneb bnt. Cahş) olan münasebetini sona erdirince, seni onunla evlendirdik”**¹⁶⁴⁷. Ayeti kerimede evlendirme işinin Allâh (cc.) tarafından yapıldığı ifade edilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de ise Hz. Peygamber (sav.)'e bu evlilik konusunda verilen herhangi bir talimat mevcut değildir. Bu da bunun Kur'an-ı Kerim dışında bir direktif ile yapıldığını göstermektedir. Bu ayeti zahiri anlamının dışında (bu evliliğin vahiy ile yapıldığı) tevil edenler ise Hz. Peygamber (sav.)'in söz konusu evliliğinin hiçbir vahye dayanmadığını ve Rasulullah (sav.)'in bunu kendi kararıyla yaptığını iddia etmektedirler¹⁶⁴⁸. Ayette geçen “seni onunla evlendirdik” lafzını da Kur'an'ın üslup özelliklerine bağlayarak, kulların fiillerinin bazen Allah (cc.)'a nisbet edildiğini ifade etmektedirler¹⁶⁴⁹. Bu evliliğin vahyin yönlendirmesiyle gerçekleştiğini ifade eden rivayetlere rağmen¹⁶⁵⁰ bunun hiçbir vahye dayanmadığı iddiası tutarlı görünmemektedir. Ayrıca ayetin zahiri anlamının dışına çıkılması için de bir gerekçe olması gerekir. Hz. Peygamber (sav.)'in Zeyneb bnt. Cahş ile evlenmesi vahye dayanmasaydı, Rasulullah (sav.)'in o dönem çok tartışılan bu evliliği yapmayacağı kanaatindeyiz. Şu rivayet Hz. Peygamber (sav.)'in o dönem çektiği sıkıntıları gözler önüne sermektedir: *Eğer Rasulullah (sav.) vahiyden bir şey gizleyecek olsaydı şu ayeti gizlerdi: “Hani sen Allah (cc.)'ın kendisine nimet verdiği, senin de (azat ederek) iyilikte bulunduğun kimseye, eşini nikâhında tut ve Allah (cc.)'tan sakın diyordun. İçinde, Allah (cc.)'ın ortaya çıkaracağı bir şeyi*

¹⁶⁴⁶ Enfâl, 8/7.

¹⁶⁴⁷ Ahzab, 33/37.

¹⁶⁴⁸ Hatiboğlu, Mehmet Said, **Hız. Peygamber ve Kur'an Dışı Vahiy**, Otto Yayınları, (IV. Bsk.), Ankara, 2015, s. 37.

¹⁶⁴⁹ Hatiboğlu, **Hız. Peygamber ve Kur'an Dışı Vahiy**, s. 39.

¹⁶⁵⁰ İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmail b. Ömer b. Kesîr el-Kuraşî ed-Dimeşkî, **Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm**, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, (I-IX, I. Bsk.), Beyrut, 1419/1998, VI/378.

gizliyor ve insanlardan çekiniyordun”¹⁶⁵¹. Hz. Peygamber (sav.) Zeyneb ile evlenince, “Muhammed oğlunun eşiyle evlendi” dediler¹⁶⁵².

Hz. Peygamber (sav.)’e Kur’an-ı Kerim dışında vahiy geldiğini imâ eden ayetleri çoğaltmak mümkündür¹⁶⁵³. Araştırma konumuz doğrudan bununla alakalı olmadığı için zikredilen ayetlerle iktifa edip bu mevzu ile ilgili rivayetlere geçmek istiyoruz.

“Bana kitap ve onunla beraber bir misli verildi. Dikkat edin karnı tok bir kişinin koltuğuna yaslanarak şöyle demesi yakındır: Bu Kur’an’a sarılın! Onda bulduğunuz helalleri helal, haramları da haram sayın. Dikkat edin ehli merkeplerin, köpek dışı yırtıcı hayvanların etleri, helal değildir. Kendi rızasıyla bıraktığı dışında zimminin kaybettiği mal da helal değildir”¹⁶⁵⁴. Rivayette geçen “bana kitap ve onunla beraber bir misli verildi” sözü iki anlama gelebilir. Birincisi bana zahir metluv vahiy verildiği gibi, batın ve gayrı metluv vahiy de verildi. İkincisi, bana metluv vahiy olan kitap ve onu beyan etme izni, ta’min tahsis ve kitapta olmayan bir hüküm koyma yetkisi verildi. Bunlarla amel etmenin gerekliliği Kur’an ile amel etmenin gerekliliği gibidir¹⁶⁵⁵. Ayrıca “misli” kelimesinin sünnet anlamına geldiğini söyleyen İbn Kuteybe, Cebrail’in Kur’an’ı getirdiği gibi sünnetleri de getirdiğini iddia etmiştir¹⁶⁵⁶.

İfk hadisesinde, Hz. Âişe suçsuz olduğunun Kur’an ayetleriyle bildirilmesini uzak bir ihtimal olarak görüyordu. Kendi ifadesiyle, şahsını, hakkında Kur’an ayeti incek kadar değerli görmüyordu. Onun beklentisi ise Allah (cc.)’ın, Hz. Peygamber (sav.)’e rüyasında suçsuzluğuna dair bir işaret göstermesiydi¹⁶⁵⁷. Bu rivayet, Hz. Peygamber (sav.)’e en yakın kişilerden olan Hz. Âişe’nin Rasulullah (sav.)’ın Kur’an dışında da bilgilendirilebileceğini mümkün görmesi açısından son derece önemlidir.

¹⁶⁵¹ Ahzab, 33/37.

¹⁶⁵² Tirmizî, **es-Sünen**, Tefsir, 33, V/264, h. no: 3207.

¹⁶⁵³ Başka örnekler için bkz. Muhammed Takî Osmani, **Sünnetin Bağlayıcılığı ve Değeri**, MÜİFV. Yayınları, (çev. Mehmet Özşenel, III. Bsk.) İstanbul, 2016, s. 27-39.

¹⁶⁵⁴ Ebû Dâvûd, Süleyman b. el-Eş’as el-Ezdî es-Sicistânî (ö. 275/889), **es-Sünen**, Dâru’r-Risâleti’l-Âlemiyye (I-VII, thk. Şu’ayb el-Arnaût, ve dğr.) Beyrut, 1430/2009, Sünne, 6, VII/13, h. no: 4604. Benzer rivayetler için bkz. İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî (ö. 273/887), **es-Sünen**, Dâru’r-Risâleti’l-Âlemiyye, (I-V, thk. Şu’ayb el-Arnaût, ve dğr. , I. Bsk.), Beyrut, 1430/2009, Sünne, 2, I/9-10, h. no: 12, 13. Erike hadisinin sıhhatine dair bir çalışma için bkz. Özafşar, Mehmet Emin, “Polemik Türü Rivayetlerin Gerçek Mahiyeti”, **İslâmiyât**, C. 1, S. 3, Ankara, 1998, ss. 19-48.

¹⁶⁵⁵ Hattabî, Ebû Süleyman Hamd b. Muhammed el-Büstî (ö. 388/998), **Me’âlimü’s-Sünen**, el-Matba’atu’l-İlmiyye, (I-IV, tsh. Muhammed Râğîb et-Tabbâh, I. Bsk.), Halep, 1352/1934, IV/298.

¹⁶⁵⁶ İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim (ö. 276/889), **Te’vîlu Muhtelifu’l-Hadîs**, el-Mektebü’l-İslâmî, (thk. Muhammed Muhyiddin el-Asfar, II. Bsk.), Beyrut, 1419/1999, s. 246.

¹⁶⁵⁷ İbn Hişâm, **es-Sîretu’n-Nebeviyye**, II/258.

Ebû Saîd el-Hudrî'nin rivayet ettiği şu hadis de Kur'an dışı vahyin mümkün olduğunu göstermektedir: *Rasulullah (sav.) namaz kılariken ayakkabısını çıkardı. Bunun üzerine insanlar da ayakkabılarını çıkarttılar. Namaz bittikten sonra onlara "niye ayakkabılarınızı çıkarttınız" dedi. Onlar "sizin çıkardığınızı görünce biz de çıkarttık" diye karşılık verdiler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sav.) şöyle buyurdu: Cebrail bana geldi ve ayakkabılarımda necaset olduğunu bana bildirdi. Sizden biriniz mescide geldiğinde ayakkabısını çevirip altına baksın. Eğer onda bir pislik görürse onu yere sürtsün sonra onunla namaz kılsın*¹⁶⁵⁸. Bu rivayette Cebrail'in Hz. Peygamber (sav.)'e gelerek ona bilmediği gaybi bir bilgiyi iletmesi açıkça görülmektedir.

Cebrail'in getirdiği ve Kur'an'da olmayan vahye namaz vakitlerini de örnek verebiliriz. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de namazın müminlere belirli vakitlere bağlı olarak farz kılındığı¹⁶⁵⁹ ifade edilmekte ancak bu vakitlerin sınırları belirtilmemektedir. Cebrail namaz kılmış, Hz. Peygamber (sav.) de ona eşlik etmiş ve böylece namaz vakitlerini öğrenmiştir¹⁶⁶⁰.

Hz. Peygamber (sav.)'in, kendisinden sonra olacak olaylar hakkında bihaber olduğuna delil gösterilen¹⁶⁶¹ şu rivayet de aslında gelecekte haber verdiği için gaybi bir haberdir: *Hz. Peygamber (sav.) havzın başında ümmetini beklerken, havzdan kovulacak bazı kişiler görecektir. Ya Rabbi bunlar benim ashabım deyinca ona, sen onların senden sonra ne yaptıklarını bilmiyorsun denilecek*¹⁶⁶². Bu rivayet gelecekte vuku bulacak bir hadiseyi anlatıyor. Dolayısıyla Hz. Peygamber (sav.)'in gelecekte haber verdiği delil olur.

Hz. Peygamber (sav.)'in gaybden haber aldığına, şu rivayetler de delil gösterilebilir: Bi'ri Ma'ûne olayında Cebrail, Hz. Peygamber (sav.)'e gelerek orada bulunan sahabilerin şehit olduklarını bildirdi¹⁶⁶³. Hz. Peygamber (sav.), Habeşistan kralı Necâşi'nin ölüm haberini aynı günde aldı ve gıyaben cenaze namazını kıldırdı¹⁶⁶⁴. Mute

¹⁶⁵⁸ Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, XVII/242-243, h. no: 11153. Muhakkik bu hadisin Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu ifade etmiştir.

¹⁶⁵⁹ Nisâ, 4/103.

¹⁶⁶⁰ Buhârî, **el-Câmiu's-Sahîh**, Mevâkîtu's-Salât, 1, I/110-111, h. no: 521; Müslim, **el-Câmiu's-Sahîh**, Mesâcid, 166, 167, I/425, h. no: 610.

¹⁶⁶¹ Hatiboğlu, **Hz. Peygamber ve Kur'an Dışı Vahiy**, s. 146-147.

¹⁶⁶² Buhârî, **el-Câmiu's-Sahîh**, Rikâk, 53, VIII/119, h. no: 6576; Müslim, **el-Câmiu's-Sahîh**, Fedâil, 32, IV/1796, h. no: 2297. Benzer rivayetler için bkz. Malik b. Enes, Ebû Abdullah el-Asbahî (ö. 179/795), **el-Muvatta'**, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, (tsh. Muhammed Fuâd Abdülbaki), Beyrut, 1406/1985, Tahâret, 28, I/28-30.

¹⁶⁶³ Buhârî, **el-Câmiu's-Sahîh**, Cihâd, 9, IV/18, h. no: 2801.

¹⁶⁶⁴ Buhârî, **el-Câmiu's-Sahîh**, Cenâiz, 4, II/72, h. no: 1245.

Savaşında henüz ulaklar gelmeden komutanların şehit olduklarını haber verdi¹⁶⁶⁵. Kureyşli müşriklerin Rasulullah (sav.)’a suikast düzenleyecekleri Cebrail tarafından kendisine haber verildi¹⁶⁶⁶. Hâtıb b. Ebî Belta’nın Mekkelilere gönderdiği mektuptan gökten gelen ihbar ile haberdar oldu¹⁶⁶⁷. Bu örneklerde Hz. Peygamber (sav.) ’e bu olayların vahiy ile bildirildiği ifade edilmektedir.

“Hz. Peygamber (sav.) Kur’an dışında itikad, ibadet, ahkam ve ictimai hayat ile ilgili birçok konuda hükümler koymuştur ve bunların bir kaynağı olması gerekir. Bu kaynak Hz. Peygamber ile Cebrail arasındaki bir nevi iletişimidir”¹⁶⁶⁸. Dolayısıyla Rasulullah (sav.)’ın aldığı vahyin Kur’an-ı Kerim’den ibaret olduğu iddiası tutarlı gözükmemektedir¹⁶⁶⁹. Ayrıca fiten ve melâhim türü rivayetler de çoğunlukla gelecek ile ilgili rivayetlerdir. Gelecekte haber veren rivayetler, Hz. Peygamber (sav.) ile Allah (cc.) arasında Kur’an vahyi dışında bir iletişim olduğunu gösterir¹⁶⁷⁰.

Gelecekte haber veren bu rivayetler içerisinde *zayıf* hatta uydurma olanlar da olabilir. Ancak bu onların tamamının reddedilmesini gerektirmez. Yapılması gereken bu tür rivayetlerin toptan reddedilmesi değil her bir rivayetin ayrı ayrı değerlendirilmesidir.

Sonuç olarak Hz. Peygamber (sav.)’in vahyin bildirmesiyle, istikbâle yönelik haber vermesinin mümkün olduğunu söyleyebiliriz. Araştırma konumuzu oluşturan Ammâr b. Yâsir’in azgın bir topluluk tarafından öldürüleceğini haber veren rivayet de bunu desteklemektedir.

2.2. Rivayetin Metin Açısından Tahlili

2.2.1. Rivayetin Kur’an’a Arzı

Kur’an’a arz metodu, Hadisin Kur’an’a uygun olması veya ona aykırı olmaması olarak tarif edilmiştir¹⁶⁷¹. İsmi, Hz. Peygamber (sav.)’e nispet edilen “*benden size gelen haberleri, Allah (cc.)’in kitabına arz edin. Ona uyanları ben söylemişimdir. Ona*

¹⁶⁶⁵ Buhârî, **el-Câmiu’s-Sahîh**, Meğâzî, 44, V/143, h. no: 4262.

¹⁶⁶⁶ İbn Hişâm, **es-Sîretu’n-Nebeviyye**, I/436.

¹⁶⁶⁷ İbn Hişâm, **es-Sîretu’n-Nebeviyye**, II/338.

¹⁶⁶⁸ Hatipoğlu, Nihat, Hz. Peygamber (sav.)’e Kur’an Dışında Vahiy Geldiğini Red Düşüncesine Yönelik bir Alan Taraması” –Tahlil ve Eleştiri-, **İslâmî Araştırmalar Dergisi**, C. 11, S. 3-4, Ankara, 1998, ss. 273-295, s. 295.

¹⁶⁶⁹ Mustafa Genç, **Sünnet-Vahiy İlişkisi**, Basılmamış Doktora Tezi, Danışman Bilal Saklan, SÜSBE, Konya, 2005, s. 62.

¹⁶⁷⁰ Ertürk, Mustafa, **Metin Tenkidi (Gayb ve Fiten Hadisleri Örneği)**, Fecr Yayınları, (II. Bsk.), Ankara, 2011, s. 216.

¹⁶⁷¹ Keleş, Ahmet, **Hadislerin Kur’an’a Arzı**, İnsan Yayınları, (III. Bsk.), İstanbul, 2011, s. 17.

uymayanları ben söylememişimdir” rivayetinden almıştır¹⁶⁷². Bu metodun Hz. Peygamber (sav.) tarafından kullanıldığına işaret eden rivayetler olmakla birlikte¹⁶⁷³, rivayetlerin sonunda yer alan ve arz metoduna delil olarak kullanılan kısımların *idrâc* olduğu da söylenmiştir¹⁶⁷⁴.

Bir rivayetin Hz. Peygamber (sav.)’e ait olup olmadığını tespit etmek için Kur’an’a arz edilmesi yöntemi, sahabe tarafından kullanılan bir yöntemdir¹⁶⁷⁵. Hadis alimleri de bu metodu kullanarak, Kur’an’a muhalif bazı rivayetlerin mevzu olduğunu ifade etmişlerdir¹⁶⁷⁶. Zira Kur’an mütevatir olarak bize nakledildiği için sıhhatinde hiçbir şüphe bulunmamaktadır. “Din namına varit olan ve söylenecek olan her şeyin kıymet-i harbiyesinin takdir olunacağı son ve tartışmasız mutlak merci Kur’an-ı Kerim’dir”¹⁶⁷⁷. Kur’an ve Sünnetin aynı kaynaktan beslenmelerinden dolayı aralarında tearuz olması da düşünülemez. Bundan dolayı hadis olarak nakledilen rivayetlerin Kur’an ile çelişmemesi gerekir. Ancak burada “arz”dan kastın rivayetin Kur’an’da karşılık bulması değil, ona muhalif olmaması olduğunu söylememiz icab edecektir. Zira Kur’an’da karşılık bulmayan her hadis, Kur’an’a aykırı sayılırsa, bu birçok sahîh rivayetin reddedilmesine yol açabilir. Ayrıca Kur’an’a arz metodunun uygulanmasında belli bir ayet değil Kur’an’ın tamamı göz önünde bulundurulmalıdır. Zaten bu tenkid yönteminin adının, ayete arz değil de Kur’an’a arz olması da bunu desteklemektedir¹⁶⁷⁸. Ayrıca Kur’an’a arz metodunun, hadisin her zaman Kur’an’a dönmemesi, birçok uydurma rivayetin Kur’an’a uygun olması gibi bazı eksik ve sakıncaları da vardır¹⁶⁷⁹. Bu yöntem uygulanırken bu hususlara da dikkat edilmelidir.

¹⁶⁷² Muteber hadis kaynaklarında yer almayan bu rivayet munkatı olup meçhul bir ravi kanalıyla gelmiştir . Bkz. Şâfi’î, Muhammed b. İdrîs (ö. 204/820), **er-Risâle**, Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, (thk. Abdüllatif el-Hemîm, Mâhir Yasin el-Fahl, III. Bsk.), Beyrut, ts. , s. 231-234.

¹⁶⁷³ Buhârî, **el-Câmiu’s-Sahîh**, Bed’u’l-Halk, 8, IV/119, h. no: 3252.

¹⁶⁷⁴ Çakın, Kamil, “Hadisin Kur’an’a Arzı Meselesi”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. XXXIV, Ankara, 1993, ss. 237-262, s. 241-242.

¹⁶⁷⁵ Bkz. Zerkeşî, Ebû Abdullah Bedruddîn Muhammed b. Bahadır b. Abdullah (ö. 794/1392), **el-İcâbe li-İrâdi me’stedrakethu Âişe ‘ale’s-Sahâbe**, el-Mektebu’l-İslâmî, (thk. Saîd el-Afgânî, II. Bsk.), Beyrut, 1390/1970, s. 77.

¹⁶⁷⁶ Bkz. İbnü’l-Kayyim el Cevziyye, Ebû Abdullah Muhammed b. Ebî Bekr el-Hanbelî (ö. 751/1350), **el-Menâru’l-Munîf fi’s-Sahîhi ve’d-Daîf**, Mektebu’l-Matbû’ati’l-İslâmiyye, (thk. Abdülfettah Ebû Ğudde, I. Bsk.), Halep, 1390/1970, s. 80.

¹⁶⁷⁷ Yıldırım, Enbiya, **Hadiste Metin Tenkidi**, Otto Yayınları, (I. Bsk.), Ankara, 2015, s. 319.

¹⁶⁷⁸ Polat, Salahattin, **Metin Tenkidi**, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, (I. Bsk.), İstanbul, 2010, s. 308.

¹⁶⁷⁹ Çakın, **Hadisin Kur’an’a Arzı Meselesi**, s. 252-255.

Ammâr b. Yâsir'in azgın bir topluluk tarafından öldürüleceğini haber veren rivayeti Kur'an'a arz ederken bu rivayetin gaybi bir haber olması hasebiyle Kur'an'a muhalif olup olmadığını ele almaya çalışacağız.

Kur'an-ı Kerim'de Allah (cc.)'ın peygamberlerden dilediğine gaybı bildirebileceği açıkça ifade edilmiştir. **Allah (cc.) size gaybı bildirecek de değildir. Fakat Allah (cc.) peygamberlerinden dilediğini seçer¹⁶⁸⁰. O gaybı bilendir. Hiç kimseye gaybını bildirmez. Ancak seçtiği rasuller başka¹⁶⁸¹.** Bu ayetlerden yola çıkarak Allah (cc.)'ın dışında hiçbir varlığın gaybı bilmediğini ancak Allah (cc.)'ın bildirmesiyle peygamberlerin bazı gaybe dair olaylardan haberdar edilebileceğini söyleyebiliriz. Araştırmaya konu olan hadisin de gaybi bir haber olması yönünden Kur'an'a muvafık olduğunu veya en azından onunla çelişmediğini söylemek mümkündür.

2.2.2. Rivayetin Tarihi Verilere Arzı

Tarih ilmi, “insanlığın geçmişte yaptığı hatalardan ders ve elde ettiği başarılarından ilham almasına rehberlik eden bir ilim dalıdır. Geçmişe ait bir haberin sahîhliğini belirlemek için o konuya ilişkin tarihsel anlatımların kontrol edilmesi gerekir. Nakledilen haber tarihi olaylarla örtüşüyorsa o bilgi güvenilir sayılabilir. Nakledilen haber ile tarihi gerçekler birbirleriyle çelişiyorsa o zaman haberin doğru olmadığı sonucuna varılır”¹⁶⁸².

Ele aldıkları konu bakımından hadis ile tarih arasında sıkı bir alaka vardır. Hadis kitaplarında bulunan *Siyer*, *Meğâzî*, *Menâkıb* gibi bölümler aslında Tarih ilminin de konusudur. Tarihin, hadis ilimlerinden bir ilim olduğunu söyleyen Sehâvî, tarih bilgisi marifetiyle *nâsîh* ile *mensûh*'un birbirinden ayırt edilebildiğini ve ravilerin karşılaştıklarını iddia ettikleri kişilerle likâlarının bulunup bulunmadığının bu ilim sayesinde tespit edildiğini belirtmektedir¹⁶⁸³.

Hadis rivayetlerinin tarihi bilgilerle karşılaştırılması hadisçilerin öteden beri uyguladıkları bir metottur. Bu metot sayesinde hadis metinlerinde bulunan bazı

¹⁶⁸⁰ Âl-i İmrân, 3/179.

¹⁶⁸¹ Cin, 72/26, 27.

¹⁶⁸² Israr Ahmed Han, **Hadis Kriterlerinin Yeniden Tanımlanması**, trc. İbrahim Kapaklıkaya, Mahya Yayınları, İstanbul, 2013, s. 139.

¹⁶⁸³ Sehâvî, Muhammed b. Abdurrahman (ö. 902/1497), **et-Tibru'l-Mesbûk fî Zeyli's-Sulûk**, Dâru'l-Kutub ve'l-Vesâiki'l-Kavmiyye, (I-IV, thk. Necvâ Mustafa Kâmil, Lebîbe İbrahim Mustafa), Kahire, 1423/2002, I/33.

çelişkiler giderilebilir ve hadisin doğru bir şekilde anlaşılması sağlanabilir veya hadisin sahîh olmadığına hükmedilebilir.

Hadislerin sıhhatinin tespitinde “bu metodun kullanılması araştırmacı için büyük önem arz etmektedir. Ancak bu metod kullanılırken dikkat edilmesi gereken en önemli noktalardan birisi, özellikle hadisin senedinin sahîh olması durumunda, hadiste yer alan anlama aykırı olan tarihi bilgilerin sahîh ve sabit olmasıdır. Dolayısıyla tenkitçi, hadisi ret veya sahîhliğine hükmetme noktasında acele etmemeli, aksine bu konuda araştırma ve incelemeyi derinleştirmeli, bir hadis ile ilgili olarak yazılanların tümünü mütalaa etmeli sonra da kendi düşünce ve aklını kullanmalıdır. Bundan sonra eğer isabet ederse iki ecir, hata ederse elinden gelen bütün gayreti ve araştırmayı ortaya koyduğu sürece içtihadının karşılığı bir ecir vardır”¹⁶⁸⁴.

Tarih-hadis münasebetine kısaca değindikten sonra “seni azgın bir topluluk öldürecek” rivayetinin tarih kaynaklarında nasıl nakledildiği konusuna geçebiliriz.

Araştırmaya konu olan rivayet tespit edebildiğimiz kadarıyla siyer, tarih ve tabakât kaynakları içerisinde ilk olarak İbn Müzâhim el-Minkarî'nin (ö. 212/828) *Vak'atu Siffin* adlı eserinde geçmektedir¹⁶⁸⁵. Hadis kaynaklarındaki rivayetler ile taradığımız siyer, tarih ve tabakât kaynaklarındaki rivayetler arasında büyük ölçüde paralellik bulunmaktadır. Hadis kitaplarından naklettiğimiz rivayetlerin tamamı siyer ve tarih kitaplarında da yer almaktadır. Bunların yanında tarih, siyer ve tabakât kitaplarında bazı farklı rivayetler de bulunmaktadır.

Siyer, tarih ve tabakât kitaplarındaki rivayetleri altı gruba ayırabiliriz. Birinci grup, söz konusu hadisin nerede ve ne zaman söylendiğine değinmeksizin “Ammâr'ı / onu azgın bir topluluk öldürecek” şeklinde gelen rivayetler¹⁶⁸⁶. Bu rivayetler bizim Birinci Grup Rivayetler başlığıyla ele aldığımız hadislerle birebir örtüşmektedir.

İkinci grup; Hz. Peygamber (sav.)'in bu sözü Ammâr'a Mekke döneminde, ona Müşrikler tarafından işkence yapıldığı esnada söylediğini ifade eden rivayet. Şimdi bu

¹⁶⁸⁴ Dumeynî, Misfir b. Gurmullah, **Hadiste Metin Tenkidi Metotları**, trc. İlyas Çelebi, Adil Bebek, Ahmet Yücel, Kitabevi, İstanbul, 1997, s. 166-167.

¹⁶⁸⁵ Bkz. İbn Müzâhim, Nasr b. Müzâhim el-Minkarî (ö. 212/828), **Vak'atu Siffin**, Dâru'l-Cil, (thk. Abdüsselam Muhammed Harun), Beyrut, 1410/1990, s. 323.

¹⁶⁸⁶ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, III/191, no: 54; İbn Ebî Hayseme, Ebû Bekr Ahmed b. Ebî Hayseme Züheyr b. Harb (ö. 279/892-3), **et-Târihu'l-Kebîr el-Ma'rûf bi Târihi İbn Ebî Hayseme (es-Sifru's-Sânî)**, el-Fârûku'l-Hadîse, (I-II, thk. Salâh b. Fethî Helel, I. Bsk.), Kahire, 1427/2006, II/958-959; İbn Abdirabbih, Ahmed b. Muhammed el-Endelüsî (ö. 328/940), **el-'Ikdu'l-Ferîd**, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, (I-IX, thk. Müfîd Muhammed Kamîha, I. Bsk.), Beyrut, 1404/1983, V/89; İbn Arabî, Ebû Bekr Muhammed b. Abdullah el-Me'âfirî (ö. 543/1148), **el-'Avâsım Mine'l-Kavâsım fî Tahkîki Mevâkifi's-Sahâbe Ba'de Vefâti'n-Nebî (sav.)**, Mektebetu's-Sünne, (thk. Muhibbuddin el-Hatîb, VI. Bsk.), Kahire, 1412, s. 171-173.

rivayeti ele alalım. İbn Sa'd, ← Yahya b. Hammâd ← Ebû Avâne ← Ebû Belc isnâdıyla Amr b. Meymûn'un şöyle dediğini nakletmiştir: Müşrikler Ammâr'ı ateşle dağlıyorlardı. Hz. Peygamber (sav.) oradan geçmiş ve elleriyle Ammâr'ın başını okşayarak şöyle buyurmuştur: "Ey ateş! İbrahim (as.)'e olduğun gibi Ammâr'a da serin ve selamet ol. Seni azgın bir topluluk öldürecek"¹⁶⁸⁷. Olayı anlatan Amr b. Meymûn¹⁶⁸⁸ muhadramûndandır¹⁶⁸⁹. Dolayısıyla olaya şahitlik etmiş olması mümkün değildir. Bu yüzden rivayet *mürseldir* ve ihticaca elverişli değildir. Buna rağmen mezkur hadisle ilgili yapılan bir çalışmada yazar, *mürsel* olan bu rivayeti merkeze alarak onlarca *merfû* rivayeti, zorlama te'villerle, bu rivayete uydurmaya çalışmıştır¹⁶⁹⁰. Yazara göre bu hadis Mekke döneminde söylenmiştir ve azgın topluluk olarak nitelenenler Mekkeli müşriklerdir. Ancak böyle olduğunu varsaydığımızda Ammâr'ın müşrikler tarafından öldürülmüş olması gerekecektir. Zira rivayet onun azgın bir topluluk tarafından öldürüleceğini söylemektedir. Yazar bu tutarsızlığı ortadan kaldırmak için hadisin metnine "neredeysel" kelimesini ekleyerek adeta *idrâc* yapmıştır¹⁶⁹¹. Oysa hiçbir tarikte "neredeysel" ilavesi yoktur. Bu ilaveyi çıkardığımız zaman yazarın savunduğu görüş mesnedsiz kalmaktadır. Netice olarak bu hadisin Mekke döneminde söylendiğini ifade eden rivayet *zayıftır* ve *sahîh* rivayetler mevcut olduğunda *zayıf* rivayetlere itibar edilmez.

Abdullah b. Amr'ın, Rasullullah (sav.)'dan rivayet ettiği şu hadis olayın Mekke döneminde olduğunu imâ etmektedir: Kureyş Ammâr'a çok eziyet etti. Onlar Ammâr'dan ne istiyorlar? Ammâr onları Cennet'e çağırırken, onlar onu ateşe çağırıyorlar¹⁶⁹². Ancak burada "onu azgın bir topluluk öldürecek" lafzı geçmiyor. Dolayısıyla Abdullah b. Amr'ın rivayeti de "onu azgın bir topluluk öldürecek" hadisinin Mekke döneminde söylendiğine delil olmaz.

¹⁶⁸⁷ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, III/188, no: 54; İbn Asâkir, Ebu'l-Kâsım Ali b. el-Hasan b. Hibetullah (ö. 571/1176), **Târîhu Medîneti Dimeşk**, Dâru'l-Fikr, (I-LXXX, thk. Amr b. Ğarâme el-Ömerî, I. Bsk.), Beyrut, 1417/1996, XLIII/372.

¹⁶⁸⁸ Ravi hakkında bilgi için bkz. İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VI/172, no: 1998; Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, VI/367, no: 2659; Mizzî, **Tehzîbu'l-Kemâl**, XXII/261-267, no: 4458; Zehebî, **el-Kâşif**, II/89, no: 4237; İbn Hacer, **Takrîbu't-Tehzîb**, s. 427, no: 5122.

¹⁶⁸⁹ Muhadram: Rasullullah (sav.)'ın zamanında Müslüman olduğu halde onu görememiş kimse. Aydınlı, **Hadis İstilahları Sözlüğü**, s. 204.

¹⁶⁹⁰ Demir, Mahmut, "Tarihsel Bağlamından Koparılmış Bir Hadis O'nu Azgın Bir Topluluk Öldürecek Rivayeti Üzerine Bir İnceleme", **Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi**, C. VII, S. 3, 2007, ss. 143-164.

¹⁶⁹¹ Demir, **O'nu Azgın Bir Topluluk Öldürecek Rivayeti Üzerine Bir İnceleme**, s. 162.

¹⁶⁹² Mes'ûdî, **Murûcu'z-Zehab** II/297.

Üçüncü grup; bu hadisin söylendiği zamanın Mecid-i Nebevî'nin inşası esnası olduğunu ifade eden rivayetler¹⁶⁹³. Bu rivayetler bizim Üçüncü Grup Rivayetler başlığıyla ele aldığımız hadislerle örtüşmektedir. Ancak aralarında küçük farklar ve bazı fazlalıklar bulunmaktadır.

Dördüncü grup, bu sözün hendek kazımı esnasında söylendiğini ifade eden rivayetler¹⁶⁹⁴. Bu rivayetler bizim Dördüncü Grup Rivayetler başlığıyla ele aldığımız hadislerle örtüşmektedir.

Beşinci grup; bu sözün ne zaman söylendiğine değinmeyen ancak bunun Cemel Savaşı sırasında gündeme geldiğini ifade eden rivayet. İbnü'l-Esîr, Cemel Savaşı bahsinde Zübeyr b. Avvâm'ın savaştan geri çekilmesinin, Ammâr b. Yâsir'in Hz. Ali ile birlikte olduğunu duyduğu zaman gerçekleştiğini söylüyor. Zübeyr, Ammâr'ı öldürmekten çekinmiş çünkü Hz. Peygamber (sav.) "ey Ammâr seni azgın bir topluluk öldürecek" buyurmuştur. Ancak Zübeyr'in oğlu Abdullah onu (savaştan çekilme kararından) vazgeçirmiştir¹⁶⁹⁵.

Buna benzer bir olay savaş başladıktan sonra da meydana gelmiştir. Savaş başladıktan sonra Zübeyr ile Ammâr karşı karşıya gelmişler. Ammâr mızrakla hafifçe Zübeyr'i itmiş, Zübeyr ise Ammâr'dan sakınarak "beni öldürecek misin ey Ebe'l-Yakzân" (Ammâr b. Yâsir'in künyesi) demiştir. Ammâr ise "hayır ey Ebû Abdullah" şeklinde karşılık vermiştir. Zübeyr'in Ammâr'dan sakınmasının sebebi Hz. Peygamber (sav.)'in, "Ammâr'ı azgın bir topluluk öldürecek" hadisidir. Eğer Hz. Peygamber (sav.)'in bu sözü olmasaydı onu öldürebilirdi¹⁶⁹⁶.

Diğer kaynaklarda genelde Sıffin Savaşında Ammâr b. Yâsir'in öldürülmesinden sonra gündeme gelen "Ammâr'ı azgın bir topluluk öldürecek" rivayeti burada Cemel Savaşı sırasında henüz Ammâr b. Yâsir öldürülmeden gündeme gelmiş olmasını önemli bir farklılık olarak değerlendirebiliriz.

Altıncı grup; bu sözün ne zaman söylendiğine değinmeyen ancak bunun Sıffin Savaşı sırasında Ammâr b. Yâsir öldürüldükten sonra gündeme geldiğini ifade eden

¹⁶⁹³ İbn Muzâhim, **Vak'atu Sıffin**, s. 323, 324, 326; İbn Hişâm, **es-Sîretu'n-Nebeviyye**, I/448-449; İbn Sa'd, **et-Tabakât**, I/185, III/190, no: 54; İbn Kesîr, **el-Bidâye ve'n-Nihâye**, IV/534, 535, 536.

¹⁶⁹⁴ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, III/191, no: 54; İbn Kesîr, **el-Bidâye ve'n-Nihâye**, IV/535.

¹⁶⁹⁵ İbnü'l-Esîr, Ebu'l-Hasen İzzüddîn Ali b. Ebi'l-Kerem Muhammed b. Muhammed b. Abdülkerim b. Abdülvahid eş-Şeybânî el-Cezerî (ö. 630/1233), **el-Kâmil fi't-Târîh**, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, (I-XI, thk. Ebu'l-Fidâ Abdullah el-Kâdî, I. bsk), Beyrut, 1407/1987, III/129.

¹⁶⁹⁶ İbnü'l-Esîr, **el-Kâmil fi't-Târîh**, III/131.

rivayetler¹⁶⁹⁷. Bu rivayetler bizim Beşinci Grup Rivayetler başlığıyla ele aldığımız hadislerle örtüşmektedir.

Sonuç olarak Hadis kaynaklarından naklettiğimiz rivayetlerin, siyer, tarih ve tabakât kitaplarındaki rivayetlere uygun olduğunu söyleyebiliriz. Bunun yanında siyer, tarih ve tabakât kitaplarında, hadis kaynaklarında yer almayan bazı rivayetlerin bulunduğu da görülmektedir.

2.3. Metin İnşası

İlgili rivayetın metinleri esas alındığında Birinci grup rivayetlerin en dar kapsamlı metinler olduğu görülmektedir. Bu rivayetler Ümmü Seleme, Ebû Saîd el-Hudrî, Amr b. el-Âs, Ebû Katâde, Ebû Râfi', Ammâr b.Yâsir, Abdullah b. Amr, Hüzeyfe, Ebû Mesûd ve Muaviye tarafından nakledilmiştir. Bu rivayetler arasında manayı etkilemeyen küçük farklılıklar dışında bariz bir farklılık olmadığını söylemek mümkündür. Bu farklılıkları “seni azgın bir topluluk öldürecek”/ “onu azgın bir topluluk öldürecek”/ “Ammâr’ı azgın bir topluluk öldürecek” olarak zikredebiliriz. Mana ile rivayetın yansımaları olan bu farklılıklar çelişki oluşturabilecek nitelikte değildir. Azgın topluluk olarak nitelendirilen grup Sıffin Savaşında Ammâr b. Yâsir’e karşı savaşanlardır. Bu topluluğun içinde sahabeden bazı şahsiyetlerin bulunması onların bu şekilde isimlendirilmesine mani teşkil etmez. Zira hadiste zikredilen “bâğî” kelimesi halifeye başkaldıranlar, ona isyan edenler anlamındadır. Onların bu eylemleri içtihadı dayandığı için, yanılmış olsalar da onlar bu konuda mazurdurlar¹⁶⁹⁸. Muâviye ise “bâğiye” kelimesini Hz. Osman’ın kanını talep edenler şeklinde te’vîl etmiştir¹⁶⁹⁹.

İkinci grup rivayetler başlığıyla ele alınan rivayetlerde ise “seni azgın bir topluluk öldürecek” lafzı ortak olmakla beraber, Ebû Hüreyre’nin naklettiği tarihte “müjde sana ey Ammâr”, Ebû Katâde’nin rivayetinde ise “yazık sana Sümeyye’nin oğlu” lafızları kullanılmıştır. “Yazık sana Sümeyye’nin oğlu”, “Ammâr’a yazık” şeklinde gelen on beş rivayet bulunurken, “müjde sana ey Ammâr” lafzıyla nakledilen bir tarik vardır. Hadis metninin bütünlüğüne “yazık sana Sümeyye’nin oğlu”,

¹⁶⁹⁷ İbn Muzâhim, **Vak’atu Sıffin**, s. 324, 335, 336, 341; İbn Sa’d, **et-Tabakât**, III/191, 192, no: 54; Taberî, **Târîh**, V/38, 39, 41, XI/509, 510; İbn Abdirabbih, **el-İkdu’l-Ferîd**, V/89, 90; İbnü’l-Esîr, **el-Kâmil fi’t-Târîh**, III/187, 188, 200.

¹⁶⁹⁸ ‘Aynî, Ebû Muhammed Bedrüddîn Mahmud b. Ahmed (ö. 855/1451), **‘Umdetu’l-Kârî Şerhu Sahîhi’l-Buhârî**, Dâru’l-Fikr, (I-XXV), yy. ts. IV/209.

¹⁶⁹⁹ Kâdî İyâz, Ebu’l-Fazl İyâz b. Musa el-Yahsubî (ö. 544/1149), **İkmâlu’l-Mu’lim bi Fevâidi Müslim**, Dâru’l-Vefâ, (I-IX, thk. Yahya İsmail, I. Bsk.), Mansure, 1419/1998, VIII/459.

“Ammâr’a yazık” lafızlarının, “müjde sana ey Ammâr” lafzından daha uyumlu olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü müjde kelimesi güzel haberler için kullanılmaktadır. Ölüm haberiyle birlikte kullanılması makama uygun düşmemektedir. Burada ravilerden kaynaklanan bir farklılık olması mümkündür. Tirmizî’nin içinde “müjde sana ey Ammâr” lafzının geçtiği rivayet için *hasenun sahîhun garîbun* değerlendirmesini yapması da muhtemelen bu lafzın diğer tariklerde geçmemesinden dolayıdır¹⁷⁰⁰.

Üçüncü grup rivayetler: Bu hadisin Mescid-i Nebevî’nin inşası esnasında söylendiğini ifade eden rivayetler. Bu rivayetler Ümmü Seleme, Ebû Saîd el-Hudrî ve Ebû Hüreyre’den gelmektedir. Ayrıca tabiinden olan Abdullah b. Ebi’l-Hüzeyl’den *mürsel* olarak da nakledilmiştir. Bu gruptaki rivayetlerin tamamı Ammâr b. Yâsir’in azgın bir topluluk tarafından öldürüleceği ve bu hadisin Mescid-i Nebevî’nin inşası esnasında söylendiği noktasında birleşmektedir. Ancak aralarında bazı lafız farklılıkları bulunmaktadır. Bunlardan birisi Buhârî’nin rivayet ettiği iki tarikte geçen “Ammâr onları Cennet’e/Allah (cc.)’a çağırıyor, onlar onu ateşe çağırıyorlar” ziyadesidir. Buradaki Cennet’e/Allah (cc.)’a çağılmaktan kasıt, Ammâr onları Cennet’e giden yol olan halifeye (Hz. Ali) itaate çağırıyordu. Onlar ise Ammâr’ı bunun aksine çağırıyorlardı. Ancak onlar bunu içtihadı binaen yaptıkları için mazurdurlar¹⁷⁰¹. Ammâr ve arkadaşları, Şamlıları birlik olmaya çağırırken, Şamlılar hilafeti daha çok hak edenden başka birine vermeyi, insanları fırkalara bölmeyi ve her bölgenin ayrı bir halifesi olmasını istiyorlardı. Bu ise birliğin parçalanmasına ve ümmetin ayrışmasına sebep olacaktır. Onlar her ne kadar bunu hedeflemiyor olsalar da bu ayrışma onların görüşlerinin gereği ve yaptıklarının neticesidir¹⁷⁰².

İbn Battâl, Ammâr’ın Allah (cc.)’a çağırıldığı kişilerin Mekkeliler olduğunu ve bu hadisin kesinlikle Müslümanlara hamledilemeyeceğini çünkü Müslümanların zaten Allah (cc.)’ın davetine icabet ettiklerini, Allah (cc.)’a davet edilecek kişilerin ancak İslam’ın dışında olan kimseler olması gerektiğini savunmuştur. İbn Battâl, Ammâr b. Yâsir’e yapılan işkencenin geçmişte yaşandığı, hadiste geçen “yed’ühüm” fiilinin ise muzari olması hasebiyle gelecekte olacak bir olayı haber verdiği itirazına ise şöyle cevap vermiştir: Araplar mana bilindiği zaman, bazen müstakbel fiil ile mâziyi

¹⁷⁰⁰ Tirmizî, **es-Sünen**, Menâkıb, 34, VI/134, h. no: 3800.

¹⁷⁰¹ İbn Hacer, Ahmed b. Ali Ebu’l-Fadl el-Askalânî, **Fethu’l-Bârî bi Şerhi Sahîhi’l-Buhârî**, Dâru’l-Ma’rife, (I-XIII), Beyrut, ts. I/542.

¹⁷⁰² İbn Kesîr, **el-Bidâye ve’n-Nihâye**, IV/538.

kastederler. Buradaki yed'ûhüm ilallâh, de'âhüm ilallâh anlamındadır¹⁷⁰³. İbn Battâl, el-Muhelleb'den naklettiği başka bir yorumda ise Ammâr'ın Cennet'e çağırdığı kişilerin Hâriciler olduğunu ifade etmektedir. Çünkü ona göre böyle bir nitelemenin sahabe hakkında yapılması doğru değildir¹⁷⁰⁴. Ancak burada kastedilen kişilerin Hâriciler olduğu görüşü tutarlı gözükmemektedir. Çünkü Hâriciler'in ortaya çıkışı tahkim olayından sonra gerçekleşmiştir. Tahkim olayı da Sıffin Savaşı bittikten sonra yani Ammâr b. Yâsir'in öldürülmesinin ardından gerçekleşmiştir. Dolayısıyla Ammâr b. Yâsir'in Hâricileri Allah (cc.)'a/Cennet'e çağırmış olması mümkün gözükmemektedir. Burada kastedilen kişilerin Sıffin Savaşında onunla savaşan Şam ordusu olması daha isabetlidir¹⁷⁰⁵.

Üçüncü Grup Rivayetlerde dikkat çeken bir diğer husus bazı şarihlerin Buhârî'nin “onu azgın bir topluluk öldürecek” lafzını zikretmediği yönündeki sözleridir¹⁷⁰⁶. Günümüzdeki matbu nüshalarda bulunan bu lafzın Buhârî'de olmadığı hususu muhtemelen nüsha farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Sağânî'nin Firebrî nüshasıyla karşılaştırdığı nüshasında bu lafzın bulunması iddiamızı destekler mahiyettedir. Yahut Buhârî, Ebû Saîd el-Hudrî'nin hadisi doğrudan Hz. Peygamber (sav.)'den değil de arkadaşlarından duyduğunu söylediği için bu kısmı hafzetmiş olabilir¹⁷⁰⁷. Ayrıca bu lafız Buhârî'nin *et-Târîhu'l-Kebîr* isimli eserinde de yer almaktadır¹⁷⁰⁸. İbn Teymiyye “Ammâr'ı azgın bir topluluk öldürecek” hadisinin bazı alimler tarafından eleştirildiğini söylemiş fakat neden eleştirildiğine değinmemiştir. Bunun yanında rivayetin, Buhârî'nin bazı nüshalarında yer aldığını da belirtmiştir¹⁷⁰⁹.

Dördüncü grup rivayetler, bu hadisin hendeğin kazımı esnasında söylendiğini ifade etmektedir. Ümmü Seleme, Ebû Saîd el-Hudrî ve Ebû Katâde'den gelen bu rivayetler Ammâr'ın azgın bir topluluk tarafından öldürüleceği ve bu hadisin hendeğin kazımı esnasında söylendiği hususlarında birleşmektedir. Bazı tariklerde ise kerpiç taşımasından bahsedilmiştir. Hendek kazımında kerpiç taşımanın uzak bir ihtimal

¹⁷⁰³ İbn Battâl, Ebû'l-Hasan Ali b. Halef b. Abdülmelik (ö. 449/1057), **Şerhu Sahîhi'l-Buhârî**, Mektebetu'r-Rüşd, (I-X), Riyâd, ts. V/27.

¹⁷⁰⁴ İbn Battâl, **Şerhu Sahîhi'l-Buhârî**, II/98-99.

¹⁷⁰⁵ İbn Hacer, **Fethu'l-Bârî**, I/542.

¹⁷⁰⁶ İbn Hacer, **Fethu'l-Bârî**, I/542; Kastallânî, Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed el-Hatîb (ö. 923/1517), **İrşâdü's-Sârî ilâ Şerhi Sahîhi'l-Buhârî**, el-Matbaatu'l-Kübrâ el-Emîriyye, (I-X, VII. Bsk.), Bulak, 1323, I/442.

¹⁷⁰⁷ Kastallânî, **İrşâdü's-Sârî**, I/442.

¹⁷⁰⁸ Buhârî, **et-Târîhu'l-Kebîr**, III/39, no: 157.

¹⁷⁰⁹ İbn Teymiyye, Ebu'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdülhalim el-Harrânî (ö. 728/1328), **el-Fetâva'l-Kübrâ**, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, (I-VI, thk. Muhammed Abdülkadir Atâ, I. Bsk.), Beyrut, 1408, 1987, III/456.

olmasından dolayı Mescid-i Nebevî'nin inşası ile hendek kazımı olaylarının karıştırılmış olması muhtemeldir¹⁷¹⁰. Ayrıca söz konusu hadis hem Mescid-i Nebevî'nin inşasında hem de hendek kazımı sırasında söylenmiş olabilir.

Beşinci grup rivayetler: Sıffin Savaşında Ammâr b. Yâsir'in öldürülmesinden sonra gündeme gelen rivayetler. Bu rivayetler Abdullah b. Amr, Huzeyme b. Sâbit ve Amr b. Hazm kanalıyla gelmiştir. Bu rivayetlerin ortak noktası Ammâr b. Yâsir'in azgın bir topluluk tarafından öldürüleceğini haber vermeleri ve bu rivayetin Sıffin Savaşının ardından gündeme gelmesidir. Bu rivayetin o esnada gündeme gelmiş olması gayet tabiidir. Çünkü söz konusu hadisi duymuş sahabilerin Ammâr b. Yâsir'in ölümünden sonra bunu hatırlamaları şaşılacak bir husus değildir.

Bazı tariklerde geçen Abdullah b. Amr'ın, babası Amr b. el-Âs'a “biz Mescidi inşa ederken bizimle değil miydin” sözü tarihi veriler açısından pek de tutarlı değildir. Zira Amr b. el-Âs Hendek Savaşından sonra¹⁷¹¹ veya Hudeybiye Antlaşması-Hayber Savaşı arasında ya da hicri sekizinci senede Mekke'nin fethinden önce Müslüman olmuştur¹⁷¹². Bu tarihlerden hangisini alırsak alalım Amr b. el-Âs'ın Mescid'in inşasına katılmış olması mümkün görünmemektedir.

Bu hadisi rivayet edenlerden biri olan Abdullah b. Amr, Sıffin Savaşında Muâviye ve babası Amr b. el-Âs'ın safında yer almıştır. Hadisi naklettikten sonra Muâviye ona niçin bizimle berabersin diye sorunca o, bir defasında babasının kendisini Hz. Peygamber (sav.)'e şikayet ettiğini bunun üzerine Hz. Peygamber (sav.)'in “sağ olduğu sürece babana itaat et, ona isyan etme” buyurduğunu söylemiştir. Orada bulunma sebebinin babasına itaat olduğunu ve aktif olarak savaşa katılmadığını da belirtmiştir. Bununla o, “azgın topluluk” olarak nitelendirilen gruptan olmadığını vurgulamıştır. Muâviye ise Ammâr b. Yâsir'in öldürülmesine, onu savaş meydanına getirenlerin sebep olduğunu iddia etmiş ve hadisi bu şekilde yorumlamıştır.

Altıncı Grup Rivayetler Ammâr b. Yâsir'in azgın bir topluluk tarafından öldürüleceğini haber vermekle beraber onun son azığının bir içim süt olacağını ifade etmektedir.

Tüm gruplardaki rivayetleri göz önünde bulundurduğumuzda hepsinin ortak noktası ya da asgari müstereği Ammâr b. Yâsir'in azgın bir topluluk tarafından öldürüleceğini haber vermeleridir. Bazı tariklerde eleştirilen hususlar olmakla beraber

¹⁷¹⁰ İbn Kesîr, **el-Bidâye ve'n-Nihâye**, IV/538.

¹⁷¹¹ Ebû Nu'aym, **Ma'rifetu's-Sahâbe**, IV/1988-1989, no: 4993.

¹⁷¹² İbn Abdilberr, **el-İstî'âb**, III/1185, no: 1931.

bu eleştiriler rivayetin detaylarıyla ilgilidir. Dolayısıyla Ammâr b. Yâsir'in azgın bir topluluk tarafından öldürüleceği hususu bütün rivayetlerde yer almaktadır. Bazı hadis alimleri Ammâr b. Yâsir'in azgın bir topluluk tarafından öldürüleceğini haber veren rivayetlerin *tevâtür* derecesine ulaştığını¹⁷¹³, bu rivayetlerin, Hz. Peygamber (sav.)'in gaybden haber vermesine örnek ve peygamberliğine delil olduğunu; ayrıca bu rivayetin, hadislerin en *sahîhleri* arasında yer aldığını¹⁷¹⁴ ifade etmişlerdir.

¹⁷¹³ İbn Abdilberr, **el-İstî'âb**, III/1140; Zehebî, Şemsü'd-Dîn Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Osman, **Târîhu'l-İslâm ve Vefeyâtu'l-Meşâhîr ve'l-A'lâm**, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, (I-XV+II, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf, I. Bsk.), Beyrut, 2003, II/328; İbn Hacer, **Tehzîbu't-Tehzîb**, VII/409; Suyûtî, Ebû'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî, **Katfu'l-Ezhâri'l-Mütenâsira fi'l-Ahbâri'l-Mütevâtira**, el-Mektebu'l-İslâmî, (thk. Halil Muhyiddîn el-Meys, I. Bsk.), Beyrut, 1405/1985, s. 283, h. no:104; Kettânî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ca'fer, **Nazmu'l-Mütenâsir mine'l-Hadîsi'l-Mütevâtir**, Dâru'l-Kutubi's-Selefiyye, (II. Bsk.), yy. ts. ,s. 197, h. no: 237.

¹⁷¹⁴ İbn Abdilberr, **el-İstî'âb**, III/1140.

SONUÇ

Ammâr b. Yâsir'in azgın bir topluluk tarafından öldürüleceğini ifade eden rivayetler tespit edebildiğimiz kadarıyla ilk olarak Ma'mer b. Râşid'in *el-Câmi'* isimli eserinde yer almaktadır. Buhârî ve Müslim'in *el-Câmiu's-Sahîh* 'lerinde yer alan bu rivayetler, Ebû Dâvût et-Tayâlisî, İbnü'l-Ca'd, İshâk b. Râhûye, Ahmed b. Hanbel, Bezzâr ve Ebû Ya'lâ el-Mevsîlî'nin *Müsned* 'lerinde, İbn Ebî Şeybe'nin *Musannef* 'inde, Hanbel b. İshâk'ın *Cüz* 'ünde, Tirmizî'nin *es-Sünen* 'inde ve Nesâî'nin *es-Sünenü'l-Kübrâ* 'sında farklı tariklerle zikredilmiştir.

Bu rivayet Ammâr b. Yâsir, Ümmü Seleme, Ebû Saîd el-Hudrî, Amr b. Hazm, Huzeyme b. Sâbit, Amr b. el-Âs, Ebû Katâde, Abdullah b. Amr, Ebû Râfi', Hüzeyfe, Ebû Mesûd, Ebû Hüreyre ve Muâviye olmak üzere on üç sahâbi ve tabînden olan Abdullah b. Ebi'l-Hüzeyl tarafından nakledilmiştir. Bu sayı hicri ilk üç asır hadis kitaplarındaki rivayetlerin incelenmesi sonucu tespit edilmiştir. Dolayısıyla hicri üçüncü asırdan sonra telif edilmiş eserler ile siyer, meğâzi, tabakât ve ma'rifetü's-sahâbe kitaplarındaki rivayetler bunun dışındadır.

Söz konusu hadisin hicri ilk üç asır hadis kitaplarında bizim tespit edebildiğimiz tarikleri, altmış beş adettir. Tariklerin tamamı *merfû'* olup içlerinde *mevkûf* ve *maktû'* rivayet yoktur. Bu tariklerin kırk yedisinin senedi *sahîh*, on sekizinin ise *zayıftır*.

Rivayet Mekke döneminde Ammâr b. Yâsir'e işkence yapıldığı zaman, Mescid-i Nebevî'nin inşası esnası ve hendek kazımı zamanı olmak üzere üç farklı bağlamda zikredilmiştir. Mekke döneminde Ammâr b. Yâsir'e işkence yapıldığı zaman söylendiğini ifade eden rivayetler muhadramûndan olan Amr b. Meymûn kanalıyla gelmektedir. Amr b. Meymûn olayı oradaymış gibi nakletmektedir. Bu rivayetler *mürsel* olduğu için ihticaca elverişli değildir. Dolayısıyla bu hadisin Mekke döneminde söylendiğini ifade eden rivayetler *zayıftır*. Rivayetin Mescid-i Nebevî'nin inşası esnasında söylendiğini ifade eden tarikler ise daha tutarlıdır. Biz de bu rivayetin o esnada söylenmiş olduğunu düşünüyoruz. Bu rivayetin hendek kazımı sırasında söylendiğini ifade eden bazı rivayetlerde kerpiç taşımastan bahsedilmesi iki olayın karıştırılmış olabileceği ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Zira hendek kazımında kerpiç taşınması uzak bir ihtimaldir. Buna rağmen rivayetin her üç yerde söylenmiş olma ihtimali de vardır.

Rivayet gaybi bir haber olması yönüyle “Allah (cc.) size gaybı bildirecek de değildir. Fakat Allah (cc.) peygamberlerinden dilediğini seçer; O gaybı bilendir. Hiç kimseye gaybını bildirmez. Ancak seçtiği rasuller başka” ayetlerine uygun düşmektedir. Dolayısıyla Kur’an’a uygundur veya en azından ona aykırı değildir. Araştırma konusunu oluşturan rivayet gaybden haber verdiği için Hz. Peygamber (sav.)’in Allah (cc.)’in bildirmesiyle gaybi haberler verebileceğine ve Kur’an dışı vahyin mümkün olduğuna delil olabilir. Söz konusu rivayet tarih, siyer ve tabakât kitaplarındaki bilgilerle de örtüşmektedir.

Sonuç olarak söz konusu rivayet isnâd açısından *sahîhtir*. Bir rivayetin *mütevâtir* sayılabilmesi için her tabakada on iki ve aşağısı ravi sayısını kabul edenlere göre rivayetin *mütevâtir* olduğu söylenebilir. *Tevâtürdeki* ravi sayısını on ikiden fazla olarak belirleyenlere göre de rivayetin *meşhûr* olduğunu söyleyebiliriz.

Ayrıca bu rivayet Ehl-i Sünnet âlimlerinin Emevî etkisiyle rivayetleri tedvîn ve tasnîf ettikleri ve onların düşüncesini yansıttıkları iddiasına karşı bir delildir. Zira Emevîlerin kuruluşunda “bâğî” bir topluluk olduğunu ifade eden bu rivayeti eserlerine almış olmaları, onların objektif olduğunu göstermektedir.

KAYNAKÇA

- AHMED B. HANBEL (ö. 241/855), **Müsned**, Müessesetu'r-Risâle, (I-XLV+V, thk. Şu'ayb el-Arnâvut ve dğr. , I. Bsk.), Beyrut, 1416/1995.
- **Kitâbü'l-İlel ve Ma'rifeti'r-Ricâl**, (I-IV, thk. Vasiyyullah b. Muhammed Abbas, II. Bsk.), Daru'l-Hânî, Riyâd, 1422/2001.
- ‘ALÂÎ, Salâhuddîn Ebî Sa'îd b. Halîl b. Keykeldî (ö. 761/1359), **Câmi'u't-Tahsîl fi Ahkâmi'l-Merâsîl**, Âlemu'l-Kutub, (thk. Hamdî Abdülmecid es-Selefî, I. Bsk.), Beyrut, 1407/1986.
- ALÎ B. EL-MEDÎNÎ, Ali b. Abdullah b. Ca'fer es-Sa'dî el-Medînî (ö. 230/845), **el-İlel**, (thk. Muhammed Mustafa el-A'zamî, II. Bsk.), el-Mektebetu'l-İslâmî, Beyrut, 1980.
- AYDINLI, Abdullah, **Hadis Istılahları Sözlüğü**, MÜİFV Yayınları (VII. Bsk.), İstanbul, 2013.
- ‘AYNÎ, Ebû Muhammed Bedrüddîn Mahmud b. Ahmed (ö. 855/1451), **‘Umdetu'l-Kârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî**, Dâru'l-Fikr, (I-XXV), yy. , ts.
- BÂCÎ, Ebü'l-Velîd Süleyman b. Halef b. Sa'd b. Eyyûb (ö. 474/1081), **et-Ta'dîl ve't-Tecrîh li men Harrace lehü'l-Buhârî fi'l-Câmi's-Sahîh**, (I-III, thk. Ahmed Lebzâz), yy. , ts.
- BEZZÂR, Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. Abdülhâlik el-'Atekî (ö. 292/905), **Müsned**, Mektebetu'l-'Ulûm ve'l-Hikem, (I-XIII, thk. Mahfûzurrahmân Zeynullah, I. Bsk.), Medine, 1414/1993.
- BUHÂRÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail b. İbrâhim (ö. 256/870), **el-Câmiu's-Sahîh**, Dâru Tavkî'n-Necât, (I-IX, I. Bsk.), Beyrut, 1422.
- **et-Târîhu'l-Kebîr**, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, (I-XII), Beyrut, 1379/1960.
- **et-Târîhü'l-Evsat**, (yanlışlıkla et-Târîhu's-Sağîr ismiyle basılmış), Dâru'l-Ma'rife, (I-II, thk. Mahmûd İbrahim Zâyid, I. Bsk.), Beyrut, 1406/1986, II/348.
- **Kitâbu'd-Du'afâi's-Sağîr**, (Nesâî'nin **ed-Du'afâ ve'l-Metrûkîn**'i ile birlikte) (thk. Mahmûd İbrahim Zâyid, I. Bsk.), Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1406/1986.
- CEVHERÎ, İsmail b. Hammâd (ö. 400/1009), **es-Sihâh Tacu'l-Luğa ve Sihâhu'l-Arabiyye**, Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, (I-VI, thk. Ahmed Abdu'l-Ğafûr Attâr, II. bsk.), Beyrut, 1399/1979.

- CÜRCÂNÎ, Ali b. Muhammed es-Seyyid eş-Şerîf el-Cürcânî (ö. 816/1413), **Mu'cemu't-Ta'rîfât**, thk. Muhammed Sıddîk el-Minşâvî, Daru'l-Fadîle, Kahire, ts.
- CÜZCÂNÎ, Ebû İshak İbrahim b. Ya'kûb (ö. 259/873), **Ahvâlü'r-Ricâl**, Müessesetu'r-Risâle, (thk. es-Seyyid Subhî el-Bedrî es-Sâmerrâî), Beyrut, 1405.
- ÇAKIN, Kamil, "Hadisin Kur'an'a Arzı Meselesi", **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. XXXIV, Ankara, 1993, ss. 237-262.
- DÂRAKUTNÎ, Ebu'l-Hasan Ali b. Ömer (ö. 385/995), **ed-Du'afâ ve'l-Metrukûn**, Mektebetu'l-Me'ârif, (thk. Muvaffik b. Abdullah b. Abdülkâdir, I. Bsk.), Riyad, 1404/1984.
- **el-'İlelü'l-Vâride fi'l-Ehâdîsi'n-Nebeviyye**, Dâru Taybe, (I-XVI, thk. Mahfûzurrahman Zeynullah es-Silefî, I. Bsk.), Riyad, 1415/1994.
- DÂRİMÎ, Ebû Saîd Osman b. Saîd et-Temîmî (ö. 280/894), **Târîhu Osman b. Saîd ed-Dârimî**, Dâru'l-Me'mûn li't-Turâs, (thk. Ahmed Muhammed Nur Seyf), Beyrut, ts.
- DEMİR, Mahmut, "Tarihsel Bağlamından Koparılmış Bir Hadis O'nu Azgın Bir Topluluk Öldürecek Rivayeti Üzerine Bir İnceleme", **Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi**, C. VII, S. 3, 2007, ss. 143-164.
- DUMEYNÎ, Misfir b. Gurmullah, **Hadiste Metin Tenkidi Metotları**, trc. İlyas Çelebi, Adil Bebek, Ahmet Yücel, Kitabevi, İstanbul, 1997.
- EBÛ DÂVÛD ES-SİCİSTÂNÎ, Süleyman b. el-Eş'as (ö. 275/889), **Suâlât Ebî Dâvûd li'l-İmâm Ahmed b. Hanbel fi Cerhi'r-Ruvât ve Ta'dîlihîm**, Mektebetu'l-Ulûm ve'l-Hikem, (thk. Ziyâd Mahmud Mansûr, I. Bsk.), Medine, 1414/1994.
- **es-Sünen**, Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye (I-VII, thk. Şu'ayb el-Arnaût, ve dğr.) Beyrut, 1430/2009.
- EBÛ DÂVÛD ET-TAYÂLİSÎ, Süleyman b. Dâvûd b. el-Cârûd (ö. 204/819), **Müsned**, Dâru Hecer, (I-IV, thk. Muhammed Abdülmuhsin et-Türkî, I. Bsk.) Gize, 1420/1999.
- EBÛ NU'AYM, Ahmed b. Abdullah b. Ahmed b. İshak b. Mihrân el-İsfehânî (ö. 430/1038), **Ma'rifetu's-Sahâbe**, Dâru'l-Vatan, (I-VI, thk. Âdil b. Yusuf el-'Azâzî, I. Bsk.) Riyad, 1419/1998.

- EBÛ YA'LA EL-MEVİLÎ, Ahmed b. Ali b. el-Müsennâ et-Temîmî (ö. 307/919), **Müsned**, Dâru'l-Me'mûn li't-Turâs, (I-XIV, thk. Hüseyin Selim Esed, I. Bsk.), Beyrut, 1408/1988.
- EBÛ ZÛR'A EL-İRÂKÎ, Ahmed b. Abdurrahim b. el-Hüseyin (ö. 826/1423), **Kitâbu'l-Müde'llisîn**, Dâru'l-Vefâ, (I. Bsk.), Mansure, 1415/1995.
- **Tuhfetu't-Tahsîl fî Zikri Ruvâti'l-Merâsîl**, Mektebetu'r-Ruşd, (I. Bsk.), Riyad, 1419/1999.
- ERTÛRK, Mustafa, **Metin Tenkidi (Gayb ve Fiten Hadisleri Örneği)**, Fecr Yayınları, (II. Bsk.), Ankara, 2011.
- FAYDA, Mustafa, "Ammâr b. Yâsir", **DİA.**, III/75-76.
- FİRÛZÂBÂDÎ, Mecdudîn Muhammed b. Ya'kûb (ö. 817/1415), **el-Kâmûsu'l-Muhît**, Müessesetu'r-Risâle, yy. , ts.
- GENÇ, Mustafa, **Sünnet-Vahiy İlişkisi**, Basılmamış Doktora Tezi, Danışman Bilal Saklan, SÛSBE, Konya, 2005.
- HANBEL B. İŞHAK, Ebû Ali Hanbel b. İshak b. Hanbel b. Hilâl b. Esed eş-Şeybânî (ö. 273/886), **Cüz'u Hanbel**, Mektebetu'r-Ruşd, (thk. Hişâm b. Muhammed, I. Bsk.), Riyad, 1419/1998.
- HATÎB EL-BAĞDÂDÎ, Ebû Bekir Ahmed b. Ali b. Sâbit (ö. 463/1071), **Tarihu Bağdâd (Tarîhu Medîneti's-Selâm) ve Ahbâru Muhaddisîha ve Zikru Kuttânihâ el-Ulemâ min Ğayri Ehlihâ ve Vâridîhâ**, Daru'l-Ğarbi'l-İslâmî, (I-XVII, thk. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf, I. Bsk.), Beyrut, 1422/2001.
- HATİBOĞLU, Mehmet Said, **Hz. Peygamber ve Kur'an Dışı Vahiy**, Otto Yayınları, (IV. Bsk.), Ankara, 2015.
- HATİPOĞLU, Nihat, Hz. Peygamber (sav.)'e Kur'an Dışında Vahiy Geldiğini Red Düşüncesine Yönelik bir Alan Taraması" –Tahlil ve Eleştiri-, **İslâmî Araştırmalar Dergisi**, C. 11, S. 3-4, Ankara, 1998, ss. 273-295.
- HATTÂBÎ, Ebû Süleyman Hamd b. Muhammed el-Büstî (ö. 388/998), **Me'âlimü's-Sünen**, el-Matba'atu'l-İlmiyye, (I-IV, tsh. Muhammed Râğib et-Tabbâh, I. Bsk.), Halep, 1352/1934.
- ISRAR AHMED HAN, **Hadis Kriterlerinin Yeniden Tanımlanması**, trc. İbrahim Kapaklıkaya, Mahya Yayınları, İstanbul, 2013.

- İBN ABDÛLBERR, Ebû Ömer, Yusuf b. Abdullah b. Muhammed (ö. 463/1071), **el-İstî'âb fî Ma'rifeti'l-Ashâb**, Dâru'l-Cîl, (I-IV, thk. Ali Muhammed el-Becâvî, I. Bsk.) Beyrut, 1412/1992.
- İBN ABDÛRABBÎH, Ahmed b. Muhammed el-Endelüsî (ö. 328/940), **el-'Ikdu'l-Ferîd**, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, (I-IX, thk. Müfîd Muhammed Kamîha, I. Bsk.), Beyrut, 1404/1983.
- İBN ADÎ, Ebû Ahmed Abdullah (ö. 365/976), **el-Kâmil fî Du'âfâi'r-Ricâl**, Daru'l-Fikr, (I-VIII, III. Bsk.), Beyrut, 1409/1988.
- İBN ARABÎ, Ebû Bekr Muhammed b. Abdullah el-Me'âfirî (ö. 543/1148), **el-'Avâsım Mine'l-Kavâsım fî Tahkîki Mevâkifi's-Sahâbe Ba'de Vefâti'n-Nebî (sav.)**, Mektebetu's-Sünne, (thk. Muhibbuddin el-Hatîb, VI. Bsk.), Kahire, 1412.
- İBN ASÂKİR, Ebu'l-Kâsım Ali b. el-Hasan b. Hibetullah (ö. 571/1176), **Târîhu Medîneti Dimeşk**, Dâru'l-Fikr, (I-LXXX, thk. Amr b. Ğarâme el-Ömerî, I. Bsk.), Beyrut, 1417/1996.
- İBN BATTÂL, Ebû'l-Hasan Ali b. Halef b. Abdülmelik (ö. 449/1057), **Şerhu Sahîhi'l-Buhârî**, Mektebetu'r-Rüşd, (I-X), Riyâd, ts.
- İBN EBÎ HÂTİM, Ebû Muhammed Abdurrahman b. Ebî Hâtım Muhammed b. İdrîs b. Münzir et-Temimî el-Hanzalî er-Râzî (ö. 327/938), **Kitabü'l-Cerh ve't-Ta'dîl**, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, (I-IX, I. Bsk.) Beyrut, 1372/1953.
- **Kitâbu'l-Merâsîl**, Müessesetu'r-Risâle, (II. Bsk.), Beyrut, 1418/1998.
- İBN EBÎ HAYSEME, Ebû Bekr Ahmed b. Ebî Hayseme Züheyr b. Harb (ö. 279/892-3), **et-Târîhu'l-Kebîr el-Ma'rûf bi Târîhi İbn Ebî Hayseme (es-Sıfır's-Sânî)**, el-Fârûku'l-Hadîse, (I-II, thk. Salâh b. Fethî Helel, I. Bsk.), Kahire, 1427/2006.
- İBN EBÎ ŞEYBE, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed (ö. 235/849), **el-Musannef**, Dâru'l-Kıble, (I-XXVI, thk. Muhammed Avvâme, I. Bsk.), Cidde, 1427/2006.
- İBN HACER, Ahmed b. Ali Ebu'l-Fadl el-Askalânî (ö. 852/1448), **Fethu'l-Bârî bi Şerhi Sahîhi'l-Buhârî**, Dâru'l-Ma'rife, (I-XIII), Beyrut, ts.
- **el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe**, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, (I-VIII, thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd, I. Bsk.), Beyrut, 1415/1995.
- **Tehzîbu't-Tehzîb**, Meclisu Dâiretu'l-Me'ârif en-Nizâmiyye, (I-XII, I. Bsk.), Haydarabad, 1325.

- **Tabakâtu'l-Müdelîsîn ve Ta'rîf Ehli't-Takdîs bi Merâtibi' l-Mevsûfîn bi't-Tedlîs**, Mektebetu'l-Menâr, (thk. Asım b. Abdullah el-Karîvitî, I. Bsk.), Zerka, ts.
- **Takrîbu't-Tehzîb**, Dâru'r-Raşîd, (thk. Muhammed 'Avvâme, III. Bsk), Haleb, 1411/1991.
- **Ta'cîlu'l-Menfa'a bi Zevâidi Ricâli'l-Eimmeti'l-Erba'a**, Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, (I-II, thk. İkrâmullah İmdâdulhak, I. Bsk.), Beyrut, 1416/1996.
- **Nüzhetu'n-Nazar fî Tevdîhi Nuhbeti'l-Fiker fî Mustalahi Ehli'l-Eser**, Matba'atu's-Sabâh, (thk. Nureddin Itr, III. Bsk.), Dimeşk, 1421/2000.
- İBN HİBBÂN, Muhammed b. Hibbân b. Ahmed Ebî Hâtım et-Temîmî el-Büstî (ö. 354/965), **Kitâbu's-Sikât**, Matbaâtu Meclisi Dâireti'l-Me'ârifî'l-Osmaniyye, (I-X, I. Bsk.), Haydarabad, 1393/1973.
- **Kitâbü'l-Mecrûhîn Mine'l-Muhaddisîn ve'd-Du'afâ ve'l-Metrûkîn**, Dâru'l-Ma'rife, (thk. Mahmûd İbrahim Zâyid, I-III), Beyrut, 1412/1992.
- İBN HİŞÂM, Ebû Muhammed Abdülmelik, el-Hımyeri (ö. 218/833), **es-Sîretu'n-Nebeviyye**, Dâru'l-Ma'rife, (I-IV, thk. Mustafa es-Sekâ ve dğr. , VII. Bsk.), Beyrut, 1430/2009.
- İBN KESÎR, Ebu'l-Fidâ İsmail b. Ömer b. Kesîr el-Kuraşî ed-Dimeşkî (ö. 774/1373), **el-Bidâye ve'n-Nihâye**, Dâru Hecer, (I-XXI, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî, I. Bsk.), Gize, 1417/1997.
- **et-Tekmîl fi'l-Cerh ve't-Ta'dîl ve Ma'rifeti's-Sikât ve'd-Du'afâ ve'l-Mecâhîl**, Mektebe İbn Abbas, (I-IV, thk. Şâvî b. Muhammed, I. Bsk.) Semennud, 1432/2011.
- **Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm**, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, (I-IX, I. Bsk.), Beyrut, 1419/1998.
- İBN KUTEYBE, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim (ö. 276/889), **Te'vîlu Muhtelifu'l-Hadîs**, el-Mektebü'l-İslâmî, (thk. Muhammed Muhyiddin el-Asfar, II. Bsk.), Beyrut, 1419/1999.
- İBN MÂCE, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni (ö. 273/887), **es-Sünen**, Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, (I-V, thk. Şu'ayb el-Arnaût, ve dğr. , I. Bsk.), Beyrut, 1430/2009.
- İBN MANZÛR, Ebu'l-Fadl Cemalüddîn Muhammed b. Mekram b. Manzûr el-İfrîkî el-Mısırî (ö. 711/1311), **Lisânu'l-Arab**, (I-XV) Dâru Sader, Beyrut, ts.

- İBN MUZÂHİM, Nasr b. Muzâhim el-Minkarî (ö. 212/828), **Vak'atu Sıffîn**, Dâru'l-Cîl, (thk. Abdüsselam Muhammed Harun), Beyrut, 1410/1990.
- İBN SA'D, Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Hâşimî el-Basrî (ö. 230/845), **et-Tabakâtu'l-Kübrâ**, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, (I-VIII, thk. Muhammed Abdülkadir Atâ, I. Bsk.), Beyrut, 1410/1990.
- İBN ŞÂHİN, Ebû Hafs Ömer b. Şâhîn (ö. 385/996), **Târîhu Esmâi's-Sikât**, ed-Dâru's-Selefiyye, (thk. Subhî es-Sâmerrâî, I. Bsk.), Safat, 1404/1983.
- İBN TEYMİYYE, Ebu'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdülhalim el-Harrânî (ö. 728/1328), **el-Fetâva'l-Kübrâ**, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, (I-VI, thk. Muhammed Abdülkadir Atâ, I. Bsk.), Beyrut, 1408, 1987.
- İBNÜ'L-CA'D, Ali b. el-Ca'd b. Ubeyd el-Cevherî el-Bağdâdî (ö. 230/844), **Müsned**, Mektebetu'l-Felâh, (thk. Abdülmehdi Abdülkadir, I. Bsk.), Beyrut, 1405/1985.
- İBNÜ'L-CEVZÎ, Cemalü'd-Dîn Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali b. Muhammed (ö. 597/1201), **Kitâbu'd-Du'afâ ve'l-Metrûkîn**, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, (I-III, thk. Ebu'l-Fidâ Abdullah el-Kâdî, I. Bsk.), Beyrut, 1406/1987.
- İBNÜ'L-ESÎR, İzzuddîn Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Cezerî (ö. 630/1233), **Üsdü'l-Ğâbe fi Ma'rifeti's-Sahâbe**, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, (I-VIII, thk. Ali Muhammed Mu'avvid, Adil Ahmed Abdülmevcûd, I. Bsk.), Beyrut, 1996,1417.
- **el-Kâmil fi't-Târîh**, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, (I-XI, thk. Ebu'l-Fidâ Abdullah el-Kâdî, I. bsk), Beyrut, 1407/1987.
- İBNÜ'L-KAYYIM EL CEVZİYYE, Ebû Abdullah Muhammed b. Ebî Bekr el-Hanbelî (ö. 751/1350), **el-Menâru'l-Munîf fi's-Sahîhi ve'd-Daîf**, Mektebu'l-Matbû'âtî'l-İslâmiyye, (thk. Abdülfettah Ebû Ğudde, I. Bsk.), Halep, 1390/1970.
- İCLÎ, Ebi'l-Hasan Ahmed b. Abdullah b. Salih (ö. 261/875), **Ma'rifetü's-Sikât min Ricâli Ehli'l-İlm ve'l-Hadîs ve mine'd-Du'afâ ve Zikru Mezâhibihim ve Ahbârihim**, Matbaatu'l-Medenî, (I-II, thk. Abdü'l-'Alîm Abdü'l-'Azîm el Büstevî), Kahire, ts.
- İSHÂK B. RÂHÛYE, İshak b. İbrahim b. Mahled, Ebû Ya'kûb, el-Hanzalî el-Mervezî (ö. 238/853), **Müsned**, Mektebetu Dâru'l-Îmân, (I-V, thk. Abdülğafur Abdülhakk Hüseyin Bürr el-Belûşi, I. Bsk.), Medine, 1415/1995.

- KÂDÎ İYÂZ, Ebu'l-Fazl İyâz b. Musa el-Yahsubî (ö. 544/1149), **İkmâlu'l-Mu'lim bi Fevâidi Müslim**, Dâru'l-Vefâ, (I-IX, thk. Yahya İsmail, I. Bsk.), Mansure, 1419/1998.
- KASTALLÂNÎ, Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed el-Hatîb (ö. 923/1517), **İrşâdü's-Sârî ilâ Şerhi Sahîhi'l-Buhârî**, el-Matbaatu'l-Kübrâ el-Emîriyye, (I-X, VII. Bsk.), Bulak, 1323.
- KELEŞ, Ahmet, **Hadislerin Kur'an'a Arzı**, İnsan Yayınları, (III. Bsk.), İstanbul, 2011.
- KETTÂNÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. Ca'fer (1857-1927), **Nazmu'l-Mütenâsir mine'l-Hadîsi'l-Mütevâtir**, Dâru'l-Kutubi's-Selefiyye (II. Bsk.), yy. , ts.
- KÜÇÜKAŞÇI, Mustafa Sabri, "Sakîfetu Benî Sâide", **DİA**, XXXVI/11-12, Ankara, 2009.
- LEKNEVÎ, Ebu'l-Hasenât Muhammed Abdülhayy el-Hindî (1848-1886), **er-Raf' ve't-Tekmîl fi'l-Cerh ve't-Ta'dîl**, Mektebetu İbn Teymiyye, (thk. Abdülfettâh Ebû Ğudde), yy. , ts.
- MALİK B. ENES, Ebû Abdullah el-Asbahî (ö. 179/795), **el-Muvatta'**, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, (tsh. Muhammed Fuâd Abdülbaki), Beyrut, 1406/1985.
- MA'MER B. RÂŞİD, Ebû 'Urve el-Basrî es-San'ânî (ö. 153/770), **el-Câmi'**, (Abdürrezzak'ın Musannef'i ile birlikte) el-Mektebu'l-İslâmî (I-XII, thk. Habîbu'r-Rahmân el-A'zamî, I. Bsk.), Beyrut, 1392/1972.
- MES'ÛDÎ, Ebu'l-Hasan Ali b. el-Hüseyn b. Ali (ö. 345/956), **Murûcu'z-Zeheb ve Me'âdini'l-Cevher**, el-Mektebetu'l-'Asriyye, (I-IV, I. Bsk.), Beyrut, 1425/2005.
- METİN, İsmail, **Ammâr b. Yâsir ve Ailesi**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman Ünal Kılıç, CÜSBE, Sivas, 2006.
- MİZZÎ, Cemalüddîn Ebu'l-Haccâc Yûsuf (ö. 742/1341), **Tehzîbu'l-Kemâl fi Esmâi'r-Ricâl**, Muessetu'r-Risâle, (I-XXXV, thk. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf, VI. Bsk.), Beyrut, 1415/1994.
- MUHAMMED TAKÎ OSMÂNÎ, **Sünnetin Bağlayıcılığı ve Değeri**, MÜİFV. Yayınları, (çev. Mehmet Özşenel, III. Bsk.) İstanbul, 2016.
- MÜSLİM, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyri en-Neysâbûrî (ö. 261/875), **el-Câmi'u's-Sahîh**, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, (I-V, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî, I. Bsk.), Beyrut, 1412/1991.

- NESÂÎ, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şu'ayb (ö. 303/915), **Kitâbu'd-Du'afâ ve'l-Metrûkîn**, Muessesetu'l-Kutub es-Sekâfiyye, (thk. Bûrân ed-Danâvî, Kemal Yusuf el-Hût, I. Bsk.), Beyrut, 1405/1985.
- **es-Sünenü'l-Kübrâ**, Muessesetu'r-Risâle, (I-XII, thk. Abdülmün'im Şelbî, I. Bsk.), Beyrut, 1421, 2001.
- ÖZAFŞAR, Mehmet Emin, "Polemik Türü Rivayetlerin Gerçek Mahiyeti", **İslâmiyât**, C. 1, S. 3, Ankara, 1998, ss. 19-48.
- ÖZDEMİR, Mehmet Nadir, "İslam Tarihinde İlk İhtilafların Odağında Bir İsim: Ammâr b. Yâsir", **Toplum Bilimleri Dergisi**, C.7, S. 14, Ankara, 2013, ss. 311-334.
- POLAT, Salahattin, **Metin Tenkidi**, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, (I. Bsk.), İstanbul, 2010.
- RÂĞİB EL-İSFEHÂNÎ, Ebu'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed (ö. 502/1109), **el-Müfredât fi Ğarîbi'l-Kur'ân**, Dâru'l-Ma'rife, (thk. Muhammed Seyyid Keylânî), Beyrut, ts.
- SEHÂVÎ, Muhammed b. Abdurrahman (ö. 902/1497), **et-Tibru'l-Mesbûk fi Zeyli's-Sulûk**, Dâru'l-Kutub ve'l-Vesâiki'l-Kavmiyye, (I-IV, thk. Necvâ Mustafa Kâmil, Lebîbe İbrahim Mustafa), Kahire, 1423/2002.
- SIBTU İBNÜ'L-ACEMÎ, Ebu'l-Vefâ Burhaneddîn İbrâhîm b. Muhammed b. Halîl et-Trâblusî el-Halebî (ö. 841/1438), **et-Tebyîn li Esmâi'l-Müde'llisîn**, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, (thk. Yahya Şefik, I. Bsk.), Beyrut, 1406/1986.
- SUYÛTÎ, Ebû'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî (ö. 911/1505), **Katfu'l-Ezhâri'l-Mütenâsira fi'l-Ahbâri'l-Mütevâtira**, el-Mektebu'l-İslâmî, (thk. Halil Muhyiddîn el-Meys, I. Bsk.), Beyrut, 1405/1985.
- **Kitâbu Esmâi'l-Müde'llisîn**, Dâru'l-Cîl (thk. Mahmud Muhammed Mahmud Hasan Nassâr, I. Bsk.), Beyrut 1412/1992.
- ŞAFAK, Ali "Bağy", **DİA**, IV/451-452.
- ŞÂFÎ'Î, Muhammed b. İdrîs (ö. 204/820), **er-Risâle**, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, (thk. Abdüllatif el-Hemîm, Mâhir Yasin el-Fahl, III. Bsk.), Beyrut, ts.
- TABERÎ, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr (ö. 310/923), **Câmi'u'l-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân**, (I-XXVI, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî, I. Bsk.), Dâru Hecer, Kahire, 1422/2001.
- **Târîhu'r-Rusul ve'l-Mulûk**, Dâru'l-Me'ârif, (I-XI, thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, II. Bsk.) Kahire, 1387/1967.

- TEHÂNEVÎ, Muhammed Ali (ö. 1158/1745'ten sonra), **Keşşâfu Istilâhâtı'l-Funûn ve'l-Ulûm**, Mektebetu Lübnan Naşirûn, (I-II, thk. Ali Dahrûc), Beyrut, 1996.
- TİRMİZÎ, Ebû İsa Muhammed b. İsa (ö. 279/892), **es-Sünen**, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, (I-VI, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf, I. Bsk.), Beyrut, 1996.
- UKAYLÎ, Ebû Ca'fer Muhammed b. Amr b. Musa b. Hammâd (ö. 322/934), **Kitâbu'd-Du'afâi'l-Kebîr**, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, (I-IV, thk. Abdu'l-Mu'tî Emîn Kal'acî, I. Bsk.), Beyrut, 1404/1983.
- YAHYA B. MAÎN (ö. 233/848), **et-Târîh**, (I-IV, thk. Ahmed Muhammed Nûr Seyf, I. Bsk.), Merkezü'l-Bahs el-İlmî, Mekke, 1399/1979.
- YA'KÛBÎ, Ahmed b. Ebî Ya'kûb b. Ca'fer b. Vehb b. Vâdih el-Abbâsî (ö. 292/905'ten sonra), **Târîhu'l-Ya'kûbî**, Şeriketu'l-A'lemî li'l-Matbûât, (I-II, thk. Abdulemîr Muhennâ, I. Bsk.), Beyrut, 1431/2010.
- YILDIRIM, Enbiya, **Hadiste Metin Tenkidi**, Otto Yayınları, (I. Bsk.), Ankara, 2015.
- YÜCEL, Ahmet, **Hadis İlminde Tenkit Terimleri**, MÜİFV Yayınları, (II. Bsk.), İstanbul, 2015.
- ZEHEBÎ, Şemsü'd-Dîn Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Osman (ö. 748/1347), **Dîvânu'd-Du'afâ ve'l-Metrûkîn ve Halkın mine'l-Mechûlîn ve Sikâtin fihim Lîn**, Matbaatu'n-Nehda'l-Hadîse, (thk. Hammâd b. Muhammed el-Ensârî, II. Bsk.), Mekke, 1387/1967.
- Târîhu'l-İslâm ve Vefeyâtu'l-Meşâhîr ve'l-A'lâm**, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, (I-XV+II, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf, I. Bsk.), Beyrut, 1424/2003.
- **el-Kâşif fi Ma'rifeti men lehû Rivaye fi'l-Kütübi's-Sitte**, Daru'l-Kible, (I-II, I. Bsk.), Cidde, 1413/1992.
- **Mîzânu'l-İ'tidâl fî Nakdi'r-Ricâl**, Daru'l-Ma'rife, (I-V, thk. Ali Muhammed el-Becâvî), Beyrut, ts.
- **el-Muğnî fi'd-Du'afâ**, İdâre İhyâi't-Turâsi'l-İslâmî, (I-II), Katar, ts.
- **er-Ruvâtu's-Sikât el-Mutekellemu fihim bimâ lâ Yûcibu Raddehüm**, Daru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, (thk. Muhammed İbrahim Mûsilî, I. Bsk.), Beyrut, 1412/1992.
- **Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ**, Müessesetu'r-Risâle, (I-XXV, thk. Şuayb el-Arnavut, II. Bsk.), Beyrut, 1404/1984.
- **Tezkiratu'l-Huffâz**, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, (I-IV), Beyrut, ts.

- **Zikru Esmâi men Tukullime fih ve hüve Muvessek**, Mektebetu'l-Menâr, (thk. Muhammed Şekûr b. Mahmud, I. Bsk.), Zerkâ, 1406/1986.
- ZERKEŞÎ, Ebû Abdullah Bedruddîn Muhammed b. Bahadır b. Abdullah (ö. 794/1392), **el-İcâbe li-Îrâdi me'stedrakethu Âiše 'ale's-Sahâbe**, el-Mektebu'l-İslâmî, (thk. Saîd el-Afgânî, II. Bsk.), Beyrut, 1390/1970.

EKLER**Ek 1: Orijinallik Raporu**

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Cemal URAL
Öğrenci Numarası	142212102
Enstitü Anabilim Dalı	Temel İslam Bilimleri
Programı	Hadis
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Yrd. Doç. Dr. Ekrem YÜCEL
Tez Başlığı (Türkçe)	Ammâr b. Yâsir'in Azgın Bir Topluluk Tarafından Öldürüleceğine Dair Rivayetin Hadis Tekniği Açısından Tahlili

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 173 sayfalık kısmına ilişkin, 15/06/2017 tarihinde Enstitü Görevlisi (Feti Dönmez) tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 23 'tür.

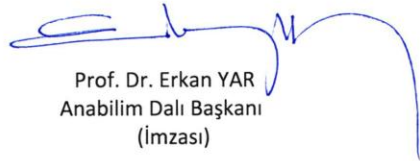
Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 5 kelmeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Yukarıda bilgileri verilen öğrencinin yüksek lisans tezi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu tarafından belirlenen azami benzerlik oranlarını aşmadığını ve tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Yrd. Doç. Dr. Ekrem YÜCEL
Danışmanın Adı-Soyadı
(İmzası)

Prof. Dr. Erkan YAR
Anabilim Dalı Başkanı
(İmzası)

F.Ü.LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ÖĞRETİM YÖNETMELİĞİ

Madde 41- Lisansüstü tezleri ile birlikte teslim edilmesi gereken belgeler şunlardır:

- a) Lisansüstü tezler, savunma öncesinde **intihal program raporu** ve ilgili makale şartını sağladığına dair belgeleri ile birlikte enstitüye teslim edilir.
- b) İntihal raporu ile ilgili olarak etik kurallar dâhilindeki benzerlik oranları ilgili Enstitü Yönetim Kurulu tarafından belirlenir. (Enstitü Yönetim Kurulu tarafından tezin, intihal kapsamı dışında değerlendirilmesi için TURNITIN'den alınan raporda "benzerlik oranı"nın, "alıntılar hariç" en fazla %10, "alıntılar dâhil" % 30'u geçmemesi şeklinde kabul edilmiştir).

ÖZGEÇMİŞ

Mardin doğumlu olan Cemal URAL ilk ve orta öğrenimini Mardin’de tamamladı. 2011 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı’nda imam-hatip olarak göreve başladı. 2014 yılında İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden mezun oldu. Aynı yıl Diyanet İşleri Başkanlığı Diyarbakır Dini Yüksek İhtisas Merkezine, 1. Dönem kursiyeri olarak atandı. 2015 yılında Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Hadis Anabilim Dalında yüksek lisansa başladı. Ardından Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Hadis Bilim Dalına araştırma görevlisi olarak atandı. Halen bu görevi yapmaya devam etmektedir.

